

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

Навчально-методичний посібник

Харків
2012

УДК 339.923:061.1ЄС(075.8)
ББК 66.4(0),4
А – 66

Авторський колектив:
Т.В. Андросова, А.В. Янчев, В.О. Козуб

Рецензенти:
д-р екон. наук, проф. Г.В. Задорожний
канд. екон. наук, проф. А.П. Грінько

Рекомендовано навчально-методичною комісією економічного факультету ХДУХТ, протокол № 9 від 28 травня 2012 року.

Андросова Т. В. Європейська інтеграція : навч.-метод. посібник
А 66 / Т. В. Андросова, А. В. Янчев, В.О. Козуб. – Х. : ХДУХТ, 2012.
– 202 с.

Навчально-методичний посібник включає теоретичний та навчально-методичний матеріал для самостійного вивчення дисципліни «Європейська інтеграція». Видання призначено для підготовки спеціалістів галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» напряму підготовки 7.03050301 «Міжнародна економіка»

УДК 339.923:061.1ЄС(075.8)
ББК 66.4(0),4

© Андросова Т.В., Янчев А.В.,
Козуб В.О., 2012

© Харківський державний університет
харчування та торгівлі, 2012

ВСТУП

Однією з основних особливостей економічного розвитку європейських країн в останні десятиріччя є посилення інтеграційних процесів. Об'єднання зусиль декількох тісно пов'язаних між собою країн відкриває перед ними великі можливості в багатьох напрямках розвитку. Разом з тим, сама сутність інтеграційного об'єднання передбачає певні обмеження суверенітету кожної країни-учасниці за рахунок висування загальних вимог. До країн-кандидатів на вступ до ЄС також висувається низка вимог, які необхідно задовольнити. Розуміння основних принципів функціонування Європейського Співтовариства, засад його організації полегшує адаптацію країни-кандидата до вимог ЄС і покращує шанси на вступ.

Мета викладання дисципліни «Європейська інтеграція» – формування системи теоретичних знань та навичок з питань європейської інтеграції, аналізу впливу різних форм співробітництва та членства країн ЄС на розвиток національної економіки.

Для досягнення мети викладання навчальної дисципліни необхідне вирішення таких **основних завдань**:

- ознайомитися з особливостями участі в інтеграційних процесах європейських країн і розширення кордонів європейської інтеграції;

- розглянути історичні умови та причини створення інститутів ЄС, еволюції їх форм, цілей, функцій, повноважень, норм і правил діяльності;

- вивчити етапи та процедуру ухвалення рішень ЄС;

- дослідити особливості спільної політики ЄС в різних секторах економіки: промислової, підприємницької, транспортної, енергетичної, сільськогосподарської політики ЄС та політика щодо рибальства;

- провести діагностику особливостей науково-технічної інтеграції країн ЄС, інституційних основ та особливостей функціонування Європейського дослідницького простору;

- сформуувати спільну політику ЄС стосовно захисту прав споживачів товарів і послуг;

- дослідити основні широкі галузі економічної та соціальної діяльності ЄС в рамках горизонтальної політики – регіональний розвиток, соціальний прогрес, оподаткування, конкуренцію та захист довкілля;

- розглянути організаційно-комерційні принципи, правила, норми, форми і методи здійснення міжнародного обміну, механізм та інструменти торговельної політики ЄС;

– визначити різноманітні аспекти міжнародної політики Європейського Союзу, зокрема політики надання економічної допомоги країнам, що розвиваються, зовнішніх відносинах цього інтеграційного об'єднання з рештою країн світу;

– розглянути основні напрями та внутрішнє забезпечення процесу співробітництва України і Європейського Союзу;

– визначити пріоритети євроінтеграційної політики України та особливості її реалізації.

Предметом дисципліни є вивчення особливостей участі в інтеграційних процесах європейських країн, можливостей розширення кордонів європейської інтеграції та наслідків участі країни в інтеграційних процесах.

Самостійна та індивідуальна робота студентів з дисципліни «Європейська інтеграція» складається з:

- ознайомлення з основними поняттями теми;
- вивчення рекомендованих літературних джерел;
- огляду періодичної літератури з конкретних питань тем;
- складання структурно-логічної схеми тем, що вивчаються;
- підготовки опорного конспекту;
- схематичного зображення окремого матеріалу;
- складання порівняльних таблиць;
- відповідей на запропоновані тестові завдання і складання нових тестів;
- розгляд запропонованих ситуаційних завдань за темами курсу та складання нових.

Після вивчення курсу «Європейська інтеграція» студенти зможуть:

- визначити структуру та суттєві елементи Європейського Союзу;
- охарактеризувати діяльність органів та інститутів ЄС;
- обґрунтувати необхідність здійснення регіональної політики;
- проаналізувати процес переходу до європейського внутрішнього ринку;
- визначити джерела фінансування бюджету ЄС;
- проаналізувати сутність, напрями та інститути спільної політики ЄС у галузі науково-технологічного розвитку;
- назвати особливості впровадження спільних політик ЄС;
- виявити шляхи наближення України до ЄС;
- розробити стратегію інтеграції України до Європейського Союзу через транскордонне співробітництво.

ЗМІСТ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ЄВРОПИ

Тема 1

Процес Європейської інтеграції та його витoki

Сутність поняття «Європейський Союз», його конструктивна багатозначність. Основні етапи, які пройшов Європейський Союз (ЄС) у своєму розвитку з часу його заснування: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок (єдиний внутрішній ринок) економічний та валютний союз.

Економічні інтеграційні об'єднання, які передували і сприяли створенню Європейського Союзу. Цілі, принципи та повноваження Європейського Співтовариства. Договір про Європейський Союз. Структурна побудова Європейського Союзу. Перша колона – Європейське Співтовариство (Договори про створення ЄОУС, ЄЕС, Євратом). Друга колона – Спільна політика з питань безпеки та зовнішніх відносин (СПБЗ). Третя колона – співробітництво у сфері охорони порядку та правосуддя у кримінальних справах (СОППК). Етапи розширення Європейського Союзу. Проблеми співвідношення європейської інтеграції та суверенітету національних держав, що входять до складу ЄС. Різні види повноважень та принципів Співтовариства та його країн-членів і сферою їхнього застосування.

Етапи формування європейського внутрішнього ринку, визначення чотирьох основоположних принципів спільного ринку. Європейський економічний і валютний союз (ЕВС). Умови і етапи запровадження спільної валюти для країн, що є членами ЄС.

Тема 2

Органи та інститути ЄС

Типи правових актів ЄС. Структура та роль інституцій і органів Європейського Союзу. Органи ЄС: Європейський Парламент, Рада ЄС (Рада Міністрів ЄС), Європейська Комісія, Європейський Суд, Європейська Рахункова палата. Інститути з дорадчим статусом: Економічний і Соціальний комітет; Комітет регіонів; Економічний і фінансовий комітет; Комітет із зайнятості; Консультативний комітет; Координаційний Комітет із співробітництва між органами поліції і

юстиції. Допоміжні органи і інститути ЄС: Європол, Європейський інвестиційний банк, Агенції. Склад, функції, повноваження, сфери дії органів та інститутів ЄС.

Взаємодія інститутів ЄС на основі формування й застосування європейського права. Роль інституцій в ухваленні рішень Спільноти та формуванні певної спільної політики. Процедура спільного прийняття рішень.

Способи та принципи формування бюджету ЄС, статті доходів і видатків бюджету ЄС та їх структурне співвідношення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Тема 3

Політика Європейського Союзу в різних секторах економіки

Координація дій країн-членів Європейського Союзу в різних секторах економіки. Особливості регулювання промислової політики ЄС. Види та моделі промислової політики країн ЄС. Еволюція та інструменти регулювання промислової політики окремих країн ЄС. Регулювання діяльності крупного бізнесу в ЄС. Регулювання діяльності малого та середнього бізнесу в ЄС. Єдина підприємницька політика країн ЄС.

Сутність та необхідність спільної політики у сфері науково-технологічного розвитку. Засади спільної політики щодо дослідної діяльності, положення про науково-дослідну діяльність в основоположних договорах Спільноти та про Євратом. Науково-дослідна діяльність Європейської Спільноти. Стратегічні настанови у сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку та зв'язок із стратегією підвищення конкурентоспроможності. Особливості управління науково-технологічним розвитком. Інституціональне забезпечення науково-технологічної політики. Рамкові програми з науково-дослідної діяльності. Науково-технічна інтеграція країн ЄС на сучасному етапі: сутність, чинники, рівні та форми. Програми європейського співробітництва у сфері науково-технічних досліджень.

Інноваційна політика ЄС на сучасному етапі його розвитку, нові пріоритети та загальні аспекти змін в інноваційній сфері. Заходи ЄС із роботи з інформацією про інновації. Інтеграція у сфері науки та технологій та бази Європейського дослідницького простору.

Уніфікація сільськогосподарської (аграрної) політики ЄС.

Принципи, методи, форми єдиної аграрної політики.

Успіхи Спільноти у поступовому вирішенні проблем співробітництва в енергетиці, транспорті, рибальстві та інших сферах суспільного життя.

Тема 4

Політика ЄС щодо своїх громадян

Аналіз прав громадян країн, які є членами Європейського Союзу. Інститут громадянства Європейського Союзу. Хартія про основні права громадян ЄС. Право громадян Європейського Союзу вільно подорожувати в межах Спільноти.

Порядок формування спільної політики ЄС стосовно захисту прав споживачів товарів і послуг. Програма з інформування споживачів ЄС. Маркування продукції, як одним із важливих методів досягнення більшої споживчої прозорості й забезпечення врівноваженої роботи на внутрішньому ринку ЄС.

Тема 5

Горизонтальні політики ЄС

Історія розвитку регіональної політики ЄС. Цілі та завдання, принципи та чинники регіональної політики ЄС. Регіональні диспропорції всередині країн-членів ЄС, як об'єктивна причина здійснення регіональної структурної політики. Законодавчі акти, якими керується у своїй діяльності ЄС. Цілі та завдання структурних фондів ЄС. Сфери застосування ресурсів структурних фондів. Здійснення заходів на підтримку розвитку. Агентства регіонального розвитку. Програми співтовариства ЄС. Координація національних та спільних політик щодо регіонального розвитку. Координація регіональної політики. Правила надання регіональної допомоги.

Соціальна політика й політика зайнятості ЄС. Хартія основних прав робітників Спільноти. Стратегія соціального гуртування. Особливості регулювання соціальної політики й політики зайнятості. Спільні політики щодо освіти та навчання. Спільна політика щодо поліпшення умов життя та праці. Застереження щодо податкової гармонізації у Договорі про ЄЕСп. Введення та дотримання правила фіскального нейтралітету в торгівлі Спільноти. Обіговий податок – податок на додану вартість, як засіб гармонізації податкової системи в усіх державах-членах Спільноти.

Особливості регулювання спільної політики щодо конкуренції.

Засади європейської конкурентної політики. Правила Договору про ЄС щодо конкуренції. Дозволена співпраця та заборонені угоди. Концентрація на єдиному ринку. Контроль за державним втручанням. Державні монополії комерційного характеру. Перспективні проблеми та напрями реалізації політики конкуренції.

Особливості регулювання спільної політики стосовно довкілля. Засади та принципи спільної політики стосовно довкілля. Стратегія Європейського Союзу стабільного розвитку. Повідомлення, інформування та моніторинг. Європейська агенція з питань довкілля. Зменшення забруднення та незручностей. Контроль за якістю європейських вод. Запобігання промисловим і хімічним небезпекам. Європейський реєстр забруднювальних викидів (ЄРЗВ). Управління ресурсами довкілля. Програми дій ЄС стосовно довкілля. Захист флори та фауни в Європі. Управління відходами у ЄС.

Тема 6

Зовнішня політика ЄС

Європейський Союз у світовій торгівлі: особливості участі у міжнародному обміні країн ЄС. Сутність та принципи Спільної торговельної політики Європейського Співтовариства. Етапи формування внутрішнього ринку та розробка відповідної політики. Митний союз як основа формування єдиної зовнішньоторговельної політики. Міжнародна торговельна політика ЄС. Особливості регулювання політики допомоги з розвитку. Цілі та інструменти політики. Угоди про асоціацію між ЄС та іншими країнами. Допомога країнам, що не асоційовані з ЄС. Генеральна система преференцій. Боротьба з голодом та іншими лихами. Європейське бюро по співробітництву Eucore Aid. Стратегія ЕС для Центральної Азії.

Зовнішні відносини Європейського Союзу, як впровадження торговельної політики та політики Спільноти щодо допомоги з розвитку. Тісні зв'язки ЄС з Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ) в межах угод про вільну торгівлю. Взаємодія Спільноти з країнами Центральної та Східної Європи у рамках програми «ФАРЕ». Програма транс'європейської мобільності студентів університетів («ТЕМПУС»). Пакт ЄС про стабільність у Південно-Східній Європі та сприяння співпраці між країнами Південно-Східної Європи. Середземноморські країни, група найбільших торговельних партнерів ЄС. Спільні економічні й політичні інтереси Європейського Союзу Сполучених Штатів Америки в рамках міжнародних організацій: Організації економічної співпраці і розвитку (ОЕСР) та Північно-

Атлантичного альянсу (НАТО).

Тема 7

Розширення Європейського Союзу та перспективи вступу до ЄС

Процес прийняття до Європейського Союзу нових країн-членів. Основні вимоги, яким мають відповідати кандидати на вступ до ЄС («Копенгагенські критерії» членства у ЄС). Особливості процесу розширення ЄС на Схід.

Етапи співробітництва України і Європейського Союзу з часу здобуття незалежності нашою державою. Негативні фактори євроінтеграції. Етапи просування України до членства в ЄС. Фактори стримування руху України до Європи. Пріоритетні напрями діяльності органів державної влади України з метою реалізації євроінтеграційної стратегії. Сучасний стан відносин Україна – ЄС.

Сутність і зміст стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Спільна стратегія ЄС щодо України та нові напрями посилення політичного діалогу. Основні напрями інтеграційного процесу та його внутрішнє забезпечення. Пріоритети євроінтеграційної політики України та особливості її реалізації як у попередні роки, так і на нинішньому етапі.

Теоретичні основи транскордонного співробітництва. Характерні риси, принципи та форми транскордонного співробітництва. Роль транскордонного співробітництва у територіальному розвитку. Особливості формування євро регіонів в різних за рівнем соціально-економічного розвитку країнах світу. Євро регіони України. Стратегія інтеграції України до ЄС через транскордонне співробітництво.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ
ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ЄВРОПИ

ТЕМА 1

ПРОЦЕС ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ЙОГО ВИТОКИ

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Суть, форми і стадії економічної інтеграції
2. Історія створення Європейського Союзу
3. Основні етапи створення і розвитку Європейського Союзу
4. Європейський внутрішній ринок
5. Європейський валютний союз

Навчальні завдання:

- з'ясувати сутність та причини європейської інтеграції;
- виділити основні етапи розвитку Європейського Союзу;
- виявити основні чинники, які зумовили розвиток інтеграційних процесів в Європі;
- визначити рушійні сили європейських інтеграційних процесів;
- визначити поняття «Європейський союз»;
- з'ясувати суттєві елементи та зміст Договору про Європейський Союз;
- опанувати навички відтворення конструкції ЄС у формі античного храму та здатність правильно співвідносити її окремі складові частини;
- з'ясувати, в якій послідовності відбувався розвиток «свобод в ЄС»;
- проаналізувати принципи свободи пересування товарів, надання послуг, руху капіталів та міграції робочої сили;
- визначити етапи запровадження єдиної європейської валюти;
- розглянути заходи для покращення функціонування спільного ринку.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення структури ЄС.

Стислий зміст теми

Процес економічної інтеграції відбувається тоді, коли дві або більше країн об'єднуються разом для створення ширшого економічного простору. Країни укладають інтеграційні угоди, сподіваючись на економічний вигравш, хоча можуть також переслідувати політичні та інші цілі. Відомо декілька форм або етапів розвитку економічної інтеграції (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Етапи розвитку економічної інтеграції

Форма економічної інтеграції	Скасування тарифів та квот між учасниками	Єдина торговельна політика щодо третіх країн	Скасування обмежень на рух виробничих факторів	Гармонізація економічної політики та інституцій	Єдина валюта, єдина валютна політика
1. Зона вільної торгівлі	Так	Ні	Ні	Ні	Ні
2. Митний союз	Так	Так	Ні	Ні	Ні
3. Спільний ринок	Так	Так	Так	Ні	Ні
4. Економічний союз	Так	Так	Так	Так	Ні
5. Економічний і валютний союз	Так	Так	Так	Так	Так

Першою хронологічною сходинкою є *зона вільної торгівлі*, яка виникає тоді, коли група країн скасовує обмеження на взаємну торгівлю, але разом з цим кожна країна-учасниця зберігає свою власну систему тарифів і квот на торгівлю з третіми країнами.

Наступною сходинкою міжнародної економічної інтеграції є *митний союз* – утворюється тоді, коли країни-учасниці усувають будь-які обмеження на взаємну торгівлю, а також вводять спільну систему тарифів і квот по відношенню до третіх країн. Таким чином, митний союз передбачає заміну декількох митних територій однією при повній ліквідації митних податків в межах митного союзу і створенні єдиного зовнішнього митного тарифу.

Митний союз перетворюється у *спільний ринок* з усуненням будь-яких обмежень на переміщення товарів, послуг, а також виробничих факторів – капіталу і робочої сили.

Побудова спільного ринку повинна завершитися створенням єдиного економічного, правового та інформаційного простору і дати

імпульс для переходу до нової сходинок економічної інтеграції – *економічного союзу*, ознаками якого є: ліквідація будь-яких торговельних обмежень і проведення єдиної зовнішньоторговельної політики; вільне переміщення товарів, послуг, капіталу та громадян; жорстка координація економічної, фінансової та соціальної політики.

Економічний і валютний союз – найвища сходинок економічної інтеграції – передбачає проведення єдиної валютної політики, введення єдиної валюти, створення нового інституту – Єдиного Центрального банку, який разом з Центральними банками країн-учасниць створить єдину систему Центральних банків країн, що входять до економічного і валютного союзу.

У світі існує багато інтеграційних об'єднань, але на сьогоднішній день лише одна інтеграційна група країн реально пройшла чотири із зазначених етапів і досить тісно наблизилася до остаточного створення економічного і валютного союзу – це Європейський Союз.

Європейцям потрібно було пережити дві світові війни, перш ніж задуматися над необхідністю об'єднання своїх країн на зовсім нових засадах. Першим про необхідність створення «свого роду Сполучених Штатів Європи» заявив у 1946 р. Прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчілль у своїй історичній промові в Цюриху (Швейцарія).

Чинники європейської інтеграції, які мали місце після II Світової, війни наступні:

- курс на мирний розвиток країн Європи, післявоєнну відбудову економіки країн;
- прагнення контролювати Німеччину шляхом залучення її до Європейського Співтовариства;
- спрямування на підвищення свободи і мобільності, особливо свободи руху людей, товарів, капіталу з метою кращого розвитку продуктивних сил та розширення ринків;
- сподівання досягти економічного добробуту як гарантії демократії;
- прагнення до переосмислення ролі Європи, побудованої на демократичних засадах;
- прагнення європейців до самоутвердження у стосунках із новими супердержавами і сподівання на посилення європейського потенціалу в рамках співтовариства.

До основних факторів, що зумовлюють розвиток чи стагнацію інтеграційних процесів, належать: позиція країн-членів, економічні та соціальні рамкові умови, зовнішнє політичне та економічне оточення тощо.

Влітку 1947 р. почав діяти американський *план Маршалла*, метою

якого було сприяння прискореному відродженню економіки Європи. Допомогу було запропоновано всім державам континенту, проте прийнята вона була лише тими країнами, які в подальшому стали називатися Західною Європою. Для розподілу допомоги згідно з планом Маршалла у 1948 р. було засновано Організацію Європейського Економічного Співробітництва (яку згодом було перейменовано в Організацію Економічного Співробітництва та розвитку), а в 1949 р. було створено Раду Європи (це об'єднання 40 країн, що займається переважно питаннями освіти і культурного співробітництва). У 1948 р. почав діяти митний союз країн Бенілюксу, який об'єднав Бельгію, Нідерланди та Люксембург.

Перші конкретні кроки на шляху до нового союзу було зроблено завдяки французам Жаку Моне та Роберту Шуману, яким належить ідея і план створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС). Це відбулося 9 травня 1950 р. і відтоді ця дата відзначається як *День Європи*. В основу створення ЄОВС було закладено ідею про передачу управління виробництвом вугілля та сталі єдиному наднаціональному органу, а метою стало переведення ключових галузей військової індустрії під міжнародний контроль (аби запобігти підготовці до нової світової війни).

Основні етапи розвитку європейської інтеграції:

1) 18 квітня 1951 р. – підписання Договору про ЄОВС між шістьма країнами (Франція, Італія, ФРН, Бельгія, Нідерланди, Люксембург);

2) 23 липня 1952 р. – набуває чинності договір про ЄОВС;

3) 27 липня 1952 р. – підписання Договору про заснування Європейського оборонного співтовариства (ЄОС);

4) 5 травня 1955 р. набуває чинності Паризький договір;

5) 23 березня 1957 р. – в Римі відбулося підписання Договорів про заснування Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС) та Європейського Співтовариства з атомної енергії (Євратом) (так звані «Римські Договори»).

6) 1 січня 1958 р. – Римські Договори набрали чинності.

7) 1967 р. – злиття виконавчих органів трьох Співтовариств (ЄОУС, ЄЕС, Євратом), в результаті чого була створена базова структура Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) (рис. 1.1), яка пройшла в своєму розвитку декілька етапів і трансформувалася в Європейський Союз. Головною метою Співтовариства було створення єдиного економічного простору.

8) Початок 1993 р. – створення *Внутрішнього (Спільного) ринку* – простору без внутрішніх кордонів, у межах якого забезпечено чотири свободи (свобода пересування товарів, послуг, робочої сили і капіталу).

9) 1992 р., нідерландське місто Маастрихт – підписання Маастрихтського Договору про створення *Європейського Союзу*, який набрав чинності 1 листопада 1993 р.

10) ухвалення 13 грудня 2007 р. на міжурядовій конференції в Лісабоні нового Договору – *Лісабонського Договору* про реформу Європейського Союзу, який після ратифікації всіма країнами-членами ЄС набув чинності в грудні 2009 р. Він ставить ЄС на нову договірну основу і має зробити його демократичнішим, прозорішим і ефективнішим.

Рисунок 1.1 – Етапи створення Європейського Союзу

Принцип «Functional spillover» є результатом припущення, що регіональна інтеграція якогось одного сектора зумовлює інтеграцію інших секторів. За принципом «functional spillover» запровадження, наприклад, єдиного внутрішнього ринку тягне за собою створення монетарного союзу, що є неодмінною умовою його успішного функціонування.

Принцип «Political spillover» передбачає, що інтеграція одного з секторів економіки веде до зміщення центру активності різних політичних, економічних і соціальних сил від національного в бік європейського рівня. Внаслідок розширення та поглиблення рівня інтеграції, що є результатом «political spillover», дедалі більше рішень приймається на наднаціональному рівні в ЄС, причому визначальний внесок в їх ухвалення робить Європейська Комісія.

Маастрихтський договір – документ, підписанням якого започатковано Європейський Союз. Договір передбачає проведення країнами-членами загальної економічної та валютної політики і введення єдиної валюти. Крім того, цілями Маастрихтського договору є введення європейського громадянства, розширення повноважень Європарламенту, перехід до загальної зовнішньої політики, загальної політики з безпеки, а також істотне розширення співробітництва в економічній і соціальній сферах.

Амстердамський договір був укладений і підписаний в результаті проведення конференцій в Туріні (1996 р.) і Амстердамі (1997 р.) і фактично є новою редакцією Договору про Європейській Союз. До Амстердамського договору внесені зміни, що передбачають: здійснення протягом п'яти років заходів щодо забезпечення вільного руху громадян країн-членів в межах ЄС; активізацію соціальної політики ЄС; підвищення ролі Європарламенту в розвитку законодавства ЄС.

Поняття «Європейський Союз» (ЄС) сьогодні майже завжди пов'язується з Маастрихтським договором 1992 р. під назвою «Договір про Європейський Союз», який і заснував ЄС у правовому сенсі.

Суттєві елементи та положення Договору про ЄС:

1. Спільні положення.
2. Положення про зміни в ДЄСПв, Договорі про ЄСВС та Договорі про Євратом – перша колона.
3. Положення про спільну зовнішню політику та політику безпеки – друга колона.
4. Положення про співробітництво у сфері охорони порядку та правосуддя у кримінальних справах – третя колона.
5. Положення про посилення співпраці («гнучкість»).
6. Прикінцеві положення.
7. Договір про ЄС включає також численні протоколи, які є додатком до Договору і мають таку саму юридичну силу.
8. У заключному Амстердамського договору міститься загалом 51 заява з тих, які були прийняті урядовою конференцією, та 8 заяв, які ця конференція взяла до відома.

Договір реформування або Лісабонська угода – нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу. Офіційно іменується **Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти** (англ. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community). Новий договір покликаний замінити європейську конституцію, прийняття

якої практично провалилося. Угода містить положення про інституційну реформу в Євросоюзі. Передбачається створення посади Президента ЄС, який обиратиметься на 2,5 років і презентуватиме ЄС на міжнародних заходах. Договір містить положення про скорочення кількості єврокомісарів і депутатів Європарламенту. Європейські керівні інституції набрали більшої повноти влади у вирішенні загальних питань. До них відносять безпеку, боротьбу зі зміною клімату та міграційні проблеми. Всі дипломатичні функції опинилися в руках верховного представника Євросоюзу з зовнішньої політики. Формально новий договір не є конституцією – у ньому немає згадки про гімн чи прапор. Але документ зберіг всі ключові постанови про реформи, що були в первинному документі – євроконституції. **Основні реформи:**

- введені посади президента і вищого представника із закордонної політики і спільної безпеки з адміністративними повноваженнями, з метою єдиного представництва і єдності поглядів ЄС на зовнішній арені;

- голосування за кваліфікованою більшістю (необхідно мати 55% країн-членів, які представляють не менше 65 % населення ЄС для прийняття рішення) почнеться з 2014 р., з врахуванням «компромісу Іоаніна», який дозволяє до 2017 р. будь-якій групі країн-членів ЄС (не менше чотирьох) вимагати нового обговорення текстів офіційних документів;

- посилена роль національних парламентів. Законодавчі пропозиції Європейського Союзу («зелені книги», «білі книги», комунікації і законодавчі програми) відтепер скеровуються в національні парламенти для їх детального вивчення і тільки після цього виносяться на прийняття в ЄС;

- кількість депутатів Європейського Парламенту мала зменшитися з 785 до 750, починаючи з 2009 р., тобто після виборів до Європарламенту. Кількість депутатів визначається за коефіцієнтом від кількості населення країн-членів;

- Європейська група набула статусу офіційного органу ЄС, наділеного функцією координації економічних політик країн-членів зони євро;

- в Європейському Суді створено три додаткові посади генеральних адвокатів, з яких одну займає представник Польщі, що було зроблено на вимогу останньої;

- Хартія основних прав, яка набрала чинності в усіх країнах-членах Європейського Союзу, окрім Великої Британії і Польщі, визначає обов'язковість дотримання прав людини;

- стосовно *контролю за імміграцією* в проєкті договору вказано, що ЄС розвиває політику, спрямовану на «забезпечення контролю осіб і ефективне спостереження перетину зовнішніх кордонів».

Істотне значення для функціонування ЄС набуває ст. 32 Договору про ЄС щодо того, що «Європейський союз стає правосуб'єктом». ЄС, за ст. 188L Римського договору, дістає змогу укладати міжнародні договори у всіх сферах його компетенції в чотирьох випадках: якщо це передбачено основоположними договорами ЄС; якщо того вимагає досягнення цілей, зазначених у договорах; якщо того вимагає юридично обов'язковий документ ЄС; якщо цей договір може «вплинути на загальні правила ЄС або змінити їх. До того ж держави-члени ЄС мають право укладати будь-який міжнародний договір за умови, що він не суперечить угодам, підписаним ЄС або не належить до зони компетенції Союзу.

Структуру Європейського Союзу зображали у вигляді античного храму, в основі якого знаходяться три «колони» (рис. 1.2).

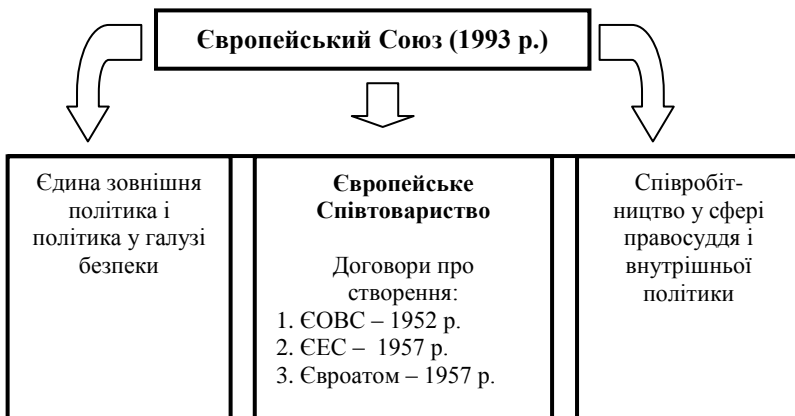

Рисунок 1.2 – Європейський Союз та Європейське Співтовариство: синоніми чи відмінність існує?

Першою колоною, після підписання Амстердамського договору (2 жовтня 1997 р.), згідно з положенням колишнього Договору про ЄЕС та теперішнього Договору ЄСпв (а також договорів про ЄОВС та Євроатом), є Європейське Співтовариство. Перша колона є серцевиною і каркасом процесу інтеграції і охоплює такі сфери: громадянство ЄС, митний союз, внутрішній ринок, спільна сільськогосподарська політика, економічна і монетарна політика,

торгівельна політика, освітня, молодіжна та культурна політика, політика у сфері охорони здоров'я, транс'європейські мережі, промисловість, дослідження і технологічний розвиток, навколишнє середовище та ін.

Друга колона – Спільна політика з питань безпеки та зовнішніх відносин (СПБЗ) – ґрунтується на Європейському політичному співробітництві (ЄПС), яке існує з початку 70-х рр. Основні цілі СПБЗ:

- обстоювання спільних цінностей, основоположних інтересів, незалежності ЄС та його недоторканості;
- зміцнення безпеки ЄС;
- збереження миру та зміцнення міжнародної безпеки;
- сприяння міжнародному співробітництву;
- розвиток та зміцнення демократії та правової держави;
- забезпечення прав людини та громадянських свобод;
- оборонна політика та політика у сфері безпеки.

Третьою колоною є співробітництво у сфері охорони порядку та правосуддя у кримінальних справах (СОППК). До основних завдань СОППК належать:

- високий рівень безпеки;
- спільні дії країн-членів ЄС у сфері охорони порядку та правосуддя у кримінальних справах;
- подолання та запобігання проявам расизму і ворожнечі до іноземців;
- профілактика і боротьба із злочинністю (тероризмом, торгівлею людьми, наркотиками, зброєю та ін.);
- співпраця між поліцейськими, митними та іншими уповноваженими органами країн-членів ЄС;
- співробітництво між органами юстиції;
- гармонізація кримінального законодавства країн-членів ЄС.

Символічним «дахом» античного храму виступав Європейський Союз – зведення законів і регулюючих актів для впровадження в життя головних напрямів співробітництва.

Лісабонським договором проведено переформатування структури ЄС. Так, скасовано започатковану Маастрихтським договором тристовпovu структуру. ЄС перетворився на єдину інтеграційну систему та отримав широку міжнародну правосуб'єктність (ст. 32 Договору про ЄС (далі – ДЄС) в редакції Лісабонського договору). Разом із тим відмова від трьох опор не відхиляє застосування різноманітних методів управління у різних сферах предметної компетенції. Лісабонський договір вирізняє близько 30 таких сфер, що розпадаються на кілька «підсфер». З огляду

на це по суті ЄС складається з 20-30 «стовпиків». Разом із тим деякі складові збереглися, зокрема йдеться про відсутність юрисдикції судових органів ЄС в сфері спільної зовнішньої політики і політики безпеки, внаслідок чого Суд ЄС позбавляється можливості контролювати дії держав-членів, що випливають із зобов'язань із підтримки порядку, безпеки та законності. Разом із тим у сфері спільної закордонної та безпекової політики збереглася модель міждержавного співробітництва, характерного для відносин суверенних держав у площині міжнародного права. Відповідно досить проблематичною є ефективна реалізація у цій сфері принципів верховенства права ЄС та його прямої дії (ст. 24 ДЄС в редакції Лісабонського договору).

У грудні 1969 р. у Гаазі було прийнято рішення про **розширення Співтовариства** та поглиблення інтеграції. Так, з 1 січня 1973 р. до «шестірки» приєдналися 3 країни, в 1981 р. – ще 1, в 1986 р. – 2, в 1995 р. – 3. З 1 травня 2004 р. відбулося найбільше розширення ЄС за всю історію його існування – до ЄС приєдналися 12 країн. Отже, сьогодні Європейський Союз нараховує 27 країн із загальною чисельністю населення понад 400 млн. чол. (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Етапи розширення Європейського Союзу

Роки	Кількість країн-членів	Країни, які приєдналися до Європейського Союзу
1952	6	Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Франція, Німеччина, Італія
1973	9	Великобританія, Данія, Ірландія
1981	10	Греція
1986	12	Іспанія, Португалія
1995	15	Австрія, Фінляндія, Швеція
2004	25	Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Словаччина, Словенія, Польща, Угорщина, Чехія
2007	27	Болгарія, Румунія

Найважливіші **цілі діяльності** Європейського Союзу та Європейського Співтовариства, згідно з Договорами про заснування Європейських Співтовариств (ЄЕС, Євратом та ЄСВС) і Європейського Союзу є: збереження та зміцнення миру; економічне об'єднання в інтересах усіх громадян ЄС шляхом створення спільного ринку; політична єдність; соціальна єдність в межах Союзу.

Цільові настанови Договору про ЄС мають в основному політичний і декларативний характер. До **першочергових цілей**

Співтовариства належать:

- 1) гармонійний, збалансований і стабільний розвиток економіки в рамках Співтовариства;
- 2) високий рівень зайнятості;
- 3) висока ступінь соціальної захищеності;
- 4) рівність чоловіка та жінки;
- 5) стійке економічне зростання;
- 6) високий рівень конкурентоспроможності та конвергенція економічного потенціалу;
- 7) охорона навколишнього середовища та екологічна безпека;
- 8) покращення якості життя;
- 9) економічна та соціальна згуртованість громадян;
- 10) невисокий рівень інфляції;
- 11) підтримка економічної політики, яка ґрунтується на принципі відкритої ринкової економіки та вільної конкуренції.

Для реалізації поставлених цілей Європейське Співтовариство має виконати наступні **завдання**: створення спільного ринку; створення економічного і валютного союзу; здійснення політики та сукупності заходів, які отримали назву «види діяльності Співтовариства».

До **основних видів діяльності Співтовариства** згідно з Договором про заснування Європейського Співтовариства належать: скасування мита та квот між країнами-членами; спільна торгівельна політика; створення та розвиток внутрішнього ринку; спільна сільськогосподарська політика; спільна транспортна політика; соціальна політика; екологічна політика та ін.

У Договорі про заснування Європейського Співтовариства відсутні загальні положення щодо **виняткових повноважень** Співтовариства та його конкуруючих повноважень, які розподіляються між ним та країнами-членами ЄС. Під час визначення характеру повноважень Співтовариства керуються цілями, завданнями та видами його діяльності.

Виняткові (ексклюзивні) повноваження – сфери діяльності, де правові акти можуть ухвалюватись лише Співтовариством. До них належать встановлення митних тарифів, спільна торгівельна політика, спільна політика в галузі рибальства.

Конкурентні повноваження – сфери діяльності, в яких Співтовариство може здійснювати правотворчу діяльність, але якщо воно не використовує надані йому можливості правотворення, то ці функції можуть реалізовувати країни-члени. Прикладом конкурентних повноважень є спільна сільськогосподарська політика та права

гармонізація.

Паралельні повноваження – сфери діяльності, в яких правові акти можуть прийматися і Європейським Співтовариством, і країнами-членами. Галузями паралельних повноважень є антимонопольне право, політика в галузі наукових досліджень і технологій, або регіональна політика.

Механізм посиленої співпраці (або посилення гнучкості) вперше був запроваджений в Амстердамському договорі. Запровадження такого механізму за умови дотримання чітких критеріїв дає можливість групі країн-членів домовлятися про тіснішу співпрацю в певних областях, які належать до першої (ЄСПв) та третьої (СОППК) колон у структурній побудові ЄС. Основні обмеження щодо використання механізму посиленої співпраці, що наведені в ДЄС:

- спрямованість такої співпраці на досягнення цілей Європейського Союзу;
- захист інтересів ЄС;
- побудова на принципах поваги до основних принципів ДЄСпв та ДЄС та єдиної інституційної структури;
- використання лише в тих випадках, коли цілі Договорів не можуть бути досягнуті шляхом попередньо визначених процедур;
- поширення на інтереси більшості країн-членів;
- постійна відкритість для всіх країн-членів та ін.

Принцип обґрунтованості повноважень положеннями договорів передбачає, що прийняття кожного правового акта Європейським Співтовариством має бути обґрунтованим з правового погляду, тобто впливати з договору про Європейське Співтовариство. Таке обґрунтування має бути очевидним, або ж принаймні доведеним шляхом тлумачення відповідного договірної положення.

Принцип субсидіарності передбачає, що Співтовариство може взяти на себе виконання окремих завдань, які знаходяться поза межею його повноважень, якщо країни-члени не в змозі повною мірою їх виконати.

Принцип співвідносності визначений у ДЄСпв і полягає в тому, що жодні дії Співтовариства не повинні виходити за межі того, що є необхідним для досягнення цілей Договору.

Розвиток «свобод» в ЄЕС-ЄС пройшов декілька етапів, які певною мірою відповідають розвитку самого інтеграційного угруповання.

I етап (1958-1968 рр.) – формування митного союзу і лібералізація, головним чином, пересування товарів в його межах.

Центральною подією *II етапу (1969-1992 pp.)* був Єдиний європейський акт (ЕЕА), що визнав наявність в ЄЕС спільного ринку і поставив завдання переходу до єдиного внутрішнього ринку, а також створення в межах ЄС єдиного правового простору та єдиної економічної сфери для господарської діяльності юридичних і фізичних осіб. Одночасно створювалася правова база для поширення інтеграції на нові сфери: науку, техніку, валютні відносини, охорону зовнішнього середовища, зовнішню політику. Наприкінці періоду єдиний внутрішній ринок ЄС був створений.

На *III етапі (1992-2000 pp.)* згідно з рішеннями Маастрихтського договору про Європейський Союз було поставлено завдання створення ЄЕВС з єдиною європейською валютою – євро, яка дійсно перетворює Співтовариство на реальний єдиний ринок, оскільки знімає внутрішні розбіжності в організації кредиту, розрахунків, курсової політики, а значить й у цінах, податках, політиці та валютних ринках. Саме за цей період була підведена остаточна база під єдині ринки товарів та факторів виробництва, що склалися в ЄС.

Принцип вільного пересування товарів в межах ЄЕС в загальному вигляді сформульований в Римському договорі. Згідно з договором в межах ЄЕС створювався спільний ринок товарів. Для цього передбачалося вироблення єдиної зовнішньоторгової політики, яка передбачає поступове та послідовне скасування всіх обмежень в торгівлі товарами між країнами-членами співтовариства та відповідне створення спочатку митного союзу, потім спільного ринку, та наприкінці, єдиного ринку товарів на території всього ЄС. Римський Договір проголосив прогресивну, повільну лібералізацію з умовою *stand still* (тобто заборона будь-якого повернення назад) та поступове розширення імпорту.

Принцип свободи надання послуг насамперед захищає постачальника послуги від дискримінації. У сфері надання послуг діють ті самі правила, що й у сфері вільного пересування товарів.

Вільний рух капіталу – одна з обов'язкових умов формування та розвитку єдиного ринку, а принцип «свободи капіталу» є основоположним. Це пов'язано з тим, що саме вільний рух капіталу в межах всього регіонального економічного утворення прискорює адаптацію національних господарств до загальноєвропейських вимог (інтересів), сприяє активному включенню їх у загальноєвропейський поділ праці, інтенсифікує відтворення, формує новий технологічний базис. Вільний рух капіталу – це перш за все інвестування капіталу з однієї країни-члена співтовариства в іншу без яких-небудь обмежень. Інша складова цього принципу – свобода кредитування і грошових

переказів; третя – створення єдиного ринку капіталу, що передбачає єдину валютну систему з єдиною грошовою валютою. Всі ці складові – це немов каркас принципу, вектори роботи в кожному напрямку, які передбачають конкретні кроки з гармонізації всіх його складових (податок на заощадження, кредитні ставки, стабільність обмінних курсів та ін.).

Вільне пересування осіб – це принцип забезпечення вільного пересування праці як фактора виробництва. Римський договір, який проголосив (разом з іншими «свободами») свободу пересування осіб, акцентує увагу на соціальних її аспектах. Зокрема, він передбачає гармонізацію умов життя та праці, покращення можливостей зайнятості, підвищення рівня життя. Для цього був створений Європейський соціальний фонд (ЄСФ), який розпочав свою діяльність в середині 70-х рр. ХХ ст. Головні завдання, які вирішує цей фонд – стимулювання можливостей зайнятості всередині ЄС шляхом надання допомоги відсталім і депресивним регіонам, з одного боку, та найбільш вразливим в період зростання безробіття категоріям трудящих, з іншого. Він розробив заходи з єдиної міграційної політики, координації стратегії в галузі зайнятості й особливо в галузі підготовки кваліфікованої, освіченої та легко адаптованої робочої сили і ринків праці.

Свобода підприємництва є результатом реалізації чотирьох принципів свободи єдиного ринку. Європейський єдиний ринок являє собою економічний простір, який утворений «взаємозчепленими» національними господарствами країн-членів. Останнє забезпечується міжнародним переплетінням всіх факторів виробництва, але домінуючу роль в цьому процесі відіграє підприємницький капітал. Він представлений головним чином інтернаціоналізованою акціонерною власністю. Процес інтернаціоналізації капіталу є об'єктивним і відбувається у всій світовій економіці. Але в ЄС він стимулюється заходами зі створення спільних ринків (товарів, капіталу, послуг, робочої сили) та спеціальними регламентаціями, які спрямовані на формування свободи підприємництва. До них можна віднести директиви Ради: «Про координацію законів, регламентів та адміністративних положень, що регулюють створення та здійснення підприємницької діяльності кредитними інститутами» (1977 р.), «Про зближення законів, регламентів та адміністративних положень держав-членів, які використовуються щодо відповідальності за несправну продукцію» (1985 р.), «Про механізм прозорості для обслуговування інформаційного співтовариства» (1998 р.), серію директив про захист прав споживачів, виробників (1985, 1993, 1997 рр.) та ін.

Заходи щодо покращення функціонування внутрішнього ринку: підвищення ефективності законотворчої діяльності в організації внутрішнього ринку; усунення спотворення вільної конкуренції на ринку; усунення галузевих бар'єрів; забезпечення служіння внутрішнього ринку громадянам.

Таким чином, держави-члени ЄС пройшли всі сходинки економічної інтеграції (зону вільної торгівлі – 1960 р., митний союз – 1968 р., спільний ринок – 1993 р.), досить тісно наблизившись до плавного завершення переходу через Економічний Союз (ЕС) до найвищого рівня інтеграції – Економічного і Валютного Союзу (ЕВС). Перша масштабна спроба організації такого союзу відбулася у 1971 р., коли держави-члени ЄС прийняли програму на період до 1980 р. про поетапне створення економічного і валютного союзу.

У 1969 р. в Гаазі Європейська Рада прийняла рішення про одночасне створення економічного та валютного союзу, а 22 березня 1971 р. Рада Міністрів ЄС прийняла **«план Вернера»**, розрахований на 10 років – до 1980 р. Відповідно до положень цього плану на першому етапі (1971-1974 рр.) передбачалося звуження меж коливань валютних курсів спочатку до $\pm 1,2\%$, а потім до нуля, уніфікація валютної політики на основі її гармонізації та координації, узгодження економічної, фінансової та грошово-кредитної політики. На другому етапі (1975-1976 рр.) намічалось завершення всіх цих заходів. На третьому етапі (1977-1979 рр.) передбачалося передати наднаціональним органам ЄС деякі повноваження, що належали національним урядам, створити європейську валюту з метою вирівнювання валютних курсів і цін на базі фіксованих паритетів. Незважаючи на деякі зрушення в інтеграційному процесі, «план Вернера» зазнав поразки, що було обумовлено розбіжностями в ЄС.

Потреба і необхідність створення ЕВС пояснюється тим, що в рамках лише Економічного Союзу (ЕС) залишаються відмінності в організації кредиту, розрахунків, курсової політики, а, відповідно, і пов'язані з цим валютні ризики, затримки платежів, відмінності в цінах, неспівставність податків, різнопланова валютна політика. Тому була визнана необхідність кредитно-грошового регулювання в ЄС на «наднаціональному» рівні, основою якого була б єдина грошова одиниця – євро (саме так було названо єдину валюту ЄС на сесії Європейської Ради в Мадриді у грудні 1995 р.)

Оскільки запровадження євро має вплив і на процеси розширення ЄС, країни-члени ЄС поставили жорсткі вимоги щодо фінансово-економічних показників країн, які бажають користуватися євро (1992 р., м. Маастрихт, Нідерланди):

- дефіцит держбюджету не може перевищувати 3% від ВВП;
- сукупний держаний борг не повинен перевищувати 60% від ВВП;
- річна інфляція не може перевищувати середній рівень інфляції у трьох країнах ЄС із найнижчим рівнем інфляції (приблизно 3-3,5%) більш як на 1,5%;
- середнє номінальне значення довгострокових процентних ставок не повинно перевищувати 2% від середнього рівня цих ставок трьох країн з найбільш стабільними цінами (приблизно 9%);
- країни, що переходять на нову європейську валюту, мають на протязі не менше двох років дотримуватися встановлених меж коливань валютних курсів у існуючому механізмі європейських валютних систем (визначені межі коливань складають $\pm 2,25\%$).

Згідно із цими критеріями, які стали своєрідною перепусткою до зони євро, країни мали проводити стабілізацію державних фінансів. В цілому, **просування до ЕВС** було заплановано у вигляді **трьох послідовних етапів**:

1) **підготовчий** (до 31 грудня 1993 р.), у ході якого було знято майже всі обмеження щодо переміщення платежів і капіталів, завершено створення Спільного ринку, а країни розпочали стабілізацію своїх державних фінансів згідно із встановленими критеріями.

2) **організаційний** (до 31 грудня 1998 р.), на якому відбувалася розробка юридичної бази майбутньої Європейської Системи Центральних банків (ЄСЦБ), формувалася в цілому правова та інституційна база Союзу, а країни завершували програми по стабілізації державних фінансів. Було створено Європейський Валютний Інститут (1994 р.), який згодом трансформовано у Європейський Центральний Банк (1998 р.). Жорстка координація економічної політики країн-членів ЄС була одним із головних питань порядку денного всіх засідань і сесій.

У березні 1998 р. Європейською Комісією було визначено і оголошено *склад учасників «зони євро»*. До неї увійшло *11 країн* – ті, які зуміли успішно провести стабілізацію державних фінансів у відповідності із встановленими критеріями і які виявили бажання приєднатися до Економічного і Валютного Союзу – це Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Франція, Німеччина, Італія, Ірландія, Іспанія, Португалія, Австрія та Фінляндія.

3) **завершальний** (до липня 2002 р.), який розбивається на три конкретні сходинок («А», «В», «С»). Основними завданнями цього етапу є початок функціонування Європейської Системи Центральних Банків, перехід до єдиної валюти євро та проведення єдиної валютної політики (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Заключний етап створення Економічного і Валютного Союзу

Фази	Події
Фаза «А» (1998 р.)	<ul style="list-style-type: none"> - приймається остаточне рішення щодо членства країн у ЕВС - затверджується Європейська система Центральних банків на чолі з Європейським Центральним банком (ЄЦБ) - ліквідується Європейський Валютний Інститут
Фаза «В» (1 січня 1999 р. — 1 січня 2002 р.) Введення євро у безготівковий обіг	<ul style="list-style-type: none"> - фіксуються курси валют країн-членів ЕВС по відношенню до нової валюти євро - початок здійснення валютної політики лише в євро - випуск державних цінних паперів у новій валюті євро - всі активи, пасиви і операції в ЕКЮ перераховуються в євро у співвідношенні 1:1 - вводиться подвійне маркірування преїскурантів і всіх фінансових документів - друкуються банкноти та чеканяться монети в євро
Фаза «С» (1 січня 2002р. - 1 липня 2002р.) Введення євро у готівковий обіг	<ul style="list-style-type: none"> - всі види операцій і розрахунків здійснюються в євро - відбувається обмін та вилучення із обігу національних грошових знаків - наднаціональні інститути ЄС здійснюють свою діяльність у повному обсязі

Таким чином, чітко згідно з планом, з 1 січня 1999 р. на території 11 країн Західної Європи запроваджено нову європейську валюту євро. З 1 січня 2002 р. євро було введено у готівковій формі в обіг у 12 країнах ЄС – до 11 країн Європейської спільноти, які називалися вище, приєдналася Греція. А з 2007 р. про перехід в розрахунках на євро заявила Словенія. Результати функціонування євро на протязі перших п'яти років (2002-2007 рр.) у країнах ЄС дають підстави стверджувати, що вона може стати у ХХІ ст. провідною міжнародною валютою, яка і надалі позитивно впливатиме на розвиток Європейського Союзу.

Офіційним прапором Європейського Союзу у 1986 р. було визнано символ, що має коло з дванадцятьма зірками на блакитному фоні (власне, його запозичено із символу, що був прийнятий Радою Європи ще 8 грудня 1955 р.).

Офіційний гімн Європейського Союзу було затверджено керівниками держав та урядів у 1985 р. Ним стала прелюдія «Ода до радості» до останньої частини Дев'ятої симфонії Л. Бетховена.

Отже, Європейський Союз поступово перетворився на один із найпотужніших фінансово-економічних і політичних центрів світу,

ключовий компонент нової архітектури європейської безпеки, ядро системи європейських цінностей і стандартів. Європейський Союз, який підтримує дипломатичні стосунки зі 160 державами, фактично представлений на світовій арені як найбільш успішне інтеграційне об'єднання 27 країн-членів Європейської Спільноти.

Контрольні питання

1. Назвіть основні етапи розвитку економічної інтеграції.
2. Де, коли і з якою метою були підписані Маастрихтський та Амстердамський договір?
3. Визначте етапи формування Європейського Союзу.
4. Які умови та цілі існували на початку процесу європейської інтеграції? Чи зберігають зараз свою актуальність чинники, які впливали на розгортання процесу європейської інтеграції відразу після закінчення II Світової війни?
5. Скільки країн і які є членами Європейського Союзу?
6. Що мається на увазі під поняттям «Європейський Союз»?
7. Назвіть суттєві елементи та положення Договору про ЄС.
8. Охарактеризуйте завдання, які має виконати Європейське Співтовариство для досягнення поставлених цілей.
9. Які види повноважень Європейського Співтовариства?
10. Які сфери діяльності Європейського Співтовариства охоплює перша колона?
11. Які завдання виконує третя колона? Назвіть сферу діяльності, яка відноситься до цієї колони?
12. Що виступає «дахом» всіх трьох колон в структурі ЄС?
13. Чи не означає значне розширення першої колони зменшення прав окремих країн-членів у вирішенні своїх внутрішніх проблем?
14. Обговоріть з урахуванням мети Європейського Співтовариства – створення спільного ринку – можливі напрямки розвитку екологічної політики Співтовариства (транскордонне забруднення навколишнього середовища, виникнення торгових перешкод, пов'язаних із запровадженням екологічних стандартів).
15. Які зовнішні атрибути має Європейський Союз ?
16. Коли введено в готівковий обіг євро на території ЄС?
17. Скільки країн і які є членами європейського валютного союзу?
18. Яка відмінність між Європейським Економічним Співтовариством та Європейським Союзом ?
19. Назвіть основні етапи створення європейського валютного союзу.

20. Чи не потерпає свобода дій та суверенні права окремих країн-членів ЄС від інтеграційних процесів? Чи не страждають малі країни від диктату великих країн-членів ЄС?

Ситуаційні завдання

Ситуаційне завдання 1

«Двадцять п'ять кроків до Конституції»

Найвищим досягненням на цьому етапі європейської інтеграції стала спроба розроблення і введення у дію «Договору, що встановлює Конституцію для Європи» («Європейській конституції»): 29 жовтня 2004 р. під текстом єдиної європейської конституції свої підписи поставили голови всіх 25 держав-членів Європейського союзу. Конституція зводила юридичні норми європейської інтеграції в один документ, який замінив би всі попередні угоди і договори. Церемонія підписання конституції пройшла в тому самому залі середньовічного палацу в Римі, що й підписання договору про Європейське економічне співтовариство у 1957 р., з якого й почалася європейська інтеграція. Текст конституції отримав схвалення на саміті Євросоюзу 17-18 червня 2004 р., коли 25 країнам вдалося досягти компромісу за ключовими питаннями.

Робота над європейською конституцією йшла більше трьох років. Попередній план передбачав підписання основного закону перед розширенням ЄС в травні 2004 р. – це спростило б процедуру ратифікації. Однак робота над документом затягнулася, і нові країни-члени ЄС отримали можливість впливати на остаточний варіант тексту. Європейська конституція набере сили лише після того, як її ратифікують всі країни-члени ЄС. Оскільки в десяти країнах ратифікація потребувала проведення референдуму, процес мав би розтягнутися до 2007 р. Проте, через амбітні завдання договір так і не було реалізовано.

Конституція Європейського Союзу у своїй основі містила ідею формування в ЄС елементів державності із збереженням окремих суверенних прав за державами-членами ЄС, що дає підстави стверджувати про популярність у європейців концепції «розщепленого суверенітету» і уявлень про ЄС як державно подібного утворення. У цьому контексті Лісабонський договір (Договір про реформу ЄС), підписаний 13 грудня 2007 р., за суттю визначив межі політичного компромісу між керівництвом ЄС і держав, реформуючи систему управління і підвищуючи ефективність ухвалення політичних і правових рішень. Крім того, концепція «європейської конституції», що

припускає скасування чинних засновницьких договорів у зв'язку зі вступом до юридичної сили Конституції ЄС, була замінена більш компромісною ідеєю інкорпорації усіх нововведень Договору про реформу в засновницькі договори без зміни їхньої правової основи.

Лісабонський договір офіційно іменується «договором про внесення змін до Договору про Європейський Союз і Договору про устанovu Європейського Співтовариства» і за правовою природою є міжнародним договором, підписаним на саміті ЄС у Лісабоні. Надалі Договір про устанovu Європейського Співтовариства буде перейменовано у Договір про функціонування ЄС, що означатиме завершення процесу інкорпорації нововведень у тексти засновницьких договорів ЄС. Основна мета, проголошена в Лісабонському договорі, це «завершення процесу підвищення ефективності і легітимності Союзу і підвищення послідовності дій», враховуючи створення нових правових механізмів функціонування ЄС на найближчі 15–20 років. До того ж проголошується цілий ряд глобальних соціально-економічних і політичних завдань, властивих сучасній індустріальній державі: захист громадян ЄС у всьому світі; економічна, соціальна і територіальна єдність; підтримка культурного різноманіття; забезпечення повної зайнятості, соціального прогресу, соціальної справедливості, високого рівня охорона навколишнього середовища тощо.

Питання для обговорення:

1. Які переваги має Конституція порівняно з документами, що регулюють діяльність Європейського Союзу зараз?
2. Що заважає країнам-членам ЄС дійти згоди щодо Європейської конституції?

Ситуаційне завдання 2

«Непомітна» політична революція у ЄС»

Більше чим коли-небудь ЄС повинен поєднувати більш високу стабільність, фінансові потоки й взаємну солідарність для запобігання краху всього європейського проекту під вагою кризи суверенних боргів. Ринки пред'явили ЄС ультиматум: або він підсилить економічну й фінансову інтеграцію на федеральній основі, або відбудеться крах євро, отже, усього ЄС, у тому числі й Загального ринку (Європейського економічного співтовариства). Якби глави держав і урядів Ради Європи прийняли дане заздалегідь передбачене рішення рік тому, криза євро не дійшла б до сьогоdnішнього рівня, загальний борг був би нижче. Угода, укладена на останній зустрічі Ради Європи, стане більш дорогою як політично, так і фінансово. Все-таки, краху єдиної валюти вдалося уникнути. Єдина валюта єврозони дозволяє

легко перерозподіляти грошові ресурси через кордони від ризикованих економік у більш стійкі до кризи. Для виживання євро неминуче буде потрібна справжня інтеграція з подальшою передачею суверенітету на рівень загального уряду ЄС. Даний історичний крок не можна зробити за допомогою бюрократичних закулісних інтриг, а можна тільки в світлі демократичної політики. Подальша федералізація ЄС забезпечить його подальшу демократизацію. Але в даного кроку є серйозні політичні наслідки, які необхідно пояснити суспільству, тому що створення подібного фонду (а з ним і Європейського економічного уряду) є для ЄС політичною революцією в трьох діях.

По-перше, «двошвидкісний» Союз, що існував з перших раундів розширення, буде розділений на «авангард» (група євро) і «ар'єргард» (інші з 27 членів ЄС). Даний офіційний поділ фундаментально змінить внутрішню архітектуру ЄС. В умовах, коли розширився ЄС, знову оживуть старі розділові лінії Європейського економічного співтовариства, очолюваного Німеччиною й Францією, і Європейської асоціації вільної торгівлі, очолюваною Великобританією й скандинавськими країнами. Надалі держави євро будуть визначати долю ЄС сильніше, чим коли-небудь, через свої спільні інтереси.

По-друге, цей різкий перехід до валютного фонду й економічному уряду приведе до подальшої значної втрати суверенітету держав-членів на користь європейського федерального устрою. Наприклад, у рамках валютного союзу національні бюджетні законодавства будуть підкорятися відповідному контролюючому органу ЄС. По-третє, виходить, що в майбутньому главам держав доведеться боротися набагато упорніше за більшість голосів на виборах. Сьогодні дана більшість дійшла до мінімально надійного рівня за весь час.

Для виживання зони євро більшість її громадян, особливо в Німеччині й Франції, повинна прийняти євро як свою валюту. Це не технічне питання, а глибоко політичне і демократичне. Першим кроком повинне стати забезпечення сильної ролі національних парламентів у даному процесі. Отже, глобальна фінансова криза надзвичайно сильно позначилася на європейській інтеграційній економічній моделі, перетворивши її з економічної в політичну.

Питання для обговорення:

1. Як уникнути краху єдиної валюти?
2. Що привело до кризи єдиної європейської валюти?
3. Назвіть та охарактеризуйте фактори ризику в Європі.

Ситуаційне завдання 3

«Греція – найбільш проблемна країна євросони...»

У результаті боргової кризи Греція виявилася країною, яка більше інших відчула проблеми з фінансуванням бюджетного дефіциту (таблиця). 27 жовтня 2011 р. почався новий етап європейської боргової кризи. У ніч на четвер Євросоюз прийняв пакет рішень, який вселив в інвесторів надію на швидке вирішення напруженої ситуації як навколо Греції, так й інших периферійних країн євросони. Ключові рішення – списання 50% держборгу Греції, рекапіталізація банків ЄС і розширення фонду EFSF, який займеться проблемами Італії й Іспанії, до мінімум 1 трлн євро. Несподіваним для інвесторів стало те, що ЄС не буде підключати до вирішення проблем Європейський Центробанк, а на фінансування EFSF можуть погодитися Китай і Бразилія.

«Грецька проблема», що вважається ринками ключовою, згадується лише в пунктах 9-15 рішень саміту. Рівень держборгу – 120% ВВП до 2020 р. – буде досягнутий за рахунок списання 50% боргу, для чого в найближчі 2-3 тижні пройшли переговори із приватними кредиторами (сама Греція наполягала на списанні 60% боргу й порогу в 110% ВВП). Країни євросони дадуть на цю програму 30 млрд. євро, а фонд EFSF не буде давати гарантії по нових грецьких облігаціях, які випустять в обмін на частину боргу, що залишився. До 2014 р. до 100 млрд. євро буде потрібно на програми по рекапіталізації фінансового сектору Греції, у тому числі банків-власників держпаперів, частина яких буде тимчасово націоналізована Грецією. Є й інші обмеження: посилення європейського контролю за грецьким реструктуризаційним фондом HFSF, направлення частини коштів від грецької приватизації (до 15 млрд. євро) на відновлення EFSF.

Рекапіталізація всіх банків ЄС оцінена в 100 млрд. євро до 30 липня 2012 р., частину коштів дасть EFSF. Нормативи достатності банківського капіталу збільшуються до 9%, для банків Греції — до 10%. При цьому мандат EFSF на «порятунок» Іспанії й Італії фактично підтверджений: якщо влітку-восени котирування держборгу підтримував ЄЦБ у рамках короткострокових операцій, тепер довгостроково цим буде займатися фонд. Оскільки обсяг навантаження на EFSF, що становить 440 млрд. євро (з можливістю збільшення ємності до 780 млрд. євро), росте, то ухвалене рішення розширити можливості позик для фонду через створення SPV і допуск у його капітал сторонніх інвесторів. Це відкриває можливість для EFSF працювати з інвесторами з Китаю й Бразилії.

Таблиця – Ранжування країн-учасниць кризової ситуації в Європі за потоками валового державного боргу

Країна	Валовий державний борг, у % від ВВП	В боргу у банків:	Сума боргу, млрд. дол. США		
Греція	166%	Франції	54		
		Німеччини	19		
		Португалії	10		
		Італії	3		
		США	3		
		Японії	1		
		Іспанії	1		
		Великобританії	1		
Італія	121%	Ірландії	0,3		
		Франції	366		
		Японії	39		
		Великобританії	26		
		Іспанії	10		
		США	3		
		Ірландія	109%	Німеччини	49
				Японії	19
Франції	17				
США	11				
Португалії	4				
Італії	3				
Португалія	106%	Іспанії	62		
		Німеччини	33		
		Великобританії	19		
		Франції	18		
		Японії	2		
		Італії	1		
Іспанія	56%	Франції	118		
		Німеччини	58		
		Японії	26		
		Ірландії	6		
Франція	87%	Великобританії	22		
Німеччина	83%	Італії	111		
		Японії	88		
		Франції	54		
Великобританія	81%	Іспанії	326		
		Німеччини	321		
		Японії	28		
		Ірландії	12		
Японія	233%	Франції	8		
США	100%	Японії	796		
		Великобританії	345		
		Німеччини	324		
		Франції	322		
		Іспанії	163		
		Португалії	1		

Китайська влада днями вже озвучила свою позицію: КНР може «обмінати» участь в EFSF на визнання її ЄС країною з ринковою економікою. Участь країн BRICS у програмах EFSF дозволить підняти його ємність до 1 трлн євро. Одержання EFSF банківської ліцензії й емісійне фінансування його ЕЦБ уважалося альтернативним варіантом розв'язку саміту, і воно вкрай турбувало інвесторів, оскільки робило б неможливим твердий євро й низьку інфляцію.

Іспанія зобов'язалася суттєво лібералізувати ринок праці, у першу чергу в сервісному секторі. Італія підтвердила плани реформувати систему підтримки безробітних, скасувати численні обмеження й мінімальні ставки оплати праці професіоналів, збільшити до 2026 р. пенсійний вік до 67 років, вийти в 2013 р. на бездефіцитний, а до 2014 р. на профіцитний бюджет, обмеживши розмір держборгу з 2014 р. на рівні в 113% ВВП. Найбільш віддалені рішення саміту – початок формування «європейського економічного уряду» шляхом одержання Єврокомісією контролю над бюджетами країн ЄС. До кінця 2012 р. вимога збалансованого бюджету повинна бути зафіксована в конституціях країн ЄС.

Питання для обговорення:

1. Чи буде оголошено Грецією дефолт за своїми зобов'язаннями?
2. Які ключові рішення було прийнято самітом Євросоюзу відносно Греції і за рахунок яких коштів?
3. Які рішення біло прийнято відносно інших периферійних країн євросони?

Ситуаційне завдання 4 **«ЄС знову на порозі змін»**

Після всіх труднощів, пов'язаних із введенням у чинність Лісабонського договору Європейського союзу, що відбулося 1 грудня 2009 р., не пройшло й двох років, як він зажадав модифікації, причому причиною стали економічні проблеми.

З формальної точки зору економіка ЄС виглядає успішною. ВВП об'єднаної Європи перевищує 17 трлн. дол., що більше, чим у США, і в три рази більше, чим у Китаї. Незважаючи на кризу, європейська економіка залишається найбільшою у світі: за даними Всесвітнього банку за 2010 р., її частка у світовому валовому продукті становить приблизно 23% (США – 20%). При цьому поєднує її євро – офіційна валюта 17 країн євросони. Крім того, ще дев'ять держав прив'язують до євро курс своїх валют, тобто воно є фактично єдиною валютою для більш ніж 320 млн. чоловік. У той же час введення євро

було й політичним проектом, спрямованим на об'єднання Європи.

Одна з головних проблем єврозони полягає в тому, що грошове об'єднання на етапі створення монетарного союзу не було підкріплено бюджетним. Незважаючи на наявність єдиної валюти, кожному учасникові було дозволено проводити власну економічну політику. Крім того, у євроні опинилися країни, що сильно різнилися за рівнем економічного розвитку. З однієї сторони могутня Німеччина, з іншого боку – обтяжені колосальними боргами Португалія й Греція. І криза у величезному ступені збільшила розшарування, що було.

Згідно із прогнозом «Goldman&Sachs», у найближчі півроку ВВП єврозони буде знижуватися. Зниження добробуту приведе до пошуків виходу із кризи не на загальноєвропейській, а на національній основі, оскільки в громадян благополучних країн неминуче виникне прагнення відокремитися від проблемних партнерів.

Деякі експерти припускають, що євроні розділиться на дві частини. У цьому випадку держави зі стійким бюджетним дефіцитом (Німеччина, Нідерланди, скандинавські країни, з деякими обмеженнями – Франція) змогли б сформувати зону «сильного євро». А Португалія, Іспанія, Італія, Греція, Ірландія одержали б можливість стимулювати економічний ріст за рахунок девальвації. Фактично це означало б розпад єврозони. Інша точка зору полягає в тому, що витрати на його запобігання можуть виявитися вище витрат у випадку самого розпаду. Відмова від євро приведе до потужної депресії, і витрати будуть катастрофічними, порівняними з депресією 1930-х рр. XX ст.

На щастя, лідери об'єднаної Європи чи не вперше за останні два роки продемонстрували здатність знаходити компроміс і досягати консенсусу по найбільш складним проблемам. На саміті, що відбувся 27 жовтня вони прийшли до угоди про фінансову допомогу Греції й зміцненні стабільності єдиної європейської валюти. Це відбулося після того, як частки інвесторів погодилися списати 50% грецьких боргів. Крім того, Афінам буде виділено додатково близько 100 млрд. євро у вигляді кредитів ЄС і МВФ. Багато європейських банків повинні будуть пройти рекапіталізацію, до завершення якої виплата бонусів і дивідендів їх співробітникам і акціонерам буде заборонена. Було вирішено збільшити Європейський фонд фінансової стабільності з 400 млрд. до приблизно 1 трлн. євро.

Учасники домовилися прискорити перехід до вже погодженого режиму строгої економії й заходам щодо структурного реформування. Починаються й формальні переговори про гармонізацію корпоративного податкового законодавства в ЄС. Однак податки

відносно приватних осіб воно не торкнеться, не йде поки розмова й про єдині «європодатки». Ще раніше міністри фінансів ЄС підписали угоду, що передбачає з 2012 р. можливість застосування санкцій до країн, які не намагаються знизити рівень боргу нижче 60% ВВП і не тримають бюджетний дефіцит на рівні 3% ВВП, як того вимагає Маастрихтський договір. Нарешті, можливе залучення до покупки європейських боргів Китаю, який уже виразив принципову готовність до цього. Проте не викликає сумнівів, що ціна, яку Пекін зажадає за свої послуги, буде високою – наприклад, визнання Китаю ринковою економікою.

Після подолання нинішньої кризи неминуче встане питання про функціонування Євросоюзу в майбутньому. Глави держав і урядів країн блоку підтримали необхідність внесення «помірних» виправлень до Лісабонського договору з метою досягнення більш тісної економічної взаємодії країн єврозони. При цьому в комюніке саміту було заявлено, що «будь-які зміни повинні бути схвалені всіма 27 державами», а не тільки 17 країнами, що входять до складу єврозони. Головне полягає в тому, щоб, не міняючи договір радикально, підсилити економічну конвергенцію. Для цього буде створена посада «суперкомісара» з бюджетної дисципліни в єврозоні, який при певних обставинах може бути наділений правом ухвалювати всі економічні рішення в країні, що має більшу заборгованість.

Також планується створити зовсім новий пост «президента Євросаміту», який буде обиратися прем'єрами й президентами країн єврозони в той же час, коли призначається президент Європейської ради. У підсумку погроза роз'єднання Європи трохи ослабнула. У свій час, створивши єврозону, європейці продемонстрували готовність до компромісів заради економічної інтеграції й зміцнення політичного союзу. Сьогодні їм слід вирішити, чи готові вони йти на серйозні жертви заради збереження досягнутого.

Питання для обговорення:

1. Якими можуть бути наслідки розпаду єврозони?
2. До чого приведе гармонізація корпоративного податкового законодавства ЄС?
3. Які антикризові заходи застосовує ЄС?

Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти опорний конспект лекцій за даною темою.

2. Зробити огляд періодичної літератури за темами:

- «Виникнення і розвиток ідеї європейської інтеграції з кінця ХІХ ст. до середини ХХ ст.».
- «Роль плану Бейєна у заснуванні Європейського економічного співтовариства».
- «Значення німецько-французького партнерства для процесу європейської інтеграції».
- «Сутність плану Шумана».
- «Етапи розширення та сучасний склад ЄС».
- «Зміни змісту трьох «колон» відповідно до Маастрихтського та Амстердамського договору».
- «Цілі Договору про заснування Європейського Співтовариства та існуючі суперечності між окремими цілями договору».
- «Варіанти тлумачення принципу субсидіарності».
- «Ефективність створення внутрішнього ринку».
- «Наслідки розбіжностей між національними системами оподаткування».
- «Нова стратегія здійснення правового зближення країн в межах внутрішнього ринку».
- «Зміст «Білої книги» Європейської Комісії».

3. Обрати правильну відповідь.

1. До чинників європейської інтеграції можна віднести:

- а) прагнення економічного добробуту як гарантії демократії;
- б) забезпечення безпеки і миру;
- в) створення спільного ринку;
- г) посилення європейського потенціалу та прагнення до самоутвердження у відносинах з супердержавами;
- д) все з вищенаведеного;
- е) відповіді б) і г) є вірними.

2. Що з наведеного нижче можна віднести до «логіки речей» європейської інтеграції за принципом «spillover» (концентричних кіл)?

- а) той, хто сказав А, мусить сказати Б;
- б) регіональна інтеграція якогось одного сектора зумовлює інтеграцію інших секторів;
- в) інтеграція одного з секторів економіки веде до зміщення центру активності різних політичних, економічних і соціальних сил від національного в бік європейського рівня;
- г) «логіка речей» за принципом «spillover» фактично є невід'ємною рисою процесу європейської інтеграції, її механізмом, який спрацьовує автоматично;

д) все з вищенаведеного є вірним;
е) «логіка речей» та принцип «spillover» не мають ніякого відношення до процесу європейської інтеграції.

3. *План об'єднання європейського виробництва вугілля та сталі – як перший етап на шляху до ЄС:*

а) був розроблений Робертом Шуманом (1950 р.);
б) ставив за мету примирення між Німеччиною та Францією та створення умов, за яких нова війна стала б неймовірною;
в) був ініціативою Черчіля – як реалізація його прагнення створити «Сполучені штати Європи»;
г) закладав перші наднаціональні механізми контролю за виробництвом і торгівлею;

д) відповіді а), б) та г) є вірними;
е) вірними є відповіді б), в) і г);
ж) лише відповіді а) і в) є вірними.

4. *Договір про Європейський Союз чинний:*

а) протягом безмежного періоду часу;
б) до 14 квітня 2007 р.;
в) поки Європейський Парламент не узгодить конституцію;
г) до початку міжурядової конференції з питань реформування договору про Європейський Союз.

5. *Яке з перерахованих нижче тверджень про Амстердамський договір не є вірним?*

а) основи Амстердамського договору були закладені ще в Маастрихтському договорі;
б) це останній договір, який фактично завершив процес європейської інтеграції;

в) Амстердамський договір, так само як і Маастрихтський, є рамковою угодою, яка увібрала в себе суттєві доповнення існуючих досі європейських договорів (ЄОВС, Євратом, ДЄС, ДЄСпв);

г) Амстердамський договір відкрив перед Європейським Союзом нові сфери діяльності.

6. *«Римськими договорами» називають:*

а) договори між Бельгією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Німеччиною та Францією про заснування ЄСВС, підписаних 18 квітня 1951 р.;

б) договори про ЄЕС і Євратом, підписані 23 березня 1957 р.;

в) договори про заснування Європейського оборонного співтовариства;

г) низку договорів про ЄЕС, підписаних у різний час, початковою метою яких було поетапне створення Митного Союзу.

7. Єдине Європейське Співтовариство стало офіційно називатися Європейським Союзом з 1 листопада 1993 р. у відповідності з Амстердамським Договором: Так / Ні?

8. Що з нижченаведеного не є ознакою такої форми економічної інтеграції, як Спільний ринок?

а) єдина система тарифів та квот по відношенню до третіх країн;

б) ліквідація обмежень на взаємну торгівлю;

в) усунення обмежень на переміщення виробничих факторів (капіталу і робочої сили);

г) єдність економічної та фінансової політики.

9. Митний союз – це та сходинка економічної інтеграції, коли усуваються будь-які обмеження на взаємну торгівлю, запроваджується спільна система тарифів та квот по відношенню до третіх країн, а також скасовуються обмеження на переміщення товарів, послуг, капіталу і робочої сили: Так / Ні?

10. Яка з характеристик європейської інтеграції не є вірною:

а) європейська інтеграція – це процес без чітко встановлених візрів чи остаточно визначеного кінцевого стану;

б) не існує антагонізму між процесом європейської інтеграції та національним суверенітетом держав;

в) процес європейської інтеграції ґрунтується на розмаїтті політичних, економічних та суспільних чинників;

г) кінцевою метою європейської інтеграції є побудова спільного ринку;

д) всі відповіді є невірними.

11. Яке з тверджень про Європейський Союз можна вважати вірним:

а) поняття Євросоюз є результатом переговорів глав держав та урядів ЄС на початку 90-х років;

б) договір про Європейський Союз набув чинності у 1997 році в результаті підписання Амстердамського договору;

в) для Європейського Союзу властиве поєднання двох форм: інтеграції та співробітництва між державами;

г) Європейський Союз є абсолютно абстрактним поняттям.

д) відповіді а) і в) є вірними.

12. Дах під назвою «Європейський Союз» у схематичному зображенні моделі устрою:

а) означає, що Європейський Союз має власний статус правосуб'єктності;

б) означає, що Євросоюз є єдиним наднаціональним органом співтовариства;

в) лише чітко окреслює об'єднуючу функцію Договору ЄС;

г) показує, що Європейський Союз є вищим органом влади співтовариства.

13. Що з перерахованого нижче не є вірним, коли ми говоримо про зображення структури Європейського Союзу у формі античного храму з трьома колонами:

а) таке схематичне зображення структури ЄС набуло поширення після підписання Маастрихтського договору 7 лютого 1992р.;

б) всі три колони є зараз приблизно рівними за розміром;

в) правотворчість відбувається виключно у межах першої колони;

г) три колони Європейського Союзу якісно відрізняються між собою в правовому аспекті.

14. З утворенням Євросоюзу повністю втратили своє значення і перестали існувати ЄОВС та Євратом: Так / Ні?

15. Після підписання Амстердамського договору:

а) до складу третьої колони перейшла політика з надання політичного притулку, візова та міграційна політика;

б) серцевиною європейської інтеграції стала друга колона, що характеризує політичне співробітництво;

в) значно розширились сфери діяльності Європейського Співтовариства, що знайшло відображення у збільшенні наповненості першої колони у структурному зображенні ЄС;

г) розширились права Європейської Комісії щодо законодавчої діяльності, але одночасно послабилось становище Європейського Парламенту за рахунок відмови від його права на прийняття рішень.

16. Відмінності між трьома стовпами «будівлі» ЄС полягають у:

а) різному змістовному наповненні, відмінності у повноваженнях та сферах діяльності відповідних органів;

б) тому, що перша колона є «наднаціональною», на відміну від двох інших – міжурядових за своєю суттю;

в) тому, що перша колона – джерело первинного права, а друга і третя – є джерелом вторинного права ЄС;

г) тому що повноваження Європейського Суду поруч з Європейською Комісією та Парламентом в межах першої колони набагато вищі;

д) все з перерахованого є вірним;

- е) відповіді а), б) і г) є вірними;
- ж) лише відповіді а) і г) є вірними.

17. Під «правовою спільнотою» розуміють:

- а) першу колону (Європейське Співтовариство), де відбувається процес творення похідного (вторинного) права спільноти;
- б) всі країни, які використовують європейське право;
- в) Європейський Союз, який є об'єднуючим дахом для всіх договорів;
- г) всі європейські демократичні країни, де верховенство права дотримується беззастережно.

18. Що з перерахованого нижче відноситься до видів діяльності Співтовариства:

- а) гармонізація кримінального законодавства;
- б) захист прав споживачів;
- в) політика зайнятості;
- г) політика в галузі співробітництва з країнами, що розвиваються;
- д) всі відповіді є вірними.

19. Європейське Співтовариство отримало повноваження, що слугують на меті не лише економічного, але й політичного союзу:

- а) в результаті прийняття Єдиного Європейського Акту (1986 / 1987 рр.);
- б) ще в рамках Римських договорів 1957 / 1958 рр.;
- в) лише після прийняття ЄСД та Договору про Європейський Союз;
- г) ідея «Політичного союзу» виникла лише в результаті обговорення Амстердамського договору 1997 р.

20. Питання про те, які повноваження – ексклюзивні, конкурентні чи паралельні – мають здійснюватись Співтовариством у кожному конкретному випадку

- а) чітко роз'яснюється договором про заснування Європейського Співтовариства;
- б) вирішується Європейською Комісією;
- в) вирішується главами держав чи урядів країн-членів ЄС;
- г) зумовило чимало правових суперечностей, залагодити які вдається іноді лише після прийняття рішення Європейським Судом.

21. Всі наведені нижче твердження щодо повноважень Європейського Співтовариства є вірними, окрім:

- а) найважливіші норми щодо розподілу повноважень вміщено у преамбулі та статтях 2 і 3 ДЄСпв;

б) країни-члени не мають можливості реалізувати відповідні заходи в галузі ексклюзивних повноважень ЄС навіть в разі невиконання Співтовариством своїх виняткових повноважень;

в) поняття «види політики, що здійснюються спільними зусиллями» передбачає такі функції, які не можуть здійснюватись окремими країнами-членами;

г) конкурентні повноваження Співтовариства є найтипівішим різновидом компетенції у межах ЄС.

22. До ексклюзивних повноважень Співтовариства відноситься:

а) регіональна політика;

б) спільна політика в сфері транспорту;

в) митна політика;

г) політика в галузі наукових досліджень і технологій;

д) політика в галузі рибальства;

е) всі попередні відповіді правильні;

ж) відповіді б), в) і д) є вірними;

з) лише відповідь в) є правильною.

23. Реалізація всіх повноважень (виняткових, конкурентних та паралельних) підлягає дії принципу субсидіарності: Так / Ні.

24. Що з наведеного нижче не є вірним по відношенню до паралельних повноважень?

а) країни-члени можуть реалізовувати заходи у сферах дії цих повноважень лише після попередніх консультацій з Комісією;

б) правове врегулювання питання, яке належить до сфери паралельних повноважень, перевіряється на його відповідність як праву ЄС, так і національному законодавству;

в) галузями дії цих повноважень є, зокрема, політика в галузі інвестицій, антимонопольне право, соціальна політика;

г) це сфери діяльності, де правові акти можуть прийматися і країнами-членами, і Європейським Співтовариством.

25. Принцип субсидіарності:

а) згадується там, де йдеться про розподіл компетенції між країнами-членами ЄС;

б) визначає цілі та умови, за яких у сфері конкурентних повноважень можуть вступати в дію інституції Союзу;

в) спочатку був закріплений в торговій політиці;

г) поширюється лише на галузі ексклюзивних повноважень Співтовариства.

26. Принцип обґрунтованості повноважень договірними положеннями та застереження щодо можливості вдосконалення права:

а) передбачає на основі ст. 308 гнучку можливість прийняття необхідних правових норм Співтовариством для досягнення однієї з цілей, якщо ДЄСПв не надає для цього необхідних повноважень;

б) є характеристикою необмежених повноважень ЄС на правотворчу діяльність;

в) використовується на противагу основним положенням ДЄСПв для розширення повноважень Союзу з прийняття рішень щодо посилення інтеграції;

г) є тлумаченням теорії про природні повноваження «implied powers», базується на ст. 308 ДЄСПв і спрямований на вичерпне використання всіх можливих компетенцій Співтовариства.

27. Якщо норма права країни-члена суперечить правовій нормі Співтовариства, то:

а) застосовується норма, яка була прийнята раніше;

б) норми Співтовариства є лише міжнародними правами і, таким чином, мають меншу силу;

в) національна норма переважає до того часу, поки немає іншого рішення Європейського Суду;

г) норма права ЄС є пріоритетною і переважає національну норму, навіть положення національної конституції, які суперечать їй.

*28. Коли говорять про *acquis communautaire*, мають на увазі:*

а) юридичний термін, який широко використовується в межах ЄС але не має офіційного визначення;

б) суму всього, що було створено за час існування Європейського Співтовариства і має сприйматися новими країнами, що вступають, як факт, тобто не може бути усунено шляхом переговорів;

в) всі рішення Європейського Співтовариства підпадають під поняття *acquis communautaire*;

29. Рішення Європейського Союзу та Європейського Співтовариства приймаються відповідно до однакових правових процедур, закріплених ДЄСПв: Так / Ні

30. Основною ознакою вищої форми економічної інтеграції є:

а) ліквідація обмежень на взаємну торгівлю;

б) єдність економічної та фінансової політики;

в) усунення обмежень на рух виробничих факторів (капіталу і робочої сили);

г) запровадження спільних норм і стандартів.

ТЕМА 2

ОРГАНИ ТА ІНСТИТУТИ ЄС

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Європейські інституції
 - 1.1. Європейська Комісія
 - 1.2. Рада міністрів ЄС
 - 1.3. Європейський Парламент
 - 1.4. Європейський суд
 - 1.5. Європейська рада
 - 1.6. Інші органи ЄС
2. Процес ухвалення рішень у Європейському Союзі
3. Бюджет ЄС

Навчальні завдання:

- визначити місце та роль європейських органів та інститутів у виконанні завдань Співтовариства;
- розглянути склад і повноваження органів та інститутів Європейського Союзу;
- виявити відмінності між функціями та завданнями окремих органів та інститутів ЄС;
- проаналізувати склад та принципи призначення службовців до європейських органів;
- з'ясувати способи та принципи складання бюджету ЄС;
- визначити, з яких статей складається доходна частина бюджету ЄС;
- проаналізувати, на які цілі витрачаються бюджетні кошти;
- вивчити етапи формування та ухвалення бюджету ЄС;
- визначити бюджетну структуру за його основними статтями.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

Стислий зміст теми

Для виконання завдань, що зафіксовані в Договорах про заснування Європейських Співтовариств, була створена ціла низка європейських інститутів. Відповідно до встановлених цілей структура ЄС має такий вигляд (рис. 2.1).

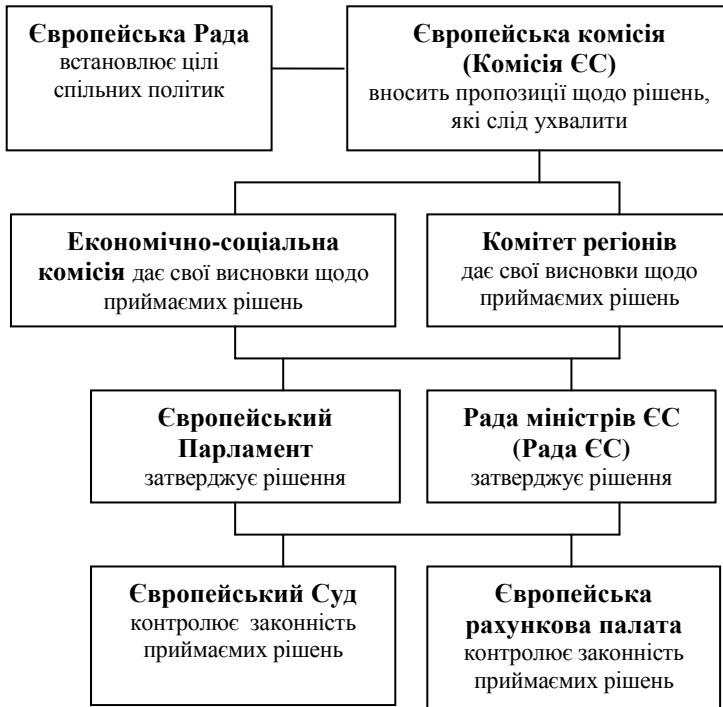

Рисунок 2.1 – Інституціональна структура ЄС

Основними дійовими особами європейської інтеграції є головні органи Спільноти, які в договорах зводяться «інституціями» та «консультативними органами». Розглянемо їх в тому порядку, в якому вони беруть участь у процесі ухвалення рішень у Союзі: Європейська Рада, що встановлює цілі спільних політик; Європейська Комісія, яка вносить пропозиції щодо рішень, які слід ухвалити; Економічно-соціальний комітет та Комітет регіонів, котрі дають свої висновки щодо зазначених рішень; Європейський Парламент та Рада міністрів, що

затверджують рішення; Суд та Рахункова палата, які контролюють законність цих рішень.

Європейська Рада не була передбачена в Римських Договорах редакції 1957 р., вона виникла лише в 1974 р., після Паризької конференції голів держав і урядів країн-членів, як головний політичний орган та складається з глав держав ЄС та президента Європейської Комісії. Європейська Рада є «архітектором» європейської конструкції та надає Союзові необхідного імпульсу для розвитку, визначає для нього загальні політичні настанови та розв'язує найважливіші проблеми структурного характеру. Оскільки Європейська Рада є місцем, де можуть укладатися комплексні домовленості, вона часто діє як апеляційний орган стосовно політично й економічно важливих справ, розв'язання яких гальмується на міністерському рівні. Ця інституція започаткувала колективну відповідальність лідерів європейської дипломатії стосовно основних європейських і світових проблем.

Європейська Комісія (до 1993 р. – Комісія Європейських Співтовариств) – виконавчий орган ЄС. Має в своєму складі 20 членів, яких обирають терміном на п'ять років за згодою урядів держав-членів, але повністю незалежні від них в своїй діяльності, і які не можуть протягом цього періоду обіймати ніяких інших посад. Роль Комісії полягає в забезпеченні виконання міжнародних договорів, які регулюють заснування та розвиток Європейського Союзу (раніше Європейських Співтовариств). З цією метою Комісія висуває необхідні *законодавчі ініціативи*, які потім приймають форму постанов і директив, і після цього контролює їх запровадження у життя. Всі спільні політики, всі законодавчі акти та всі програми Спільноти законодавчі органи ухвалили за ініціативи Комісії у формі пояснювальних звернень чи законодавчих пропозицій.

Комісія є охоронцем договорів та правового доробку Спільноти (*acquis communautaire*): одним з її головних завдань є забезпечення належного застосування державами-членами положень договорів та вторинного законодавства. Для цього їй надані права наглядача, які вона застосовує за власною ініціативою чи у відповідь на запит від уряду чи скаргу від окремих осіб.

Комісія також відіграє адміністративну роль, зокрема саме Комісія імплементує рішення законодавчих органів (Ради та Парламенту) й управляє бюджетом Спільноти та різними фондами Спільноти, як-то: позиками ЄСВС, Європейським фондом керівництва сільським господарством та гарантій, Європейським фондом регіонального розвитку, Європейським соціальним фондом, Європейським фондом розвитку, програмами з наукового та технічного

розвитку. Комісія відіграє представницьку функцію, тобто забезпечує представництво Європейського Союзу в третіх країнах і багатьох міжнародних організаціях.

Економічний і соціальний комітет (ЕСК) (Брюссель) є консультативним органом в структурі ЄС та офіційним органом, який дозволяє інституціям Спільноти оцінювати та враховувати в концепцію тієї чи іншої спільної політики інтереси різних економічних і соціальних груп. Його склад формується на пропозицію урядів держав-членів (Італія, Німеччина, Сполучене Королівство та Франція – по 24 члени; Іспанія та Польща – по 21; Австрія, Бельгія, Греція, Нідерланди, Португалія, Угорщина, Чехія та Швеція – по 12; Данія, Ірландія, Литва, Словаччина та Фінляндія – по 9; Естонія, Латвія та Словенія – по 7; Кіпр та Люксембург – по 6; Мальта – 5). Ухвалює його Рада після консультацій з Комісією. 317 його членів мають забезпечувати широке представництво різних економічних і соціальних категорій; вони добровільно поділені на три групи: група роботодавців (відома як «Група І»), яка складається з представників промисловості, банків і фінансових інституцій, федерацій транспортних операторів тощо; група робітників (відома як «Група ІІ»), яка переважно складається з представників профспілкових організацій, та група різних інтересів (відома як «Група ІІІ»), куди входять представники сільського господарства, ремісництва, малого і середнього бізнесу, асоціацій споживачів та організацій, що представляють інші інтереси (як, наприклад, організації з питань сім'ї або довкілля). Комітет надає велику допомогу Комісії і Раді Міністрів під час підготовки законів ЄС, показуючи інтереси різних соціальних груп.

Комітет регіонів був створений відповідно до Маастрихтського договору та складається з представників регіональних і місцевих органів (ст. 263 ДЄС). 317 членів Комітету та стільки ж дублерів (національні квоти такі ж, як і в Економічно-соціальному Комітеті) на чотирирічний термін Рада призначає одноставним рішенням. Він розташований в Брюсселі і надає можливість місцевим органам влади країн-членів підключитися до законодавчого процесу в межах ЄС. Комітет надає консультації з питань, що торкаються інтересів регіонів. Із комітетом регіонів мають консультуватися Рада чи Комісія в питаннях, які стосуються настанов щодо працевлаштування, законодавства й соціальних справ, довкілля, освіти, професійного навчання, культури, охорони здоров'я, європейських мереж і структурних фондів, транскордонної співпраці та інших питань. Отже, комітет регіонів залучає регіональні й місцеві органи влади в процес ухвалення рішень та

обстоює їхні інтереси щодо всіх спільних політик, які мають до них яке-небудь відношення.

Європейський Парламент (Парламент ЄС) є його єдиною інституцією, яка має повну демократичну легітимність, тобто складається з депутатів, яких обирають шляхом прямих і загальних виборів. Кількість членів Європейського Парламенту постійно зростала через поступове розширення Спільноти/Союзу. Після розширення 2004р. кількість місць збільшено до 732, і вони розподілені так: 99 місць у Німеччині; по 78 – в Італії, Сполученого Королівства та Франції; 54 – в Іспанії та Польщі; 27 – у Нідерландів; по 24 – у Бельгії, Греції, Португалії, Угорщини й Чехії; 19 – у Швеції; 18 – в Австрії; по 14 – у Данії, Словаччини та Фінляндії; по 13 – в Ірландії та Литви; 9 – у Латвії; 7 – у Словенії; по 6 – у Кіпру, Естонії та Люксембургу; 5 – у Мальти. У зв'язку зі вступом Болгарії і Румунії до Спільноти у 2007 р. кількість місць у Європарламенті знову збільшено.

Основне завдання Європарламенту – контроль за діяльністю Комісії, ухвалення або внесення поправок до бюджету ЄС і законодавства. Ніщський договір зміцнив роль Парламенту за кількома напрямками, розширено сферу застосування процедури спільного ухвалювання рішень. Нині Парламент виконує чотири функції: законодавчу, політичну, наглядову та бюджетну.

Перше завдання Європейського Парламенту, згідно з договорами, що їх заснували вихідні Спільноти, тобто *консультування* (коли Парламент дає свої висновки на пропозиції Комісії), було доповнене Єдиним актом 1987 р., який запровадив процедуру співпраці з Радою в багатьох рішеннях Спільноти. *Законодавчу функцію* Парламенту було істотно посилено Амстердамським договором, зокрема Європарламент може братиме участь у законодавчому процесі Спільноти, використовуючи власні повноваження (спільне ухвалення рішень та співпраця), має право давати чи не давати свою згоду щодо укладання певних міжнародних угод, щодо вступу нових членів, щодо структурних фондів та Фонду гуртування, а також долучатися до ухвалення рішень у визначенні, імплементації й моніторингу зовнішньої політики Спільноти. *Політична функція* Парламенту також дуже важлива, оскільки він представляє 375 мільйонів громадян і є головним європейським форумом. Парламент закликає інших головних учасників, тобто Комісію й Раду, розвивати або змінювати наявні спільні політики чи ініціювати нові. *Наглядову функцію* Парламент здійснює передусім стосовно Комісії. Згідно з положеннями договорів, Комісія має звітувати Європейському Парламентові, захищати свої позиції перед парламентськими комісіями і на пленарних засіданнях, а також щорічно

подавати до нього «Загальний звіт про діяльність Європейського Союзу». Кандидатуру Голови Комісії, а також склад Комісії в цілому має схвалити Парламент. Європейський Парламент призначає омбудсмана, уповноваженого розглядати скарги від усіх громадян Союзу, фізичних чи юридичних осіб, які мешкають у державі-члені чи ведуть у ній свої справи, які стосуються поганого управління з боку інституцій чи органів Спільноти, за винятком Суду та Суду першої інстанції (якщо вони діють у рамках своїх повноважень)

Стосовно *бюджетної функції*, Парламент дає свою згоду щодо всіх важливих рішень, які стосуються витрат, що їх має нести бюджет Спільноти.

Рада міністрів ЄС (Рада Європейського Союзу) – орган прийняття рішень, який складається з міністрів держав-членів і зазвичай зветься Радою міністрів або просто Радою. В його межах члени національних урядів проводять переговори, обговорюють законодавчі акти ЄС і приймають або відхиляють їх шляхом голосування. Власноруч (у кількох питаннях) чи спільно з Європейським Парламентом (нині ця практика поширюється на дедалі більшу кількість сфер) Європейська Рада ухвалює акти вторинного законодавства, спираючись на пропозиції Комісії.

Термін «Рада» є доволі абстрактним, оскільки фактично існує 16 спеціалізованих рад: рада з загальних питань, сільського господарства, економіки й фінансів, соціальної й трудової політики тощо. До складу кожної спеціалізованої ради входять відповідні профільні міністри, і вона має власний розклад нарад. Окремі ради проводять щомісячні наради, як, наприклад, спеціалізовані ради із загальних питань, зовнішньої політики та сільського господарства тощо. Інші ради збираються на зустрічі три чи чотири рази на рік, зокрема такі, як ради з економіки й фінансів, соціальної політики, з питань транспорту та з питань бюджету. Решта рад збираються на спільні наради в робочому порядку. Це стосується рад із промисловості, енергетики, регіонального розвитку та рибальства. В окремих випадках дві або три ради проводять спільні наради. Хоча пропозиції Комісії обговорюють у перебігу спеціалізованих рад, погоджені всіма державами-членами рішення можуть ухвалювати без обговорення («пункт А» порядку денного) в рамках будь-якої спеціалізованої ради. Це зазвичай застосовується в раді із загальних питань, що до неї входять міністри закордонних справ держав-членів. Останні є головними представниками держав-членів у Раді. Головування в Раді змінюється щопівроку за принципом абетки. Отже, власне Раду та її засідання очолює міністр закордонних справ країни, що головує в ЄС. Перевагою ротаційного принципу головування

є надання можливості кожній країні якнайефективніше реалізувати спільні політики на основі пропозицій Комісії, у такий спосіб стимулюючи конкуренцію серед держав-членів у досягненні цілей європейської інтеграції. Ефективність головування фактично визначається кількістю започаткованих у цей час спільних політик.

Європейський Суд (Суд Європейських Спільнот (ЄСЄС)) засідає в Люксембурзі. Кількість суддів відповідає кількості країн-членів Європейського Союзу, ця кількість має бути непарною (наразі п'ятнадцять суддів); окрім того, до Суду входять дев'ять генеральних адвокатів, функціями яких є ґрунтовне дослідження окремих питань і публічне представлення Судові неупереджених висновків. Як суддів, так і адвокатів призначають на шестирічний термін за взаємної згоди держав-членів.

Головним завданням Європейського Суду є гарантування дотримання права в тлумаченні та застосуванні положень договорів, правових актів і відповідних рішень Ради, Парламенту або Комісії ЄС. Європейський суд врегульовує розбіжності між країнами-членами ЄС; між країнами-членами і безпосередньо ЄС; між інститутами ЄС; між ЄС і фізичними або юридичними особами, включаючи співробітників його органів. Євросуд надає висновки по міжнародним домовленостям і попереднім слуханням справ, які йому передають національні суди. Однак на останні його юрисдикція не розповсюджується. З підписанням Римських Договорів був введений примат права ЄС над національним правом країн-членів. Це означає, зокрема, що на всіх територіях, де використовується право ЄС, Європейський суд є судовим органом вищої інстанції. Звичайно, під юрисдикцію Європейського суду не підпадають галузі, які не охоплюють Римські Договори, наприклад, кримінальне законодавство.

До компетенції Суду *першої інстанції* (СПІ) Європейських Спільнот належить розгляд всіх заяв, поданих юридичними та фізичними особами, а також справи у сфері сільського господарства, рибальства, європейських структурних фондів (регіональних, соціальних), транспорту та державної допомоги підприємствам. Рішення Суду першої інстанції можуть бути оскаржені відповідно до положень європейського права в Європейському Суді (ст. 225 ДЄС).

Діючи як верховний суд Спільнот, Європейський Суд не лише подає всеохоплююче тлумачення права Спільнот, він також гарантує, що всі держави-члени ЄС і їхні громадяни його дотримуються. Окрім поширеної тенденції тлумачення державами-членами права Спільнот у своїх інтересах, право Спільноти є новим типом права і, як правило, ще не добре відомим. Національні судді діють як судді першої інстанції

правил і поведінки, що стосуються права Спільноти. Вони мають звертатися до Європейського Суду із запитом надати попередні висновки щодо тлумачення чи оцінювання тих чи інших положень законодавства Спільноти. Застосовуючи механізм попередніх висновків, Європейський Суд відіграє роль юридичної ради, рішення якої є обов'язковими для виконання зацікавленими сторонами. Національні суди часто вдаються до таких запитів надання попередніх висновків, що їй заохочує їхню співпрацю з Європейським Судом.

Суперечки, що підпадають під необмежену юрисдикцію Суду, складаються, зокрема, зі справ, пов'язаних із недотриманням норм права Спільноти чи з тлумачення правил конкуренції, що їх передбачає Спільнота. Суд також розглядає справи, які піддають сумніву громадську відповідальність Спільноти через шкоду, завдану однією з інституцій або її персоналом під час виконання їхніх обов'язків.

Другий бюджетний договір передбачає заснування **Європейської рахункової палати** як органу, що здійснює зовнішній нагляд за виконанням бюджету Спільноти. Кількість її членів визначається кількістю держав-членів Спільноти, їх призначають одноставним рішенням Ради ЄС після консультацій з Європейським Парламентом. Європейська рахункова палата наглядає за рахунками всіх адміністративних витрат і прибутків Спільноти й усіх створених Спільнотою органів, таких як Європейський центр професійного навчання та Європейський фонд у справах поліпшення умов життя та праці. Палата перевіряє законність отриманих прибутків і витрат, а також стежить за фінансовим менеджментом бюджету Спільноти, особливо з боку Комісії. Європейська рахункова палата може також призначити перевірку з особливих питань і представити рішення на прохання будь-якої європейської інституції. Палата також уповноважена здійснювати розслідування щодо діяльності держави-члена, яку вона провадить від імені Європейського Союзу, зокрема щодо стягнення митних зборів або управління асигнуваннями Європейського фонду керівництва сільським господарством і гарантії.

Європейський інвестиційний банк був заснований у 1958 р. та розташований у Люксембурзі. Головною функцією Європейського інвестиційного банку є мобілізація коштів на ринках позикового капіталу для фінансування інвестиційних проєктів, які сприяють розвитку ЄС. Банк також уповноважений надавати кредити третім країнам, якщо їх проєкти торкаються інтересів ЄС, наприклад, будівництво шосе, портів, залізниць. Кредити третім країнам також можуть надаватися як частина допомоги для забезпечення економічного розвитку.

Європейський валютний інститут заснований у 1994 р. та розташований у Франкфурті. Він займався підготовкою умов для введення єдиної грошової одиниці – євро. Інститут відповідав за координацію грошової політики країн-членів ЄС та за підготовку фінальної стадії переходу до Економічного і Валютного Союзу. В 1998р. Європейський валютний інститут був перетворений на незалежний Європейський Центральний банк.

Лісабонський договір вносить істотні зміни до Договору про ЄС щодо інституційної структури Союзу, яка у результаті укріплює гарантії представництва інтересів національних держав в інститутах ЄС. До системи інститутів ЄС належить Європейський парламент, Європейська Рада, Рада ЄС, Європейська Комісія, Суд Європейського союзу, Європейський центральний банк і Європейська рахункова палата. Тим самим Договір не передбачає розмежування органів ЄС на «інституційні механізми» та «інші інститути і консультативні органи», на відміну від проекту Конституції ЄС.

Європейський парламент, згідно зі ст. 9а, «здійснює законодавчі функції і функції, пов'язані з бюджетом ЄС, спільно з Радою». Парламент за суттю розширює законодавчі повноваження, оскільки його значення як законодавчого органу публічної влади прирівнюється до значення Ради ЄС, він також отримує однаковий статус з Радою ЄС щодо питань бюджету. Крім того, Європарламенту доручається обрання голови Європейської Комісії. З моменту вступу Лісабонського договору до юридичної сили зміниться система розподілу місць в Європейському Парламенті – кількість членів обмежиться 750 плюс головою Парламенту, з 2014 р. місця розподілятимуться згідно з принципом пропорційності, що «знижується»: мінімум 6 представників від держави, максимум – 96.

Європейська рада, яка складається з глав держав або урядів держав-членів, Президента ЄС і голови Європейської комісії, буде відокремлена від Ради і стане повноцінним інститутом ЄС, хоча і втратить законодавчі повноваження. Центральною фігурою Європейської Ради стане Президент, який обирається на 2,5 року і займається адміністративними аспектами діяльності ЄС і питаннями координації, а в реальності здійснює керівництво загальноєвропейською політикою. Водночас Рада залишиться платформою для зустрічей національних міністрів.

Законодавчий процес, що передбачає дебати і голосування, проводитиметься публічно і буде транслюватися. Зміни стосуються нової системи голосування, заснованої на принципі кваліфікованої більшості з цілого ряду питань.

Слід відзначити, однак, що глави держав або урядів *не ухвалюють правових актів, які були б офіційно обов'язковими* для держав-членів. Дискусії, що точаться між ними, приводять до оприлюднення декларацій, які містять *настанови та загальні директиви для майбутніх дій Спільноти*, що мають незаперечну політичну значущість, але не мають значущості юридичної. Вони надають спільним політикам необхідного для подальшого розвитку політичного імпульсу; однак самі спільні політики формуються подальшими положеннями, ухваленими згідно з визначеними в Договорах процедурами. Цілковито іншою є ситуація у сфері спільної зовнішньої й безпекової політики, в якій Європейська Рада, крім встановлення спільних стратегій, може ухвалювати рішення щодо спільних дій чи позицій, які є політично, хоча й не юридично, зобов'язальними для держав-членів.

Правові акти Європейського Співтовариства поділяють на дві групи:

1) правові акти, що мають обов'язкову силу (регламенти, директиви, рішення);

2) правові акти, що не мають обов'язкової сили (рекомендації та висновки).

Регламент – це правовий документ загальної дії, що є обов'язковим до виконання у всіх своїх частинах і є чинним на території кожної країни-члена. Країни-члени не мають права застосовувати положення регламенту не в повному обсязі або вибірково. Так само вони не можуть уникнути необхідності дотримання положень регламенту шляхом посилання на норми та правила свого внутрішнього законодавства.

Директива – це правовий документ обов'язкової дії для всіх країн-членів, яким вона адресована, з точки зору сформульованої в ній мети, якої необхідно досягти. Директиви підлягають імплементації країнами-членами в систему національного права.

Рішення – це правовий акт, що є обов'язковим до виконання у всіх своїх частинах для того, хто в них названий (країни-члени, окремі особи або обмежене коло осіб). Рішення є засобом урегулювання окремих питань, найчастіше використовується у сфері конкурентної політики.

Рекомендації та висновки не мають обов'язкової сили. Завданням цих правових актів є привернення уваги адресата до доцільності певного типу поведінки, не пов'язуючи його при цьому правовими зобов'язаннями.

До **спеціальних правових актів** Європейського Союзу

належать: ухвали, договори про асоційоване членство, «змішані угоди».

Ухвали Ради або Європейського Парламенту стосуються, як правило, програм Співтовариства. Обов'язкову силу для членів Співтовариства має тільки зміст відповідних програм.

Договори про асоційоване членство укладаються між ЄС та третіми країнами чи організаціями та набувають сили тільки після ратифікації цими країнами чи організаціями.

«Змішані угоди» укладаються з третіми країнами чи організаціями і стосуються сфер, що не належать до виняткової компетенції ЄС. Такі угоди набувають обов'язкової сили після їх ухвалення відповідно до норм конституційного права країн-членів ЄС та країн чи організацій, що приєднуються до них.

Призначення – це акти органів співтовариства, які, згідно з ДЄСПв, є обов'язковими і для самих органів, і для країн-членів ЄС.

Покликання не мають обов'язкової сили, вони покликані забезпечити раціоналізацію процедури прийняття рішень Європейським Співтовариством у цілому.

Процес ухвалення рішень Спільноти є унікальною комбінацією пропозицій Комісії, розроблених за активної участі експертів з усіх держав-членів, та політичних рішень Ради, що представляє уряди держав-членів, як правило, спільно з Європейським Парламентом, який репрезентує народи Союзу. Процедuru спільного прийняття інституціями ЄС можна наочно зобразити таким чином (рис. 2.2).

Ініціатива ухвалення рішення в рамках Спільноти належить *Комісії*, яка готує всі пропозиції для регламентів, директив і рішень Ради. Після ухвалення Комісією, залежно від конкретної процедури пропозицію передають на розгляд або в Європейський Парламент і Раду, аби ті винесли свої рішення, або на розгляд Парламентові, що надає свої висновки, та Раді, що виносить своє рішення, та, що трапляється дуже часто, на розгляд Соціально-економічному комітетові чи Комітетові регіонів, які надають свої висновки.

Детальні обговорення пропозиції Комісії започатковуються в рамках робочих груп відповідних експертів держав-членів, які готують рішення Ради стосовно пропозиції, а також у рамках профільних парламентських комітетів, експертних груп Соціально-економічного комітету та Комітету регіонів.

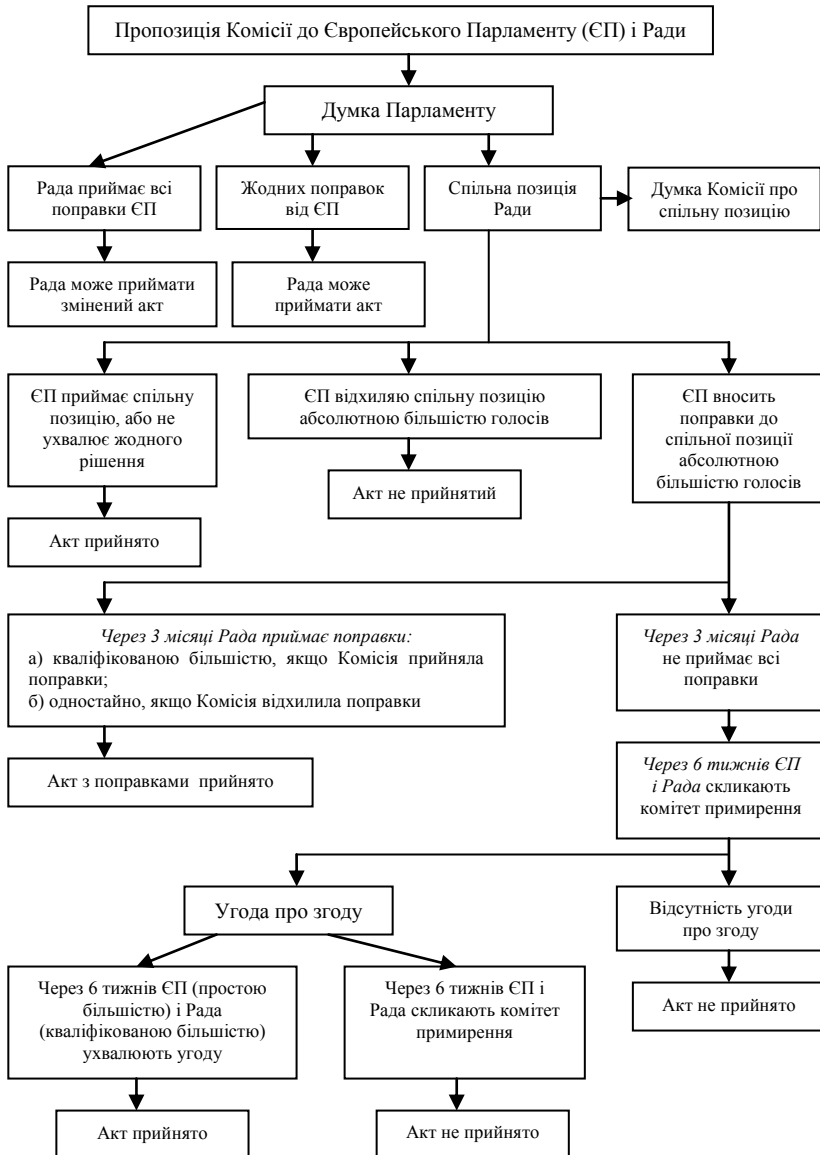

Рисунок 2.2 – Процедура спільного прийняття рішень

Групи інтересів на національному та наддержавному рівнях залучаються до підготовчої роботи й лобіюють технічних і політичних експертів, а в разі особливого значення питання – і громадську думку. Унаслідок взаємодії цих учасників, які представляють всі держави-члени і всі зацікавлені кола, формулювання спільного інтересу, що його містить пропозиція Комісії, дістає схвалення чи зміни. Текст ухвалює Рада, власноруч чи спільно з Європейським Парламентом (в рамках процедури спільного ухвалення рішень) з урахуванням всіх національних, професійних та інших інтересів, які пролунали на різних етапах тривалого підготовчого процесу. Залучення Європейського Парламенту до процесу ухвалення рішень Спільноти посилюється через дві нові процедури: процедуру спільного ухвалення рішення та процедуру співпраці з Радою міністрів.

У рамках процедури спільного ухвалення рішень Рада кваліфікованою більшістю приймає «спільні позиції», які Парламент може підтримати, відкинути або доповнити. У випадках, коли Рада не погоджується з доповненнями та поправками Парламенту, формується *узгоджувальний комітет* з рівної кількості представників обох інституцій, що має дійти згоди в їхніх позиціях.

Відповідно до положень договорів, рішення Ради ухвалюють або одностайно, і в цьому разі держава-член має право вето, або кваліфікованою більшістю. Ухвалення рішення кваліфікованою більшістю щодо пропозиції Комісії потребує щонайменше 72% голосів членів, які представляють щонайменше 62% загального населення Союзу. Такі ж умови застосовуються й до ст. 34 ДЕС, але 232 голоси «за» в будь-якому разі мають подати щонайменше дві третини членів. Голоси членів Ради за голосування кваліфікованою більшістю розподілені за вагою так: в Італії, Німеччини, Сполученого Королівства і Франції – по 29; в Іспанії та Польщі – по 27; у Нідерландів – 13; у Бельгії, Греції, Португалії, Угорщини й Чехії – по 12; в Австрії та Швеції – по 10; у Данії, Ірландії, Литви, Словаччини та Фінляндії – по 7; у Кіпру, Естонії, Латвії, Люксембургу та Словенії – по 4; у Мальти – 3 Ніццький договір передбачає, що від 1 січня 2005 р. кваліфікована більшість досягатиметься тоді, коли рішення отримує певну визначену кількість голосів і затверджене більшістю держав-членів. Нова система голосування кваліфікованою більшістю відкриває шлях для розширення Союзу, водночас вона навряд чи поліпшує ефективність та прозорість самого процесу ухвалення рішень. Цей факт викликає стурбованість щодо шляхів функціонування такої системи голосування в Союзі з 27 країн-членів.

Щоб запобігти випадкам блокування однією або двома

державами прогресу Союзу в окремих сферах, в Амстердамському договорі передбачено, що держави-члени, які прагнуть налагодити *тіснішу співпрацю* між собою, повинні робити це в рамках інституцій, процедур і механізмів, визначених договорами. Умовами для такого зближення можуть бути:

а) співпраця для досягнення цілей і захисту інтересів Союзу;

б) повага до принципів та визначеної договорами інституційної структури;

в) зближення як останній ресурс;

г) співпраця стосується інтересів принаймні більшості держав-членів Союзу і є відкритою для приєднання іншим членам;

д) не суперечить правому доробкові Спільноти («*acquis communautaire*»);

є) відповідає додатковим критеріям, визначеним ст. 11 ДЄСп.

Європейський Союз *не має фінансового суверенітету*, тобто не може отримувати доходи у формі безпосереднього стягнення податків чи зборів. Ці кошти залучаються здебільшого самими країнами-членами, а потім надаються в розпорядження Європейському Союзу. На відміну від традиційних міжнародних організацій, **бюджет ЄС** не фінансується за рахунок членських внесків країн, що входять до його складу. З 1970 р. ЄС та ЄСпв надано право на отримання власних доходів, які прийнято називати власними коштами.

Принципи бюджету ЄС:

1. *Єдність*: усі надходження та видатки мають бути показані в одному єдиному документі.

2. *Принцип «валових показників»*: надходження та видатки повинні показуватись у валових цифрах.

3. *Універсальність*: певні доходи не можуть використовуватись для покриття певних видатків. Доходи и видатки не можуть бути врегульовані одні з одними.

4. *Щорічність*: доходи і видатки повинні підраховуватись за бюджетний рік, який починається 1 січня і закінчується 31 грудня.

5. *Спеціалізація*: видатки повинні бути прив'язані до специфічної мети, викладеної у бюджеті.

6. *Попереднє призначення*: доходи і видатки повинні бути попередньо зафіксовані.

7. *Рівність (збалансованість)*: доходи мають дорівнювати видаткам.

8. *Одиниця підрахунків*: до 1999 р. бюджет складався в ЕКЮ, а після 1999 р. в євро.

9. *Довгострокові асигнування (асигнування на платежі):* довгострокові асигнування – фінансові рамки, в межах яких бюджет може включати асигнування на багаторічні програми.

10. *Різниця між обов'язковими та необов'язковими видатками:* обов'язковими є видатки у сільськогосподарській галузі, більшість інших видатків – необов'язкові.

Статті доходів бюджету ЄС:

1. *Сільськогосподарські збори,* за виробництво цукру та ізоглюкозної продукції.

2. *Митні збори,* які стягуються з країн, які не є членами ЄС на основі спільного митного тарифу Співтовариства, та інші митні збори.

3. *Податок на додану вартість:* стягується фіксована ставка відрахувань у розмірі 1,4% від суми ПДВ по всій території ЄС на товари та послуги.

4. *Валовий внутрішній продукт:* цей дохід використовується тільки, коли інших ресурсів недостатньо для покриття видатків, він складається з певного відсотку ВВП країн-членів. Частка від ВВП може змінюватися, але її максимальний розмір становить 1-2%.

5. *Інші ресурси:* податок на доходи державних службовців ЄС, надлишки від бюджету минулого року. ЄС не має права залучати кредитні ресурси.

Статті видатків бюджету ЄС:

1. Видатки на гарантії сільськогосподарському сектору.

2. Структурна діяльність.

3. Внутрішня політика (енергетична, промислова, інноваційна).

4. Зовнішня діяльність (співробітництво з країнами, що розвиваються, та іншими країнами, що не є членами ЄС).

5. Адміністративні видатки.

6. Резерви (монетарний, гарантійний, надзвичайний).

Загальний проект бюджету формується шляхом застосування багатоступінчатої процедури з встановленням обов'язкових строків. В цій процедурі беруть участь як Комісія, так і Рада. Додатки і поправки до бюджету, які важко були передбачити, але які стають необхідними, формуються і ухвалюються таким самим чином.

Етапи формування та ухвалення бюджету:

I – Комісія вносить на розгляд Ради та Парламенту проект загального бюджету з урахуванням попередніх розрахунків, представлених окремо Парламентом, Радою, Комісією, Європейським Судом та Європейською рахунковою палатою.

II – Рада вносить на розгляд Парламенту підготовлений на основі проекту бюджету проект бюджетної резолюції.

III – Парламент розглядає проект бюджетної резолюції:

а) Розглядаючи обов'язкові видатки Парламент може направити свої поправки до Ради, яка зберігає в цьому питанні право на прийняття остаточного рішення;

б) Визначаючи необов'язкові видатки, Парламент має можливість в рамках квоти, яка щорічно визначається Комісією, вносити зміни до фіксованих видатків Ради.

IV – Заключний етап прийняття бюджету:

а) Рада з урахуванням змін та поправок Парламенту розробляє новий варіант бюджетної резолюції;

б) В рамках процедури так званого бюджетного узгодження Рада та Парламент постійно працюють над зближенням своїх позицій;

в) Під час другого читання Парламент перевіряє проект бюджету і остаточно затверджує його в цілому;

г) За наявності важливих підстав Парламент може відхилити бюджет у цілому і звернутися до Ради з вимогою представити новий проект бюджету.

Контрольні питання

1. Назвіть основні інституції Європейського Союзу.
2. Визначить компетенції основних інституцій ЄС.
3. Вкажіть джерела формування бюджету ЄС.
4. Порівняйте відповідні інституції Європейського Союзу та будь-якої федеральної держави (наприклад, Росії).
5. Поясніть роль Європейської Комісії в процесі ухвалення рішень Спільноти.
6. Які функції виконує Європейський Парламент?
7. Які функції виконує Європейська Комісія?
8. Визначте сфери діяльності Комісії та її Генеральних Директорів.
9. Охарактеризуйте діяльність Ради міністрів ЄС.
10. Яким чином формується Європейський Парламент?
11. Назвіть повноваження та права Європарламенту.
12. Чим відрізняються механізми роботи Європейського та будь-якого національного парламентів?
13. Чим відрізняється робота Ради Міністрів ЄС від роботи аналогічного органу будь-якої держави ?
14. Поясніть роль Європейського Суду в процесі європейської інтеграції.

15. Який склад має Європейський суд? В чому полягає його організація та порядок діяльності?

16. Які функції покладені на Європейську раду?

17. Коли й з якою метою був заснований Європейський центральний банк?

18. Назвіть основні дорадчі органи Європейського Союзу та визначить їх повноваження.

19. Охарактеризуйте зміст діяльності окремих органів та інститутів Співтовариства. У чому полягає відмінність органів ЄС від національних урядових органів країни, наприклад, України?

Ситуаційні завдання

Ситуаційне завдання 1

«Інституційні зміни в системі забезпечення економічної та політичної стабільності ЄС»

Світова фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. виявила низку проблем в організації економічних та політичних процесів в Євросоюзі. Хоча підписання у 2007 р. Лісабонської угоди заклало необхідне підґрунтя для удосконалення організаційних основ ЄС, складний та довгий шлях їх реалізації на практиці не дозволив Євросоюзу суттєво укріпити свої позиції та пом'якшити масштабні наслідки кризи. Слід зазначити, що поглиблення інтеграційних процесів в ЄС вимагає відповідних інституційних змін у системі забезпечення економічної і політичної стабільності Євросоюзу. Враховуючи, що основним джерелом загроз економічній безпеці ЄС під час фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. став фондовий ринок, країнами Євросоюзу було визнано необхідність посилення контролю та нагляду за цією сферою. На саміті ЄС у грудні 2009 р. було ухвалене принципове рішення про створення нової наднаціональної архітектури нагляду і контролю за фінансовими ринками, основу яких мали складати Європейська рада аналізу системних ризиків (European Systemic Risk Board, ESRB) та Європейська система фінансових контролерів (European System of Financial Supervisors, ESFS).

Європейська рада аналізу системних ризиків як незалежний орган ЄС була створена в межах запровадження макропруденційного нагляду за фінансовими ринками на рівні ЄС з метою запобігання або пом'якшення наслідків системних ризиків для фінансової стабільності в Євросоюзі. Вона має сприяти нормальному функціонуванню внутрішнього ринку і тим самим забезпечити стійкий внесок

фінансового сектора в економічне зростання. Діяльність інституції забезпечується Європейським центральним банком, а місцем розташування визначено Франкфурт-на-Майні.

Основними завданнями ESRB визначені такі: збір та аналіз необхідної інформації; виявлення та визначення пріоритетності системних ризиків; визначення сфер, де такі системні ризики вважаються значними; надання рекомендацій щодо виправлення становища у зв'язку з виявленими ризиками; надання, в разі виявлення ризиків або загрози виникнення надзвичайних ситуацій, що можуть виникнути, конфіденційної інформації Раді ЄС з оцінкою ситуації для прийняття відповідного рішення; здійснення моніторингу результатів застосування застережень і рекомендацій; співпраця з органами Європейської системи фінансових контролерів, зокрема, з метою визначення кількісних та якісних показників для ідентифікації та вимірювання системних ризиків; координація своєї діяльності з діями міжнародних фінансових організацій, зокрема МВФ і Радою з фінансової стабільності (FSB), а також органами макропруденційного нагляду за фінансовими ринками інших країн. За необхідності, інформація про виявлені ESRB ризики та визначені застереження може бути доведена громадськості та професійним учасникам фінансових ринків.

Організаційна структура ESRB складається з: Генеральної дирекції (General Board); Керуючого комітету (Steering Committee); Секретаріату (Secretariat); Консультативного наукового комітету (Advisory Scientific Committee); Консультативного технічного комітету (Advisory Technical Committee). На даний час Головою ESRB є президент Європейського центрального банку. Консультативний науковий комітет (ASC) уперше зібрався лише в останній декаді червня 2011 р. Крім того, триває процес створення необхідної інформаційної бази, без чого неможливе повноцінне функціонування інституції.

Європейська система фінансових контролерів являє собою нову структуру нагляду за фінансовими ринками ЄС. До складу ESFS увійшли три новостворені установи: Європейський орган з банківської діяльності (European Banking Authority, EBA), Європейський орган із страхування та пенсійного забезпечення (European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA) і Європейський орган з цінних паперів та фондового ринку (European Securities and Markets Authority, ESMA), замінивши відповідно Європейський комітет банківського нагляду (CEBS), Європейський комітет страхового та пенсійного нагляду (CEIOPS) та Європейський комітет регуляторів ринку цінних

паперів (CESR). Схвалена Європейською комісією у грудні 2009 р. Угода про утворення ЕВА у Лондоні, ESMA у Парижі і EIOPA у Франкфурті була підтримана Європарламентом лише у вересні 2010 р. після її доопрацювання. Діяльність зазначених інституцій розпочалася з січня 2011 р. Основним завданням агенцій є нагляд за діяльністю банків, фінансових і страхових компаній, пенсійних фондів. До функцій ESFS належить контроль за виконанням загальноєвропейських банківських правил, а також моніторинг виконання екстрених антикризових заходів.

Основними повноваженнями ESFS визначені такі: розробка проекту Зводу правил щодо технічних стандартів (нормативів) для загальноєвропейського фінансового ринку, який має бути схвалений Комісією; сприяння підготовці угоди щодо обміну інформацією між національними наглядовими органами, а у разі потреби – участі при вирішенні будь-яких спорів з метою прийняття узгоджених управлінських рішень; забезпечення послідовного застосування правил та технічних стандартів Євросоюзу, у т.ч. шляхом розгляду відповідних запитів; здійснення прямих наглядових повноважень щодо кредитних рейтингових агентств; координація дій та прийняття рішень в надзвичайних ситуаціях.

Нова система нагляду за фінансовими ринками ЄС базується на принципах партнерства, гнучкості і підпорядкованості, покликана зміцнити довіру між національними наглядовими органами, гарантуючи, крім іншого, відповідність їх дій потребам забезпечення фінансової стабільності.

Процес утворення нових наднаціональних органів Євросоюзу не обмежується лише фінансовою сферою. Так, у рамках дискусії щодо інституційного забезпечення макроекономічної та макрофінансової стабільності привертають увагу ініціативи Німеччини та Франції щодо формування «економічного уряду» ЄС. Проте, очевидно, що економічні проблеми такого рівня, з якими на даний час стикається ЄС, країни-члени вже не в змозі вирішити самостійно: потрібне об'єднання зусиль не лише на рівні Співтовариства.

Економічні проблеми в ЄС породили певні суперечності між країнами-членами, зокрема, з питань: посилення бюджетної дисципліни, надання фінансової допомоги (протириччя між країнами донорами та реципієнтами); проведення єдиної міграційної політики (перш за все, щодо «закриття» кордонів для емігрантів та біженців з поза меж ЄС); проведення єдиної зовнішньої політики (насамперед, щодо участі у військовій операції в Лівії).

Такі розбіжності ускладнюють функціонування нової

зовнішньополітичної та дипломатичної інституції – *Європейської служби зовнішньополітичної діяльності* (ЄСЗД), створення якої було однією з вимог Лісабонської угоди. 8 липня 2010 р. Європарламент схвалив доопрацьовану концепцію Європейської служби зовнішньополітичної діяльності (фактично МЗС Євросоюзу), яка розпочала роботу з 1 грудня 2010 р. Служба призначена для більш чіткої координації європейської зовнішньої політики та ефективного представництва ЄС за кордоном. Очолює ЄСЗД Верховний представник ЄС у закордонних справах та з питань політики безпеки. 60% персоналу служби складають європейські чиновники, що покликане гарантувати дипломатичній службі ЄС європейську ідентичність, ще третина співробітників – це представники дипломатичних служб країн-членів Євросоюзу. Штаб-квартирою ЄСЗД визначено Брюссель. Сама Служба складається з центральної адміністрації та 136 колишніх делегацій Єврокомісії за кордоном. Політична та фінансова підзвітність Служби перед Європарламентом забезпечується шляхом надання Рекомендацій. Утворення ЄСЗД відкриває нові можливості для консолідації зусиль держав ЄС у реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики, дозволяючи Союзу діяти як єдиній потужній силі. Утім фактично повноваження ЄСЗД обмежені наданням рекомендації для Європарламенту та виконанням рішень Європейської Ради, яка формує головну стратегію, визначає цілі та напрямки спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте організаційну структуру ESRB.
2. Дайте характеристику діяльності ESRB.
3. Сформулюйте основне завдання створення проекту ЄСЗД.

Ситуаційне завдання 2

«Бюджетна політика ЄС на 2007-2013 рр.»

Один з наріжних каменів сучасної бюджетної політики ЄС був закладений в 1988 р., коли були встановлені межі видатків по кожному з напрямків. Конкретні суми в рамках напрямків або бюджетних сфер обговорюються й ухвалюються на щорічних бюджетних раундах, коли країни ухвалюють загальні напрямки, обговорення щорічних бюджетів проходить набагато легше. В лютому 2004 р. Комісія запропонувала п'ять нових напрямків (headings), які більш тісно відносяться до виконання Лісабонської стратегії й інтенсифікації економіки пропозиції. При ретельному аналізі стає очевидним, що дані сфери практично збігаються зі старими. Триває трансформація форми, а не

змісту. Ресурси на с/г у новому європейському бюджеті залишаться найбільшою статтею видатків до 2013 р.

Дві ключові зміни, які були запропоновані Комісією в новому бюджеті, це пропозиції скоріше формальні, чим реальні. По-перше, у новому бюджеті ЄС робиться акцент на просування росту й конкурентоспроможності. Досягнення цієї мети зв'язується з Лісабонською стратегією. Видатки в рамках цієї статті видатків будуть включати гроші на НДДКР, розвиток транс'європейської транспортної мережі, енергетичного сектору й телекомунікації. По-друге, Комісія запропонувала нову статтю видатків «громадянство, воля, безпека й право». По даній статті Комісія запропонувала потроїти бюджет на період 2007-2013 рр., проте мова йде про упорядкування різних програм, які раніше були включені у видатки «право» і внутрішні справи, до них додані програми по підтримці культури й громадянства.

Більшу частину грошей ЄС одержує від своїх членів. Розмір внесків залежить від того, як вони розвиваються і який розмір їх економік. Однак розподіл грошей не пов'язаний з цими чинниками, оскільки видатки здійснюються за певними напрямками. Тому країни, в яких більше фермерів і бідних регіонів, одержують непропорційно більше ресурсів з бюджету ЄС. Ті ж країни, в яких мало неблагополучних регіонів і малий с/г сектор (Британія, Німеччина, Голландія й Швеція) платять в бюджет ЄС більше, чим отримують звітги. Для вирішення цієї проблеми Комісія запропонувала узагальнений механізм коректування для всіх країн, які є більшими нетто платниками. Однак ця формула поки не прийнята членами ЄС.

Ще одна складна проблема – це питання фінансування видатків ЄС. Союз одержує гроші із трьох джерел: мита на с/г продукти, мита на імпорт інших товарів, а також частина доходів держав, одержуваних від ПДВ. Перша два джерела відомі, як «традиційні власні ресурси» та становлять невелику частину бюджету ЄС (близько 12,5%). Доходи від ПДВ становлять близько 25% доходів бюджету ЄС. Інші 60% - це трансферти від національних урядів, обсяг яких розраховує ЄС, як залишок між запланованими видатками й доходами з інших джерел. Скільки конкретно повинна заплатити кожна країна залежить від розміру економіки. У такому розкладі інститути ЄС прагнуть більшу частину грошей одержувати з «власних ресурсів», тобто податків, які призначені тільки для збору коштів для ЄС.

До 2013 р. видатки ЄС на с/г, на регіональну політику й боротьбу з бідністю (cohesion policies) складуть 0,75% ВНД країн ЄС у порівнянні з 0,79% в 2006 р. Незважаючи на акцент на конкурентоспроможності й економічному зростанні, можна відзначити

невідповідність цілей і коштів. Комісія запропонувала подвоїти видатки на ці цілі, щоб досягти рівня 225 млрд. в 2013 р. Але це становить усього 0,2% ВНД країн ЄС, у той час як с/г субсидії складуть 0,34%. У Лісабонській стратегії зазначено, що видатки на НДДКР повинні збільшитися з 2% ВВП ЄС до 3% ВВП ЄС до 2010 р. Передбачене збільшення в бюджеті явно не відповідає виконанню даної мети. Схоже, що ЄС у черговий раз відкладе на потім необхідну реформу своєї бюджетної політики (таблиця).

Таблиця – Планована структура видатків (пропозиція Європейської комісії) на 2007-2013 рр. у % від загальних бюджетних видатків

Стаття	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1а конкурентоспроможність	7,3	9,1	10,4	11,7	12,9	14,1	15,3	16,3
1б єдність	32,1	35,6	34,9	34,3	3,36	32,9	32,5	32,2
2а сільське господарство	36,2	32,6	41,7	40,6	39,5	38,5	37,5	36,5
2б Інші видатки по «стійкому розвитку»	10,2	10,2	10,3	10,3	10,2	10,1	9,9	9,8
3. Безпека громадян.	1,1	1,2	1,5	1,6	1,8	2	2,1	2,3
4. ЄС, як глобальний партнер	9,3	8,5	8,8	9	9,4	9,7	9,8	9,9
5. Адміністрація	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8

*Джерело: The EU budget: common future or stuck in the past, Iain Begg, Center for European reform.

Виходить, ЄС загрожує чергові вісім років стагнації, коли Союз не в змозі буде впоратися з викликами, що стоять перед ним. Як би не розвивалися події, ясно одне, що часи «старого доброго» ЄС-15, який був магнітом для інших і багато в чому зразком для наслідування інших регіонам пішли в минуле.

Питання для обговорення:

1. Які ключові зміни були запропоновані Комісією в новому бюджеті?
2. Проаналізуйте планову структуру видатків бюджету ЄС. На які статті припадає найбільше коштів?
3. Оцініть роль видатків на НДДКР в бюджеті ЄС та доцільність їх збільшення.

Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти опорний конспект лекцій за даною темою.

2. Зробити огляд періодичної літератури за темами:

- «Заснування та діяльність Європейського центрального банку».
- «Зміст діяльності окремих органів та інститутів Співтовариства».
- «Відмінність органів ЄС від національних урядових органів країн-членів»
- «Аналоги органів та інститутів Співтовариства в структурі національного уряду.
- «Участь окремих країн-членів Європейського Союзу у формуванні доходної частини бюджету ЄС».
- «Динаміка витрат за статтями бюджету ЄС за останні п'ять років».

3. Схематично зобразити діяльність та представити у вигляді таблиці повноваження, завдання, порядок виборів чи призначення і види діяльності наступних органів Співтовариства:

Група 1 – Ради ЄС

Група 2 – Європейського Парламенту

Група 3 – Комісії

4. Схематично зобразити процедуру формування та ухвалення бюджету ЄС.

5. Обрати правильну відповідь.

1. Рада Європи

- а) була заснована 5 травня 1949 р. у Лондоні;
- б) є установою Європейського Союзу;
- в) це Європейська частина НАТО;
- г) була оригінальною ініціативою Європейської народної партії.

2. Що з перерахованого нижче не має статусу органа Європейського Співтовариства?

- а) Європейський Парламент;
- б) Європейська Комісія;
- в) Європейський Центральний Банк;
- г) Європейський Суд;
- д) Рахункова Палата.

3. Яка з інституцій ЄС виконує функції виконавчого органу?

- а) Рада Міністрів;
- б) Європейський Парламент;
- в) Європейська Комісія;
- г) Суд ЄС.

4. Які з перерахованих повноважень не відносяться до повноважень Європейського Парламенту?

- а) дорадчі та контрольні повноваження;
- б) бюджетні;
- в) надання згоди на вступ до ЄС;
- г) виключні повноваження на законотворчу діяльність;
- д) процедура вироблення спільної позиції у сфері валютного союзу;

5. Хто призначає членів Європейської Комісії?

- а) Президент Комісії після затвердження Європейським Парламентом;
- б) Президент Європейського Парламенту і Президент Ради Європи;
- в) діючий Президент Ради Європи і Президент Європейської Комісії;
- г) уряди країн-членів після затвердження Європейським Парламентом і загального затвердження Президентом Комісії.

6. Координація політики національних країн-членів ЄС є прерогативою:

- а) Європейського Парламенту;
- б) Ради ЄС;
- в) Європейської Комісії;
- г) Ради Європи.

7. Згідно з чинним принципом ротації зміна головної в Європейській Раді країни-члена:

- а) відбувається щороку;
- б) послідовність визначається в алфавітному порядку;
- в) не допускається безперервне почергове головування в Раді трьох «малих» держав;
- г) відбувається почергове головування однієї з «малих» та «великих» держав.

8. Яке з наведених тверджень не є вірним:

- а) Рада ЄС є одночасно органом Співтовариства і своєрідним форумом;
- б) всі рішення Ради ЄС приймаються простою більшістю голосів від кількості її членів;

в) Комітет постійних представників займає ключове становище в процесі ухвалення рішень;

г) більшість рішень, що ухвалюється Радою ЄС, готується на рівні робочих груп, підпорядкованих КПП.

9. Оцініть правильність наступних тверджень:

а) президент Європейської Комісії призначається за спільною згодою урядів країн-членів;

б) комісари ЄС приймають рішення згідно з існуючими нормативними документами та інструкціями до договорів ЄС;

в) загальна компетентність та незалежність – основні критерії вибору членів Комісії;

г) Президент Комісії призначає інших членів Комісії;

д) кожний комісар приймає рішення відповідно до сфери своєї компетентності та повноважень;

е) розширення Євросоюзу зумовлює проблему розподілу портфелів повноважень;

ж) генеральні директорати забезпечують ефективне та результативне функціонування Комісії;

з) кількість генеральних директоратів відповідає кількості членів Комісії (комісарів).

10. Оскільки Європейська Комісія має виняткове право на законодавчу ініціативу, це означає, що:

а) інші органи ЄС не мають права втручатись в її роботу, чи обговорювати прийняті нею рішення;

б) Рада ЄС без офіційної пропозиції Комісії, як правило, не може ухвалити жодного правового акту;

в) Рада ЄС не може відхилити запропоновану Комісією пропозицію;

г) Комісія висуває ініціативи лише керуючись власною позицією не вдаючись до консультацій науковців чи експертів з національних органів управління.

11. Договір ЄСв передбачає самостійні повноваження Європейської Комісії на ухвалення рішень у всіх перерахованих нижче сферах, крім:

а) управління коштами різноманітних фондів;

б) виконання бюджету Співтовариства;

в) оподаткування;

г) надання дозволу на отримання різних видів допомоги з бюджету ЄС.

12. За правильністю дотримання європейського права з боку осіб, країн-членів та органів Співтовариства, на які воно

поширюється, має стежити:

- а) Європейський Суд;
- б) Рада ЄС;
- в) Європарламент;
- г) Європейська Комісія.

13. Європейський Парламент був вперше:

- а) визнаний урядами країн-членів ЄС в 1997 р.;
- б) обраний громадянами країн-членів ЄС у 1979 р. шляхом прямих виборів;
- в) сформований у 1979 р. шляхом делегування відповідного числа членів від національних парламентів країн-членів;
- г) обраний громадянами Європи у 1997 р. за партійною належністю.

14. Яке з наведених нижче тверджень щодо Європейського Суду є вірним:

- а) судді та генеральні адвокати обираються Комісією та затверджуються Європарламентом терміном на 5 років;
- б) засідання суду є закритим;
- в) судді призначаються урядами країн-членів ЄС терміном на 6 років;
- г) робочою мовою Суду є англійська, але скарги можуть подаватися усіма мовами, якими розмовляють в ЄС;
- д) рішення Європейського Суду є обов'язковим для всіх країн-членів ЄС.

15. Резиденцію Європейського Парламенту є місто:

- а) Брюссель;
- б) Люксембург;
- в) Страсбург;
- г) Франкфурт-на-Майні.

16. Яке з наведених тверджень щодо правових актів ЄС є вірним:

- а) рішення є обов'язковим до виконання у всіх його частинах для того, хто в ньому названий;
- б) регламент (постанова) є обов'язковою для виконання на території кожної країни-члена, але країни-члени мають право застосовувати положення постанови не у повному обсязі.
- в) директива є обов'язковим документом лише для країн-членів, яким вона адресована, тому не вимагається її імплементація в систему національного права;
- г) рішення Ради чи Комісії є обов'язковими до виконання для кожної країни-члена.

17. Директиви набувають сили документа прямої дії, як правило, лише:

- а) з моменту їх ратифікації національними парламентами країн-членів;
- б) з моменту їх публікації в офіційному віснику ЄС;
- в) тоді, коли завершується встановлений термін для їх реалізації;

г) з моменту прийняття директиви Радою ЄС;

18. Які установи вирішують долю бюджету ЄС?

- а) Європейська Рада і Комісія;
- б) Комісія і Європейський Парламент;
- в) Європейський Парламент і Рада ЄС;
- г) Європарламент.

19. Яка друга за розміром стаття видатків бюджету Співтовариства?

- а) сільськогосподарська політика;
- б) енергетична політика;
- в) соціальна політика;
- г) регіональна структурна політика.

20. Який з наступних принципів не належить до принципів бюджету ЄС?

- а) однорідність;
- б) можливість бути анульованим;
- в) спеціальність;
- г) валових показників.

21. Власні ресурси ЄС:

а) збираються Комісією, яка забезпечує виконання бюджету (стаття 205 ЄС);

б) збираються країнами-членами і стають доступними для Комісії, яка забезпечує виконання бюджету (стаття 205 ЄС);

в) збираються за допомогою Європейської Ради і стають доступними для Комісії, яка забезпечує виконання бюджету (стаття 205 ЄС);

г) ЄС не має власних ресурсів.

22. Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС) і Європейське Співтовариство з атомної енергії (Євратом) фінансувалися за допомогою національних надходжень. Ця система поступово була замінена введенням «власних коштів». Коли ці зміни мали місце?

а) система власних коштів була введена в дію після набуття чинності Амстердамського Договору;

б) в 1970 р. Рада прийняла рішення про зміну фінансових внесків країн-членів на «власні ресурси» Співтовариства, яке почало діяти з 7 січня 1971 р., після ратифікації всіма країнами-членами;

в) система власних ресурсів була введена в дію після набуття чинності Маастрихтського Договору;

г) ця система досі не вступила в дію.

23. Яке з наступних висловлювань не є правильним:

а) якщо мова йде про обов'язкові витрати, то Європейський Парламент може лише запропонувати поправки до Ради;

б) Європейський Парламент має повноваження вносити поправки до необов'язкових витрат, але в межах максимального річного темпу росту;

в) що стосується впливу Європейського Парламенту, то не існує відмінностей між обов'язковими та необов'язковими видатками бюджету ЄС.

г) практично неможливо прийняти бюджет всупереч волі Парламенту.

24. Яка з наступних установ готує попередній проект бюджету:

а) Рада ЄС;

б) Європейський Парламент;

в) Європейський Комісія;

г) Спеціальна робоча група з питань бюджету;

д) Рада Європи;

е) відповіді а) і в) є вірними.

25. Який вплив справив Амстердамський Договір на бюджетну відповідальність Європейського Парламенту?

а) Європейський Парламент перестав ділити з Радою відповідальність за доходи;

б) Європейський Парламент отримав право однаково впливати як на обов'язкові, так і необов'язкові видатки;

в) Амстердамський Договір не змінив відповідальність Європейського Парламенту щодо бюджету ЄС.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

ТЕМА 3 ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В РІЗНИХ СЕКТОРАХ ЕКОНОМІКИ

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Промислова та підприємницька політики
2. Політика щодо досліджень і технологій
3. Інноваційна політика ЄС
4. Енергетична політика
5. Транспортна політика
6. Сільськогосподарська політика
7. Політика щодо рибальства

Навчальні завдання:

- визначити об'єкт, мету та форми політик ЄС в різних секторах економіки;
- розглянути основні напрями здійснення спільних політик в різних секторах економіки;
- визначити механізми взаємодії спільної промислової політики з іншими спільними політиками ЄС;
- визначити пріоритети політики щодо досліджень і технологій та інноваційної політики, що з'явилися нещодавно;
- виділити загальні аспекти змін в науково-технічній та інноваційній сфері;
- розглянути заходи ЄС із збирання, аналізу, оцінки та розповсюдження інформації про стан інноваційної діяльності в країнах-членах;
- проаналізувати діяльність організацій з поширення інновацій та Європейського дослідницького простору;
- окреслити основні завдання енергетичної політики ЄС;
- надати характеристику єдиному ринку транспортних послуг ЄС;
- охарактеризувати механізм управління спільною сільськогосподарською політикою ЄС;
- розглянути особливості спільної політики ЄС щодо збереження рибних ресурсів.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) розбір конкретних ситуацій;
- 3) письмове або усне опитування.

Стислий зміст теми

Спільні політики формуються внаслідок інтенсивних переговорів між учасниками процесу. Аби бути прийнятною для всіх сторін (держав-членів), **концепція спільної політики** має більшою чи меншою мірою задовольняти національні інтереси всіх сторін (або принаймні не суперечити їм), а отже, уряди всіх держав-членів мають брати участь у процесі ухвалення рішень. Водночас така участь може бути як безпосередньою, так і опосередкованою.

Рішення щодо фундаментальних спільних політик, запровадження яких вимагатиме ще більше поступитися національним суверенітетом, ухвалюють уряди держав-учасниць (на міжурядових конференціях), їх фіксують у договорах, які підписують уряди та ратифікують парламенти. Рішення щодо похідних спільних політик, тобто таких, що потрібні для втілення визначених в угоді цілей, ухвалюють спільні інституції, створені згідно з визначеними у відповідному договорі процедурами.

Потреба запровадження в ЄС **промислової політики** обумовлена необхідністю, по-перше, створення спільного ринку промислової продукції, а по-друге – подолання спільних структурних і секторальних економічних проблем. Перший і головний аспект цієї політики стосується гармонізації законодавства та стандартизації.

ЄС втручається в промисловий сектор лише для створення середовища, сприятливого чи то для зростання підприємств на внутрішньому ринку (підприємницька політика), чи то для діяльності певних промислових галузей, що стикаються зі спільними проблемами, аби дати їм можливість бути успішнішими на європейському рівні (політика в різних секторах економіки).

Завершення формування єдиного ринку в 1992 р. підштовхнуло реструктуризацію європейської промисловості. Усунення матеріальних, технічних і податкових бар'єрів торгівлі в межах Спільноти сприяло її інтенсифікації і, отже, стимулювало конкуренцію всередині Спільноти. Завдяки усуненню перешкод, що поставали перед торгівлею, підприємства можуть постачати один вид продукції для всього єдиного ринку. Жорсткіша конкуренція зумовлює вирівнювання цін національних постачальників із цінами тих іноземних постачальників,

які приходять на ринки, що раніше були захищені. Усунення менш конкурентних виробників дає змогу фірмам, які залишилися, розширити свій ринок. Таким чином вони здатні краще експлуатувати та якнайбільше посилити свої виробничі потужності, або навіть збільшити їх (ефект масштабу); поліпшити свою внутрішню ефективність, реструктуризуючи та концентруючи свою діяльність та ліпше розподіляючи людські, технічні й фінансові ресурси; поліпшити свою організацію, а також якість і розмаїття продукції, втілювати новації в процес виробництва та поновлювати асортимент продукції. Такий конкурентний тиск вже спричинив серйозні зміни в промисловості Союзу. До того ж, насамперед через технологічні причини, підвищуються темпи змін у виробничих методах та самих продуктах.

Частиною структурної політики в промисловому секторі є *підприємницька політика*, яка стосується не лише промислових підприємств, але й тих, що працюють в інших секторах економіки, зокрема ремісницьких, туристичних фірм і підприємств роздрібної та гуртової торгівлі. Зокрема, Європейський Союз виробив *політику щодо малих і середніх підприємств (МСП)* для забезпечення їхньої ліпшої поінформованості про європейські новини (регламенти, директиви, стандарти, запрошення до участі в тендерах, науково-дослідні проекти) та про можливості, що існують на великих ринках (експорт, співпраця, концентрація).

Спільна політика щодо науково-дослідної діяльності є вкрай важливою для європейської інтеграції, її метою є координування національних політик щодо дослідної діяльності й визначення та втілення в життя дослідницьких програм, які відповідають інтересам всієї Європи, - програм, які потребують великого ринку, враховують інтереси всіх держав-членів і які вимагають таких технічних та людських ресурсів, яких держави-члени не можуть надати самостійно.

Розробка й впровадження в життя спільної політики країн ЄС у сфері науки і техніки була започаткована ще у 70-ті рр. XX ст., зокрема у 1973 р., після вступу до ЄС Великобританії, Ірландії та Данії, була висунута *ідея створення єдиного європейського наукового простору*. Наступного року Рада Міністрів ЄС затвердила першу програму спільних наукових досліджень на 1974-1977 рр., що вважається офіційним народженням спільної політики країн-членів ЄС в сфері науки й техніки. У 1982 р. була створена Європейська стратегічна програма розвитку інформаційних технологій (ЄСПРІТ), у якій були сформульовані *базові принципи політики ЄС в науково-технічній сфері*:

1) першорядними є так звані «до конкурентні дослідження», які,

базуючись на фундаментальних, безпосередньо трансформувались би у прикладні, стимулюючи інноваційні технології;

2) спільне фінансування наукових досліджень і розробок бюджетом ЄС і підприємствами-учасниками проектів у рівній долі (50/50 %);

3) фінансування лише тих проектів, які є міжнародними, включають представників хоча би двох країн;

4) одержані в будь-якому проекті результати наукових досліджень стають загальним надбанням усіх членів ЄС.

У цей же час були схвалені «*критерії Райзенхубера*», що визначали характер пріоритетних для ЄС досліджень, зокрема:

- наявність великих витрат, непосильних одній країні;
- реалізація проекту дає більший економічний ефект на багатосторонній основі, коли зазнають впливу різні сфери економіки в багатьох регіонах;

- позитивний вплив на створення єдиного ринку ЄС та соціальне й економічне згуртування членів співтовариства;

- сприяння координації політики у сфері науки й технологій між країнами ЄС;

- стимулювання комунікативності та мобільності науково-технічних кадрів у межах ЄС.

Сьогодні політика ЄС у науково-технічній сфері визначається, передусім, *трьома основними показниками*:

1) щорічні витрати на розвиток наукових досліджень і технологічних інновацій складають 4 млрд. євро, або 3,7% бюджету ЄС;

2) результати проведених досліджень і запропонованих інновацій стають надбанням усіх членів ЄС однаковою мірою, незалежно від участі країни у фінансуванні здійснюваних проектів;

3) основним механізмом реалізації політики ЄС у сфері науково-технічного розвитку є розробка та реалізація середньо термінових рамкових програм.

Політика у сфері наукових досліджень і технологій в ЄС здійснюється на основі визначених принципів, серед яких провідними є:

- принцип субсидіарності країн-членів ЄС;
- взаємної допомоги, максимальної консолідації зусиль і концентрації наявних ресурсів усіх країн-учасниць;

- заохочення «Європейського виміру» науково-дослідницьких проектів;

- принцип спільного фінансування, згідно якого всі проекти

фінансуються всіма країнами-членами ЄС;

- принцип загальності, який передбачає максимальну мобілізацію можливостей усіх учасників науково-інноваційної діяльності;

- принцип фінансування передінвестиційних проектів, який дозволяє створити необхідну матеріальну базу для вільного творчого наукового пошуку, без жорсткої «прив'язки» науковців до можливостей технологізації очікуваних результатів.

На початку 2000 р. Європейською Комісією був запропонований *проект створення Європейського наукового простору* (ЄНП), який був затверджений Європейською Радою в тому ж році. Його особливість полягала в тому, що Європейський науковий простір проголошувався відкритим для всіх країн світу, що надавало нові можливості політиці міжнародного науково-технічного співробітництва.

Особлива увага приділялася країнам з перехідною економікою, зокрема членам СНД. Для активізації партнерства і взаємообміну цих країн з науковими співтовариствами ЄС були створені Міжнародна асоціація сприяння співробітництву з вченими з нових незалежних держав колишнього Радянського Союзу (INTAS), Міжнародний науково-технічний центр у Москві (МНТЦ), Український науково-технічний центр у Києві (УНТЦ) та ін.

Величезне значення в ЄНП надається збереженню й нарощуванню *кадрового ресурсу*, поповненню його молодими талановитими вченими, заходам, спрямованим на запобігання відтоку наукових кадрів у США. Європейською Комісією був розроблений документ «Стратегія мобільності на підтримку ЄНП», у якому запропонована низка заходів по створенню сприятливих умов для вільного пересування, наукової діяльності і кар'єрного зростання вчених в кордонах Євросоюзу. Країнам Європи запропоновано збільшити на 25% статті бюджетів на міжнародне науково-технічне співробітництво, а також забезпечити сприятливі умови для роботи іноземних дослідників у наукових закладах цих країн.

Таким чином, *сучасна політика ЄС у сфері науки і техніки*, спрямована на синхронізацію фундаментальних і прикладних досліджень є достатньо аргументованою і цілком виправданою.

В основу пропозицій Євросоюзу щодо нових напрямів **інноваційної політики** були покладені наступні чинники: відсутність серйозного прогресу в інноваційному розвитку, проблеми в зв'язку з розширенням Євросоюзу, старіння населення.

Ці пропозиції сформульовані в документі «Інноваційна політика: сучасні підходи в контексті Лісабонської стратегії», де виділені наступні **пріоритети інноваційної політики**:

- покращення інноваційного середовища шляхом посилення інноваційної складової всіх напрямків національних політик та їх інтеграції;

- стимулювання ринкового попиту на інновації та використання концепції «лідуючих» ринків, яка передбачає підтримку ринків, які є найбільш сприятливими до нововведень;

- стимулювання інновацій в держсекторі, подолання бюрократичного консерватизму державної адміністрації;

- посилення регіональної інноваційної політики.

В другій половині 90-х рр. ХХ ст. уряди майже всіх західно-європейських країн прийняли програми стимулювання інноваційної діяльності, які спрямовані перш за все на розповсюдження нововведень. Одне з основних місць в реалізації цих програм зайняли інституційні зміни. Незважаючи на національні відмінності в підходах, можна виділити три **загальні аспекти**:

- 1) Утворення нових *адміністративних структур, які засновані на системному характері інновацій*. Деякі країни (Велика Британія, Німеччина) змінили функції міністерств або створили нові міністерства, що займаються питаннями інноваційної політики. Також було внесено зміни в механізм координації – створені нові координуючі органи (інноваційні ради) або до компетенції вже існуючих наукових рад додали питання інноваційної діяльності.

- 2) *Визнання на урядовому рівні інновацій є життєво важливим чинником економічного розвитку*, проведення широкої урядової кампанії з проблем нововведень, активізація діалогу між науковою спільнотою, промисловістю та суспільством.

- 3) Використання *нового механізму прогнозування та виробки пріоритетів «Передбачення» («Foresight»)* для формування національної інноваційної стратегії. Його мета – визначити стратегічні напрямки досліджень та інновацій, необхідні для підвищення конкурентоспроможності країни.

В Європейській Раді у 2002 р. відбулося об'єднання рад з внутрішнього ринку та промисловості та дослідницьких рад в Раді з конкурентоспроможності. В межах Єврокомісії проходять регулярні зустрічі Групи комісарів з проблем зростання, конкурентоспроможності, зайнятості та сталого розвитку.

Велике значення для координації національних інноваційних політик мають заходи ЄС із збирання, аналізу, оцінки та

розповсюдження інформації про стан інноваційної діяльності в країнах-членах та найбільш успішні приклади інноваційної політики. До них належать:

- тренди інновацій в Європі (the Trend Chart on Innovation in Europe) – розповсюдження успішних прикладів інноваційної політики;
- Європейський інноваційний таблоїд (the European Innovation Scoreboard) – щорічні дані про стан науки, техніки, інноваційної поведінки компаній та інноваційного середовища;
- спеціальні дослідження конкретних аспектів інноваційної політики, в тому числі відношення компаній до нововведень Інбарометр (the Inobarometer);
- діяльність електронної служби інформації ЄС з НДДКР та інноваційної політики – CORDIS, в межах якої надаються також відомості про можливість використання результатів робіт з проєктів ЄС (Technology Marketplace).

Основною опорою європейської стабільності та безпеки є **енергетична складова**. Енергоспоживання країн ЄС становить 17% світового обсягу, а виробництво первинних енергоресурсів – 9%. Країни ЄС імпортують у середньому 50% необхідних енергоресурсів. А деякі навіть більше, як, приміром, Німеччина – 61,4% і Австрія – 64,7%. ЄС увозить 85% нафти, 40% природного газу, 35% вугілля. Нині європейські країни забезпечують свої потреби в газі з власних ресурсів на 37%, певну частку його додають Норвегія й Алжир. Лівову частку газу ЄС отримує з російських джерел – 29%, що й пояснює визначену європейську політику щодо Росії.

Процес формування спільної енергетичної політики ЄС триває вже кілька десятиліть. Перші кроки в наближенні до уніфікованої енергетичної політики європейського простору здійснено після Другої світової війни, коли у 1952 р. почало діяти Європейське об'єднання вугілля і сталі, до якого у 1957 р. долучилися Європейська спільнота з атомної енергії та Європейська економічна спільнота. Починаючи з 1974 р. Спільнота почала ставити цілі й здійснювати заходи, спрямовані на зменшення своєї залежності від імпортової сировини нафти та нафтопродуктів. Тільки у 80-х рр. минулого століття європейські країни спромоглися об'єднати зусилля у сфері енергетичної політики, прийнявши важливий документ – Єдиний європейський акт. У 1994 р. підписано Договір до Енергетичної хартії і Протокол із питань енергетичної ефективності та відповідних екологічних аспектів. У Брюсселі створено Секретаріат Енергетичної хартії. Членами хартії нині є понад 50 країн, а роль спостерігачів виконують переважно країни-власники енергоресурсів – Алжир,

Бахрейн, Венесуела, Канада, Катар, Кувейт, Марокко, ОАЕ, Оман, Саудівська Аравія, США, Туніс.

Основні завдання у сфері енергетичної політики на найближчу перспективу були викладені у Білій книзі ЄС (1995 р.), де йшлося про створення внутрішнього енергоринку, забезпечення енергопостачання, розв'язання питань екологічних наслідків енергетики тощо.

З набуттям чинності Договору до Енергетичної хартії 1998 р. країни європростору почали впроваджувати *засади спільної політики в галузі енергетики, закріплені в Правилах поведінки*: захист і заохочення інвестицій, вільна торгівля енергоматеріалами, свобода енергетичного транзиту, зменшення негативних екологічних наслідків. Сутність цих правил полягає в необхідності здійснення всіма державами відкритої енергетичної політики.

Серед *Зеленої книги* 2002 р.: розвиток внутрішнього ринку газу й електрики; перегляд практики зберігання запасів нафти і газу; забезпечення безпеки енергетичної мережі; диверсифікація джерел енергії та боротьба з потеплінням клімату; координація зовнішньої політики ЄС у галузі енергетики; розробка стратегічного Огляду енергетики ЄС (2007 р.); укладення Енергетичної угоди з Росією, угод щодо транзиту та загальної пан'європейської угоди; пошук механізму розв'язання надзвичайних ситуацій у галузі енергопостачання.

Інші *документи ЄС в галузі енергетики*: «Директива ЄС стосовно заходів щодо безпеки постачання природного газу» (2004 р.); «Євростратегія сталого, конкурентоспроможної і стабільної енергетики» (2006 р.), «Енергетична політика для Європи» (2007 р.), Дорожня карта відновлюваної енергетики, низка альтернативних проєктів, переважно пов'язаних з Чорноморсько-Каспійським регіоном; газовий проєкт «Набукко» і нафтовий – Одеса-Броди-Гданськ – доповнили й поглибили договірно-правову базу в енергетичній сфері. У майбутньому (до 2030 р.) передбачається розробити механізм забезпечення ЄС енергоресурсами і, врешті-решт, реалізувати Договір до Енергетичної хартії, забезпечивши колективну енергобезпеку.

Сучасна енергетична політика ЄС передбачає пошук альтернативних джерел енергоносіїв для збалансування енергетичного ринку європейських країн, оскільки за міжнародним досвідом, необхідно мати щонайменше три джерела постачання енергоносіїв приблизно одного обсягу (по одній третині всього об'єму). З цією метою розробляються регіональні проєкти через реалізацію програми ТАСІС.

До специфічних сфер суспільно-політичного життя, які регулюються *нововведеннями Лісабонського договору*, належить, крім

іншого, узгодження питань енергетичної політики і захисту навколишнього середовища. Питання енергетичної політики вперше деталізовані у Договорі про ЄС. Так, згідно у Декларації 20, ЄС має право визначати цілі, які включають успішне функціонування енергетичного ринку, постачання енергоресурсів і розробку альтернативних джерел енергії. Енергетична політика визначається Європарламентом і Радою відповідно до звичайної законодавчої процедури. До того ж статті Договору не ущемляють право держав – членів ЄС робити необхідні заходи щодо забезпечення постачань енергоресурсів.

Договір про Європейську економічну спільноту заснував **спільну політику щодо внутрішнього транспорту**, а саме щодо автомобільного, залізничного та внутрішнього водного транспорту, не передбачивши, однак, політики щодо морського та повітряного видів транспорту (ст. 84 Договору про Європейську економічну спільноту). Окрім інтегрування ринків послуг внутрішнього транспорту, політика Спільноти в цьому секторі має організувати різні види транспорту згідно з «правилами Спільноти», а саме вжити заходів задля зближення економічних умов і структур, у яких кожен вид транспорту існує в державах-членах.

Повідомлення Комісії під назвою «Спільна транспортна політика – стала мобільність: перспективи на майбутнє» передбачає вдосконалені рамки для майбутнього розвитку транспортної політики. Комісія визначає *три пріоритетні сфери*, де потрібно провадити спільну діяльність і для яких вона викладає основні заходи, спрямовані на поліпшення ефективності та конкурентоздатності транспорту Спільноти:

1) лібералізація доступу на ринок, запровадження інтегрованих транспортних систем і розвитком транс'європейської транспортної мережі;

2) забезпечення справедливого ціноутворення на основі граничних соціальних витрат і покращення умов праці;

3) поліпшення якості транспортних послуг за допомогою дій, спрямованих на гарантування безпеки, насамперед у повітряному, морському та дорожньому видах транспорту, та на охорону довкілля.

Ст. 51 Договору про Європейську Спільноту узалежнює надання транспортних послуг від спеціальних положень розділу про транспорт. Ст. 71 Договору про Європейську Спільноту зазначає, що спільна політика має враховувати «*характерні риси*» (внутрішнього) *транспортного сектора*, якими є:

а) транспортні підприємства залежали від інфраструктур,

створених державами-членами;

б) конкуренція існувала між великими державними залізничними монополіями та величезною кількістю малих автомобільних і водних перевізників;

в) держави вимагали від окремих підприємств, особливо від залізниць, виконання певних громадських послуг, які викривлюють умови конкуренції;

г) пропозиція й попит у цьому секторі були надзвичайно негнучкими.

На сьогодні перевагу в транспортному секторі віддають побудові сучасної інфраструктури, зокрема *транс'європейських мереж*, які сприяють становленню внутрішнього ринку, посилюючи зв'язки між державами-членами. Ці мережі також забезпечать: якісніші та безпечніші подорожі за меншу вартість, поліпшуючи таким чином промислову конкурентність і якість життя; ефективне планування в Європі, уникаючи в такий спосіб нерівномірної концентрації багатства й населення; налагодження зв'язків зі Східною Європою, потрібних для стимулювання торгівлі з країнами Східної Європи та готування їхнього вступу до ЄС.

Поряд з консолідацією внутрішнього ринку транспортних послуг, Амстердамський договір встановлює *дві нові цілі для спільної транспортної політики*: безпека транспорту та охорона довкілля. Через потребу інтеграції транспортного сектору в єдиний ринок, від середини 1980-х рр. реалізація транспортної політики істотно прискорилася, особливо в трьох сферах: автомобільних перевезень, морського та авіаційного транспорту.

Найбільший прорив відбувся в сфері лібералізації послуг з міжнародних автомобільних перевезень. Протягом 1980-90-х рр. усі квоти, які застосовували до транскордонних перевезень у межах Спільноти, були замінені системою ліцензій Спільноти, що видавались на основі кількісних критеріїв. У сфері морського транспорту, на який припадає 85% зовнішньої торгівлі ЄС, держави-члени зобов'язалися застосовувати правила вільної конкуренції та свободу надання послуг у цьому секторі. Держави також погодилися боротися з нечесною тарифною практикою та небезпечними методами судноплавства, водночас гарантуючи вільний доступ до ринку океанських перевезень і навіть до ринку каботажних послуг. Заходи з лібералізації повітряного транспорту, проведені в 1992 р., мали велике значення для конкуренції між авіаперевізниками. Було відкриті додаткові маршрути, створені нові компанії, запроваджено нові послуги та обмежено діяльність монополій. Однак базові ціни все одно залишаються занадто високими порівняно з

іншими регіонами світу. Основною турботою на майбутнє залишається перевантаження аеропортів і повітряних коридорів Спільноти через суттєву інтенсифікацію авіаційного руху. Для розв'язання цієї проблеми слід підвищити рівень авіаційної безпеки, створивши європейський орган авіаційної безпеки.

Сільське господарство є тим сектором економіки, в якому процес європейської інтеграції просунувся якнайдалі. Частка сільського господарства у ВВП ЄС становить трохи менше 3%, однак сільськогосподарський сектор забезпечує працею 5% працівників 15 держав-членів Союзу (не враховуючи розширення ЄС після 2004 р.), і є основним джерелом грошових доходів у багатьох сільських місцевостях. Мало того, на харчові продукти, напої та тютюн витрачається приблизно 20% від середніх споживчих витрат домашніх господарств ЄС. Також ці товари посідають чільне місце у внутрішній торгівлі й експорті ЄС. З цього випливає, що економічна, соціальна та політична значущість сільського господарства набагато більша, ніж частка сільського господарства у ВВП ЄС.

Запровадження **спільної сільськогосподарської політики (ССП)** стало зразком успішної реалізації багатонаціонального інтеграційного процесу ЄС. Однак спільною сільськогосподарською політикою надзвичайно складно керувати, адже вона передбачає наявність єдиних цін, спільних інструментів управління цінами, спільного фінансування заходів з реалізації політики та спільної зовнішньої протекції. Усі ці механізми є *складниками ринкової організації ССП*. Отже, ринкова організація та структурна політика утворюють два крила ССП.

Є кілька причин, чому до сільського господарства було застосовано особливий підхід. Найважливішим є те, що через саму природу сільського господарства, яке залежить від погодних умов, хвороб рослин і худоби та багатьох інших чинників, що часто не піддаються людському контролю, ускладнює процес урівноваження виробництва сільськогосподарських товарів та продовольчого попиту, який має яскраво виражені соціальні та політичні ознаки. В результаті, аби забезпечити постачання харчів за стабільними цінами, Спільнота мусила належно організувати своє власне сільське господарство, щоб сільськогосподарське виробництво різних держав-членів доповнювало одне одного.

Однак відмінності у сільському господарстві держав-членів зумовили труднощі в уніфікації національних ринків сільськогосподарських товарів, спонукаючи до запровадження *інтервенціоністської сільськогосподарської політики*, коли різні

природні, структурні й торговельні умови, значення сільського господарства в тій чи іншій національній економіці та різні традиції ведення господарства призвели до застосування в кожній державі різних інструментів сільськогосподарської політики, що різнилися масштабами свого застосування та засобами впливу. Отже потрібно було визначити нову сільськогосподарську політику, яка б посіла місце державної. За сорок років ССП реформувалася чотири рази, поступово синтезуючи в собі системи підтримки цін і прямої допомоги. Нині внаслідок основних реформ 1992 та 1999 рр. *європейська модель сільського господарства* ґрунтується на конкурентному, багатофункціональному та стабільному сільському господарстві.

Цілі спільної сільськогосподарської політики вказані в ст. 33 Договору про Європейську Спільноту: вища продуктивність сільського господарства; забезпечення належного життєвого стандарту фермерів; стабілізація ринку; безпека в постачанні сільськогосподарської продукції та помірних цін для споживачів. Задля досягнення цих цілей ст. 40 Договору про ЄЕСп закликала держав-членів здійснити спільну організацію сільськогосподарських ринків, які, залежно від товарів, могли мати одну з трьох форм, передбачаючи або спільні норми щодо координації, або обов'язкове координування різних національних видів організації ринків, або європейську організацію ринку. Саме ця остання та найжорсткіша концепція й була застосована в процесі спільної організації сільськогосподарських ринків. **Нова ССП прагне досягти:**

- чіткого взаємозв'язку між державною допомогою та спектром послуг, які суспільство отримує від фермерів;
- конкурентного сільськогосподарського сектора, здатного скористатися можливостями світового ринку без зайвого субсидування і водночас забезпечити належний життєвий рівень виробникам сільськогосподарської продукції;
- екологічно стабільного сільськогосподарського сектора, що сприяє збереженню природних ресурсів і природної й культурної спадщини сільської місцевості;
- збереження життєздатної сільської місцевості, спроможної створити робочі місця для сільського населення;
- безпечних методів виробництва, що здатні забезпечити постачання якісних товарів і задовольняти вимоги споживачів, а також відображати різноманітні й багаті традиції Європи у виробництві харчових продуктів.

П'ята реформа ССП, яку почали у вересні 2003 р., передбачає єдину виплату фермерам ЄС, незалежно від виробництва, надання якої залежатиме від дотримання екологічних стандартів, норм безпеки

харчових продуктів, здоров'я тварин і рослин, стандартів добробуту тварин, а також вимоги утримувати всі свої землі в придатному до обробки стані та відповідно до екологічних норм («перехресна відповідність»). Реформа має на меті підвищити конкурентність та ринкову орієнтованість фермерів двадцяти семи держав-членів, водночас стабілізуючи їхні прибутки, та спрямувати більше ресурсів на програми з охорони природи, поліпшення добробуту тварин і якості продукції завдяки зменшенню прямих виплат великим фермерським господарствам. Очікується також, що роль ЄС в багатосторонніх переговорах у рамках Світової організації торгівлі зміцниться.

Завдяки ССП у *Європейському Союзі не було жодного серйозного дефіциту харчових продуктів*, який міг би поставити під загрозу як спільну сільськогосподарську політику, так і саму європейську інтеграцію. Додатковим і не менш важливим показником успішності ССП є незалежність Західної Європи від постачання харчових продуктів із третіх країн, що контрастує із залежністю від імпортування енергоносіїв, насамперед нафти. Ціна харчової незалежності Спільноти не була занадто високою – рівень єдиних цін відповідає рівню промислового та соціального розвитку Європи. Ці ціни не нижчі за світові, але водночас не набагато й вищі. Нова ССП спирається на два елементи: зниження інституційних цін на ключові товари й перенесення наслідків цих урізань на доходи виробника, при чому останніх підтримують за рахунок системи прямих платежів.

Політика щодо рибальства, яка за Римським договором спочатку була частиною спільної сільськогосподарської політики (оскільки однаковими були підходи до продуктів рибальства, рослинництва та тваринництва), у 1983 р. стала цілком автономною. Найскладнішим було запровадження ресурсної політики, яка охоплює як її внутрішні, так і зовнішні напрями.

Ресурсна політика є осередком розв'язання таких гострих питань, як загальний дозволений обсяг вилову (ЗДОВ), розподіл ЗДОВ між державами-членами (квоти) та доступ суден однієї держави-члена до територіальних вод іншої. Ресурсна політика також має розв'язати питання складних переговорів з третіми країнами щодо доступу суден Спільноти до територіальних вод цих держав і, відповідно, доступу суден цих держав до вод Спільноти.

Конференція ООН з морського права ухвалила концепцію загального дозволеного обсягу вилову і, як наслідок, розширила зону рибальства до 200-мильної. За нормою ЗДОВ (загальний дозволений обсяг вилову) кожна прибережна держава має використовувати наукові дані для визначення рівня вилову, що уможливорює достатнє відтворення

рибних запасів. Окрім цього, прибережні держави визначають обсяги вилову, що закріплюються за власними суднами, та обсяги, що можуть бути надані третім країнам на підставі продажу прав на виловлювання. Основною ціллю ЗДОВ є збереження й поліпшення наявних риболовецьких зон як в інтересах риболовецької промисловості, так і в інтересах споживачів.

Ринок продуктів рибальства подібний до ринку сільсько-господарських товарів. Однак існує істотна різниця між продукцією рослинництва й тваринництва, з одного боку, та продукцією рибальства – з іншого. Тоді як два перші види продукції перебувають у межах встановлених людиною кордонів, рибні ресурси перебувають поза межами економічних зон держав-членів.

Коли наприкінці 1970-х рр. відбулася імплементація актів ООН про 200-мильну зону охорони рибних ресурсів, це стало яскравою ілюстрацією потреби в спільній політиці щодо збереження цих ресурсів Спільноти. Принцип вільного доступу до зон рибальства держав-членів був внесений у Регламент про запровадження структурної політики щодо рибальства, ухвалений 1970 р., його повинні були прийняти держави-кандидати на вступ до Спільноти. Саме право рівного доступу до економічних зон стало однією з основних причин голосування народу Норвегії проти вступу до Спільноти в 1973 р. та 1994 р. Комісія зрозуміла, що загальний дозволений обсяг вилову має розподілятися відповідно до рівності доступу суден усіх держав-членів до вод Спільноти. Однак украй нерівномірний розподіл рибних ресурсів у водах різних держав-членів, а також те, що рибалки вважають за своє ексклюзивне право ловити рибу в прибережних водах своєї держави та в зонах їхньої традиційної ловлі, навіть якщо ці зони більше не підпадають під дію принципу вільного доступу, а є частиною економічної зони іншої держави-члена, свідчать про ті труднощі, що їх має подолати політика Спільноти з управління та збереження рибних ресурсів. Задля полегшення управління та стимулювання розвитку спільної політики щодо рибальства Комісія започаткувала постійний діалог з професійними та непрофесійними організаціями (охорони прав споживачів, охорони довкілля та розвитку) в рамках Дорадчого комітету з питань рибальства й аквакультури.

У своєму Рішенні від 3 листопада 1976 р., оприлюдненому 7 травня 1981 р., Рада погодилася на те, щоб від 1 січня 1977 р. держави-члени спільно розширили межі риболовецьких зон до 200 миль на узбережжі Північного моря та в північній частині Атлантичного океану, залишаючи за собою право вдатися до подібних дій в інших риболовецьких зонах, що перебувають під їхньою юрисдикцією,

зокрема в Середземному морі. Відповідно, від 1 січня 1977 р. спеціальна економічна зона Спільноти охоплює численні та потенційно багаті зони для рибальства, збереження та належне управління якими покладено на Спільноту. Розширення меж економічних зон до 200-мильної відстані від берега (або до медіани, коли дистанція між берегами не дозволяє розширити зону до 200 миль) автоматично поширює права прибережних держав на ці зони, але водночас зумовлює й більші зобов'язання для них. Значущим із цих зобов'язань є збереження біологічних ресурсів, що є важливим для рибалок і споживачів як прибережної держави, так і сусідніх країн.

Контрольні питання

1. Як спільна промислова політика взаємодіє з іншими спільними політиками ЄС?
2. Чи вплинув спільний ринок Спільноти на реструктуризацію та конкурентність європейської промисловості?
3. Яким чином ЄС допомагає малим і середнім підприємствам пристосуватися до умов єдиного ринку?
4. Окресліть основні завдання енергетичної політики ?
5. Як досягається енергетична безпека країн-членів ЄС?
6. Назвіть основні види науково-дослідної діяльності Спільноти.
7. Чи є взаємозв'язок між єдиним ринком товарів і єдиним ринком транспортних послуг ЄС?
8. Дайте характеристику механізму управління спільною сільськогосподарською політикою ЄС.
9. Чи доцільно ЄС спиратися на світові ринки сільськогосподарських товарів, як він це робить щодо постачання енергоносіїв?
10. Чому потрібна спільна політика ЄС щодо збереження рибних ресурсів?
11. Як саме спільна політика ЄС щодо рибальства пов'язана з охороною довкілля ?

Ситуаційні завдання

Ситуаційне завдання 1

«Європейський союз проти «Майкрософт»»

Європейською комісією ЄС проти компанії «Майкрософт» відповідно до антимонопольного законодавства за зловживання домінуючим положенням на ринку збуджена справа «Європейський

союз проти «Майкрософт». Справа почалася в 1993 р. з позову фірми «Новел» проти компанії «Майкрософт», яка заявила, що «Майкрософт» видавлює конкурентів з ринку методами, що суперечать антимонопольному законодавству. У першу чергу це стосувалося ліцензійної політики, яка вимагала відрахувань за кожний комп'ютер, проданий постачальниками операційних систем фірми «Майкрософт», незалежно від того, чи була Microsoft Windows встановлена на комп'ютері. В 1994 р. «Майкрософт» дійшла згоди з позивачем, вносячи зміни у свою ліцензійну практику. В 1998 р. позов підтримала компанія «Сан», посилаючись на недокументованість деяких інтерфейсів Windows NT. Незабаром комісія Європейського союзу почала розслідування того, яким чином технології потокового відео інтегровані в Windows.

В кінцевому підсумку по даній справі в 2003 р. Європейський суд зобов'язав «Майкрософт» опублікувати інформацію, що стосується її серверних продуктів, необхідну для того, щоб конкуруючі мережні продукти могли повноцінно взаємодіяти з настільною й серверною версіями Windows, і випустити версію Microsoft Windows, що не включає в якості обов'язкового компонента програвач медіа-файлів Windows Media Player. У березні 2004 р. Європейський союз зобов'язав «Майкрософт» виплатити €497 млн. (\$794 млн. або £381 млн.), а також установив строк в 120 днів на розкриття інформації про сервер і 90 днів на підготовку версії Windows без Windows Media Player.

У липні 2004 р. «Майкрософт» повністю виплатила призначену суму. Фірма «Майкрософт» випустила на ринок сумісні версії своїх операційних систем без медіа-програвача під погодженою назвою Windows XP. У відповідь на вимогу надати інформацію про сервер, «Майкрософт» опублікувала не специфікації, а вихідний код Windows Server 2003 Service Pack 1 для членів Робочої групи по протоколах сервера у день закінчення встановленого строку. «Майкрософт» також подала апеляцію, по якій Європейський суд провів тижневі слухання.

У червні 2006 р. «Майкрософт» заявила, що вона почала постачати Європейський союз необхідною інформацією, однак, за визначенням ЄС, занадто пізно. 12 липня 2006 р. Європейський союз оштрафував «Майкрософт» додатково на €280,5 млн. (\$448,58 млн.), €1,5 млн. (\$2,39 млн.) за кожний день із 16 грудня 2005 р. по 20 червня 2006 р. ЄС пригрозив підвищити штраф до €3 млн. (\$4,81 млн.) у день до 31 липня 2006 р., якщо «Майкрософт» не укладеться в цей строк. 17 вересня 2007 р. апеляція «Майкрософт» проти комісії Європейського союзу була відхилена. Сума штрафу €497 млн. був підтверджена, як і вимоги, що стосуються взаємодії із сервером і вбудованого медіа-

програвача. На додаток, «Майкрософт» повинна оплатити 80% судових витрат Європейського союзу, а Європейський союз – 20% судових витрат «Майкрософт». Проте, апеляційний суд відхилив вимогу Комісії про те, щоб наглядач надалі мав необмежений доступ до даних про внутрішню організацію компанії.

22 жовтня 2007 р. «Майкрософт» оголосила, що вона погодиться з рішенням суду й не буде подавати повторну апеляцію у встановлені 2 місяця від дня рішення. «Майкрософт» оголосила, що вона зажадає 0,4 % виторгу (замість 5,95%) в якості відрахувань за ліцензування тільки від комерційних постачальників сумісного програмного забезпечення й обіцяла не брати відрахувань з індивідуальних розроблювачів відкритого програмного забезпечення. Інформація, необхідна для забезпечення сумісності доступна за одноразову плату в розмірі €10000 (\$15992).

27 лютого 2008 р. ЄС оштрафував «Майкрософт» додатково на €899 млн. (\$1,44 млрд.) за відмову підкоритися антимонопольному рішенням від березня 2004 р. Цей штраф став самим більшим за всі 50 років антимонопольної політики ЄС і залишався рекордним до 2009 р., коли Європейська комісія оштрафувала компанію «Інтел» на €1,06 млрд. (\$1,45 млрд.) за антиконкурентні дії на ринку. Останньому рішенням передував штраф €280,5 млн. за непокору рішенням суду за період з 21 червня 2006 р. по 21 жовтня 2007 р. 9 травня 2008 р. «Майкрософт» подала апеляцію в Європейський суд першої інстанції, вимагаючи скасування штрафу €899 млн., офіційно заявивши, що вона мала намір почати «конструктивні зусилля, щоб добитися ясності від суду». У щорічному звіті за 2008 р. компанія «Майкрософт» заявила, що «Втручання Комісії в розробку продуктів може обмежити нашу здатність до впровадження інновацій в Windows або інші продукти в майбутньому, зменшить привабливість платформи Windows для розроблювачів і збільшить вартість розробки наших продуктів. Доступність ліцензій на протоколи й формати файлів можуть дозволити конкурентам розробляти програмні продукти, що краще імітують функціональність наших власних продуктів, що приведе до падіння продажів наших продуктів».

У травні 2008 р. ЄС оголосив, що він збирається розслідувати підтримку формату Opendocument в Microsoft Office. У січні 2009 р. Європейська комісія оголосила, що вона проведе розслідування, що стосується включенню браузеру Internet Explorer до складу операційної системи Microsoft Windows, відзначивши, що «Прив'язка фірмою «Майкрософт» браузеру Internet Explorer до Windows завдає шкоди конкуренції між браузерами, підриває інновацію продуктів і в

остаточному підсумку зменшує вибір споживача». У відповідь «Майкрософт» оголосила, що не буде включати Internet Explorer в Windows 7E, версію Windows 7, призначену для продажу в Європі. 16 грудня 2009 р. ЄС дозволив вибір конкуруючих браузерів за умови, що «Майкрософт» забезпечить «вікно вибору», що дозволяє користувачеві вибрати один з 12 популярних браузерів, розташованих у випадковому порядку.

Питання для обговорення:

1. Чому почався скандал між Європейським Союзом і «Майкрософт»?
2. Як ви вважаєте, чи правильно поведився ЄС із «Майкрософт»?
3. Як ви думаєте, що потрібно було вживати «Майкрософт» для своєї успішної роботи?
4. Які наслідки мають для «Майкрософт» дії ЄС?

Ситуаційне завдання 2 **«Уроки «Enron» для Європи»**

Всього за три місяці до свого краху зразок сучасного американського бізнесу компанія «Enron» була сьомою компанією в країні за рівнем прибутку, але в грудні 2001р. цей гігант з майже 60 мільярдами доларів капіталізації була банкрутом. Швидкість її краху здивувала всіх. 4500 працівників компанії за мить втратили роботу, ще тисячі втратили свої заощадження та пенсії. Однак стрімкий і безповоротний крах «Enron» - показовий приклад не стільки для американського бізнесу, скільки для європейського. За думкою відомого економіста Джефа Шумпетера, австрійця за походженням, «подібні невдачі компанії революційно впливають на економіку, є внутрішнім поштовхом до розвитку. Замість того, щоб підтримувати компанії, що помирають, вкладати в них гроші, які можна ефективно використати для розвитку економіки, уряд тільки ускладнює свої економічні проблеми. Ці компанії перетворюються на вампірів, які смочуть кров із здорових і працюючих компаній, отже й з економіки в цілому».

Уряди багатьох країн роблять спроби зберегти будь-якою ціною історичні галузі, які колись склали її національну гордість. В листопаді 2001 р. французька комп'ютерна компанія «Bull» отримувала готівку за виданим їй урядом чеком на 90 млн. дол. З початку 60-х ХХ ст. уряд Франції інвестував в цю компанію майже 7 млрд. дол., намагаючись затвердити Францію в якості рівноправного гравця на ринку комп'ютерної техніки. Однак з 1988 р. ця компанія

лише протягом одного року змогла досягти прибутковості. Ту саму проблему ілюструє історія компанії «Moulinex». З середини 80-х рр. компанія пройшла через кілька реструктуризацій на державні гроші. Канцлер Німеччини наприкінці 1999 р. надав 130 млн. дол. у вигляді державної допомоги франкфуртській будівельній групі «Philipp Holzmann», яка завдала збитків всій будівельній галузі Німеччини, яка й без того відчувала надлишок незадіяних потужностей.

Замість таких вливань треба було б використати кошти для підтримки галузей економіки, що розвиваються. Багато керівників європейських компаній сподіваються, що поступово уряди будуть змушені обрати саме таку тактику, інакше в них просто закінчатся гроші. З боку Єврокомісії теж запроваджуються певні дії, урядам країн ЄС все важче отримувати дозволи на подібні державні субсидії компаніям, що розоряються. Але спроби все ще робляться. І кожного разу, коли ці спроби стають вдалими, Європа втрачає ще один шанс на оздоровлення своєї економіки.

Питання для обговорення:

1. Поясніть, чому державні субсидії нерентабельним французьким підприємствам завдають шкоди економіці ЄС.
2. Які соціальні та політичні наслідки для економіки конкретної країни розорення великих національних компаній?
3. Чи є в політиці ЄС заходи, що дозволяють пом'якшити соціальні наслідки розорення неприбуткових національних гігантів?

Ситуаційне завдання 3 «Глобалізація та європейські виробники електропобутових товарів»

В 80-90-ті рр. ХХ ст. спостерігалася значна глобалізація світової економіки. Але не всі галузі економіки рівною мірою приймали участь у процесі глобалізації. В промисловому секторі європейської економіки деякі галузі, наприклад, машинобудування, як і раніше залишається галуззю, яка складається з великої кількості різних за розміром компаній. В секторі послуг також присутнє збереження великої кількості національних особливостей. Виникають питання, чи обов'язково впливає глобалізація на всі галузі, як компанії мають реагувати на такий вплив, чи потрібно компаніям зберігати національні стратегії або розробляти глобальні?

Допоможе відповісти на деякі питання дослідження, яке було проведене на прикладі європейської галузі електропобутових товарів. Дослідники поділили всі компанії-виробники на ринку електропобутових товарів на три групи:

1. Національні гравці (виробничі потужності знаходяться в своїй країні, 90% продукції продається на місцевому ринку).

2. Експортери (виробничі потужності знаходяться в своїй країні, але більше 30% продукції продається на закордонних ринках – Bosch-Siemens, AEG, Merloni).

3. Глобальні гравці (фірми, які виробляють та реалізують продукцію у різних країнах – Electrolux, Philips, Whirlpool).

Поведінка споживачів в різних європейських країнах відрізняється одна від одної. Наприклад, французи надають перевагу пральним машинам з вертикальним завантаженням, а британці з фронтальним, німці обирають машини з високою швидкістю віджимання, а італійці – з низькою. Утворення єдиного європейського ринку сприяє формуванню єдиного «пан'європейського» стилю життя. Уніфікація технічних вимог і стандартів дозволяє виробникам досягати більшої стандартизації товарів, що в свою чергу сприяє формуванню більш однорідних смаків і вимог споживачів.

Роздрібна торгівля представлена в різних європейських країнах своїми гравцями, але створення єдиного ринку призводить до консолідації роздрібних компаній, їх збільшення. В результаті цілої низки злиттів або утворення стратегічних альянсів формуються «пан'європейські» роздрібні мережі. Це дозволяє їм не тільки купувати товари у виробників у всьому світі, але й істотно оптимізувати запаси, покращувати обслуговування споживачів. Сучасні гнучкі технології виробництва дозволяють компаніям випускати різні моделі товарів на одній базовій платформі, які відповідають місцевим уподобанням, без істотного збільшення витрат виробництва. Зміни в конкурентному середовищі галузі (концентрація або міжнародні злиття компаній, потреба в наявності більш складної інформації про стан ринку, зміни в технології і управлінні виробництвом) призвели до необхідності пріоритетного використання компаніями цієї галузі глобальних або хоча б регіональних (наприклад, пан'європейської) стратегій. Дослідники вважають, що в майбутньому галузь буде контролюватися п'ятьма – шістьма гігантами, а всі малі та середні компанії будуть так чи інакше пов'язані з ними – ліцензійними угодами, франшизами, спільними підприємствами, стратегічними альянсами і т.п.

Питання для обговорення:

1. Приймаючи до уваги загальну ситуацію в галузі, складіть прогноз розвитку для трьох груп компаній, які були наведені в ситуації.

2. Як впливають процеси інтеграції і консолідації на різні типи компаній, які представлені в галузі?

Ситуаційне завдання 4

«Євротунель: розвиток транс'європейських мереж»

Створення транс'європейських мереж є стратегічним завданням ЄС. В умовах лібералізації європейських ринків, збільшення комерційної мобільності факторів виробництва фізична підтримка міжнародного співробітництва підприємств стає важливою умовою європейської інтеграції. Історично інфраструктура відіграла важливу роль в економічному розвитку Європи. В ганзейський період (13-16 ст.) основними транспортними шляхами, що пов'язували міста, були ріки. В 16-18 ст., які вважалися золотим сторіччям в розвитку континенту, вдосконалення інфраструктури йшло за рахунок розвитку мореплавства. Науково-технічний прогрес з винаходженням парового двигуна здійснив революцію в транспорті і активізував розвиток світового виробництва. В період інформаційної революції (починаючи з 70-х рр. 20 ст.) розвиток телекомунікацій став основним двигуном промислового розвитку.

Сьогодні розвиток транс'європейських мереж відбувається в трьох широких секторах, які в сукупності утворюють інфраструктуру інтеграційної регіональної економіки:

- 1) транспорт;
- 2) телекомунікації;
- 3) енергетика.

В Договорі про ЄС (ст. 129б) розвиток транс'європейських мереж передбачає: використання ринкових механізмів для їх розробки та фінансування; фізичну інтеграцію мереж; сумісність самостійно діючих комунікацій для забезпечення майбутньої інтеграції; забезпечення широкого доступу до транс'європейських мереж користувачів всіх країн регіонального економічного об'єднання, щоб досягти їх економічного та соціального єднання.

Прикладом транс'європейської мережі може бути Євротунель. Ідеї створення тунелю під Ла-Маншем опрацьовувалися ще в XIX ст. Однак навіть в 90-ті рр. XX ст., коли почалося його будівництво, той факт, що період окупності оцінювався в 22 роки, відвернув від участі в проєкті багато американських банків. З самого початку проєкт фінансувався виключно приватним капіталом, як комерційне підприємство. Всього в фінансуванні будівництва приймали участь 225 банків. Витрати на будівництво вдвічі перевищили заплановані, тому коли оператор тунелю компанія Євротунель отримала його в свої руки, її дії були обмежені великою сумою боргу: в 1994 р. борг складав 8 млрд. фунтів. Щоб його сплатити, компанія мала сплачувати відсотки по 5 млн. на день.

Попередньо планувалося, що проект вийде на точку беззбитковості до 1998 р., а потім почнеться сплата боргу. Але наприкінці 1995 р. компанія була практично банкрутом і продовжувала існувати завдяки сприянню банків-кредиторів. Кілька разів проводилася реструктуризація боргу, найбільш песимістичний сценарій передбачав його виплату лише у 2052 р. Акціонери, бачили, як падає вартість їх вкладень, і тому вимагали вручення уряду й призупинення торгівлі акціями.

Питання для обговорення:

1. Зараз, обертаючись назад, багато людей вважає, що проект був неекономічним з самого початку, багато банків видали позики під тиском влади. Чи правильним було рішення фінансувати такий великий проект виключно за допомогою приватного капіталу?

2. Який інший шлях фінансування такого проекту Ви вважаєте можливим?

Ситуаційне завдання 5

«Американський концерн AT&T – лідер світового ринку телекомунікацій»

Сама телекомунікаційна галузь насправді глобальний ринок, тому регіональні ринки, такі як ринок ЄС, хоча й мають свої місцеві особливості, але не впливають на проведення компаніями глобальних стратегій. Поява оптико-волоконного зв'язку, використання швидших мікропроцесорів та цифрових систем зв'язку істотно змінили галузь.

Американський концерн AT&T – лідер світового ринку телекомунікацій, надає послуги, які забезпечують зв'язок, а також виробляє мережеве обладнання і комп'ютерні системи як індивідуальним користувачам, так і організаціям. AT&T за всіма характеристиками є багатонаціональною корпорацією, яка представлена в 200 країнах світу. AT&T, як й інші європейські телекомунікаційні компанії, прагнуть проводити глобальну стратегію, яка забезпечує якісне та ефективне надання товарів та послуг споживачам. Стратегія партнерських відносин AT&T базується на необхідності швидко вивчити та використати нові технології, життєво необхідні для успішної роботи в діловому середовищі, що швидко змінюється. Причому, багато нововведень в галузі знаходяться за межами традиційної компетенції корпорації. AT&T розробила стратегію, яка поєднує внутрішню систему науково-дослідницьких розробок, зовнішню систему партнерських відносин, інтенсивних інвестицій в цільові ринки і спільних підприємств з місцевими посередниками і дистриб'юторами.

Декілька стратегічних альянсів, в яких АТ&Т приймає участь з метою вдосконалення своєї компетенції в нових технологіях, наведено в таблиці.

Таблиця – Стратегічні альянси компанії АТ&Т

Партнер	Технологія	Мета співробітництва
Mitsubishi	Чіп на основі арсеніду галію	Збільшення збуту в Японії шляхом використання нових напівпровідникових технологій
Ialtel	Телекомунікації	Розширення присутності на європейському ринку
NV Philips	Селекторні системи	Доступ до нового ринку і нової технології (підприємство придбали в 1990 р.)
Mannesmann	Мікрохвильове радіо й сотові телефони	Стати постачальником німецької фірми
LG	Волоконна оптика і електричні комунікації	Вихід на азійський ринок, угода про спільне використання нової технології
Telefonica	Телекомунікації й інтегральні схеми	Розширення виробництва і маркетингу в Європі

Серед партнерів АТ&Т була також і фірма Olivetti, але спільне підприємство було невдалим. Причиною невдачі була нездатність партнерів подолати культурні й організаційні відмінності. За умовами угоди АТ&Т відповідала за технологію, а Olivetti – за маркетинг. Але технологічні новинки вводилися з відставанням в основному через партнерство АТ&Т з Philips, який конкурував з Olivetti. Однак навіть ця невдача багато чому навчила АТ&Т. Компанія отримала досвід взаємодії з великою європейською державною корпорацією, досвід управління якої взаємопов'язаними партнерськими угодами з учасниками одного й того самого ринку.

Історія АТ&Т дозволяє зробити декілька важливих висновків відносно розробки європейської стратегії:

- Європейський ринок представляє собою одну з сфер діяльності багатьох великих компаній. Досвід і знання, отримані на інших ринках, можуть допомогти компанії укріпити своє положення й на ринку ЄС. У зв'язку з послабленням державного контролю цієї галузі АТ&Т може разом з європейськими компаніями використати можливості європейського ринку телекомунікацій.

- Спільні підприємства і стратегічні альянси можуть укріпити положення компанії за декількома параметрами. Партнерства АТ&Т дають приклади альянсів, що спрямовані на освоєння нової технології, отримання доступу на нові ринки, спільного використання партнерами нових можливостей даного ринку.

- Встановлення нових зв'язків в рамках однієї галузі можуть привести до конфлікту з іншими партнерами даної компанії. Тому під

час вирішення питання про новий стратегічний альянс слід розглянути його можливий вплив на існуючі партнерські відносини компанії.

- На ринках зі швидкими технологічними змінами одна корпорація не може бути спеціалістом у всіх напрямках розвитку бізнесу. Тому важливо встановлення партнерських відносин з фірмами, які займаються суміжними технологіями, щоб спільне використання знань, технології і ринку укріпили конкурентоспроможність партнерів.

Отже, AT&T продовжує шукати нові можливості партнерських відносин в Європі.

Питання для обговорення:

1. Як складна мережа спільних підприємств та стратегічних партнерів дозволяє компанії AT&T збільшити свою конкурентоспроможність на європейському ринку?

2. Які особливості розробки європейської стратегії компанії AT&T?

Ситуаційне завдання 6

«Лібералізація європейського автомобільного ринку»

Автомобільній галузі в Європі завжди вдавалося отримати захист держави у вигляді національних квот імпорту, добровільних обмежень експорту. Протекціонізм європейського автомобілебудування пояснювався ще й тим, що в цій галузі зосереджена велика кількість робочих місць, що для великих європейських країн має велике значення для загальної економічної ситуації. Працівники цих підприємств добре організовані і здатні на політичні дії на свій захист. Лібералізація цієї галузі повинна була викликати опір Франції й Італії, оскільки їх виробники страждають більше за всіх.

Дослідження показують, що в 90-ті рр. XX ст. європейські автобудівники, як в сегменті масових автомобілів, так й у сегменті спеціалізованих, поступалися іноземним конкурентам у продуктивності та якості. Не зважаючи на це, в липні 1991 р. Єврокомісія і японське Міністерство зовнішньої торгівлі оголосило про угоду, яка заміняла двосторонні домовленості Японії з країнами-членами ЄС. Хоча єдина угода зберігає деякі заборонені зони, вона була більш ліберальною, ніж попередні двосторонні домовленості. Ця угода, наприклад, в чотири рази збільшила кількість японських автомобілів, які дозволено ввозити до Італії, і подвоїла квоту імпорту до Франції.

Лібералізацію звичайно пояснюють змінами, які відбуваються в уподобаннях діючих осіб ринку – або державних органів і політиків,

що приймають рішення, або громадських організацій, які відображують настрої населення країни чи даної галузі. Жодна з цих причин не може пояснити зміну в зовнішньоторговельній політиці ЄС щодо автомобільної галузі у 90-х рр. XX ст. Всі європейські виробники, за винятком Daimler-Benz, BMW та Porsche, підтримували політику суворого контролю імпорту з Японії. Немає свідчень й про зміни поглядів європейських політиків на це питання.

Питання для обговорення:

1. Існує думка, що лібералізація автомобільної галузі у 90-х рр. XX ст. пояснюється самим процесом європейської інтеграції. Які аргументи можна навести на її підтримку?

2. Проаналізуйте причини лібералізації в автомобільній галузі Європи.

Ситуаційне завдання 7

«Політика Євросоюзу в галузі аграрних субсидій»

ЄС прийняв Єдину сільськогосподарську політику (або ЄСП), згідно з якою країнам-членам Євросоюзу заборонено купувати продовольство за межами ЄС дешевше, щоб зберегти високу вартість продовольчого кошика й забезпечити захист європейських виробників від конкурентів ззовні. Крім того, сільськогосподарський бюджет ЄСП збирається з податкових відрахувань усіх країн і становить майже половину бюджету ЄС.

Окрема тема в сільськогосподарській політиці Євросоюзу – це аграрні субсидії. Особливість цієї політики полягає в тому, що Євросоюз з метою «підвищення конкурентоспроможності» розподіляє ці гроші насамперед країнам з найбільш інтенсивним і розвиненим сільським господарством, тобто насамперед Німеччині, Франції, Голландії й Іспанії. Інші одержують набагато менше. Зокрема, латиський фермер одержує дотацій у шість разів менше, ніж його голландський колега. Підраховано, що навіть у Фінляндії, де рівень життя й субсидії фермерам вище, чим у Прибалтиці, після вступу в ЄС збанкрутувало більше п'яти тисяч фермерських господарств. Можна припустити, що з такою аграрною політикою країнам, що приєдналися в 2007 р. (Болгарії та Румунії), з їх відсталим сільським господарством розраховувати на євросубсидії не доводиться зовсім. Правда, фермерів зі Східної Європи, що розорилися, приймуть як дешеву робочу силу на Заході: ця можливість їм піднесена як «завоювання» від вступу в Євросоюз. З Литви за останні роки в Європу на заробітки тимчасово або на постійній основі виїхало близько 500 тис. чол. – це п'ята частина працездатного населення країни.

Питання для обговорення:

1. Як Ви вважаєте, чому можливе введення аграрних субсидій є не ефективним?
2. Назвіть позитивні та негативні сторони ЕСП.

Ситуація для обговорення 8 «ЄС проти норвезької сьомги»

Єврокомісія обмежила імпорту до ЄС сьомги, яка була штучно вирощена. Єврокомісія прийняла це рішення, щоб захистити шотландські та ірландські рибні господарства. Більше за всіх від рішення Євросоюзу постраждала Норвегія, яка є світовим лідером з експорту цього товару: від продаж в Європі вона отримувала більш ніж 700 млн. євро. В результаті введення квот у 2005 р. норвежці зможуть поставити до ЄС лише 350 тис. т. сьомги – це на 30 тис. т. менше, ніж минуло року. Крім того, була введена мінімальна ціна (3 євро за 1 кг випотрошеної риби) – дешевше зовнішні виробники не зможуть продавати сьомгу до країн ЄС. В 2004 р. середня ціна, за якою норвезька сьомга імпортувалася до ЄС, складала 2,7 євро за кілограм, тобто конкурентоспроможність норвезької сьомги на ринку країн ЄС зменшиться.

Разом з тим норвезькі виробники сьомги в ефективність подібних заходів не вірять: вони лише призведуть до маніпуляцій з мінімальною ціною постачань. Крім того, введені обмеження призведуть до зростання постачань до Євросоюзу переробленої риби і скорочення постачань сировини для фабрик ЄС. «Це буде серйозним викликом для самої європейської рибної промисловості», - заявив голова найбільшого норвезького експортера риби Lergo Seafood Уле Ерік Лерей. З ним згодний голова датського союзу виробників та експортерів риби Петер Бамбергер: «Тільки в Данії постраждає десять тисяч чоловік. Це катастрофа для нашої рибопереробної галузі».

Питання для обговорення:

1. Яка стаття Договору про ЄС регулює галузь рибальства країн-членів?
2. Чи було правильним, на Вашу думку, рішення про обмеження імпорту норвезької сьомги до ЄС? Поясніть.

Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти опорний конспект лекцій за даною темою.

2. Зробити огляд періодичної літератури за темами:

- «Політика ЄС щодо малих і середніх підприємств (МСП)».
- «Завдання загальноєвропейських програм ЕСПРИТ, ЕВРІКА, РАСЕ».
- «Порівняння західноєвропейської, американської та японської моделей інноваційного процесу».
- «Досвід впровадження кластерних стратегій».
- «Діяльність організацій: «Міжнародна асоціація сприяння співробітництву з вченими з нових незалежних держав колишнього Радянського Союзу (INTAS)», «Міжнародний науково-технічний центр у Москві (МНТЦ)», «Український науково-технічний центр у Києві (УНТЦ)».
- «Біла книга ЄС» (1995 р.) та «Зелена книга ЄС (2002 р.)».

3. Обрати правильну відповідь.

1. Механізм посиленої співпраці, запроваджений в Амстердамському договорі, є не що інше, як посилення гнучкості в діяльності структур ЄС: Так / Ні.

2. Тісніша співпраця (механізм посиленої співпраці):

- а) використовується лише як екстремальний засіб;
- б) означає, що країни, які не брали участі у тіснішій співпраці, можуть не дотримуватися рішень, прийнятих у її рамках;
- в) можлива, якщо вона поширюється на інтереси всіх країн членів;
- г) не повинна втручатися до ексклюзивних сфер діяльності Співтовариства;
- д) всі наведені відповіді є вірними;
- е) лише відповідь г) є правильною;
- ж) відповіді а) і г) є правильними.

3. З яких причин Європейський союз обрав нові напрями інноваційної політики:

- а) проблеми в зв'язку з розширенням Євросоюзу;
- б) вимоги громадян країн-членів підвищити рівень соціального захисту;
- в) відсутність серйозного прогресу в інноваційному розвитку;
- г) відповіді а) і в) є вірними;
- д) жодна з відповідей не вірна.

4. Документ «Інноваційна політика: сучасні підходи в контексті Лісабонської стратегії»:

а) наводить пріоритети інноваційної політики, які рекомендуються до виконання всіма країнами;

б) містить вимоги щодо здійснення активнішої інноваційної політики;

в) пропонує здійснювати інноваційні заходи лише в Португалії та Іспанії.

5. Що можна віднести до загальних аспектів програм стимулювання інноваційної діяльності:

а) надання безвідсоткових позик підприємствам, що запроваджують нововведення;

б) використання нового механізму прогнозування та виробки пріоритетів «Передбачення» («Foresight») для формування національної інноваційної стратегії;

в) утворення нових адміністративних структур, які засновані на системному характері інновацій;

г) використання нового механізму аналізу та моделювання ситуації «Бачення зсередини» («Insight») для формування інноваційної стратегії кожного підприємства;

д) визнання на урядовому рівні інновацій.

6. В межах Європарламенту проходять регулярні зустрічі Групи комісарів з проблем зростання, конкурентоспроможності, зайнятості та сталого розвитку: Так / Ні.

7. Оцініть вірність відповідей:

а) Велике значення для координації національних інноваційних політик мають заходи ЄС із збирання, аналізу, оцінки та розповсюдження інформації про стан інноваційної діяльності в країнах-членах.

б) Інбарометр (the Inobarometer) – це програма досліджень глобальних змін в природному середовищі та способів запобігання природним катастрофам;

в) Європейський інноваційний таблоїд щотижня оприлюднює дані про стан науки, техніки, інноваційної поведінки компаній та інноваційного середовища;

г) тренди інновацій в Європі (the Trend Chart on Innovation in Europe) займаються розповсюдженням успішних прикладів інноваційної політики;

8. Основну роль у пом'якшенні диспропорцій технологічного регіонального розвитку виконує:

а) Рада з конкурентоспроможності;

- б) Мережа інноваційних регіонів;
- в) Європейська Рада;
- г) Локальна мережа центрів з поширення інновацій;
- д) Європейський Парламент;
- е) відповіді б) та г) є вірними.

9. Бюджет Шостої Рамкової програми НДДКР складає:

- а) 10,4 млрд. євро;
- б) 17,5 млрд. євро;
- в) 20,0 млрд. євро;
- г) 35,0 млрд. євро.

10. Мережа інноваційних регіонів являє собою їх національні та транснаціональні об'єднання в сфері розробки й обміну досвідом у відношенні інноваційної стратегії: Так / Ні.

11. Концепція ERA:

- а) передбачає створення загальноєвропейської мережі радіостанцій;
- б) програма Франції щодо запуску нового покоління супутників;
- в) передбачає створення єдиного Європейського дослідницького простору;
- г) програма з підтримки досліджень в галузі нанотехнологій.

12. «Нова» стратегія щодо здійснення правового зближення в межах внутрішнього ринку:

- а) здійснюється в рамках концепції «суворої гармонізації», яка передбачає встановлення (шляхом одностайно прийнятих «вертикальних директив») для окремих видів продуктів найдетальніших європейських стандартів;
- б) передбачає уніфікацію всіх національних законодавств у рамках ЄС;
- в) базується на двох взаємодоповнюючих компонентах: принципі взаємного визнання та «новому підході» до технічної гармонізації, розробки стандартів і норм;
- г) застосовується лише до фіскальних положень, положень про вільне пересування осіб, а також до положень про основні права й інтереси найманих працівників.

13. Яке з наведених нижче тверджень щодо «Нового підходу» до технічної гармонізації та розробки стандартів і норм не є вірними:

- а) основними принципами «нового підходу» є цілеспрямований характер гармонізації, взаємне визнання та взаємне інформування;

б) особливістю «нового підходу» є горизонтальна гармонізація, що охоплює всі продукти певного виду. Фактично йдеться про своєрідну «дерегуляцію» процесів стандартизації;

в) це типовий приклад так званої «вертикальної гармонізації», яка передбачає визначення стандартів і норм по кожному із видів продукції до найдрібніших технічних деталей;

г) суть «нового підходу» полягає у затвердженні лише найсуттєвіших вимог, положень щодо забезпечення технічної та експлуатаційної безпеки, яким має відповідати товар.

14. Після ухвалення відповідної директиви в рамках «нового підходу» право прийняття рішення щодо розробки конкретної норми чи стандарту передається:

а) Європейському Парламенту;

б) загальноєвропейським інститутам технічної стандартизації CEN чи CENELEC;

в) національним інститутам технічної стандартизації;

г) Раді ЄС.

15. На європейському та міжнародному рівнях зараз ухвалюється:

а) близько 20% всіх норм;

б) приблизно третина всіх технічних норм;

в) приблизно 60% норм;

г) понад 80% всіх норм.

16. Принцип взаємного інформування країн-членів ЄС про нові технічні правила та норми:

а) не діє в межах ЄС;

б) діє в випадках, коли загальна гармонізація в рамках ЄС відсутня, і не існує єдиних європейських норм;

в) передбачає необхідність узгоджувати ці нові, нещодавно ухвалені національні норми та стандарти з Європейським Парламентом;

г) діє в усіх випадках.

17. Сільськогосподарська політика:

а) є прерогативою діяльності національних урядів;

б) відносяться до договірних складових першої колони;

в) регулюються Заключним актом Амстердамського договору;

г) відносяться до договірних складових першої та третьої колон відповідно.

18. Оцініть вірність наведених нижче тверджень:

а) Біла книга про завершення побудови внутрішнього ринку містить детальний графік завершення побудови внутрішнього ринку ЄС до кінця 1992 р.;

б) Біла книга – це загальний документ щодо намірів країн-членів і не містить конкретних заходів щодо реалізації програми побудови внутрішнього ринку;

в) Біла книга була представлена Європейською Комісією у червні 1985 р.

г) Єдиний Європейський акт був ухвалений на основі Білої книги і набув чинності в червні 1997 р.

д) програма завершення побудови спільного внутрішнього ринку не є обов'язковою для виконання правовим документом;

е) процес втілення усього пакету заходів Білої книги передбачає реформування процедур законодавчої діяльності;

ж) більшість правових актів, пов'язаних з побудовою внутрішнього ринку, повинні ухвалюватись Радою ЄС одноголосно;

з) із 282 заходів, запропонованих Комісією в Білій книзі, було введено в дію 275.

19. Європейська модель сільського господарства ґрунтується на конкурентному, багатофункціональному та стабільному сільському господарстві: Так / Ні.

20. Продукція рослинництва й тваринництва перебуває у межах встановлених людиною кордонів, а продукція рибальства перебуває поза межами економічних зон держав-членів: Так / Ні.

ТЕМА 4

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО СВОЇХ ГРОМАДЯН

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Права громадян та їх захист
2. Спільна політика щодо захисту прав споживачів

Навчальні завдання:

- провести аналіз прав громадян країн, які є членами Європейського Союзу;
- дізнатися про складові Інституту громадянства Європейського Союзу, Хартію про основні права громадян ЄС;
- визначити порядок формування спільної політики ЄС стосовно захисту прав споживачів товарів і послуг;
- розглянути особливості маркування продукції, як одного з важливих методів досягнення більшої споживчої прозорості й забезпечення врівноваженої роботи на внутрішньому ринку ЄС.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) розбір конкретних ситуацій;
- 3) письмове або усне опитування.

Стислий зміст теми

Ключовим поняттям досвіду багатонаціональної інтеграції є «свобода»: свобода пересування людей, товарів, послуг і капіталу; свобода, що ґрунтується на правах людини, демократичних інституціях і верховенстві права, а також на свободі вибору держав і їхніх громадян при розгляді питання, бути чи не бути в складі Союзу. *Економічні й політичні свободи* – це ще один найважливіший елемент фундаменту для будівництва європейської конструкції. Громадяни, що цінують ці свободи і відчують результати європейської інтеграції в професійному та повсякденному житті, як правило, підтримують її.

На додаток до національного громадянства держав-членів Амстердамський договір запровадив **інститут громадянства Європейського Союзу**. Кожна особа, що має громадянство однієї з держав-членів, автоматично стає громадянином Союзу. Зазначені особи

мають права та обов'язки, встановлені Договором (ст. 17 ДЕСп). Основні права громадян ЄС визначені Європейською конвенцією з захисту прав і основних свобод людини, підписаною в Римі 4 листопада 1950 р.

ЄС засновано на засадах свободи, демократії, поваги до прав і основних свобод людини, а також на *принципі верховенства права* (ст. 6 ДЕС). Амстердамський договір встановлює *принцип рівноправності громадян* незалежно від статі, расового або етнічного походження, віри, інвалідності, віку та сексуальної орієнтації (ст. 13 ДЕСп).

Кожного громадянина ЄС, який перебуває на території третьої держави, де немає дипломатичного представництва його держави-члена ЄС, мають захищати відповідні установи будь-якої іншої держави-члена на таких самих умовах, як і своїх громадян (ст. 20 ДЕСп). *Право на дипломатичний захист* передбачає допомогу в разі смерті, хвороби, нещасного випадку, арешту, затримки, озброєного нападу, а також за потреби в репатріації. Наприклад, якщо громадянин ЄС загубив документ, що засвідчує його особу, перебуваючи в третій країні, де його держава не має представництва, він може отримати відповідне тимчасове посвідчення в дипломатичному чи консульському представництві іншої держави-члена ЄС

Кожен громадянин Союзу, мешкаючи в будь-якій державі-члені, також має таке саме *право голосувати та висувати свою кандидатуру на муніципальних виборах тієї держави, як і її громадяни* (ст. 19 ДЕСп). Процедура реалізації цього права на виборах у Європейський Парламент, що відбуваються в державі-члені ЄС, де мешкає громадянин, регулюється відповідною директивою Спільноти, яка ґрунтується на принципах рівності та недискримінації й розроблена так, щоб забезпечити громадянам Союзу використання свого права обирати та бути обраними тільки на території тих держав-членів, де вони мешкають. Директива встановлює чіткі процедури для реалізації права голосувати та висувати свою кандидатуру на муніципальних виборах. Проте держави-члени можуть зарезервувати винятково для своїх громадян такі посади, як мер та віце-мер, які передбачають участь в офіційному органі влади або в парламентській асамблеї. Зазначений документ також дозволяє державам-членам ЄС, в населенні яких частка громадян інших країн Спільноти перевищує 20%, обмежити коло осіб, що мають право брати участь у виборах (як виборець або кандидат), з огляду на термін проживання в державі.

Захист основних прав є засадничим принципом Європейського Союзу та обов'язковою передумовою його легітимності. *Хартія про основні права*, яку офіційно проголосили Європейський Парламент, Рада

та Комісія на засіданні Європейської Ради в Піці (7-9 грудня 2000 р.), складається з двох частин, де йдеться про такі універсальні цінності, як людська гідність, свобода, рівність, солідарність, громадянство та правосуддя.

Крім загальноприйнятих громадянських та політичних прав, що вже регулюються угодами в рамках Спільноти, Хартія інкорпорує також і основні *соціально-економічні права*, зокрема, право робітників на колективне ведення перемовин з соціальними партнерами, право на страйк, а також на отримання інформації та консультацій. З огляду на те, що Європейський Суд вважає Хартію одним із елементів основних принципів права Спільноти, її положення скоріш за все стануть обов'язковими до виконання. Програма дій Спільноти «Дафна П» передбачає запобіжні заходи та боротьбу з усіма формами жорстокості щодо дітей, молоді й жінок і захист жертв та груп ризику.

Рішенням Європейського Суду було запроваджено прецедент, коли право Спільноти, незалежне від національних законодавств держав-членів, може встановлювати *права й зобов'язання для фізичних осіб*, кількість яких досить велика. *Наприклад*, особи, що займаються торгівлею, можуть вважати всю територію Європейського Союзу своїм потенційним ринком, отже, купувати та продавати будь-де в його межах, не сплачуючи імпорتنі мита та не підпадаючи під кількісні обмеження. Промисловці мають право засновувати дочірні підприємства та філії в тій державі-члені ЄС, де, на їхню думку, створено сприятливі умови для розвитку їхньої компанії, а також без обмежень переміщувати капітали між цими підприємствами. Крім того, вони мають право брати кредити у фінансових інституцій інших держав Союзу на умовах, що діють у цих державах. Підприємці мають право на недискримінаційне ставлення з боку офіційних установ усіх держав-членів щодо будь-якого різновиду їхньої професійної діяльності, зокрема щодо державного замовлення та договорів стосовно підряду. Фермери мають право на гарантовані ціни на свою продукцію та, відповідно, на певною мірою гарантований прибуток; таке саме право існує і в галузі морського рибальства. Громадяни таких професій, як юрист, архітектор, лікар тощо, можуть здійснювати професійну практику в будь-якій державі-члені. Жінки в своїй професійній діяльності мають право на рівне з чоловіками ставлення. Громадяни ЄС мають шукати роботу будь-де в межах Союзу, жити зі своєю сім'єю в тій країні, де вони працюють, а також залишатися в зазначеній країні навіть після втрати роботи; вони також мають право на ті ж самі соціальні переваги, що й громадяни держави-члена, де вони мешкають.

Соціальна політика Спільноти передбачає заходи, що регулюють

питання зайнятості, заочного навчання, безпеки праці та охорони здоров'я громадян. Громадяни мають право на отримання будь-яких банківських, страхових, телекомунікаційних та аудіовізуальних послуг, пропорованих на європейському ринку. Крім того, громадяни, незалежно від своєї державної належності, мають право на не дискримінаційне ставлення з боку адміністративних і судових установ будь-якої з держав-членів ЄС (ст. 12 ДЄСп).

Одним із найважливіших прав громадян Європейського Союзу є *можливість вільно подорожувати та пересуватися в межах Спільноти*. Зазначене право супроводжується низкою похідних справ, гарантує різноманітні збереження та спрощення, а також скасування всіх адміністративних перепон.

Ніццький договір надає кожному громадянину Союзу *основне й індивідуальне право вільно переїжджати та оселятися за бажання на території держав-членів*. Згідно з Директивою 2004/38, громадяни ЄС мають право оселятися в будь-якій країні за виконання певних умов, зокрема, якщо вони та члени їхніх родин мають страховий поліс на випадок хвороби, який охоплює всі ризики в обраній державі-члені. Право на оселення в будь-якій державі-члені доповнюється низкою практичних заходів, таких, як взаємне визнання водійських посвідчень.

19 червня 1990 р. чимало держав ЄС підписали так звану *Шенгенську угоду про скасування прикордонного контролю* між ними (держави-члени ЄС-15, мінус Велика Британія та Ірландія, плюс Норвегія та Ісландія), посилення контролю на зовнішніх кордонах та співпрацю відповідних установ. Для реалізації положень угоди вони сформували різноманітні інструменти співпраці: насамперед Шенгенську інформаційну систему (ШИС), комп'ютеризовану базу даних про всіх осіб, оголошених у розшук у державах-членах. Додатковий протокол до зазначеної угоди, підписаний в Амстердамі, дозволяє підписантам Шенгенської угоди ініціювати між собою співпрацю в сферах, передбачених конвенцією. Зокрема, Велика Британія бере участь у співпраці щодо правоохоронних, судових та кримінальних питань, незаконного обігу наркотиків та ШИС.

Громадяни мають чітко знати свої права, аби у випадках, коли, на їхню думку, держави-члени їх порушують, бути спроможними їх захистити. Для цього існують різні шляхи – від подання позову в національний суд, який приймає відповідне рішення або передає справу до Європейського Суду, та закінчуючи скаргою в Європейську Комісію або зверненням до Європейського Парламенту (ст. 21 та 194 ДЄСп). Зокрема, в Європейському Парламенті створено спеціальний Комітет з розгляду звернень громадян щодо соціальної безпеки, охорони

навколишнього середовища, визнання дипломів і кваліфікацій. Якщо скарга стосується неефективної роботи інституцій та органів Спільноти, громадяни можуть направити її до призначеного Європейським Парламентом омбудсмана (ст. 21 та 395 ДЄСп).

Союз також сприяє підвищенню життєвих стандартів громадян. Водночас *європейська соціальна модель* наразі вже функціонує і цим гарантує не тільки дотримання основних прав людини та демократичних принципів, а й основних прав робітників: навчання, відповідне до технічного прогресу, пристойні заробітну плату та життєві умови, а також соціальний захист, що покриває життєві ризики, випадки хвороби, безробіття та старість. Така соціальна модель, яку підтримує переважна більшість профспілок і політичних партій Європи, ставить ЄС в авангард загальносвітового соціального прогресу.

До специфічних сфер суспільно-політичного життя, які регулюються *нововведеньми Лісабонського договору*, належить питання цивільної ініціативи, регулювання питань координації економічного простору, введення процедури виходу держав зі складу ЄС та інші.

Громадяни ЄС отримують право виступати з пропозицією Європарламенту або Раді ЄС про зміну законодавства. Для цього необхідно заручитися підтримкою цієї ініціативи з боку 1 мільйона громадян. Проте Комісія зберігає за собою право вирішувати, чи слід вживати заходів для задоволення цього запиту.

Спільна політика щодо захисту прав споживачів товарів і послуг має на меті забезпечення того, щоб 380 мільйонів європейських споживачів отримували якнайбільше вигод від діяльності підприємств в умовах спільного ринку та відігравали активну роль у його функціонуванні, а спільний ринок має сприяти формуванню максимального добробуту громадян і давати їм змогу вільно вибирати товари і послуги найкращої якості та прийнятної вартості безвідносно до їх походження або національності виробника. В рамках спільного ринку у споживачів має бути такий самий рівень захисту, як і на внутрішньому ринку.

Ст. 153 ДЄСп ставить перед Спільнотою завдання сприяти захисту здоров'я й економічних інтересів споживачів, а також гарантувати їм безпеку та відповідне інформування. Досягнення зазначених цілей слід реалізовувати шляхом: а) заходів, прийнятих у контексті формування внутрішнього ринку відповідно до ст. 95 (гармонізація законодавств) та б) заходів, які підтримують і відстежують відповідну політику держав-членів. Діяльність держав-членів у сфері захисту прав споживачів треба здійснювати у взаємозв'язку з іншими

необхідними для функціонування єдиного ринку спільними політиками, насамперед у галузі сільського господарства, рибальства, охорони навколишнього середовища та гармонізації законодавств.

Програма з інформування споживачів має на меті забезпечення можливості порівнювати ціни на один і той самий продукт як у своїй країні, так і в інших державах-членах. Продажна ціна та ціна одиниці мають бути однозначними, чітко позначеними та легко читатись. Треба, щоб вони співвідносились з ціною упаковки й відповідали заявленій кількості на основі положень національного законодавства та права Спільноти.

Маркування продукції є також одним із важливих методів досягнення більшої споживчої прозорості й забезпечення врівноваженої роботи на внутрішньому ринку. Для цього в листопаді 1993 р. Комісія затвердила документи щодо використання мов у процесі інформування споживачів, а також у процесі збуту харчової продукції. Відповідні положення, насамперед щодо мовних вимог, торговельної марки, визначення кількості інгредієнтів тощо, містяться в директиві про маркування, презентацію та рекламування харчової продукції.

Зусилля, спрямовані на завершення формування внутрішнього ринку, визначили ефективний механізм реалізації справжньої **політики в галузі охорони здоров'я та фізичної безпеки споживачів**. В 1980-х рр. було створено узагальнену нормативно-правову базу щодо гарантування фізичної безпеки осіб як споживачів товарів безвідносно до походження цих товарів. З цією метою було ухвалено Директиву про поступову уніфікацію законодавств держав-членів щодо продукції, склад якої не відповідає тому, що його вказано на її упаковці, і тим самим загрожує життю та здоров'ю споживачів. Зазначена Директива забороняє імпорт і розповсюдження або виробництво й експорт небезпечних імітаторів харчових продуктів, вони можуть бути вилучені з реалізації будь-якою державою-членом, або Комісією.

Основна в контексті спільного ринку директива в цій галузі (1988р.) стосувалася безпечності іграшок та встановила загальні вимоги безпеки, які мали застосовуватися до всіх іграшок, вироблених у Спільноті або імпортованих з третіх країн. На її основі європейські комітети зі стандартизації прийняли уніфіковані стандарти, що накладають на всіх виробників іграшок зобов'язання контролювати те, щоб їхня продукція відповідала вимогам безпеки, визначеним у директиві. Таким чином зазначений документ сприяє вільному обігові товарів й одночасно заохочує виробництво високоякісних і безпечних іграшок для юних європейців.

Загальні вимоги щодо нешкідливості товарів було прийнято на

рівні Спільноти та записано в Директиві щодо загальної безпеки товарів. Виробники зобов'язані випускати на ринок тільки безпечні продукти, що відповідають критеріям, встановленим національним законодавством держави-члена, на території якої розповсюджується продукт, а також положеннями ДЕСп та директиви 98/34, якою встановлюється процедура надання інформації щодо технічних норм і стандартів. Своєю чергою, держави-члени мусили забезпечити те, щоб розповсюджувачі дотримувалися своїх зобов'язань, створити або призначити відповідні державні органи, вповноважені контролювати відповідність товарів загальним вимогам безпеки, а також встановити штрафні стягнення за порушення положень національного законодавства в цій сфері. Комісія повинна брати участь та сприяти діяльності європейської мережі державних органів, відповідальних за контроль безпеки товарів.

Регламент 178/2002 формулює *головні принципи та процедури щодо безпеки харчових продуктів і законодавства в сфері цін* та передбачає створення Європейської агенції з безпеки харчових продуктів. Законодавство Спільноти стосовно стандартів гігієни харчового виробництва, питань охорони здоров'я, пов'язаних з продажем продуктів тваринного походження та організації офіційного контролю за такими продуктами, було перероблене 2004 р. Ключовим пунктом нового законодавства є те, що кожна дійова особа харчового ланцюга нестиме цілковиту відповідальність за безпеку харчових продуктів; при цьому до продуктів і всіх операторів (від лану до столу) застосовуватиметься єдина прозора політика щодо гігієнічних вимог і ефективні інструменти, що гарантують безпеку їжі та протидію можливим кризовим ситуаціям у галузі.

Політика Спільноти щодо безпеки харчових продуктів базується на *принципі попередження*, який ґрунтується на оцінюванні та врегулюванні ризику, а також на інформуванні про нього громадськості. Згідно з принципом попередження, окрема директива має на меті контроль за свідомим поширенням у природному довкіллі та виведення на ринок генетично модифікованих організмів (ГМО) як таких чи в складі продуктів. На продуктах, що містять ГМО, мають бути чіткі позначки, а громадськість слід заздалегідь поінформувати про виведення на ринок таких продуктів і надати пояснення. Країни-члени мають створити державний реєстр усіх місць вирощування ГМО й узгодити графік виведення з ужитку у виробництві ГМО гена стійкості до антибіотиків, як маркера, оскільки останній може завдати шкоди здоров'ю людей і природному довкіллю. Використання генетично модифікованих мікроорганізмів дозволено тільки обмежено. Спеціальний регламент передбачає механізм простежування продуктів з

ГМО або з вмістом ГМО, а також харчових і кормових продуктів, вироблених з ГМО, та має на меті спростити точне маркування, нагляд за впливом на довкілля і за змоги – на здоров'я, а також застосування в разі потреби відповідних заходів подолання кризи, також із вилученням продуктів. Інший регламент визначає для Спільноти процедури авторизації та нагляду за генетично модифікованими харчовими й кормовими продуктами і містить положення щодо маркування таких продуктів.

Із розвитком процесу відкриття ринків постала потреба уніфікації заходів із *захисту економічних інтересів* споживачів у спільному ринку. Прийнята 1984 р. директива була спрямована на захист споживачів, трейдерів і пересічних громадян від неправдивої реклами та її негативних наслідків. Якщо користувач дійшов висновку, що рекламна презентація ввела його в оману, він може порушити проти виробника судову справу. Поправки до цієї директиви, ухвалені 1997 р., запровадили уніфіковану регуляторну процедуру щодо порівняльної реклами, тобто реклами, яка явно чи неявно вказувала на конкурента чи пропоновані ним товари чи послуги. Таку рекламу дозволяли здійснювати за дотримання певних умов: вона має бути правдивою – у тому сенсі цього слова, що його означає директива; вона має об'єктивно порівнювати матеріальні, відповідні одна до одної, об'єктивні та репрезентативні якості: товарів і послуг – зокрема ціни; вона не мусить бути причиною плутанини між торговельними марками та брендами чи дискредитувати й шкодити торговельній марці, товарам, послугам або діяльності конкурента.

Директива стосовно *відповідальності за неякісні продукти* запровадила *концепцію «відповідальності за ризик»*, що його спричиняють останні. Виробник таким чином може нести відповідальність незалежно від того, чи винен він у такій ситуації, тобто на нього покладається завдання доведення своєї безвинності. Відповідальність поширюється також на постачальників та осіб, що виступають у цьому амплуа (наприклад, на дистрибуторській мережі). Споживачі мають *обов'язкову дворічну гарантію на товар, придбаний у Європейському Союзі*, яка застосовується до будь-якого бракованого продукту й покладає на його продавця зобов'язання відремонтувати проданий товар або замінити його.

Захист прав споживачів у питаннях укладання контрактів поза межами комерційних закладів (так звана *агентська комерція*) передбачає право споживача протягом семи днів переглянути умови або навіть розірвати контракт, укладений на умовах агентської комерції.

Директива щодо *дистанційного управління фінансовими*

операціями мала на меті запровадження загальних правил для укладання контрактів по телефону, через факсимільний зв'язок або Інтернет-мережу. Серед положень документа слід виділити насамперед заборону практики зобов'язання споживача сплачувати за незамовлену послугу («торгівля із розрахунком на інертність споживача», коли товари посилають без замовлення, а потім продавець вимагає оплати за них); обмеження практики проведення незамовлених телефонних розмов і розсилання електронної пошти («cold calling» та «спамінг»), розсилання практично безкорисної інформації, як правило, реклами); зобов'язання перед укладанням контрактів забезпечувати споживачів повною інформацією щодо його умов, а також право споживача відмовитись від укладеного контракту протягом визначеного періоду, за винятком випадків, коли є ризик спекуляції.

Інша директива регулює питання стосовно *некоректних умов контрактів*, укладених між споживачами та різними спеціалістами, та встановлює чіткий розподіл між контрактними умовами, що обговорювали сторони, та тими, про які споживач не має чіткого уявлення. Неузгоджене положення контракту, якщо воно створює значну неузгодженість між правами та обов'язками сторін не на користь споживача, розцінюється як некоректне. При цьому споживачі не можуть бути зобов'язані виконувати некоректні умови контракту; відповідальність за імплементацію ефективних засобів протидії подібним проявам некоректності, коли спеціалісти вносять до відповідних контрактів незрозумілі для споживача положення та не пояснюють їх.

У Європейському Союзі існує й уніфікована практика захисту прав споживачів, які, купуючи ті чи інші товари або послуги, користуються *кредитними схемами*. Директива про *кредитування споживачів* зобов'язує держав-членів застосовувати спільні правила для всіх форм кредитування, що забезпечується шляхом певних установлених гарантій, насамперед підрахунком оптимальної щорічної процентної ставки та всіх вартісних чинників, які споживач має враховувати при одержанні кредиту, а також використовувати єдину для всієї Спільноти формулу розрахунку відсоткової ставки за користування кредитом.

Директива Ради стосовно комплексного туризму, а також організації відпусток і свят захищає мільйони туристів від можливих корупційних дій туристичних операторів. Контрактні умови мають бути зафіксовані на папері, споживач обов'язково має отримати його копію, а представлена інформація має бути правдивою. Водночас директива забезпечує захист осіб, які при здійсненні транскордонних подорожей

придбали права тимчасового користування на один чи декілька об'єктів нерухомості. Покупець має отримати повну інформацію про зазначений об'єкт або об'єкти, їх розташування, комунальні послуги, до яких покупець матиме доступ, період перебування, ціну та суму зборів, які йому треба сплатити. Контракт та опис нерухомості мають бути підготовлені також і офіційною мовою (мовами) держави-члена Спільноти, де покупець житиме, або, на прохання останнього, мовою (або однією з мов) держави-члена, де покупець мешкає. В будь-якому разі покупець протягом 10 днів має право без пояснень розірвати контракт. Відповідно протягом цього терміну покупцеві заборонені будь-які авансові платежі.

Зі збільшенням кількості економічних операцій між громадянами та підприємцями з різних держав-членів зростає потреба в захисті споживачів від *наслідків некоректного бізнесу* через уніфіковані заходи, що здійснюються на підтримку відповідної діяльності на національному рівні. Необхідне створення зручного для споживачів ринку фінансових послуг, удосконалюючи кредитне законодавство, підвищуючи конфіденційність електронних платіжних засобів, сприяючи формуванню прийнятної та надійної системи транскордонних роздрібних платежів, а також розв'язанню проблеми перезаборгованості.

Отже, захист прав споживачів є не тільки необхідним доповненням інших спільних політик – сільськогосподарської, політики щодо рибальства тощо – а й важливим чинником формування в громадян позитивного бачення Європейського Союзу.

Контрольні питання

1. Які переваги та недоліки має європейська інтеграція для громадян країн-членів ЄС?
2. Чи створюють спільні політики держав Спільноти права для своїх громадян та чи передбачають їх захист при цьому?
3. Як можуть громадяни ЄС захищати свої права?
4. Чи існує в умовах спільного ринку потреба в захисті прав споживачів?
5. Окресліть відповідні обов'язки країн та інституцій Спільноти при виникненні загроз здоров'ю громадян.
6. Як відбувається інформування споживачів?
7. Дайте характеристику охорони здоров'я та фізичної безпеки громадян ЄС.
8. Як здійснюється захист економічних та правових інтересів громадян Спільноти?

Ситуаційні завдання

Ситуаційне завдання 1

«Демографічні проблеми сучасної Європи»

Країни ЄС намагаються з'ясувати причини падіння рівня народжуваності, а також знайти можливості для зміни цієї тенденції.

Спроби надихнути людей на репродуктивні подвиги не завжди вдавалися, навіть у часи фашизму. Муссоліні, наприклад, увів податок на холостяків, оголосивши «битву за народжуваність». Гітлер давав нагороди багатодітним матерям, що сприяли, на його думку, величчч німецької раси. У наші дні ніхто не засуджує холостяків, не видає медалей за багатодітність. Уряди країн Європи намагаються знайти своє вирішення проблеми.

Падіння народжуваності викликає тривогу, оскільки за демографічною кризою випливає економічна. Чим менше молодих працівників, які платять за охорону здоров'я й пенсії, тем важче державі збалансувати свій бюджет. До 2050 р. на кожного європейця у віці від 65 років і вище буде доводитися не чотири, а дві людини працездатного віку. Європа намагається виступати в якості протизваги США, але американське населення росте набагато швидше. Якщо прогнози виправдаються, то США, де сьогодні живе на 160 мільйонів людей менше, чим у країнах ЄС, до 2050 р. зрівняються з Євросоюзом.

Ріст імміграції, теоретично, може виявитися виходом для Європи, однак, враховуючи сьогоднішній суспільний клімат, багато вважають це політично небезпечним. Є ще один шлях: збільшити репродуктивний показник працездатного населення, втягуючи в нього більше людей і віддаляючи пенсійний вік. Правда, останнє чи навряд сподобається виборцям. Залишається створювати стимули для збільшення народжуваності. Багато європейських країн уже запроваджують у життя демографічну політику, в деяких з них більш яскраво виражене прагнення збільшити народжуваність.

Швеція робить більший упор на рівноправності чоловіків і жінок, ніж на бажанні збільшити рівень народжуваності й надає у випадку народження дитини комплексну підтримку у вигляді більш високих виплат матерям, вільного робочого графіка для обох батьків і допомоги по догляду за дитиною.

Франція пишається своєю загальновизнаною демографічною політикою, націленою на збільшення рівня народжуваності. Зокрема, державу стимулює родини з дітьми податковими пільгами й соціальними виплатами. Інші країни також виношують ідеї прямих виплат, що стимулюють народжуваність.

У Польщі, населення якої за останні шість років скоротилося на півмільйона людей, недавно схвалений закон, згідно з яким жінкам будуть платити за кожну народжену дитину.

В одному з міст Італії, населення якого до 2050 р. може скоротитися на третину, місцева влада запропонувала родинам виплати в сумі 10000 євро за кожне немовля.

Рівень народжуваності у Швеції й Франції може бути вищим, чим у більшості інших європейських країн. У той же час, незважаючи на турботу про матерів і дітей, шведи й французи поки не досягли показника 2,1 дитину на жінку, який необхідний для підтримки стабільного рівня чисельності населення. Недавні дослідження, проведені в Німеччині, вказують на те, що жінки в дійсності прагнуть мати по одній дитині, у той час як нормою часто вважається двоє дітей у родині. Крім того, з'ясувалося, що деякі щасливі, залишаючись бездітними.

Отже, поки неясно, наскільки ефективним є матеріальне стимулювання народжуваності. Відповідно одному з досліджень, збільшення соціальних виплат на чверть приводить до незначного росту числа немовлят – можливо, на 0,6%. Крім того, ще треба оцінити, наскільки діючими є щедрі виплати жінкам у період відпустки по догляду за дитиною й державні програми підтримки материнства й дитинства.

Питання для обговорення:

1. У чому полягають проблеми демографії в ЄС? До яких наслідків це може привести?

2. Які кроки вживають країни ЄС для поліпшення демографічної ситуації?

3. Які дії уряду країн ЄС необхідні для збільшення кількості працездатного населення?

Ситуаційне завдання 2

«Розширення прав жінок – важливий пріоритет політики ЄС»

3 нагоди Міжнародного жіночого дня 8 березня, який 2008 р. проходив під гаслом «Жінки й чоловіки разом проти насильства над жінками та дівчатами», Комісар ЄС із питань зовнішньої політики та Європейської політики сусідства Беніта Фереро-Вальднер підтвердила відданість Єврокомісії політичним та фінансовим зобов'язанням у боротьбі за права жінок.

Європейський Союз прагне обговорювати питання гендерної рівності з країнами-партнерами та виносить гендерні питання на перший план у всіх свої зовнішніх діях. Щороку майже 35% допомоги

на розвиток від Єврокомісії витрачається на проекти, що мають вагоме гендерне спрямування.

Викорінення гендерного насильства – чіткий пріоритет політики ЄС щодо захисту прав людини у третіх країнах. Це підтвердило затвердження у грудні 2008 р. нових «Рекомендацій ЄС щодо боротьби з насильством над жінками та дівчатами і з усіма формами їхньої дискримінації». З допомогою цих рекомендацій Європейський Союз, у тісній співпраці з суспільними громадянськими організаціями і з захисниками прав жінок, має намір спонукати треті країни посилити боротьбу з безкарністю винуватців і сприяти захисту й реінтеграції жертв насильства. Це включатиме і захист від шкідливих традиційних практик – таких, як жіноче обрізання.

Також Європейська Комісія під патронатом принцеси Бельгії розпочала міжнародний конкурс дитячого малюнку на тему гендерної рівності, який закликає дітей з третіх країн виразити своє бачення цього поняття.

Питання для обговорення:

1. Наведіть приклади гендерної рівності, які зустрічаються в країнах Європейського Союзу?
2. Які, на вашу думку, існують переваги та недоліки гендерної рівності?
3. Як ви вважаєте, чи вірно урівнювати в правах та можливостях чоловіків та жінок?

Ситуаційне завдання 3

«Сприяння мобільності та управління міграцією»

Ще з перших днів існування Європейського Співтовариства здатність громадян його країн-членів подорожувати у межах Співтовариства у справах, для навчання або відпочинку мало життєво важливе значення для сприяння міжнародній торгівлі та інвестиціям, поширенню знань про свої країни та заохочення економічних, соціальних і культурних контактів.

Мобільність громадян має величезну важливість для усіх партнерів ЄС. Однак нинішня візова політика та практика часто створюють справжні складнощі та перешкоди для законних поїздок. Довгі черги перед консульствами країн ЄС є очевидною перепоною, що перешкоджає в'їзду до ЄС. Чи то у справах, чи для навчання або туризму, наукових досліджень, конференцій представників громадянського суспільства чи навіть для проведення офіційних зустрічей на національному або місцевому рівнях урядування – здатність отримати короткострокові візи за розумний час і розумну

ціну стане показником потужності Європейської політики сусідства (ЄПС). Посилена ЄПС вимагає серйозного вивчення питання, як зробити візові процедури меншою перепорою на шляху подорожей з країн-сусідів до ЄС (і навпаки), що здійснюються на законних підставах. Звичайно, цю проблему можна вирішити шляхом співпраці у боротьбі з незаконною міграцією, особливо морськими шляхами, протидії торгівлі людьми, ефективного управління кордоном, угод про реадмісію та ефективного механізму повернення нелегальних мігрантів, а також належних процедур обробки запитів щодо міжнародного захисту і надання притулку. Враховуючи тверді обіцянки країн ЄС працювати над цими передумовами, має виникнути можливість запропонувати дуже суттєве поліпшення візового режиму, а саме забезпечити простіші та швидші візові процедури для певних особливих категорій поїздки, зокрема для ділових, офіційних та навчальних, в той же час зміцнюючи спільні зусилля щодо боротьби з нелегальною міграцією.

Переговори щодо угод про спрощення візового режиму проводяться ЄС одночасно з угодами про реадмісію та, будучи розробленими спеціально для кожної третьої країни з урахуванням їхніх специфічних потреб, вони забезпечують спрощення процедур видачі віз для короткострокових поїздки, що здійснюються певними категоріями громадян. До цього також має відношення розвиток загальної ситуації в ЄС щодо візової політики, наприклад, переговори між країнами ЄС щодо створення Системи візової інформації, до якої будуть занесені біометричні параметри тих, хто звертається за візами, що дозволить здійснювати обмін візовою інформацією між країнами ЄС. Також, Європейська Комісія запропонувала ще декілька видів співпраці між державами ЄС, у тому числі створення спільних візових центрів, які б суттєво спростили прийом заявок на отримання віз в країнах, на які поширюється ЄПС.

Усвідомлюючи потребу в зваженому підході та розвитку діалогу щодо міграції та візових питань, передбачених Планами дій ЄПС, Європейський Союз прагне розпочати переговори про реадмісію та спрощення візового режиму з кожною країною-сусідом, з якою укладено План дій, негайно після виконання необхідних передумов.

Питання для обговорення:

1. Які наслідки можуть бути після спрощеного візового режиму?
2. Як ви вважаєте, як це вплине на нелегальну міграцію?
3. Проаналізуйте, яким чином вплине приплив певними категоріями громадян на економічну ситуацію країн-сусідів ЄС?

Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти опорний конспект лекцій за даною темою.

2. Зробити огляд періодичної літератури за темами:

- «Проблеми, що є наслідком реалізації концепції створення спільного внутрішнього ринку».

- «Недоліки та переваги запровадження спільного внутрішнього ринку для: населення; підприємств / бізнесу; економіки в цілому; органів влади / органів управління».

- «Основні етапи розвитку спільної політики ЄС із захисту прав споживачів».

3. Обрати правильну відповідь.

1. Міграція робочої сили – це:

а) виїзд працездатного населення з даної країни за її кордони;
б) в'їзд працездатного населення із певну країну з інших країн;
в) повернення емігрантів на батьківщину на постійне проживання;

г) переміщення працездатного населення через кордони певних національних економік зі зміною місця постійного проживання або періодичним поверненням до нього.

2. Міжнародний ринок трудових ресурсів охоплює:

а) національні ринки робочої сили;
б) національні ринки робочої сили та взаємозв'язки між ними;
в) національні й регіональні ринки робочої сили;
г) національні й регіональні ринки робочої сили та взаємозв'язки між ними.

3. Домінуючу частку сучасних міграційних потоків становлять:

а) робітники;
б) підприємці;
в) службовці;
г) менеджери середньої ланки управління;
д) менеджери вищої ланки управління.

4. Якщо необхідною умовою імміграції є отримання статусу біженця, то це:

а) сімейна міграція;
б) економічна міграція;
в) гуманітарна міграція;
г) немає вірної відповіді.

5. Який з наведених наслідків міграції робочої сили є позитивним

для окремої фірми?

- а) розширення місткості внутрішнього ринку;
- б) омолодження нації;
- в) економія на коштах на освіту та перекваліфікацію робочої сили;
- г) оплата іноземної робочої сили за порівняно меншими ставками, зменшення витрат на виробництво продукції;
- д) спрощення структурних зрушень в економіці.

6. *Визначте непрямий інструмент еміграційної політики держави:*

- а) кваліфікаційні вимоги до суб'єктів трудової міграції;
- б) митна політика, що передбачає пільги для реемігрантів;
- в) лімітування видачі закордонних паспортів;
- г) заборона на виїзд певних категорій працівників;
- д) встановлення термінів обов'язкової роботи в країні після отримання освіти на державні кошти.

7. *Визначте прямий інструмент еміграційної політики держави:*

- а) надання пільг за валютними вкладками;
- б) митна політика, що передбачає пільги для реемігрантів;
- в) заборона на виїзд певних категорій працівників;
- г) валютна та банківська політика, орієнтована на заохочення валютних переказів з-за кордону.

8. *Громадянин Сидорчук, який залишив кордони України та отримав дозвіл на постійне місце проживання у Франції, вважається:*

- а) у Франції – емігрантом, а в Україні – іммігрантом;
- б) у Франції – іммігрантом, а в Україні – емігрантом;
- в) туристом;
- г) екскурсантом.

9. *Політика зайнятості:*

- а) є прерогативою діяльності національних урядів;
- б) відносяться до договірних складових першої колони;
- в) регулюються Заключним актом Амстердамського договору;
- г) відносяться до договірних складових першої та третьої колон відповідно.

10. *Вільне пересування осіб та найманих працівників передбачає все з наведеного нижче, крім:*

- а) скасування будь-якої дискримінації найманих працівників країн-членів ЄС;

- б) можливість французького токаря працювати у Німеччині чи іншій країні ЄС без необхідності мати при собі дозвіл на роботу;
- в) вільний рух членів сімей найманих працівників;
- г) можливість німецького офіцера служити у французькій армії.

11. Вільне переміщення людей як одна зі складових «чотирьох свобод» ЄС припускає:

- а) свободу пересування найманих працівників;
- б) свободу пересування непрацюючих осіб;
- в) право компаній, осіб, які працюють на договірній основі, і підприємств на установу підприємств;
- г) усі відповіді вірні.

12. Інститут громадянства Європейського Союзу передбачає, що кожна особа, що має громадянство однієї з держав-членів, автоматично стає громадянином Союзу: Так / Ні.

13. Шенгенська угода про скасування прикордонного контролю (1990 р.) передбачає посилення контролю на зовнішніх кордонах та співпрацю відповідних установ: Так / Ні.

14. Спільна політика щодо захисту прав споживачів товарів і послуг передбачає, що в рамках спільного ринку у споживачів має бути такий самий рівень захисту, як і на внутрішньому ринку: Так / Ні.

15. Політика Спільноти щодо безпеки харчових продуктів базується на принципі попередження, який ґрунтується на оцінюванні та врегулюванні ризику, а також на інформуванні про нього громадськості: Так / Ні.

ТЕМА 5

ГОРИЗОНТАЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття

1. Регіональна політика
2. Соціальна політика
3. Податкова політика
4. Політика щодо конкуренції
5. Політика стосовно довкілля

Навчальні завдання:

- розглянути історію розвитку регіональної політики ЄС, її цілі та завдання, принципи та чинники;
- окреслити цілі та завдання структурних фондів ЄС, сферу застосування їх ресурсів;
- дослідити процес координації національних та спільних політик щодо регіонального розвитку;
- визначити Правила надання регіональної допомоги;
- дізнатися про особливості регулювання соціальної політики і політики зайнятості ЄС, Хартію основних прав робітників Спільноти;
- розглянути Спільні політики щодо освіти та навчання, щодо поліпшення умов життя та праці;
- проаналізувати застереження щодо податкової гармонізації ЄС, введення та дотримання правила фіскального нейтралітету в торгівлі Спільноти;
- окреслити засади європейської спільної політики щодо конкуренції, її перспективи, проблеми та напрями реалізації;
- визначити особливості, засади та принципи спільної політики стосовно довкілля, розглянути особливості захисту флори та фауни в Європі, проблеми управління відходами у ЄС.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) розбір конкретних ситуацій;
- 3) письмове опитування;
- 4) усне опитування.

Стислий зміст теми

Спільна регіональна політика провадиться паралельно з загальним процесом багатонаціональної інтеграції та заснована на координуванні фінансових інструментів Спільноти, національних й загальноєвропейських політик, спрямованих на допомогу регіонам, що для свого економічного розквіту потребують додаткового імпульсу. Регіональна політика виступає у формі державного втручання в різні підсистеми регіону.

Об'єкт регіональної політики в країнах ринкової економіки (згідно з дослідженнями організації з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) – це різного роду *регіональні (просторові) нерівності* – відмінності в рівні та умовах життя, в зайнятості і безробітті, в темпах економічного розвитку окремих регіонів, в умовах підприємництва і т.д. До основних *причин просторових (регіональних) нерівностей* належать:

- різкі відмінності природно-кліматичних умов життя і підприємництва в окремих країнах;
- масштаби, якість та напрямки використання природних ресурсів, які визначають «продуктивність» регіонів.
- застаріла структура виробництва, несвоєчасне введення інновацій;
- агломераційні переваги (велике перетинання в регіоні міжгалузевих зв'язків) та агломераційні недоліки (перенаселення);
- тенденції в економічному розвитку країни;
- стадія технологічного розвитку, яка впливає на ті чи інші види виробництва товарів;
- фізичні фактори розміщення: наявність або відсутність гаваней, аеропортів, транспортних систем, промислових площадок, забезпеченість телекомунікаційними системами, тобто виробнича інфраструктура;
- соціально-культурні чинники: ступінь урбанізації, освіченість населення, наявність наукових центрів та ін.

Загальна мета регіональної політики полягає у мінімізації тих нерівностей, які створюють підґрунтя для виникнення соціальних конфліктів, заважають соціально-економічному розвитку країни в цілому або її частин, груп країн.

Основною метою спільної регіональної політики ЄС є зменшення нинішніх регіональних невідповідностей і запобігання подальшим регіональним дисбалансам у ЄС шляхом передання ресурсів Спільноти проблемним регіонам.

Спільна регіональна політика координує національні політики, формулюючи настанови та встановлюючи певні принципи, покликані уникнути конкуренції за отримання регіональної допомоги між державами-членами. Регіональна політика співтовариства, з загальної згоди країн-членів, передбачає **п'ять основних цілей**:

1. Сприяння структурній перебудові та розвитку відсталих регіонів (регіони, де виробництво валового внутрішнього продукту в розрахунку на 1 чол. складає менше 75% середнього рівня в Європейському співтоваристві).

2. Сприяння перебудові та розвитку депресивних ареалів, прикордонних ареалів, частин ареалів, в тому числі ареалів ринків праці та міста (агломерації) з високим рівнем безробіття та рівнем промислового розвитку, що зменшується.

3. Боротьба з довготривалим безробіттям (критерієм служить кількість осіб старше 25 років, які шукають роботу та знаходяться без роботи більше 12 місяців).

4. Допомога із залучення молоді в трудове життя (критерій відбору – молодь до 25 років, що шукає роботу).

5. Сприяння проведенню реформи загальної аграрної політики з виокремленням двох самостійних цілей (5а та 5б):

5а – модернізація й розвиток виробництв, що обслуговують сільське господарство (заготовка, переробка та збут продукції сільського та лісового господарства);

5б – сприяння розвитку сільських ареалів. Комісія ЄС встановила наступні критерії виділення ареалів, яким надається сприяння в межах цілі 5б:

- вища частка зайнятих в сільському господарстві в загальній чисельності зайнятих порівняно з середньою в співтоваристві;
- низький рівень доходів в сільському господарстві;
- низький рівень соціально-економічного розвитку, розрахований на основі ВВП.

Існують **дві головні форми регіональної політики**:

1) *регіональне планування* (програмування), яке полягає в складанні регіональних планів (програм); вони можуть бути коротко-, середньо- і довгостроковими. При цьому деякі країни (Франція, Велика Британія, Італія, Нідерланди) проводять таке планування з повним, а деякі (Німеччина, Бельгія) з неповним охопленням території своїх країн;

2) *регіональне прогнозування*.

Органи здійснення регіональної політики в ЄС є наднаціональними, основний – Комітет регіонів, створений

Маастрихтським договором для посилення ролі регіональних органів влади в інституційній системі Союзу.

Від початку XXI ст. регіональна політика Спільноти визнає два головних **види «пріоритетних» регіонів і районів**, визначення яких ґрунтується на спільній системі класифікації регіонів, яка має назву «Номенклатура територіальних статистичних одиниць (НТСО)»:

1) *регіони, які відстають у розвитку* – це здебільшого регіони, що відповідають рівню II НТСО, в яких ВВП на душу населення є меншим ніж 75% від середнього рівня в Спільноті. Такими є найвіддаленіші регіони (французькі заморські департаменти, Азори, Канарські острови та Мадейра), які знаходяться на нижчому за 75% рівні, та райони з дуже низькою щільністю населення (менш ніж 8 жителів на квадратний кілометр), розташовані на північ і схід від Фінляндії та в північній частині Швеції.

2) райони, які потерпають від структурних труднощів – це райони, які зазнають соціально-економічних змін у промисловому секторі та секторі послуг; сільські місцевості, що занепадають; проблемні урбанізовані райони та райони хронічного безробіття, які залежать від рибальства.

Головну роль відіграють фінансові інструменти Спільноти, відомі як **структурні фонди**, до яких відносять:

Європейський фонд з управління та гарантій для сільськогосподарського виробництва (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund – EAGGF) (1962 р.) – призначений для сприяння прискоренню пристосування структури сільського господарства окремих країн та регіонів до умов загальної аграрної політики ЄС, сприяння розвитку сільських ареалів. Основні напрямки діяльності фонду: заходи щодо забезпечення достатнього рівня життя всіх зайнятих у сільському господарстві; покращення структури сільськогосподарських підприємств; розвиток інфраструктури в сільських районах; переорієнтація, диверсифікація, перехід на нову спеціалізацію та поліпшення якості сільськогосподарських продуктів; сприяння створенню сільськогосподарських підприємств молоддю тощо.

Європейський соціальний фонд (European Social Fund – ESF) (1960 р.) – створений для сприяння зайнятості. Основні напрямки діяльності фонду: запобігання хронічному безробіттю; сприяння забезпеченню рівних можливостей доступу до ринку праці; покращення професійної та загальної освіти; покращення можливостей жінок для доступу до ринку праці.

Європейський фонд регіонального розвитку (European Regional Development Fund – ERDF) (1975 р.) – створений для сприяння скороченню соціально-економічних відмінностей між регіонами співтовариства.

Фінансовий механізм розвитку рибальства (ФМРР) (1993 р.) – створений для підтримки сектору рибальства. Основні напрями діяльності механізму: оновлення та технічне оснащення рибальського флоту; захист рибних запасів; переробка та збут продукції рибальства; здійснення соціально-економічних заходів.

Європейський інвестиційний банк (European Investment Bank – EIB) – створений з метою фінансування проектів із розвитку слаборозвинених регіонів. Основні інструменти, які використовує банк: позички на структурні інвестиції; розподіл за дорученням Комісії коштів «Нового фінансового механізму Співтовариства», а також позичок, щодо яких Комісією передбачено надання дотацій для сплати відсотків, щоб зробити їх дешевшими.

Європейське співтовариство з вугілля та сталі (European Coal and Steel Community) надає субсидії на структурну адаптацію та позики на розвиток вугледобувної та металургійної галузі, а також позики на реструктуризацію.

Фонд гуртування створений для фінансової підтримки проектів в галузях довкілля й транспортної інфраструктури для транс'європейських мереж у державах-членах, чий рівень ВВП на душу населення є меншим за 90% від середньоєвропейського (Греція, Іспанія, Португалія й Ірландія) і які реалізують програму, метою якої є виконання умов економічного зближення, проголошених у ст. 104 ДЕСп. При визначенні умов надання Фондом допомоги, враховуються: зобов'язання держав-членів, які отримують допомогу, стосовно надмірного державного дефіциту, Резолюція Європейської Ради про Пакт щодо стабільності та зростання та стабільність євро.

Робота структурних фондів ґрунтується на 4 принципах: 1) зосередженні заходів на цих цілях; 2) програмуванні діяльності, яке втілюється в програмах багаторічного розвитку; 3) додатковості та 4) партнерстві. Ці специфічні принципи структурних операцій відповідають загальному принципіві субсидіарності, відповідно до якого надання допомоги є повноваженням держав-членів, якщо застосування цих повноважень не ущемляє права Комісії, особливо стосовно управління загальним бюджетом Європейських Спільнот.

Відповідно до ст. 10 загального регламенту про структурні фонди, *координування між різними фондами* має, зокрема, здійснюватися через:

а) плани, підтримувані рамками Спільноти, операційні програми та єдині програмні документи;

б) моніторинг і оцінку допомоги відповідно до мети;

в) індикативні настанови, які публікує Комісія, що допомагають компетентним національним і регіональним органам формувати плани розвитку та здійснювати перегляд розподілу допомоги.

Програми Співтовариства – додатковий механізм надання фінансової підтримки країнам-членам. Ці програми фінансуються за рахунок коштів поза рамками регулярної фінансової підтримки, що надається структурними фондами.

Програма LEADER – реалізується з метою сприяння розвитку сільських територій шляхом підтримки діяльності місцевих ініціативних груп.

Програма INTERREG – спрямована на сприяння транскордонному, транснаціональному та трансрегіональному співробітництву.

Програма EQUAL – має за мету створення нових методів подолання будь-яких проявів дискримінації та нерівності у доступі до ринку робочої сили.

Програма URBAN – спрямована на сприяння економічному та соціальному відродженню міст і їх околиць, що потерпають від кризи.

Структурні фонди окремо чи колективно підтримують програми, які відповідають спільним інтересам і називаються **ініціативами Спільноти**. Ініціативи Спільноти є транснаціональними програмами, чії цілі однакові для всіх відповідних регіонів, адже вони спрямовані на розв'язання проблем, які мають особливе значення для Спільноти. Після реформи структурних фондів 1999 р. ці ініціативи Спільноти мають зосередитися на забезпеченні транскордонної, транснаціональної та міжрегіональної співпраці, економічній і соціальній регенерації кризових міст та приміських місцевостей, розвитку сільських місцевостей та людських ресурсів у контексті принципу рівних можливостей.

Паралельно з реформою структурних фондів, що представляли фінансовий бік економічної й соціальної політики, Європейська Рада прийняла в грудні 1989 р. *Хартію основних прав робітників Спільноти*. Вона висвітлювала *правовий бік соціального гуртування* й наголошувала на вирівнюванні соціальних стандартів у державах-членах у таких галузях, як соціальний захист; свобода об'єднань і колективного ведення перемовин; рівність чоловіків і жінок; інформування, консультування та залучення працівників; охорона здоров'я й безпека на робочому місці; захист дітей, людей похилого віку й інвалідів.

Цілі спільної соціальної політики ЄС дуже близькі до цілей політики регіональної – поліпшення становища найбідніших громадян. Обидві намагаються подолати економічні й соціальні дисбаланси в Союзі й забезпечити рівномірний розподіл переваг, які випливають з діяльності спільного ринку, між усіма країнами та громадянами. Деякі з цих заходів є додатковими, їх фінансові інструменти тісно скоординовані задля отримання результату.

Вільний рух робітників і співпраця транснаціональних профспілок спричинили підвищення рівня заробітної плати, соціальних пільг і захисту. Одночасно вони загострили деякі проблеми «несприятливих» регіонів і категорій осіб, які лише частково беруть участь у загальному розвитку; проблеми структурного безробіття; проблеми, пов'язані з розподілом прибутку й доходів; суперечності між економічними та соціальними цінностями, інколи раптові зміни стилю життя з негативними наслідками для поведінки молоді. Завдяки правовим актам Спільноти працівники-мігранти і особи із будь-якої країни-члена, що самостійно забезпечують себе роботою, мають однакові – порівняно з громадянами країни, що їх приймає, умови зайнятості, соціальної безпеки, освіти та професійного навчання їхніх дітей, життя та праці, а також таку саму змогу користуватися правами Союзу. Спільний трудовий ринок поставлений, проте, в не вигідні умови розмаїттям мов, звичаїв і методів роботи.

Спільна політика щодо зайнятості прагне забезпечувати стійку співпрацю національних політик зайнятості та спільних політик ЄС, особливо в економічній і валютній галузях, щоб підтримувати економічні та грошові реформи й підвищувати рівень зайнятості, водночас підтримуючи цінову стабільність. Скоординована стратегія щодо зайнятості спрямована на використання структурних реформ і модернізацію, метою яких є поліпшення ефективності трудового ринку. Настанови щодо зайнятості, які щорічно погоджує Рада, допомагають державам-членам винаходити власну трудову стратегію і водночас прагнути спільних цілей: поліпшення зайнятості, з акцентом на належному професійному підготуванні; розвиток підприємництва; заохочення адаптації робочої сили та зміцнення політики щодо рівних можливостей для чоловіків і жінок.

Спільні політики щодо освіти та навчання доповнюють спільну політику зайнятості, заохочуючи пристосування робочої сили до нових умов промислових секторів і послуг у Європі й світі загалом. Співпраця та обмін досвідом через програми Спільноти допомагає державам-членам розвивати європейський вимір в освіті, у вивченні мов, професійному навчанні та перепідготовці, нагальних за умов

інформаційного суспільства та світової економіки. Водночас ці програми створюють мережі викладачів, інструкторів і молоді, які активно беруть участь у європейському інтеграційному процесі.

Спільна політика щодо поліпшення умов життя та праці має на меті зближення систем соціального захисту та через них досягнення соціального гуртування в Європейському Союзі. Директиви Спільноти, закріплюючи мінімальні стандарти, гарантують права, фізичну безпеку та здоров'я працівників, зокрема жінок і молоді, що мешкають та працюють у країнах-членах. Встановлення схеми базових мінімальних стандартів забезпечує захист від використання низьких соціальних стандартів як інструменту нечесної економічної конкуренції. Встановлений у такий спосіб основний соціальний принцип є неодмінним для ефективного функціонування економічного та валютного союзу, де конкуренція між різними регіонами Союзу стане жорсткішою.

Договір про СЕСп був дуже обережний щодо **податкової гармонізації**. Він вимагав передусім введення та дотримання *правила фіскального нейтралітету в торгівлі Спільноти*, тобто однакового податкового ставлення до внутрішнього виробництва й імпорту з інших держав-учасниць.

Фіскальних цілей, що їх поставив Договір, було швидко досягнуто. Сукупні багатоступеневі податки, які не гарантували фіскального нейтралітету, були замінені новим *обіговим податком — податком на додану вартість*, і структури такого податку були гармонізовані в усіх державах-членах Спільноти, як старих, так і нових. Принцип фіскального нейтралітету таким чином було гарантовано, але ціною збереження податкових бар'єрів, необхідних для стягування ПДВ та акцизного збору в країні призначення товарів.

В кінці 1980-х рр. почалася гармонізація прямих податків, особливо податків на компанії та заощадження, з метою унезалежити зростання компаній і рух капіталу від податкових особливостей. Гармонізація структур і ставок ПДВ та акцизного збору, досягнута в 1992 р., означала суттєвий переворот податкових надходженнях держав-членів, який значно вплинув на надходження від непрямого оподаткування. Узгодження ПДВ акцизних зборів дозволяло компаніям продавати, купувати і робити інвестиції в усіх державах-членах, без контролю або формальностей, пов'язаних з перетинанням кордонів. Приватні особи можуть купувати товари в усіх країнах Спільноти і без обмежень перевозити їх для власного споживання, без будь-яких перевірок і оподаткування при перетинанні кордонів. Деякі важливі сфери прямого оподаткування, такі як особовий прибутковий податок,

безпосередньо не охоплює процес гармонізації, схильність до вирівнювання ставок і прогрес у них помітно менший.

Остаточна система ПДВ, яка має містити оплату ПДВ у країні походження, мусить відповідати певним суттєвим критеріям: вона повинна бути якомога простішою для підприємств, особливо МСП; повинна зберегти нейтральний ефект ПДВ на конкуренцію, що стосується походження товарів і послуг; повинна задовольняти виправдані бюджетні інтереси держав-членів, уникаючи падіння прибутку з податків усюди в Спільноті і перерозподілу прибутку від оподаткування між державами-членами; повинна бути простою і прозорою, стимулюючи добровільне дотримання законів і дозволяючи краще використовувати ресурси, призначені на виявлення та боротьбу з махінаціями.

Крім того, щоб протистояти шкідливій податковій конкуренції між державами-членами, Спільнота повинна спрямувати тенденцію до вищого оподаткування праці, як засобу компенсації меншого податкового тягаря, на рухоміші фактори виробництва й розробити кодекс поведінки щодо оподаткування компаній та вжити заходів для усунення прибуткових податків на міжнародні виплати відсотків і дивідендів між фірмами.

Намір створити *єдиний фіскальний простір у Європейському Союзі* є доволі амбіційним, навіть якщо об'єднання означає тільки гармонізацію національних податкових законів, а не створення федеральної податкової системи. Фіскальне об'єднання можливо досягти поступово, при чіткому дотриманні курсу на зближення національних економік.

Спільна політика щодо конкуренції забезпечує конкурентну поведінку підприємств (фірм, компаній, комерційних підприємств); захищає інтереси споживачів, уможливаючи вироблення товарів і послуг на кращих умовах; сприяє економічній ефективності через створення клімату, придатного для інновацій і технічного прогресу; запобігає антиконкурентним діям з боку компаній, які могли б знищити динаміку конкуренції, сформовану зі створенням єдиного ринку.

Головна мета спільної політики щодо конкуренції – запобігти тому, щоб через заходи, в результаті яких певним економічним операторам (комерційним підприємствам, компаніям) надаються преференції та відновлюється розподіл внутрішніх ринків, єдність спільного ринку ставала дедалі сумнівною.

Європейська політика щодо конкуренції має встановити правові рамки й економічні умови для європейської промисловості, що стимулюватимуть її розвиток і модернізацію, необхідні, щоб вистояти в

міжнародній конкуренції. Велике значення для належного функціонування внутрішнього ринку мають *правила Спільноти, які регулюють державну допомогу, державні підприємства та національні монополії*. Ці правила намагаються запобігти використанню державами-членами таких засобів для підтримки національної промисловості, які шкодять їхнім конкурентам і, зрештою, єдиному ринкові.

Фактично впроваджуються *дві паралельні політики*: 1) політика ліквідації зловживань великих компаній і 2) політика заохочення співпраці та концентрації для МСП. Стосовно великих компаній впроваджується також подвійна політика. З одного боку, вона рішуче переслідує всі форми корпоративного управління, які спричинюють серйозні обмеження конкуренції та позбавляють інші фірми й споживачів переваг відкритої ринкової економіки. З іншого боку, вона дозволяє деякі форми співпраці (стратегічні альянси) між фірмами, вважаючи, що за наявності певних гарантій щодо неспотворення конкуренції така співпраця між підприємствами може допомогти їм пристосуватися до нового економічного середовища.

Роль політики щодо конкуренції в частині державної допомоги полягає не тільки в тому, щоб попереджати державні ініціативи, які є шкідливими для торгівлі всередині Спільноти або для економічної діяльності інших держав-членів, але й у тому, щоб обмежувати державне втручання допомогою, що робить внесок у перспективу пристосування структур виробничого механізму Спільноти до змін у попиту та міжнародному розподілі праці.

Спільна політика щодо конкуренції впливає на решту спільних політик, які повинні відповідати її правилам. Зокрема, це стосується промислової політики (в питаннях структурних і галузевих заходів), регіональної політики (в питаннях державної допомоги бідним регіонам), енергетичної і транспортної політики (в питаннях головних державних і багатонаціональних підприємств в цих секторах), і сільськогосподарської політики та політики щодо рибальства (в питаннях організації спільного ринку).

Проте значне зростання конкуренції, вигідне для європейських споживачів, може призвести до захисних реакцій деяких комерційних підприємств, які намагаються зберегти свої ринкові позиції за допомогою протизаконних угод або протизаконної діяльності. Зростання конкуренції також спонукатиме вкрай необхідне реструктурування в деяких економічних секторах, яке приведе до активізації діяльності щодо злиття компаній і заходів державної допомоги, що супроводжуватиме процес реструктуризації. Відповідно політика щодо конкуренції має адаптуватися до нових реалій єдиного

ринку та єдиної валюти.

До кінця 60-х рр. ХХ ст. жодна з європейських країн не мала чіткої політики стосовно довкілля. Паризька Конференція глав держав та урядів 1972 р. відкрила дорогу до реалізації **спільної політики із захисту довкілля**. Комісія підготувала широкомасштабні програми дій для зменшення рівня забруднення та незручностей і для управління ресурсами довкілля.

Політика щодо довкілля має такі цілі: збереження, захист і поліпшення якості навколишнього середовища; захист здоров'я людини; раціоналізація використання природних ресурсів; сприяння заходам на міжнародному рівні для врегулювання регіональних або загально-світових проблем (ст. 174 Договору про ЄСп).

Екологічна програма Європейського Союзу нині спрямована на ідею стабільного розвитку, що враховує сучасні потреби, не ризикуючи можливостями розвитку наступних поколінь. Дві або більше держав фактично ділять майже кожне велике озеро та річку в Європі, Середземне та Північне моря є спільною спадщиною декількох європейських держав, ці моря, озера та річки використовуються як спільні звалища промислових відходів декількох країн. Так само і в сфері збереження природи та захисту флори і фауни.

Шоста програма дій Спільноти стосовно довкілля (2001-2010рр.) визначила **екологічні цілі** на наступні 10 років і далі та дії, які слід зробити для їх досягнення, зокрема:

1) досягнення цілі Спільноти щодо зменшення викидів на 8% від 2008 р. до 2012 р. та від 20% до 40% до 2020 р., запроваджуючи структурні зміни, особливо в енергетичних і транспортних галузях;

2) завершення формування мережі «Natura 2000» для відвернення загроз виживанню багатьох видів та їх ареалів у Європі через систему секторальних планів дій щодо біорозмаїття;

3) фундаментальний перегляд союзної системи управління ризиками, пов'язаними з хімічними елементами, стратегія на зменшення ризиків від пестицидів, захист якості води в Союзі, зменшення шуму та тематична стратегія для якості повітря;

4) стабільне використання природних ресурсів через збільшення переробки відходів і запобігання забрудненню.

Держави-члени фінансують і реалізують політику стосовно довкілля. Створення *фінансового інструмента для навколишнього середовища (LIFE)* має розвивати вироблення й реалізацію політики Спільноти щодо довкілля та законодавства шляхом фінансування пріоритетних проектів у Спільноті (таких як мережа «Natura 2000») і надавати технічну допомогу асоційованим країнам Центральної та

Східної Європи й країнам у середземноморському регіоні або прибережних регіонах Балтики. Вона надає фінансову допомогу для підготовчих заходів, демонстраційних планів, попереджувальних кампаній, ініціатив, технічної допомоги та заходів, необхідних для утримання або відновлення біотопів, природних середовищ проживання та окремих видів. На додаток до LIFE, підтримка Спільноти через структурні фонди та Фонд гуртування сприяє реалізації спільних проектів у галузі довкілля (Jeeps) в найбідніших державах-членах. Спільнота також гарантує фінансову підтримку неурядовим організаціям, які діють у природоохоронній сфері.

Спільна політика стосовно довкілля ґрунтується на *попереджувальному принципі* та на принципах, відповідно до яких мають бути вжиті превентивні заходи, шкоду, завдану довкіллю, має бути компенсовано, а забруднювач має платити (ст. 174 ДЄСп). *Принцип «забруднювач платить»*, згаданий у ст. 174, п. 2 Договору про ЄСп, означає, що кошти, залучені для боротьби із забрудненням і незручностями, передусім покладаються на забруднювача, тобто на промисловість, яка їх спричинює. Тобто забруднювальне виробництво мусить нести витрати на заходи, необхідні для боротьби із забрудненням (інвестиції в прилади й устаткування для боротьби із забрудненням, реалізація нових процесів, щоденні витрати для очищувальних заводів тощо) та витрати, призначені для заохочення самого забруднювача вжити якомога дешевших заходів для зменшення спричиненого ним забруднення (заохочувальна функція ціни), або примусити його внести свою частку в спільні очисні заходи (функція перерозподілу).

Однакове застосування всіма державами-членами стандартів у сфері довкілля є фактично незамінним не тільки для збереження навколишнього середовища Європи, а й для нормального функціонування внутрішнього ринку та для економічного й соціального гуртування.

Контрольні питання

1. В чому полягає потреба ЄС в спільній регіональній політиці?
2. Визначте цілі та методи структурних фондів Спільноти.
3. Чому необхідна спільна соціальна політика у ЄС?
4. Яке значення має фіскальний нейтралітет на спільному ринку ЄС?
5. Для чого на території Спільноти запровадили податок на додану вартість?
6. Окресліть потребу в гармонізації прямого оподаткування у

країнах-членах ЄС.

7. Чому у Європейському Союзі потрібна спільна політика щодо конкуренції?

8. Яка роль Комісії в спільній політиці стосовно конкуренції?

9. Як ЄС намагається запобігти пануванню деяких компаній на його внутрішньому ринку?

10. Прокоментуйте зусилля ЄС по захисту довкілля.

Ситуаційні завдання

Ситуаційне завдання 1

«Роль культурної політики Європейського Союзу у процесі європейського будівництва»

Ідея «об'єднання Європи» від самого початку передбачала і взаємовплив культур але культура розглядалася як «додаток» до проблем економічних, політичних, оборонних тощо. Проте нинішній етап євроінтеграції ґрунтується на ідеї, що культура не просто ще одна сфера, охоплена інтеграційним процесом, а найважливіший чинник розв'язання економічних і політичних проблем та навіть можлива альтернатива у виборі варіантів майбутнього європейського розвитку.

Донедавна найвищим шаблоном формування культурної політики був державний. У цивілізованому демократичному світі основними цілями культурної політики держави є: забезпечення умов для вільного творчого розвитку; ефективні гарантії свободи слова й друку; вільний доступ усіх громадян до культурних надбань; підтримка національних культур та особливо культур меншин; захист історичної й культурної спадщини, а також особлива (протекціоністська) політика держави щодо власної національної культури, якщо вона не перешкоджає згаданим фундаментальним цілям. Культурна політика наддержавних утворень, як-то Євросоюзу, багато в чому ґрунтуючись на тих самих принципах, що й культурна політика окремих держав, усе-таки істотно різниться. Європейська політика у сфері культури яка має справу зі значно більшим культурним розмаїттям, повинна зосереджуватися насамперед на координаційних аспектах на основі пошуку найприйнятніших для всіх національних культур форм співпраці та єдиних інтегративних підходів.

У ЄС немає єдиного громадянства, мови й однорідної культури. Зокрема, такий важливий параметр сучасної держави, як її кордони, постійно зазнає змін. Більше того, є перспектива, що вони радикально змінюватимуться й у майбутньому. Це наводить на думку, що форма Євросоюзу ніколи не буде остаточною. Розбудова загально-

європейської ідентичності передбачає й певну національну інтеграцію. Адже, крім спільної території, культурних традицій і релігії, як критеріїв єдності, вирізняють спільну мову й самоназву.

Розуміння ролі культури й потреби культурної інтеграції (або, згідно з прийнятою в Європі термінологією, «культурного виміру євробудівництва») зростає водночас із зміщенням пріоритетів суспільного розвитку з економічних на соціально-культурні. Одна з причин такого зміщення лежить у прагматичній площині: в Європі культуру стали розглядати як ефективний засіб розв'язання інших, «позакультурних», проблем – технологічних, соціальних, політичних. Інша причина протилежна першій: культура на очах стає панівною політичною релігією. Нарешті дедалі більше політиків, що стикаються з труднощами в розв'язанні економічних, митних і фінансових проблем євроінтеграції, доходять висновку: нині Єдина Європа може й повинна будуватися на спільній для всіх її учасників культурній політиці.

У Європейському співтоваристві вже чимало зроблено для створення єдиного загальноєвропейського культурного ринку. Так, єдиний загальноєвропейський ринок – це міжнародна кооперація й поділ праці, це ринок «робочої сили», це зняття митних бар'єрів у культурних обмінах, це єдина податкова система тощо. Єдиний загальноєвропейський ринок культури сприяє, зокрема, й таким процесам: замість безлічі малопотужних національних кінематографій – загальноєвропейський кінематограф, що оперативно інтегрує й перерозподіляє кіноресурси (фільм кожної країни не втрачає своєї «національної прописки», але робиться надбанням усієї Європи завдяки обов'язковому дубляжу європейськими мовами або титрам англійською). Проблеми від'їзду багатьох митців за кордон у Єдиній Європі не існує. Змішані міжнаціональні театральні групи або симфонічні оркестри, художні зв'язки ставлять, скажімо, француза в становище водночас і французького, і загальноєвропейського діяча культури. Це і є матеріалізація «єдиного культурного простору».

Культурна європейська інтеграція – це й кроки до єдиних загальноєвропейських бібліотечних, архівних, музейних фондів. Загальноєвропейські електронні каталоги багаторазово розширюють та інтенсифікують континентальний обіг культурних цінностей, роблять скарби Європи доступнішими для всіх європейців.

Програми культурної інтеграції Європи передбачають створення уніфікованих загальноєвропейських підручників з історії, географії, літератури й мистецтва, посібники з природничих наук. При цьому кожна країна має змогу доповнювати навчальні програми й посібники на власний розсуд. Це надає широкі можливості для

інтеграції національної і європейської свідомості, розширює систему цінностей, які засвоюються молоддю.

Жодна європейська країна, звісно, не відмовляється від власної національної культурної політики. Питання про якийсь загальноєвропейський регулювальний орган з питань культури навіть не порушується. Але робляться кроки для здійснення постійного моніторингу всіх культурних починань у Єдиній Європі. Сформовані наукові й інформаційні центри європейської культури, які створюють умови для координації національних європейських культурних політик. При цьому виникнення уніфікованої загальноєвропейської культурної політики в недалекому майбутньому не передбачається. У Європі відбуваються й зворотні процеси посилення культурного регіоналізму та урізноманітнення культурних стратегій, збільшення кількості «моделей» організації культури. Критикується намір деяких національних столиць стати «столицею загальноєвропейської культури».

Культурна політика Євросоюзу має подвійну мету: захист різноманітності багатств і турботу про їхнє взаємне пізнання, розвиток і сприйняття. ЄС трактує культурні питання як сферу національної суверенності й тому не прагне ані уніфікації, ані впровадження спільного законодавства, що регулює культурну політику. ЄС долучається лише до культурних проєктів, які перевищують можливості й компетенцію різних держав. Отже, попри всю свою різноманітність європейські культури мають дуже багато спільного, бо ґрунтуються на схожих світоглядних засадах.

Питання для обговорення:

1. Як на вашу думку буде вирішуватися питання державної мови в єдиній європейській культурі?
2. На противагу наведених позитивних наслідків єдиної європейської культури наведіть приклади негативних наслідків від впровадження єдиної європейської культури.
3. Висловіть свою думку щодо доцільності введення єдиної європейської культури.

Ситуаційне завдання 2 **«Електронна комерція в ЄС»**

Електронна комерція стрімко завойовує популярність не тільки в США, але в Європі. Для розуміння електронного бізнесу важливо чітко визначити модель бізнесу, яка лежить в його основі.

Всі організації, що працюють на сучасному ринку, можна поділити на:

1. Традиційні (brick-and-mortar), які діють на реальному, фізичному ринку і не звертаються до електронної комерції або до електронного бізнесу, якщо їх до цього не примушують певні обставини, зокрема більш жорстка конкуренція; використання нових технологій конкурентами, споживачами, партнерами; бажання вийти на новий сегмент споживачів, які користуються Інтернетом; прагнення збільшити обсяг продажу теперішнім клієнтам, використовуючи цей новий канал; прагнення збільшити витрати і т.п.

2. Так звані «Click-and-mortar» компанії, які частину своєї діяльності здійснюють через Інтернет. Під час розглядання діяльності таких компаній дуже важливо визначити, що їм дає використання електронного маркетингу – зменшення витрат, розширення споживчої бази і т.п. Компанії цієї групи можна поділити на декілька категорій залежно від причин і цілей використання електронного бізнесу:

- компанії, які прагнуть отримати додатковий прибуток від продажу фізичних (жорстких) або цифрових (м'яких) товарів та послуг;

- компанії, які прагнуть зменшити витрати;

- компанії, які прагнуть створити або посилити свої торговельні марки.

3. «Click-only» компанії, які існують лише в Інтернет та використовують виключно електронні моделі організації бізнесу.

Електронна комерція в Європі відстає від аналогічного бізнесу в США на 1-2 роки. Система електронної комерції в Європі відрізняється від американської. По-перше, технічні та культурні системи, що використовуються, більше розрізнені та різноманітні, ніж в США; в Європі більше мовних відмінностей, різні системи платежів, навіть схеми використання кредитних карт. Але, після виходу на цей ринок європейці використовують вже більш передові технології.

Незважаючи на всі вигоди, електронна комерція в ЄС поки слабо розвинута. Більшість сайтів компаній виконують чисто інформаційні або маркетингові функції. Стурбованість темпами розвитку електронного бізнесу в Європі призвела до розробки документа «Європейські ініціативи з розвитку електронної комерції». Програма складається з кроків по укладанню домовленостей як між країнами ЄС, так і в глобальному масштабі з питань безпеки інформації, що передається, захисту інтелектуальної власності, прозорості оподаткування і т.п. Другим завданням програми є створення спеціальних центрів розповсюдження передового досвіду в цій області. Важливим кроком в цьому напрямку є забезпечення доступу до всесвітньої мережі підприємствам малого та середнього

бізнесу. Підписаний в рамках цієї програми 100 підприємствами, торговельними організаціями і місцевими органами влади меморандум передбачає створення стандартної архітектури інформаційних мереж, нормативів маркетингу товарів та інформації, обмін законодавчими документами, що регулюють дану галузь, системами платежів.

Питання для обговорення:

1. Які типи компаній найбільш ефективно можуть діяти в умовах сучасного європейського ринку: чисто електронні або ті, що поєднують роботу як на фізичному, так і електронному ринку. Наведіть аргументи.

2. Якими, на ваш погляд, є необхідні передумови для розвитку електронного бізнесу в Європі?

Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти опорний конспект лекцій за даною темою.

2. Зробити огляд періодичної літератури за темами:

- «Групування цілей структурної політики ЄС за ступенем їх важливості (пріоритетності)».

- «Розмір і види фінансової допомоги окремим країнам-членам».

- «Характеристика якісних зрушень, які відбуваються в сучасному західному суспільстві та їхнього впливу на соціальну політику ЄС».

- «Заходи, що застосовує ЄС на боротьба з дискримінацією у сфері зайнятості».

- «Регіональні диспропорції в ЄС».

- «Субсидіарність та компліментарність використання коштів Співтовариства».

- «Концепція з фінансового сприяння Співтовариства».

- «Можливі напрями розвитку екологічної політики ЄС (трансграничне забруднення навколишнього середовища, виникнення торгових перешкод, пов'язаних із запровадженням екологічних стандартів) з урахуванням мети Європейського Співтовариства – створення спільного ринку».

3. Скласти порівняльну таблицю щодо діяльності структурних фондів (час створення, напрямки, інструменти, цілі та принципи діяльності).

4. Обрати правильну відповідь.

1. Положення про необхідність здійснення комплексної регіональної політики, спрямованої на зменшення диспропорцій у розвитку окремих регіонів, вперше з'явилися в:

- а) Тексті договору про заснування ЄС;
- б) Маастрихтському договорі 1992 р.;
- в) Єдиному Європейському Акті 1987 р.;
- г) Спеціальному розділі «Економічне та соціальне згуртування» Амстердамського договору.

2. Яке з наведених нижче тверджень щодо реформування структурної політики ЄС не відповідає дійсності:

а) Ґрунтовне реформування структурної політики відбулося з прийняттям на берлінській зустрічі голів держав та урядів «Agenda 2000» (Порядку денного 2000);

б) Реформи в цілому розширили сфери діяльності та спектр завдань Союзу в цій галузі;

в) Реструктуризацію Фондів (а також створення інших спеціальних заходів поза межами Фондів) можливо проводити шляхом ухвалення одностайного рішення з цього питання Радою;

г) Реформи мали на меті збереження стабільності системи після розширення ЄС та вступу до нього нових країн Східної та Центральної Європи.

3. Індикаторами диспропорцій, а також критеріями надання фінансової допомоги в рамках регіональної політики Співтовариства слугують:

а) Індекси інфляції та росту ВВП;

б) Показники тривалості життя та рівня безробіття;

в) Доходи бюджету країни чи регіону на душу населення;

г) Розмір валового внутрішнього продукту на душу населення, а також рівень безробіття у кожному регіоні.

4. Що з наведеного нижче не входить до цілей нової структурної політики ЄС:

а) здійснення заходів у сфері зайнятості жінок для протидії їх хронічному безробіттю;

б) підтримка переорієнтації регіонів з структурними проблемами розвитку;

в) модернізація політики в галузі освіти, професійно-технічної підготовки та зайнятості;

г) сприяння розвитку та реструктуризації регіонів із відставанням у розвитку.

5. ФМРР – це:

- а) спеціальний інструмент політики фінансової підтримки розвитку рибальства;
- б) фінансовий механізм розвитку регіонів ЄС;
- в) структурний фонд міжрегіонального розвитку ЄС;
- г) міжнародна організація, яка не має жодного відношення до ЄС.

6. *Дієвим інструментом здійснення європейської політики на ринку праці є:*

- а) Програми Європейського інвестиційного банку (СІБ);
- б) Європейський соціальний фонд (ЄСФ);
- в) Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР);
- г) надходження від податку на фонд заробітної плати країн-членів до загального бюджету ЄС;

7. *Співтовариство здійснює фінансову підтримку розвитку периферійних регіонів усіма перерахованими нижче шляхами, крім:*

- а) інвестиції у виробництво, що сприяють створенню робочих місць;
- б) підтримки місцевих ініціатив, спрямованих на розвиток територій, сприяння діяльності малих і середніх підприємств;
- в) інфраструктурних інвестицій;
- г) надання субсидій та пільгових позичок великим державним підприємствам.

8. *Найбільші обсяги фінансування із структурних фондів ЄС ідуть на:*

- а) програми Співтовариства;
- б) заходи та ініціативи країн-членів;
- в) інноваційні заходи;
- г) технічну допомогу країнам-кандидатам.

9. *Програма Співтовариства LEADER:*

а) є структурним фондом подолання будь-яких проявів дискримінації на ринку робочої сили ЄС;

б) це спеціальна програма розвитку сільських територій, яка фінансується поза рамками структурних фондів;

в) є структурним фондом економічного та соціального відродження міст і околиць, що потерпають від кризи, шляхом підтримки діяльності місцевих ініціативних груп;

г) це один з проектів технічної допомоги країнам-кандидатам через підтримку молодих ініціативних керівників малого та середнього бізнесу.

10. *Найбільшим за обсягом фінансування проектом Співтовариства є:*

- а) Програма розвитку прикордонних регіонів (INTERREG);
- б) Проект відродження міст – URBAN;
- в) Пілотні проекти ЄС;
- г) Проект адаптації малих та середніх підприємств до потреб європейського внутрішнього ринку (МСП).

11. Договором про ЄС передбачається, що кошти з Фонду згуртування надаватимуться країнам-членам з часткою ВВП на душу населення, що не перевищує 75% від середньостатистичного показника по Співтовариству в цілому: Так / Ні

12. Кошти Фонду згуртування отримували:

- а) відсталі периферійні райони ЄС;
- б) країни-кандидати, що потребували технічної допомоги;
- в) Іспанія, Греція, Португалія, Ірландія;
- г) Іспанія, Східна Німеччина, Північна Ірландія, Південна Італія та Корсика.

13. Оцініть правильність наступних тверджень:

а) Розмежування регіонів ЄС відбувається на основі адміністративних кордонів;

б) Основою для визначення регіонів є перепис населення відповідних країн;

в) NUTS – це статистична номенклатура територіальних одиниць;

г) NUTS 1, NUTS 2, NUTS 3 відповідає трьом рівням добробуту регіону. NUTS 1 – регіон з найвищими доходами і рівнем зайнятості; NUTS 2 – відсталі регіони, що потребують фінансової підтримки;

д) здійснення заходів у рамках регіональної політики покладено на адміністративно-територіальні одиниці зі статусом правосуб'єктності (національних і регіональних юридичних осіб);

е) у межах кожного рівня NUTS площа регіонів і кількість населення приблизно однакові.

14. Програми ЄС як механізм фінансової допомоги в реалізації регіональної структурної політики є:

а) механізм фінансової допомоги в реалізації регіональної структурної політики, що полягає у виділенні засобів замість регулярної фінансової підтримки, яка надається структурними фондами;

б) додатковий механізм фінансової допомоги в реалізації регіональної структурної політики, що полягає у виділенні засобів на додаток до регулярної фінансової підтримки, яка надається структурними фондами;

в) обов'язковий механізм фінансової допомоги в реалізації регіональної структурної політики, що полягає в обов'язковому виділенні засобів на додаток до регулярної фінансової підтримки, яка надається структурними фондами;

г) довгостроковий механізм фінансової допомоги в реалізації регіональної структурної політики, що полягає у виділенні засобів замість регулярної фінансової підтримки, яка надається структурними фондами.

15. *Конкурентні повноваження використовуються в сферах діяльності ЄС, де:*

а) правові акти можуть прийматися тільки країнами-членами;

б) Співтовариство може здійснювати правотворчу діяльність, але у разі невикористання цього права її здійснюють країни-члени;

в) правові акти можуть прийматися тільки Співтовариством;

г) правові акти можуть прийматися і ЄС, і країнами-членами.

16. *У сфері конкурентної політики найчастіше використовуються:*

а) регламенти;

б) директиви;

в) рішення;

г) виводи.

17. *Згідно з ДЄСв, податок на додану вартість стягується за ставками, що діють в країні-імпортері: Так / Ні*

18. *Який з наступних податків є одним з головних при формуванні власних ресурсів ЄС?*

а) надходження від ПДВ, що збирається країнами-членами;

б) надходження від податку на прибуток, що збирається країнами-членами;

в) податки на невідновлювану енергію, які безпосередньо збираються Європейським Союзом;

г) доходи від збору на цукор.

19. *Спільна політика стосовно довкілля ґрунтується на попереджувальному принципі та на принципах, відповідно до яких мають бути вжиті превентивні заходи, шкоду, завдану довкіллю, має бути компенсовано, а забруднювач має платити: Так / Ні.*

20. *Екологічна програма Європейського Союзу спрямована на ідею стабільного розвитку, що враховує сучасні потреби, не ризикуючи можливостями розвитку наступних поколінь: Так / Ні.*

ТЕМА 6

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Політика ЄС у сфері торгівлі
2. Політика допомоги з розвитку
3. Зовнішні відносини та зовнішня політика ЄС

Навчальні завдання:

- визначити сутність та принципи Спільної торговельної політики Європейського Співтовариства;
- розглянути Митний союз, як основу формування єдиної зовнішньоторговельної політики;
- дослідити міжнародну торговельну політику ЄС;
- окреслити особливості, цілі та інструменти політики допомоги з розвитку;
- проаналізувати Угоди про асоціацію між ЄС та іншими країнами, особливості взаємодії з країнам, що не асоційовані з ЄС;
- охарактеризувати зовнішні відносини Європейського Союзу, як впровадження торговельної політики та політики допомоги з розвитку Спільноти;
- розглянути спільні економічні й політичні інтереси країн Європейського Союзу в рамках міжнародних організацій.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) розбір конкретних ситуацій;
- 3) письмове або усне опитування;
- 4) контрольна робота.

Стислий зміст теми

Країни-члени ЄС у сфері міжнародної торгівлі постійно **дотримувалися політики**, що ґрунтувалася на *двох основних засадах*. По-перше, *лібералізація торговельних відносин*, усунення бар'єрів та обмежень у світовій торгівлі сприяє ефективнішому розміщенню ресурсів, зростанню добробуту населення в окремих країнах та світовій спільноті загалом. По-друге, *ЄС захищає певні сфери та галузі національних економік країн-членів* від конкуренції з боку

виробників третіх країн, поступово адаптуючи національних виробників до глобальної конкуренції.

Створення умов вільного руху товарів в ЄС доповнювалося розробкою та впровадженням засад **єдиної зовнішньоторговельної політики ЄС**, перший етап якої завершився у 1968 р. створенням митного союзу. В середині Спільноти в межах митного союзу, як одного зі зміцнювальних елементів спільної торговельної політики, було впроваджено єдиний митний тариф країн, здійснено гармонізацію митних правил, перш за все визначення митної вартості, країни походження товарів, уніфікацію товарної номенклатури, процедур митної очистки тощо, скасовано ввізне мито, кількісні обмеження та реалізовано заходи еквівалентної дії у торгівлі між державами-членами, а зовні — запроваджено спільний митний тариф та спільну торговельну політику.

Спільна торговельна політика ґрунтується на універсальних *принципах*, що стосуються тарифних платежів, укладання тарифних і комерційних угод, гармонізації заходів з лібералізації, експортних стратегій та заходів із захисту торгівлі, зокрема й тих, що розглядали в перебігу судових справ щодо демпінгу та субсидій. Європейські Інституції узгоджують єдиний митний тариф, укладають митні й торговельні угоди, гармонізують заходи з лібералізації торгівлі з третіми країнами, визначають експортну політику та вживають запобіжних заходів, передусім для того, щоб припинити нечесну торговельну практику.

Найважливішим об'єднувальним чинником торговельної політики Спільноти є **Спільний митний тариф (СМТ)**. Розроблення попередніх варіантів і вдосконалення СМТ здійснювали з урахуванням положень ГАТТ. Тарифи системи СМТ від самого початку були низькими, що відповідало основній меті лібералізації міжнародної торгівлі. При цьому учасником переговорів ГАТТ/СОТ є не окремі держави-члени, а Європейська Комісія, котра діє на основі доручення Ради. Проте одним із центральних принципів ГАТТ і СОТ є збалансування взаємних вигід (принцип глобальної взаємності). Для Європейського Союзу це означає, що він може пов'язувати відкриття доступу учасників економічного процесу з тієї чи іншої третьої країни до вигід єдиного ринку з наданням аналогічних можливостей для європейських підприємств (фірм, компаній) у відповідній країні або принаймні з усуненням будь-якої дискримінації щодо них. Це передбачає застосування індивідуального підходу до третіх країн і єдиного підходу з боку всіх держав-членів. Правила єдиного ринку зобов'язують останніх проявляти до тієї чи іншої третьої країни однакове ставлення.

Структура та рівні єдиного митного тарифу ЄС, який щорічно видається Комісією у двох варіантах, відображає основні **особливості зовнішньоторговельної політики Союзу**.

По-перше, рівень єдиного митного тарифу ЄС постійно знижується на підставі домовленостей у межах раундів переговорів ГАТТ/СОТ. Окремі товари (масляничне насіння, корм для худоби, мінеральні продукти – окрім палива, дерево, гума) обкладаються імпорнтними зборами замість мита.

По-друге, ЄС зберігає митний та нетарифний захист деяких видів чутливої сільськогосподарської продукції у межах Єдиної сільськогосподарської політики Союзу. Наприклад, імпорнтне мито на цукор становить 80%, на тютюнові вироби – 180%. Кількісні обмеження також застосовуються для захисту інших чутливих галузей та товарів: продукції чорної металургії, текстилю, хімікатів, взуття, скляних виробів.

По-третє, ЄС широко використовує різні схеми преференцій, що надаються окремим країнам та групам країн. Наприклад, існують: загальна схема преференцій для країн, що розвиваються; розширені пільги для країн АКТ у межах Ломейських та Котонських угод, а також країн – сусідів ЄС у Північній Африці та Близькому Сході (Алжир, Марокко, Туніс, Єгипет, Йорданія, Ліван, Сирія); режим вільної торгівлі з ЕАСТ; Угоди про асоціацію з Туреччиною, Мальтою, Кіпром; Європейські угоди з Польщею, Чехією, Словаччиною, Угорщиною, Болгарією, Румунією, Латвією, Литвою, Естонією; Угоди про вільну торгівлю промисловою продукцією з Ізраїлем.

До того ж ЄС надає значні преференції країнам Андського пакту та Центральної Америки з метою боротьби з розповсюдженням наркоматеріалів. ЄС вже має дев'ять угод про зону вільної торгівлі з країнами регіону та три угоди про митний союз із Кіпром, Мальтою, Туреччиною. Угоди про вільну торгівлю також діють із Південною Африкою та Мексикою. Ведуться переговори з країнами Латинської Америки (Меркосур та Чилі), країнами-членами Ради співробітництва країн Перської затоки (Саудівська Аравія, Бахрейн, Кувейт, ОАЕ, Оман). Між Росією та ЄС триває переговорний процес про створення Спільного європейського економічного простору. Західним новим незалежним країнам (Молдова, Білорусь, Україна) Євросоюз також пропонує використовувати цей інструмент.

Систему преференційних торговельних угод ЄС з іншими країнами можна уявити як піраміду, в основі якої знаходяться країни, торгівля з якими здійснюється за загальним принципом найбільшого сприяння (most favoured nation – MFN), а на вершині – країни з

найбільшими преференціями. Кожна сходинка такої піраміди означає рівень відкриття внутрішнього ринку ЄС для третіх країн шляхом визначення сфери товарного покриття, глибини зменшення тарифу, обсягу тарифних квот, адміністративних правил та процедур доступу на ринки Союзу. Найбільші преференції мають країни, що розвиваються – на них поширюється Загальна система преференцій. З 1964 р. для окремих країн Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону ЄС надає спеціальні торговельні преференції, з 2008 р. ці угоди замінені на Угоди економічного партнерства. Для найменш розвинених країн з 2001 р. ЄС запропонував нову ініціативу «Все, крім зброї» (Everything But Arms – ЕВА), яка передбачає вільний доступ на ринки Союзу всіх товарів без мита та квот, окрім свіжих бананів, рису і цукру, ринки яких відкриваються поступово.

По-четверте, Європейський Союз активно використовує нетарифні заходи регулювання зовнішньої торгівлі, перш за все паратарифні інструменти; податки на додану вартість; акцизи; сільськогосподарський збір; компенсаційний збір; антидемпінгові заходи; компенсаційне мито; кількісні обмеження (квоти); імпорتنі заборони; добровільне обмеження експорту; ліцензування; технічні вимоги. У своїй політиці експортного регулювання ЄС дотримується принципу вільного здійснення експорту у треті країни. Контроль та обмеження експортних поставок стосується лише незначного переліку товарів. Водночас, ЄС використовує добровільне обмеження експорту в інші країни продукції текстильної, швейної, взуттєвої галузей промисловості, чорної металургії, верстатів, автомобілів, побутової електроніки, посуду тощо. Приміром, поставки сталі з ЄС обмежені за угодою 7%-ми відповідного ринку в США.

Таким чином, зовнішньоторговельна політика Європейського Союзу спрямована на лібералізацію експорту й імпорту (передусім промислової продукції), поступове зменшення тарифу та усунення нетарифних заходів, що стримують міжнародний обмін. Одночасно зовнішньоторговельна політика ЄС зберігає достатньо високий рівень захисту окремих «чутливих» секторів і сфер внутрішнього ринку ЄС через митні та нетарифні обмеження, які доповнюються спеціальною галузевою комунітарною конкурентною політикою.

Надання допомоги з розвитку відбиває як прагнення до солідарності між розвиненими країнами ЄС та менш розвиненими країнами світу, так і економічну потребу Союзу в гарантуванні постачання сировинних матеріалів і створення ринків збуту для своєї продукції.

Згідно зі ст. 177 Договору про ЄСп, **політика Спільноти в сфері**

співпраці з розвитку є комплементарною, тобто має доповнювати політики, що їх реалізують держави-члени, та сприяти забезпеченню сталого економічного й соціального розвитку країн, що розвиваються; безперешкодної та поступової інтеграції їх до світової економіки; боротьби з бідністю в цих країнах. Згідно зі ст. 301 ДЕСп Спільнота має право застосовувати політично вмотивовані економічні санкції, що в результаті перетворює будь-яку угоду про співпрацю на інструмент широкого політичного, соціального й економічного підходу. Вимоги щодо реалізації проєктів у рамках політики Спільноти у сфері міжнародної співпраці сприяють досягненню загальної мети розвитку й консолідації демократії та норм права, а також дотримання прав людини та забезпечення основних свобод у третіх країнах.

Спільна політика щодо допомоги з розвитку передбачає також залучення тендерних питань у процеси співпраці з розвитку, зокрема, шляхом підтримки внесення до складу проєктів Спільноти з розвитку тих видів діяльності, що спрямовані на ліквідацію істотних тендерних нерівностей, які були наявні в таких проєктах, а також шляхом розбудови внутрішнього потенціалу розвинутих країн для впровадження тендерного виміру до цих проєктів. Крім того, ЄС сприяє повномасштабному залученню *екологічного виміру* до процесів розвитку; зокрема, йдеться про збереження тропічних лісів і стабільне господарювання у цих та інших видах лісів у країнах, що розвиваються.

На сьогодні Європейським Союзом нагромадив потужний арсенал **інструментів допомоги з розвитку** – від підписання Конвенції з Африканськими, Карибськими та Тихоокеанськими країнами (АКТ) та особливих відносин з колишніми колоніями та заморськими територіями до надання допомоги країнам, які не мають угод про асоціацію з ЄС, запровадження узагальненої системи тарифних преференцій участі в угодах про світову торгівлю деякими видами товарів та надання допомоги через недержавні організації, що займаються розв'язанням низки глобальних проблем, зокрема проблеми голоду. Фактично в 1990-х рр. ЄС та його держави-члени забезпечили 45% світового обсягу офіційної допомоги з розвитку для країн, що розвиваються, тоді як на США припадало менш ніж 20%.

Крім того, Європейський Союз використовує широкий *спектр ресурсів політики допомоги з розвитку* – від співпраці в промисловому й технологічному секторах до запровадження режиму сприяння в торгівлі, надання допомоги в забезпеченні харчами та фінансової допомоги. *Фінансова допомога* може здійснюватися у формі позик та ризикового капіталу з ресурсів Європейського інвестиційного банку (ЄІБ), субсидій Європейського фонду розвитку (ЄФР); або субсидій, передбачених

іншими статтями бюджету Спільноти, що стосуються, зокрема, надання допомоги в забезпеченні харчовими продуктами. ЄФР фінансується в рамках розрахованої на п'ять років програми спеціальних внесків держав-членів, проте одночасно є одним зі складників бюджету Спільноти. Нова система застосування програмного підходу до розподілу допомоги, наданої Спільнотою, сприяє підвищенню гнучкості партнерства й покладає на держави АКТ більшу відповідальність, зокрема, шляхом запровадження *системи циклічного програмування* (rolling programming), в рамках якої передбачено ліквідацію поняття позапрограмної допомоги, тобто допомоги, що її планує Спільнота в односторонньому порядку. Нині держави АКТ мають більші повноваження стосовно визначення цілей, стратегій і проектів, а також щодо управління програмами та їхнього вибору. Фінансову допомогу у визначеному обсязі відтепер надають не автоматично. Розподіл субсидій здійснюється за результатами оцінювання потреб та ефективності роботи, відповідно до критеріїв, розроблених у процесі переговорів між країнами АКТ та Спільнотою. Ці критерії відбивають основні цілі партнерства, зокрема досягнення прогресу в проведенні інституційної реформи, боротьби з бідністю тощо.

Нині чинні *низка міжнародних домовленостей про асоціацію колишніх колоній і заморських територій (ККЗТ)* та ЄС, які охоплюють двадцять ККЗТ, залежних від Франції, Нідерландів, Великої Британії та Данії (Гренландія). Хоча ці країни діють під опікою держав-членів, а їхні громадяни, починаючи з 1996 р., вважаються громадянами ЄС, ККЗТ не входять до складу Союзу, але пов'язані з ним угодами про асоціацію і в такий спосіб користуються допомогою з боку ЄФР та отримують вигоди від реалізації деяких інших заходів у сфері розвитку співпраці, як і країни АКТ. До *галузей, де вдаються до співпраці у фінансовій і технічній сферах*, належать сільське господарство та розвиток сільської місцевості, рибальство, розвиток промисловості, використання потенціалу в гірничодобувній та енергетичній галузях, транспорт і комунікації, розвиток торгівлі та послуг, регіональна кооперація, а також співпраця в культурній та соціальній сферах. Залежно від рівня розвитку та ситуації в ККЗТ, докладаються також зусилля з налагодження тісної співпраці між ними та країнами АКТ.

Спільнота реалізує *програму надання фінансової й технічної допомоги країнам, що розвиваються, з Південної Америки й Азії*. Стосунки ЄС з цими країнами реалізуються через угоди про співпрацю, які обмеженіші за своїми масштабами і не передбачають забезпечення пільгового доступу на ринки ЄСп експортної продукції з країн Азії та Латинської Америки, за винятком тих моментів, що відбиті в

Генеральній системі преференцій (GSP), яка передбачає надання тарифних пільг приблизно 130 країнам, що розвиваються, або, в деяких випадках, забезпечення безмитного доступу на ринки Спільноти їхніх промислових товарів та окремих видів сільськогосподарського експорту.

Співпраця Спільноти з країнами Азії та Латинської Америки передбачає надання фінансової та технічної допомоги і визначення нових пріоритетних сфер, серед яких довкілля, людський вимір процесу розвитку та захист прав людини. Кошти спрямовується на задоволення потреб аграрного сектору або на реалізацію проектів, пов'язаних із сільським господарством (дослідження в аграрному секторі та харчовій галузі, кредитування сільгоспвиробників тощо); на проведення реабілітаційних і невідкладних відновлювальних робіт у разі природних або техногенних лих; на програму підтримки та надання допомоги людям, що змушені покинути свої домівки (біженцям, мігрантам тощо).

Чимало країн, що розвиваються, надзвичайно залежні від експорту лише одного або двох товарів, і, відповідно, їхні доходи можуть істотно збільшуватися або зменшуватися залежно від коливань світових цін на ці товари. Як наслідок, міжнародні угоди, досягнуті в рамках Конференції ООН з торгівлі й розвитку (UNCTAD), передбачають підтримку або стабілізацію виробництва деяких видів товарів. Ці угоди загалом стосуються трьох аспектів: цін, кількісних показників і механізмів (квоти на виробництво, резервні запаси тощо). Країни-виробники розглядають подібні товарні угоди переважно як засіб гарантування своїх надходжень від експорту й забезпечення певного рівня доходу для виробників, тоді як імпортери сприймають їх як засіб забезпечення в майбутньому гарантованого постачання певної кількості того чи іншого продукту за заздалегідь установленою ціною. Для різних видів продукції укладаються різні угоди, деякі з них спрямовані на поліпшення збуту та підвищення конкурентності, інші передбачають спроби втручання у вільну роботу ринкових механізмів на світовому рівні.

Крім того, політика Спільноти щодо допомоги з розвитку спрямована на підтримку демократичних режимів, дотримання прав людини, поліпшення становища жінок і захист довкілля в країнах-реципієнтах, хоча й без особливих успіхів.

Управління Європейської Спільноти з питань надання гуманітарної допомоги (УЕСГД), поліпшуючи систему мобілізації допомоги Спільнот, покликане підвищити обізнаність громадян ЄС про рівень дієвості європейських гуманітарних заходів, оскільки надання допомоги здійснюється за рахунок європейських платників податків.

Зовнішні відносини Європейського Союзу в своєму сучасному

вигляді тісно пов'язані торговельною політикою та політикою Спільноти щодо допомоги з розвитку і є прообразом реальної спільної зовнішньої політики.

Найбільш тісні зв'язки ЄС має з **Європейською асоціацією вільної торгівлі** (ЄАВТ, 1959 р.), з якою 1972 р. та 1973 р. було підписано угоди про вільну торгівлю. Ці угоди усунули митні тарифи й інші обмеження для торгівлі промисловими видами продукції. Крім того, Спільнота погодилася піти на певні поступки в реалізації спільної сільськогосподарської політики, які доповнювалися взаємними поступками країн ЄАВТ в аграрному секторі. Договір про ЄЕЗ встановлює асоціацію дванадцяти країн ЄС з трьома країнами ЄАВТ – Норвегією, Ісландією та Ліхтенштейном. Нові члени ЄС стають учасниками Договору про ЄЕЗ.

Метою Договору про ЄЕЗ є створення динамічного й однорідного інтегрованого економічного утворення на основі спільних норм і однакових умов для конкуренції. Окрім дотримання принципу «чотирьох свобод» в умовах єдиного ринку, Договір про ЄЕЗ передбачає зміцнення й розширення відносин між Спільнотою та країнами ЄАВТ у сферах, що можуть впливати на бізнесову діяльність, передусім у сферах соціальної політики, захисту споживачів і довкілля, статистики, корпоративного законодавства, дослідної діяльності та розвитку, інформації, освіти, малих і середніх підприємств, аудіовізуальному та туристичному секторах.

Першим проявом інтересу Спільноти до **країн Центральної та Східної Європи** став план дій у рамках програми «ФАРЕ», який з 1990р. був поширений практично на всі країни Центральної та Східної Європи, у 1991 р. – на країни Балтії, у 1992 р. – на Словенію, а в 2000р. – на Балканські країни. 9 червня 1977 р. були затверджені нові принципи ФАРЕ, що мали переорієнтувати програму на підготовку країн-претендентів до вступу в ЄС, які впроваджуються за допомогою розроблених Комісією так званих «програм партнерства з питань готування до вступу». Вони забезпечують підґрунтя для програмно-цільового розподілу коштів «ФАРЕ» з урахуванням двох пріоритетів:

1) розбудови інституційного потенціалу, яка передбачає надання допомоги в зміцненні демократичних інституцій та органів державного управління і виконанні економічних і політичних вимог, що висуваються до потенційних держав-членів (особливо у сфері юстиції та внутрішніх справ);

2) фінансуванні інвестицій, що стосується сфер, де впровадження норм Спільноти потребує значних ресурсів та реалізації великих проєктів (охорона довкілля, транспорт, забезпечення якості харчових

продуктів, умови на робочому місці тощо).

Паралельно з «ФАРЕ» і у зв'язку з нею для надання допомоги країнам ЦСЕ створено три спеціальні потужні інструменти:

1) Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР, 1991 р.), завдання якого полягає в забезпеченні підтримки переходу до вільної ринкової економіки й сприяння становленню приватних та індивідуальних підприємств у країнах Центральної та Східної Європи, що визначають і впроваджують принципи багатопартійної демократії;

2) Європейський фонд підготовки та перепідготовки, який діє як незалежна організація, що тісно співпрацює з центром розвитку професійної освіти («CEDEFOP»), зосереджує свою роботу на професійному та неперервному навчанні й перепідготовці кадрів у певних секторах;

3) Програму транс'європейської мобільності студентів університетів («ТЕМПУС»), яка сприяє мобільності викладачів, студентів і адміністративних працівників. Окрім різних додаткових заходів, вона передбачає реалізацію спільних тренінгових проектів за участі університетів і компаній країн Східної Європи та їхніх партнерів з принаймні двох країн-членів ЄС. Програма.

ЄС ухвалено Пакт про стабільність у Південно-Східній Європі, мета якого полягає в сприянні співпраці між **країнами Південно-Східної Європи** щодо реалізації комплексних заходів стабілізації, безпеки, демократизації, відбудови економіки та розвитку регіону, аби встановити сталі добросусідські стосунки між цими країнами, між ними та міжнародною спільнотою. Європейське партнерство поширюється на Албанію, Боснію та Герцеговину, Хорватію, колишню республіку Македонію та Сербію й Чорногорію, разом з Косово, та передбачає пріоритетні напрямки співпраці на основі аналізу різної ситуації кожного з партнерів, стану підготування до інтеграції в Європейський Союз. Для західно-балканських країн і територій, які беруть участь або пов'язані з процесом стабілізації та асоціації ЄС, було запроваджено виняткові заходи у сфері торгівлі, європейське партнерство, інтенсифікацію політичного діалогу в галузі спільної зовнішньої та безпекової політики, надано дозвіл на участь у деяких програмах Спільноти.

Спільнота відіграє вирішальну роль у забезпеченні технічної допомоги країнам-членам **Співдружності незалежних держав (СНД)**. 1990 р. започатковано програму технічної допомоги колишнім радянським республікам на підтримку відновлення й економічних реформ (програма ТАСІС), яка мала наслідком укладення угод про партнерство й співпрацю з 13 державами Східної Європи та центральної

Азії, а саме: Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Монголія, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан та Україна.

Загальна програма допомоги прагне полегшити перехід цих 13 країн до ринкової економіки, утвердити демократію та верховенство права та базується на принципах і цілях, визначених в *угодах про партнерство та співпрацю* (УПС), а також на *угодах про торгово-економічну співпрацю*, що їх ЄС уклав з кожною з цих країн. Програма зосереджує допомогу на таких напрямках: підтримка інституційної й адміністративної реформ; приватного сектора та економічного розвитку; підтримка в подоланні наслідків перехідного періоду; розвиток мереж інфраструктури; сприянні захистові довкілля й управління природними ресурсами та розвиткові економіки села. Програма також заохочує міждержавну, міжрегіональну та транскордонну співпрацю: а) між самими державами-партнерами; б) між державами партнерами та Європейським Союзом; в) між державами-партнерами й країнами Центральної та Східної Європи.

Зараз пропонується застосування *європейської політики сусідства*, яка передбачає нові договірні відносини ЄС з сусідами Союзу на сході й на півдні у формі *європейських угод про сусідство*. Йдеться про поглиблення відносин у таких сферах, як політичний діалог і торгівля, заходи підготовки партнерів до більшої частки у внутрішньому ринку, тісну співпрацю у сфері правосуддя та внутрішніх справ.

Середземноморські країни мають велике економічне значення для Європейського Союзу, становлять групу його найбільших торговельних партнерів і мають тісні історичні та культурні зв'язки з деякими його державами-членами. Починаючи з 1995 р. відносини між Європейською Спільнотою та 12 середземноморськими країнами (Алжир, Кіпр, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Мальта, Марокко, Туніс, Туреччина та Палестинська автономія) стають дедалі тіснішими.

Згідно з положеннями Барселонської декларації, *трьома основними складниками євро-середземноморського партнерства* є: створення зони миру та стабільності шляхом налагодження партнерства у сфері безпеки; створення зони спільного процвітання шляхом налагодження економічного та фінансового партнерства; створення партнерства з соціального й культурного розвитку та гуманітарних питань, а також людських ресурсів, сприяння поглибленню взаєморозуміння між країнами та процесів обміну між громадянськими суспільствами. Середземноморська політика передбачає застосування до кожної з країн індивідуальної стратегії.

В основу нової стратегії Спільноти щодо **країн Азії** покладено

ідеї партнерства з розвитку і політичного діалогу. Пріоритетами цієї стратегії є поліпшення репутації Європи в країнах Азії та створення клімату, сприятливого для розвитку торгівлі й інвестицій; вдосконалення координації управління допомогою з розвитку з метою забезпечення економічного розвитку менш розвинених країн регіону та подолання в них бідності.

Нові неpreferenційні угоди (угоди «третього покоління», що поширюються на три напрями співпраці (з торгівлі, економіки та з питань розвитку) та враховують вимоги дотримання прав людини) укладено з Індією, Монголією, Шрі-Ланкою, В'єтнамом та Непалом.

Допомога Спільноти позитивно вплинула на країн-членів *Асоціації країн Південно-східної Азії* (АСЕАН), куди входять Бруней, Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд і В'єнам.

Програма співпраці ЄС з *Китаєм* нині зосереджується на підтримці сталого розвитку для забезпечення успіху загального реформування в Китаї та виконання зобов'язань, що їх він узяв на себе в рамках СОТ. Відносини Спільноти з *Японією* регулюються спільною декларацією, прийнятою 18 липня 1991 р., в якій встановлено загальні принципи й цілі співпраці між двома сторонами, зокрема рівний доступ товарів на відповідні ринки із забезпеченням однакових можливостей шляхом усунення перешкод для торгівлі й інвестицій. поступова лібералізація ринку Спільноти й завершення формування єдиного ринку.

Європейський Союз є найбільшим торговельним партнером **Сполучених Штатів Америки** і пов'язаний з цією країною культурою, традиціями та дружбою, а також спільними економічними й політичними інтересами, втіленими в міжнародних організаціях: Організації економічної співпраці і розвитку (ОЕСР) та Північно-Атлантичному альянсі (НАТО). Зміцнення стосунків мало наслідком прийняття 22 листопада 1990 р. *трансатлантичної декларації*, в якій сторони підтвердили свої зобов'язання щодо продовження та посилення співпраці на рівних засадах і з цією метою погодилися провадити спільні консультації з важливих питань, що становлять взаємний інтерес, а також активізувати діалог у межах формальної системи контактів. З 1995 р. співпраця зосереджена довкола чотирьох «стовпів», серед яких: зміцнення миру, розвиток стабільності й демократії та прискорення розвиткових процесів у всьому світі; реагування на глобальні проблеми; сприяння розширенню світової торгівлі та встановлення тісніших економічних взаємин; налагодження міцніших зв'язків між партнерами, а також започатковано програми співпраці у сфері вищої та професійної освіти.

Відносини Спільноти з **Канадою** спочатку базувалися на договорі

між Євратомом і Канадою про мирне використання атомної енергії, договорі між ЄЕС та Канадою про торговельно-економічну співпрацю та договорі про рибну ловлю. 22 листопада 1990 р. сторони ухвалили спільну декларацію, яка спиралась на преференційні відносини, запроваджені рамковою угодою про співпрацю 1976 р.

Спільнота впродовж багатьох років надає допомогу **країнам Латинської Америки** як групі країн, що не асоційовані з Союзом. Політична декларація, підписана в Римі 20 грудня 1990 р. між Спільнотою та країнами Латинської Америки, що є членами «*групи Ріо*» (Аргентиною, Болівією, Бразилією, Чилі, Колумбією, Еквадором, Мексикою, Панамою, Парагваєм, Перу, Уругваєм та Венесуелою), спрямована на зміцнення зв'язків між цими двома групами країн, а також конкретні спільні цілі, зокрема скорочення озброєнь, економічний розвиток і захист довкілля.

У 1986 р. Спільнота уклала рамкову угоду з питань торговельної й економічної співпраці та розвитку з країнами *Центрально-американської економічної інтеграції* (Коста-Рикою, Сальвадором, Гватемалою, Гондурасом та Нікарагуа) і Панамою. В угоді про співпрацю між Спільнотою та країнами *Андського пакту* або *Картагенського договору* (Болівією, Колумбією, Еквадором, Перу та Венесуелою) особливо наголошено на консолідації систем регіональної інтеграції та підтримці принципів демократії й прав людини. Європейський Союз також надає технічну допомогу *спільному ринку країн Меркосур* (до якого входять Аргентина, Бразилія, Парагвай та Уругвай), має рамкову угоду про міжрегіональну економічну та торговельну співпрацю. Надаючи підтримку латиноамериканським країнам у їхніх зусиллях з розвитку (на двосторонньому рівні) та інтеграції (на багатосторонньому рівні), Європейський Союз сподівається, що це сприятиме політичній стабільності, економічному й соціальному розвитку в цьому регіоні світу, який, попри всі його теперішні економічні й соціальні проблеми, багатий на сировинні матеріали і є містким потенційним ринком.

Контрольні питання

1. Як законодавство щодо митного союзу впливає на спільну торговельну політику?
2. В чому полягає необхідність спільних правил щодо імпорту?
3. Назвіть спільні заходи ЄС із захисту своєї торгівлі.
4. Якими є основні напрями спільної політики допомоги з розвитку ?

5. Чи допомагає ЄС якимось іншим країнам, окрім США?
6. Назвіть механізми підтримки розвитку, що застосовується ЄС стосовно АКТ.
7. В чому полягає різниця між зовнішніми відносинами ЄС та його зовнішньою і безпековою політикою ?
8. Чому країни Центральної та Східної Європи поставили собі за мету вступити до ЄС?
9. Чи заважає міжнародна конкуренція добрим партнерським стосункам Спільноти з іншими країнами світу?
10. Проаналізуйте основні цілі спільної політики з питань безпеки та зовнішніх відносин.

Ситуаційні завдання

Ситуаційне завдання 1 «ЄС та китайський текстиль»

В січні 2005 р. вийшов термін Домовленості щодо текстилю і тканин, прийнятого у 1995 р. (одночасно із створенням СОТ) США, Канадою, Євросоюзом та Норвегією, щоб обмежити квотами текстильний експорт з країн, що розвиваються, зокрема з Китаю. Ця домовленість була задумана як перехід від старої Домовленості щодо тканин, прийнятої розвинутими країнами в 1974 р. для захисту своїх виробників від бурхливого зростання текстильного експорту країн, що розвиваються, до повністю лібералізованого і вільного від будь-яких обмежень світового ринку текстилю.

З початку 2005 р. з Марселя, Генуї та інших великих портів по Євросоюзу потекли фури, навантажені китайським одягом. Навіть з націнками одяг продавався за невиданими в Європі цінами – майже задарма. Недивно, що він швидко знайшов свого покупця. Європейці, що втомилися від зростання цін і падіння рівня життя, з ентузіазмом поновлювали свій гардероб.

Європейські текстильники неодноразово зверталися до Єврокомісії з проханням стримати безконтрольний потік китайських товарів, які наповнили Європу, і запровадити квоти. Підстави для цього були досить серйозними. З початку року експорт китайського текстилю до країн ЄС збільшився на 400%, в результаті ціни на європейських ринках помітно впали, а місцеві виробники почали розорюватися. Однак запровадження квот прямо протиречило ліберальному духу нової Єврокомісії, яка була створена для проведення ліберальних економічних реформ в ЄС, й політиці жорстких реформ, які вона має намір проводити в ЄС. Й без того

недобра економічна ситуація в «старих» країнах ЄС значно погіршилася через дешевий китайський експорт. Місцеві виробники, щоб якось утриматися на поверхні, стали різко скорочувати витрати: звільняти робітників, скорочувати зарплатню та збільшувати робочий день. Безробіття в текстильній та взуттєвій галузях ЄС різко підскочило.

В ЄС, насправді, в запасі залишався єдиний засіб втримання китайського експорту. Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. Євросоюз та США підписали свої власні домовленості з Китаєм щодо експорту товарів з цієї країни, які були прийняті як умова для прийняття Китаю до СОТ. За цими домовленостями Євросоюз і США мають право квотувати будь-які з 91 найменувань товарів ще протягом трьох років після закінчення строку основної домовленості, якщо, на їх думку, поява на ринку цих товарів викличе які-небудь проблеми для місцевих виробників. Нижня межа квот складає 7,5%, тобто китайці мають право щороку збільшувати експорт своїх товарів якнайменше на 7,5% від існуючого рівня. Американці запровадили квоти на більшу частину текстилю значно раніше.

Вірно оцінивши ситуацію, в Єврокомісії вирішили, що настав час піти назустріч місцевому бізнесу й споживачам. На початку червня 2005 р. Євросоюзу вдалося домовитися з Китаєм про обмеження текстильного імпорту з цієї країни до 2008 р.: це обмеження зростання експорту десяти найменувань текстилю (з 35 існуючих) на 10% на рік, тобто навіть в цьому обмеженому просторі ринок не зміг втриматися на рівні 7,5%. Але свято закінчилося дуже швидко. Китайці радикально зменшили ціни на одяг місцевих виробників. Речі, вироблені у Франції або Італії, здавалися тепер дуже дорогими. Вони припинили продаватися або уходили за безцінок. Малим компаніям було найгірше – більшість просто не могла зрозуміти, чому китайські товари наводнили ринок. На думку ідеологів європейських реформ, ЄС треба просто визнати, що в цій галузі його економіка абсолютно неконкурентоспроможна порівняно з китайськими виробниками.

Проте європейські промисловики вважають, що й після 2008 р. в них залишаються інструменти для боротьби з потоком китайських товарів. Наприклад, звернення до СОТ зі скаргою на китайський демпінг та схожі прийоми. До європейських текстильників приєдналися виробники взуття. Вони не тільки звернулися до Єврокомісії з вимогою вжити заходів проти зростання китайського експорту взуття, який з початку року зріс на 700%, але й провели велику демонстрацію в Брюсселі. Побоюючись революції, за дорученням Єврокомісії була подана відповідна скарга до СОТ.

Питання для обговорення:

1. Що спонукало Євросоюз на запровадження квот на імпорт?
2. Що очікує європейських виробників одягу та взуття з приходом на євrorинок дешевих китайських товарів?
3. Який вихід з ситуації, що склалася, можна запропонувати?
4. Чи завжди є доречним проведення реформ з лібералізації економіки будь-якою ціною?

Ситуаційне завдання 2

«ЄС вимагає від Китаю зміни торговельних практик»

Євросоюз і США натискають на Китай, вимагаючи змінити існуючі торговельні практики, вжити заходи по боротьбі з підробками й відпустити курс юаню, передає агентство Reuters. Голова ЄС Жозе Мануел Баррозу відзначив, що торговельне співробітництво з Китаєм має ключове значення для світової економіки. В 2009 р. торговельні операції між країнами ЄС і Китаєм склали 327 млрд. євро. Завдяки операціям з Китаєм в 2009 р. торговельний дефіцит ЄС скоротився до 133,1 млрд. євро в порівнянні з 169,5 млрд. в 2008 р.

5 жовтня 2010 р. канцлер Німеччини Ангела Меркель зустрілася із прем'єром Держради КНР Вень Цзябао і пообіцяла добитися визнання за Китаєм статусу «країни з ринковою економікою» до 2016р., що забезпечить захист від антидемпінгових штрафів. Європейський комісар по торгівлі Карел де Гюхт заявив, що дострокове присвоєння статусу можливо в тому випадку, якщо Китай виконає ряд вимог, зокрема, забезпечить доступ на внутрішній ринок, гарантує захист інтелектуальної власності й перегляне курс національної валюти. Представники ЄС призвали КНР припинити штучне стримування росту курсу юаню, однак, Вень Цзябао повторив, що політика Пекіна спрямована на забезпечення стабільності національної валюти. Даний діалог відбувається на тлі наростаючої погрози «валютних воєн», коли найбільші промислові держави, США і Японія, навмисно девальвують свою валюту, а країни з економікою, що розвивається, Бразилія й Південна Корея, обмежують приплив іноземного капіталу.

Генеральний секретар Торгово-промислової палати Євросоюзу Арнальдо Абрुзіні вважає, що ЄС слід змусити Пекін вжити заходів по боротьбі з підробками: «Вони знецінюють наш бізнес, і ЄС може відповісти введенням режиму ембарго». ЄС уже ввів ряд антидемпінгових мита, зокрема, на вироблене в Китаї скловолокно, використовуване в машинобудуванні, виробництво вітряних турбін і бездротових модемів. Провідний економіст організації Bussiness

Еугоре Марко Стокер, навпаки, стверджує, що Європа повинна втриматися від введення торговельних санкцій.

Китай, безсумнівно, виграє від відновлення економіки країн еврозони, одержавши можливість збільшити поставки дешевої сировини для промислового виробництва й товарів широкого вжитку. Позиції країн ЄС розходяться через власні інтереси. Великобританія й Швеція відкриті для вільної торгівлі, у той час як Франція, Італія й Німеччина захищають внутрішній ринок від іноземної конкуренції.

Питання для обговорення:

1. Наведіть позитивні та негативні чинники змінити існуючих торговельних практик як для Китаю, так і для ЄС.
2. Обґрунтуйте необхідність вжиття заходів по боротьбі з підробками.
3. Охарактеризуйте позиції країн ЄС щодо введення торговельних санкцій проти Китаю.

Ситуаційне завдання 3 **«Європейські роздрібні мережі»**

В секторі роздрібної торгівлі продуктами харчування в Європі бурхливо йде процес консолідації бізнесу. За даними дослідження компанії McKinsey, кількість злиттів з 1994 до 1998 рр. зросла у 4 рази. Але порівняно з американською галуззю європейці тільки на початку шляху. Найбільші 5 компаній США мають 35% ринку, та ж сама кількість найбільших європейських компаній володіє тільки 26% свого ринку. На початку 90-х рр. XX ст. більшість мереж європейської роздрібної торгівлі продуктами харчування будувалася за національними схемами. В 1990-1994 рр. компанії 90% свого зростання здійснювали в межах місцевого ринку, а в наступні 4 роки майже 50% зростання прийшло на міжнародні злиття та об'єднання. Смаки споживачів США більш однорідні, ніж в Європі, тому європейським компаніям важче реалізовувати переваги, які надає масштаб бізнесу.

Існує два можливих шляхи розвитку європейських роздрібних компаній: 1) формування загальноєвропейської ліги чемпіонів – групи сильних загальноєвропейських роздрібних мереж; 2) утворення сильних регіональних компаній.

Якщо подивитися на галузь, то видно, що консолідація бізнесу, в тому числі за рахунок міжнародних об'єднань, швидше йде на насичених ринках. Прикладом можуть служити такі мережі як METRO в Німеччині чи Casino у Франції. Їх стеля готівки відповідає лише 30% їх капіталізації. У Великій Британії, навпаки, місцеві мережі Safeway,

Sainsbury вже не мають такого стимулу зростання, оскільки їх теперішні результати майже повністю відповідають ринковій вартості цих компаній. Це робить їх привабливими об'єктами для купівлі іншими компаніями. Тиск посилюється за рахунок так званого чинника «Wal-Mart». Ця американська мережа показала своїми придбаннями німецьких Wertkauf у 1997 р. та Interspar у 1998 р., а потім британської ASDA у 1999 р., що вона в Європі всерйоз і надовго. Французи говорять, що саме це підштовхнуло Carrefour та Promodes оголосити про об'єднання.

Але більшість злиттів європейці здійснюють у себе вдома, де економію від масштабу легше швидко реалізувати. Об'єднання логістичних мереж та зменшення витрат на інформацію і адміністративних витрати дає миттєві результати у вигляді приросту 1-2% збуту. Крім того в межах однієї країни легше створити споживчу цінність за рахунок передавання ноу-хау від покупця до компанії, яку купують. Це може бути вдалих та популярний у покупців формат магазину, марочна або асортиментна політика.

Під час міжнародних злиттів і об'єднань сумісність в інформаційних системах, логістиці відмічають тільки в 20% випадків, що ускладнює успішний та швидкий розвиток консолідації. Крім того, існують розбіжності в стилях управління, законодавчій базі та поведінці споживачів. Наприклад, Wal-Mart дуже важко встановлював свій американський стиль управління серед співробітників, котрі є членами німецьких профспілок, що забороняли їм носити значки з іменами або привітаннями. Британська мережа Tesco Після виходу на французький ринок важко долала негативний стереотип відносно британської їжі. В умовах відокремлених роздрібних підприємств виробники виграють за рахунок різниць в цінах. З іншого боку міжнародні компанії отримують вигоди від розширення асортименту завдяки розширенню закупівельної бази. Вони також отримують доступ до нових знань і досвіду в роботі зі споживачами.

Для успішної роботи міжнародних компаній потрібний управлінський талант особливого роду. Таких менеджерів треба знайти, навчити й утримати в компанії. З іншого боку міжнародні компанії можуть більше запропонувати талановитим менеджерам щодо кар'єрного зростання та перспектив.

Питання для обговорення:

1. Як йшов процес консолідації бізнесу в секторі роздрібної торгівлі продуктами харчування в Європі?

2. За яким сценарієм, на Вашу думку, піде розвиток галузі європейських роздрібних мереж. Наведіть аргументи.

Ситуаційне завдання 4

«Євросоюз прийняв нові правила маркування»

Дискусія про те, яку інформацію слід указувати на упакованні продуктів харчування, почалася в ЄС більш трьох років тому. Європарламент дійшов згоди й прийняв нові правила маркування продуктів харчування. Німецький депутат Європарламенту Ренаті Зоммер, спілкуючись із журналістами, сказала, що на те, щоб досягти домовленості із приводу інформації на упакованні продуктів харчування, треба було більше часу, чим на проробку будь-якого іншого питання: тільки виправлень було подано близько 3000.

Депутатам Європарламенту довелося зіштовхнутися із просуванням своїх інтересів з боку як виробників, так і інших зацікавлених груп: свою думку висловлювали виробники жувальної гумки, молочні комбінати, об'єднання споживачів і пацієнтів. Але найбільше активно лобювали свої інтереси харчова промисловість і об'єднання споживачів.

Основне питання впиралося в те, чи повинні дані, вказані на упакованні, якимось чином попереджати споживачів або просто надавати інформацію, на підставі якої кожний сам ухвалить рішення. Це питання, зокрема, вилилося в дискусію із приводу «продовольчого світлофора», тобто чи постачати продукти етикетками червоного, жовтого або зеленого кольори залежно від того, скільки вони містять жирів, насичених жирних кислот, солі й цукру. Споживачі, орієнтуючись на колір етикетки, вирішували, наскільки корисний «продукт для здоров'я». Чим більше живильних речовин у продукті відзначені зеленим, тем корисніше він для здоров'я, і відповідно продукти із червоною етикеткою менш корисні.

Європарламент вирішив не робити «продовольчий світлофор» обов'язковим, залишивши його разом із системою маркування GDA у списку добровільних можливостей. Обов'язкова на упакованні інформація про енергетичну цінність або вміст живильних речовин в 100 гр. або 100 мл. продукту.

З винесених на обговорення пропозицій дуже активно обговорювалося питання про те, якого розміру повинне бути маркування. У результаті прийшли до того, що невеликі букви повинні бути як мінімум 1,2 мм., на упакованні невеликих розмірів 0,9 мм. Для підприємств харчової промисловості встановлення мінімальних розмірів написів може обернутися додатковими видатками, особливо якщо інформація на упакованні дається кількома мовами. При розмірі букв 1,2 мм. інформація кількома мовами може не поміститися на упакованні та доведеться робити різне упакування для споживачів, що

говорять на різних мовах.

На думку єврокомісара по охороні здоров'я й захисту споживачів Джона Даллі, найважливішими пунктами постанови є встановлення мінімальних розмірів тексту й обов'язкова інформація про втримування живильних речовин і алергенів. У той же час Даллі не згодний з тим, що нова постанова не зобов'язує виробників подавати інформацію про вміст енергії й живильних речовинах на власній стороні упакування й що ця інформація не є обов'язковою для алкоголю.

Питання для обговорення:

1. У чому полягають нові правила маркування продуктів харчування, прийняті Європарламентом?

2. Чи спричинять за собою, на Вашу думку, нові правила зростання цін на продукти харчування?

Ситуаційне завдання 5

«Європейська політика сусідства»

Європейська політика сусідства (ЄПС) являє собою новий підхід Європейського Союзу до сусідніх країн з метою зміцнення відносин між ЄС і країнами-сусідами ЄС та співробітництва по створенню зони безпеки й добробуту, «кільця дружніх країн» на кордонах Європейського Союзу. Проте Європейська політика сусідства не надає країнам-партнерам перспективи приєднання до Європейського Союзу, лише пропонує привілейовані відносини з ЄС і сприяння в досягненні цілей у різних сферах співробітництва.

ЄПС адресована нинішнім сусідам ЄС, а також тим, хто став ближче до ЄС у результаті розширення. В сферу Європейської політики сусідства включені такі країни: у Східній Європі – Україна, Білорусь і Молдова; на Південному Кавказі – Вірменія, Азербайджан і Грузія; у Середземноморському регіоні – Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Сирія, Туніс, а також Палестинська Автономія. Стратегічне партнерство ЄС з Російською Федерацією здійснюється шляхом створення чотирьох загальних просторів відповідно до рішень Санкт-Петербурзького саміту 2003 р.

Для кожного партнера розроблений індивідуалізований план дій, де визначений шлях уперед на наступні 3-5 років. ЄПС також покликано надати країнам-сусідам ЄС можливість більш тісного співробітництва з ЄС в області політики, безпеки, економіки й культури. Плани Дій містять ряд пріоритетних цілей, виконання яких є найважливішим елементом відносин ЄС із партнерами:

- політичний діалог – припускає питання зовнішньої політики

й політики безпеки, включаючи регіональні й міжнародні питання, запобігання конфліктів і врегулювання криз, а також загальні загрози безпеки (тероризм, поширення зброї масового знищення, незаконний експорт наркотиків і зброї, регіональні конфлікти, тощо);

- політика економічного й соціального розвитку – припускає наявність просунутих преференційних торговельних відносин і розширення фінансової й технічної допомоги; надання перспектив виходу на внутрішній ринок ЄС на основі зближення нормативно-правової бази, участі в ряді програм ЄС і поліпшення комунікацій і фізичної інфраструктури, що зв'язує їх з ЄС;

- торгівля – передбачає значніше відкриття європейського ринку відповідно до принципів СОТ і стандартів ЄС;

- юстиція та внутрішні справи – передбачає співробітництво в галузі міграції, надання притулку, візової політики, заходи щодо боротьби з глобальними загрозами безпеки, відмиванням грошей, а також фінансовими й економічними злочинами; здійсненні конкретних кроків по зміцненню судової системи й розширенню співробітництва між поліцейськими й судовими органами, у тому числі в області сімейного права, та співробітництво між Європолом і Євроюстом.

Відправною крапкою Планів дій є загальний набір питань, які відповідають цілям ЄПС та залежать від конкретних обставин: географічного місця розташування країни; політичної й економічної ситуації; відносини з Європейським Союзом і сусідніми країнами; програм реформ (у відповідних випадках) тощо.

Плани Дій спираються на взаємну прихильність загальним цінностям ЄС в області верховенства закону, належного управління, дотримання прав людини, включаючи права меншин, розвитку добросусідських відносин і принципах ринкової економіки й сталого розвитку. Передбачається також, що країни-партнери беруть на себе зобов'язання у відношенні деяких найважливіших аспектів зовнішньої діяльності ЄС, включаючи, зокрема, глобальні загрози безпеки, дотримання норм міжнародного права й зусилля з розв'язання конфліктів. Наступним кроком можуть стати переговори з укладення нових привілейованих договорів, - Європейських Угод про Сусідство, які можуть замінити нинішнє покоління двосторонніх угод після виконання індивідуалізованих планів дій.

Питання для обговорення:

1. В чому полягає головна мета Європейська політика сусідства?
2. Охарактеризуйте сфери співробітництва, визначені ЄПС в індивідуалізованих планах дій.
3. Чи надає ЄПС країнам-партнерам перспективу приєднання до ЄС?

Ситуаційне завдання 6

«Перегляд Європейської політики сусідства як вікно можливостей для «Східного партнерства»

Прагнучи до всебічної активізації відносин із сусідніми країнами, в яких тривають системні перетворення, влітку 2010 р. ЄС почав стратегічний перегляд Європейської політики сусідства (ЄПС), який дозволив оновити підходи ЄС до своїх партнерів – як південних, так і східних. До роботи Євросоюз уперше залучив країни-партнери. Результати дискусії знайшли своє відбиття в Комунікації «Нова відповідь мінливому сусідству», оприлюдненої 25 травня 2011р., яка була схвалена міністрами закордонних справ ЄС у своїх висновках від 20 червня 2011 р.

Новий підхід ЄС до сусідів базується на принципах взаємної відповідальності й загальної прихильності універсальним цінностям волі, демократії, поваги до прав людини, основним свободам і верховенству права, яких дотримуються всі держави-члени Євросоюзу. Для східних партнерів особливо важливо, що перегляд ЄПС закріпив право кожного з них обирати підтримку й стратегічний напрям розвитку своїх відносин з ЄС. Разом із загальними цінностями, що лежать в основі відносин ЄС із усіма партнерами, країни-партнери самостійно будуть визначати кінцевий результат цих відносин – залишатися партнерами або домагатися в перспективі стати членами ЄС. Поряд із принципом спільної власності принцип диференціації залишається однією з визначальних рис оновленої ЄПС. Партнерство, засноване на цих принципах, буде доповнювати зусилля країн, які мають намір і здатні просуватися далі на шляху більш тісної політичної асоціації й усе більш глибокої економічної інтеграції у внутрішній ринок ЄС.

Актуальним завданням є сприяння з боку ЄС прискоренню економічного розвитку країн-партнерів як східного, так і південного виміру ЄПС. ЄС визнає необхідність підсилити підтримку партнерів, що стали на шлях розвитку стійкої демократії, яка буде залежати від прогресу на шляху реформ, тобто підтримка буде надаватися відповідно потребам кожного партнера, що має намір проводити реформи й ефективно співробітничати з ЄС на всіх можливих напрямках, і може бути зупинена у випадку відмови від реформ. Цей підхід лежить в основі принципу «більше за більше», згідно з яким практична допомога ЄС сусіднім державам буде визначатися не географічним положенням, а винятково прогресом у проведенні реформ. Це створить умови для чесної конкуренції, при яких свідомий вибір на користь політичних, економічних і соціальних реформ буде

сприяти досягненню стратегічних цілей обох сторін – як ЄС, так і країн-партнерів.

Що стосується «Східного партнерства», слід виділити дві головні ідеї, які наповнюють змістом це вікно можливостей.

1. «Східне партнерство» покликано сприяти формуванню політичної асоціації й поглибленню економічної інтеграції між Європейським Союзом і державами-партнерами. Політика «Східного партнерства» буде підтримувати політичні й соціально-економічні реформи в країнах-партнерах, сприяючи їх зближенню з ЄС. ЄС продовжує сприяти економічній інтеграції створенням поглиблених і всеосяжних зон вільної торгівлі зі своїми партнерами. На цьому шляху спереду йде Україна, яка разом з ЄС планує завершити переговори щодо Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, включаючи поглиблену й всеосяжну зону вільної торгівлі до кінця 2012 р.

2. «Східне партнерство» буде заохочувати вільне пересування громадян країн-партнерів, укладаючи угоди про спрощення візового режиму й реадмісії. Крім того, ЄС, відповідно до глобальних підходів до міграції, має намір поступово просуватися в напрямку повної візової лібералізації для окремих країн-партнерів. Цей процес буде здійснюватися на індивідуальній основі, за умови забезпечення вимог безпеки й належного рівня організації пересування громадян.

Вагому підтримку партнерам у проведенні реформ може дати участь у програмах і агентствах ЄС. У цьому контексті Україна недавно зробила значний крок уперед, підписавши Протокол, який дозволить їй брати участь у програмах ЄС. Було погоджено, що Україна і ЄС підсилять взаємовигідне партнерство в енергетичній сфері. Також досягнуто згоди щодо важливості подальшої інтеграції енергетичних ринків, у тому числі шляхом повного виконання українською стороною зобов'язань у рамках членства в Європейському енергетичному співтоваристві. Важливим завданням «Східного партнерства» є посилення багатобічного виміру співробітництва. Багатобічні платформи допоможуть наблизити правову й регуляторну базу до законодавства ЄС, зокрема шляхом обміну досвідом. Робоча програма платформ буде регулярно переглядатися для належного реагування на потреби країн-партнерів.

В оновленій ЄПС передбачене зростання ролі й рівня залучення громадянського суспільства держав-партнерів до проведення реформ. Форум громадянського суспільства «Східного партнерства» і його Національні платформи зіграють важливу роль у просуванні загальних цінностей, отже, їхнє залучення до співробітництва в рамках «Східного партнерства» повинне бути посилене. Для підтримки й

консолідації громадянського суспільства в державах, що є партнерами, також планується створити Фонд громадянського суспільства (Civil Society Facility) і Європейський фонд за демократію (European Endowment for Democracy).

Пропозиції щодо значного збільшення фінансових ресурсів для держав-партнерів ЄПС були включені Європейською комісією в проект багаторічної фінансової перспективи ЄС на 2014-2020 рр. Отже, наполеглива робота й успішність реформ залишаються питанням загальної відповідальності держав-партнерів і ЄС.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте сутність та доцільність стратегічного перегляду Європейської політики сусідства.
2. Які основні ідеї «Східного партнерства»?
3. Яке значення має залучення громадянського суспільства держав-партнерів до проведення реформ?

Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти опорний конспект лекцій за даною темою.

2. Зробити огляд періодичної літератури за темами:

- «Сутність та правові засади спільної торговельної політики ЄС»
- «Етапи розвитку спільної торговельної політики ЄС»
- «Основні інструменти спільної торговельної політики та порядок їх використання»
- «Основні тенденції у торговельних відносинах між країнами ЄС та країнами, що не є членами ЄС»
- «Європейська політика сусідства»

3. Обрати правильну відповідь.

1. Спільна політика з питань безпеки та зовнішніх відносин:

- а) була започаткована Амстердамським договором, і є назвою другою колони у моделі структурної побудови ЄС;
- б) має сприяти «поетапному створенню простору свободи, безпеки і права» ЄС;
- в) регулюється виключно Європейським Співтовариством;
- г) ґрунтується на Європейському політичному співробітництві, яке існує з початку 70-х рр. ХХ ст.

2. Спільна торговельна політика відноситься до II колони моделі структурної побудови ЄС: Так / Ні

3. Хто веде переговори про міжнародні торговельні угоди від

імені ЄС?

- а) Рада ЄС;
- б) Європейський Парламент;
- в) Європейська Комісія;
- г) Торгово-промислова палата Співтовариства.

4. *Яке з наведених нижче тверджень щодо масштабів сучасного ринку ЄС не є вірним:*

- а) частка ЄС у світовому експорті складає близько 1/5, що майже вдвічі перевищує частку експорту Японії;
- б) ЄС є найбільшим за обсягом ринком серед економічно розвинених країн;
- в) частка товарообміну між країнами ЄС в загальному обсязі торгівлі перевищує 60 відсотків;
- г) ЄС є найбільшим в світі імпортером промислової продукції.

5. *Виятками з правила заборони всіх кількісних обмежень, згідно ст. 30 ДЕСпв можуть стати обмеження, виправдані:*

- а) міркувань державної безпеки та суспільного порядку;
- б) захистом здоров'я та життя людей;
- в) міркування моралі;
- г) необхідністю захисту національних художніх, історичних та інших цінностей;
- д) міркуваннями промислової та комерційної власності;
- е) все з вищенаведеного є вірним;
- ж) відповіді а) і б) є вірними;
- з) жодних виключень не передбачено.

6. *Проведення Спільної торгової політики (СТП) передбачає, крім:*

- а) поступове усунення всіх митних зборів та кількісних обмежень у торгівлі між країнами-членами ЄС;
- б) запровадження спільних ставок митних тарифів у зовнішній торгівлі з третіми країнами;
- в) відмова від принципів та вимог ГАТТ/СОТ;
- г) проведення спільної експортної політики.

7. *Першим етапом у розвитку Спільної торгової політики ЄС можна вважати запровадження:*

- а) Спільного внутрішнього ринку;
- б) Зони вільної торгівлі;
- в) вільного руху послуг;
- г) Митного союзу.

8. *Що не є наслідками орієнтації на правила, які діють в країні призначення товару:*

- а) збереження рівних конкурентних умов;

б) комплексність процедур контролю;
в) податкові надходження потрапляють до країни походження товару;

г) збереження податкових бар'єрів.

9. *Зараз в межах спільного ринку ЄС:*

а) діє єдина система (єдина ставка та процедура стягнення) ПДВ;

б) при експорті з однієї країни-члена до іншої товари обкладаються податком на додану вартість за ставками, що діють в країні-імпортері. Податок стягується там, де товар споживається;

в) при експорті товарів з однієї країни-члена до іншої ПДВ взагалі не стягується;

г) ПДВ стягується на митному кордоні.

10. *Зона вільної торгівлі:*

а) передбачає запровадження спільного митного тарифу у відносинах з третіми країнами;

б) є найвищим етапом розвитку економічної інтеграції;

в) відміну митних зборів і кількісних обмежень у торгівлі здебільшого промисловими товарами;

г) передбачає запровадження спільних стандартів та норм і започаткування спільної політики в різних сферах.

11. *Створення спільного європейського ринку було зумовлене всім перерахованим нижче, крім:*

а) прагнення до забезпечення стабільного мирного устрою в Європі;

б) підвищення економічної ефективності;

в) бажання створити нову наддержаву;

г) прагнення забезпечення безпеки малих країн;

12. *Митний союз, як перший суттєвий крок до забезпечення вільного руху товарів в межах ЄС:*

а) існує з 1959 р.;

б) було створено у липні 1968 р.;

в) було започатковано Амстердамським договором;

г) започатковано Римськими договорами 1957 р.

13. *Зовнішні відносини Європейського Союзу тісно пов'язані торговельною політикою та політикою Спільноти щодо допомоги з розвитку і є прообразом реальної спільної зовнішньої політики: Так / Ні.*

14. *В основу нової стратегії Спільноти щодо країн Азії покладено ідеї партнерства з розвитку і політичного діалогу: Так / Ні.*

15. *Європейської політики сусідства передбачає поглиблення відносин у таких сферах, як політичний діалог і торгівля, заходи підготовки партнерів до більшої частки у внутрішньому ринку, тісну співпрацю у сфері правосуддя та внутрішніх справ: Так / Ні.*

ТЕМА 7

РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ ДО ЄС

Методичні рекомендації до вивчення теми

План заняття:

1. Критерії для вступу до ЄС
2. Особливості розширення ЄС на Схід
3. Україна на шляху європейської інтеграції
4. Перспективи співробітництва України та ЄС
5. Інтеграція України до ЄС через транскордонне співробітництво

Навчальні завдання:

- дізнатися про основні вимоги, які пред'являються до країн-кандидатів на вступ до ЄС;
- проаналізувати процес розширення ЄС на Схід, який має місце на сучасному етапі;
- визначити, на основі яких правових актів відбувається співробітництво між Україною та ЄС;
- розглянути етапи співробітництва України і Європейського Союзу з часу здобуття незалежності нашою державою;
- охарактеризувати фактори стримування руху України до Європи;
- окреслити основні завдання та зобов'язання України перед Європейським Союзом;
- з'ясувати сутність і зміст стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, основні напрями цього процесу та його внутрішнє забезпечення;
- окреслити пріоритетні напрями діяльності органів державної влади України з метою реалізації євроінтеграційної стратегії;
- розглянути програму розвитку відносин України з ЄС у сфері економіки.
- визначити роль, характерні риси, принципи та форми транскордонного співробітництва, особливості формування євро-регіонів в різних країнах світу.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) розбір конкретних ситуацій;
- 3) письмове або усне опитування;

Стислий зміст теми

В червні 1993 р. на саміті в Копенгагені було вирішено, що асоційовані країни можуть приєднатися до Європейського Союзу, коли будуть спроможні взяти відповідальність за членство в співтоваристві та відповідатимуть певним політичним та економічним умовам, які отримали назву «**Копенгагенські критерії**».

Політичні критерії передбачають стабільність інституцій, які забезпечують демократію, верховенство закону, права людини та захист інтересів національних меншин.

Юридичні критерії мають на увазі спроможність взяти на себе у повному обсязі зобов'язання, що пов'язані з членством у ЄС, включаючи відданість цілям політичного, економічного і валютного союзу.

Економічні критерії вимагають наявності функціонуючої ринкової економіки, а також здатність конкурувати й витримувати тиск ринкових сил на внутрішньому ринку Європейського Союзу. *Складовими оцінки економічних критеріїв можливості вступу країн субрегіону до Європейського Союзу є виконання наступних умов:*

- рівновага між попитом і пропозицією, яка встановлюється шляхом взаємодії ринкових сил; лібералізація цін і торгівлі;
- відсутність суттєвих бар'єрів, які обмежують вступ у ринок (створення нових фірм) та вихід із нього (банкрутство);
- спроможність конкурувати та витримувати тиск ринкових сил на внутрішньому ринку Європейського Союзу;
- достатня кількість за прийнятними цінами фізичного та людського капіталу, включаючи інфраструктуру (постачання енергії, телекомунікації, транспорт тощо), можливості освіти, науки та перспективи їхнього розвитку;
- можливість впливу держави та діючого законодавства на конкурентоспроможність засобами торгівельної політики, шляхом проведення відповідної політики в галузі конкуренції та надання державної допомоги, сприяння середнім та малим підприємствам тощо;
- відповідний рівень та динаміка торговельної інтеграції країни з Союзом до вступу (обсяги та структура торгівлі з країнами-членами Союзу);
- питома вага малих фірм (оскільки малі фірми швидше отримують позитивні здобутки від поліпшення доступу до ринку, а великі фірми меншою мірою схильні адаптуватися до нових умов).

Процес розширення ЄС на Схід охоплює країни Центральної та Східної Європи, а також Кіпр, Мальту і Туреччину:

- З політичної та економічної точок зору це унікальний процес, який не мав прецеденту за всі роки існування Європейського співтовариства.

- Розширення ЄС на Схід на відміну від інших інтеграційних угруповань в світі комбінують економічні, соціальні, політичні чинники, проблеми безпеки та ін.

- З початку 90-х рр. країни Центральної та Східної Європи орієнтувалися лише на інтеграцію з ЄС, хоча західні політики та економісти й намагалися стримати це прагнення, наполягаючи на прагненні невеликих регіональних інтеграційних співтовариств як проміжних структур на шляху до повноправного членства в Європейському Союзі.

- Послідовність підключення країн Центральної та Східної Європи до загальноєвропейської інтеграції відрізняється від аналогічного процесу, який охопив у 80-ті рр. XX ст. декілька південно-європейських країн (Грецію, Португалію та Іспанію).

- Кандидати з держав Центральної Європи та деякі країни другої групи в торгівлі з ЄС досягли більш раціональної структури експорту, ніж вони мали в торгівлі між собою до приєднання до Європейського співтовариства, хоча теорія розвитку торгівлі рекомендує розвивати високотехнологічні галузі та виробництва спочатку на основі регіональних інтеграційних угруповань, а потім після їх «созрівання» переспрямовувати на більш великі та розвинуті ринки.

- Інтеграція країн Центральної та Східної Європи в ЄС відбувається в умовах швидко зростаючої глобалізації.

- Кандидати на членство в ЄС з країн Центральної та Східної Європи мають переважно географічної близькості до ринків з великим потенціалом.

- Передумови та можливості розширення ЄС на Схід не мають історичного прецеденту. Країни-кандидати першої групи мають більш низький рівень ВВП на душу населення порівняно з середнім показником в Євросоюзі. Ще більший різниця у країн другої групи.

- Відмінності в рівнях економічного розвитку країн-кандидатів є безпрецедентними. При жодному з попередніх розширень Євросоюзу не було настільки великих відмінностей між кандидатами по рівню ВВП на душу населення, продуктивності та конкурентоспроможності, доходам та багатьом іншим макро- та мікроекономічним показникам.

- Перспективи вступу країн Центральної та Східної Європи до ЄС – важливий стимулятор, мобілізуючий чинник для проведення економічних, соціальних, інституціональних та інших реформ.

- Рішення запросити Болгарію та Румунію до переговорів про вступ до співтовариства, яке було прийнято Євросоюзом в 1999 р. в Хельсінкі, – політично мотивований жест. Аналізи як Європейської комісії, так й незалежних дослідників макро- та мікроекономічних показників цих країн не підтверджують економічну доцільність цього кроку ЄС.

Інтеграція України до Європейського Союзу є одним з головних політичних та економічних пріоритетів, європейський вибір відкриває нові перспективи для співробітництва України з розвиненими країнами континенту, економічного розвитку, соціального й інтелектуального прогресу, зміцнення позицій держави в міжнародній системі координат.

Для України європейська інтеграція — це шлях модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, можливість виходу на єдиний внутрішній ринок ЄС. У політичному аспекті європейська інтеграція детермінує модернізацію правового поля української держави, демократизацію її політичної й інституціональної систем. Співробітництво з ЄС сприятиме наближенню соціальних умов України до високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя й добробуту населення. У культурно-цивілізаційному аспекті євроінтеграція – це шлях до активізації взаємообміну між українською й західноєвропейською гуманістичною культурами, одночасне становлення України як інтегрованої частини глобального суспільства, так і національної держави. Нарешті, членство в ЄС гарантує зміцнення національної безпеки України, захист її від агресії і територіальних претензій.

«Повернення до Європи» було проголошено ключовим напрямом політики України від початку її незалежності. «Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом» (УПС) була підписана 14 червня 1994 р. в Люксембурзі та набула чинності 1 березня 1998 р. Ця угода замінила «Угоду про торгівлю та комерційне й економічне співробітництво», укладену ЄС і СРСР в 1989 р. УПС встановлює між Україною та ЄС і його країнами-членами стабільні політичні відносини, закріплюючи розширення зв'язків між Україною та Європейським Союзом і західним світом взагалі.

Українська частина Ради з питань співробітництва між Україною та Європейським Союзом та Українська частина Комітету

були створені 24 лютого 1998 р. з метою здійснення стратегічного курсу України на інтеграцію з ЄС, входження країни до європейського політичного, економічного і правового простору, удосконалення механізму співробітництва України з Європейським Співтовариством та реалізації Угоди про партнерство та співробітництво. Основні завдання української частини Ради з питань співробітництва між Україною та Європейським Союзом та Української частини Комітету:

1. Створення економічних та політичних умов для початку переговорів про асоційоване членство України в ЄС.

2. Забезпечення процесу європейської інтеграції шляхом реалізації положень Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС.

3. Проведення переговорів про асоційоване членство.

Після набуття чинності Угоди 1 березня 1998 р. був остаточно сформований механізм двостороннього співробітництва між Україною і ЄС, що включає регулярні політичні контакти на найвищому рівні.

Про поступову активізацію стосунків між Україною і ЄС свідчило відкриття в Києві Представництва Комісії Європейських співтовариств (жовтень 1993 р.) і у Брюсселі Представництва України при Європейських співтовариствах (липень 1995 р.), а також початок двосторонніх переговорів із деяких напрямків галузевої кооперації і торговельних відносин (1994 р.). Важливим механізмом реалізації європейського курсу України був (із 1993 р.) Міжвідомчий комітет у справах Європейських співтовариств як державний орган узгодження і координації політики України щодо Європейських співтовариств, підзвітний Кабінету Міністрів України. З березня 1995 р. почав діяти Спільний комітет, утворений сторонами і призначений для моніторингу економічного і торговельного співробітництва.

Другий етап розвитку відносин між Україною і ЄС завершився прийняттям на Європейській раді в Гельсінкі **Спільної стратегії ЄС щодо України** (10 грудня 1999 р.). Спільна стратегія ЄС, ухвалена на базі УПС, визначила пріоритетні напрямки політики країн-членів, а також інституцій Євросоюзу щодо України на чотирирічний термін. Спільна стратегія вперше задекларувала політичне визнання Євросоюзом європейських прагнень України, а також підтвердила курс на стратегічне партнерство з нею.

Початок 2000 р. можна вважати початком *нового етапу* розвитку відносин України з ЄС: урядова програма («Реформи для процвітання») визначила головними стратегічними цілями України будівництво відповідної основи для членства України в ЄС і формування проєвропейської більшості у суспільстві. Етапним щодо інтеграції

України в європейський економічний простір стало підписання в Женеві 19 червня 2000 р. *Декларації «Україна – ЄАВТ»*, де визначені основні напрями й інституційні засади співробітництва сторін, а також отримання Україною статусу країни з ринковою економікою у антидемпінгових справах.

Були визначені наступні **етапи просування України до членства в ЄС:**

1. Набуття членства в СОТ, що передбачає приведення українського законодавства у відповідність до стандартів країни з ринковою економікою.

2. Входження України в ЄАВТ і ЄЕЗ. Реалізація УПС.

3. Створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС.

4. Набуття статусу асоційованого члена ЄС (можлива модель Європейської партнерської угоди, яка відкриває перспективу майбутнього членства в ЄС, або модель відносин асоціації, які Співтовариство у 70-х рр. XX ст. установило з Туреччиною, країнами Близького Сходу).

Серед **факторів стримування руху України до Європи** визначальну роль відіграють:

- невідповідність розвитку демократичних інституцій і стану громадянського суспільства європейським стандартам;

- низький рівень економічного розвитку;

- повільні темпи реформ, які до того ж недостатньо скоординовані із завданнями європейської інтеграції; низький рівень ВВП і доходів на душу населення;

- недосконалість нормативно-правового забезпечення підприємницької діяльності в Україні, нерозвиненість базових інститутів економіки, несприятливий інвестиційний клімат; високий рівень корупції й економічної злочинності; проблеми захисту прав інтелектуальної власності, проблеми боргових зобов'язань України; вузькість структури експортних пропозицій України щодо єдиного внутрішнього ринку ЄС – вагомість частки чутливих товарів (майже 60%) у складі українського експорту, проти яких в ЄС застосовуються протекціоністські заходи (продукція сільського господарства, чорної металургії, текстильної промисловості);

- непослідовність зовнішньої політики України; слабкість адміністративно-інституціонального забезпечення курсу європейської інтеграції, зокрема, брак досвідчених фахівців із проблем євроінтеграції у державних структурах України;

- неспроможність нести фінансовий тягар внесків до ЄС;

- зростання конкуренції з боку фірм країн-членів ЄС у процесі

лібералізації і збільшення відкритості національної економіки, що супроводжуватиметься ліквідацією неконкурентоспроможних підприємств із негативними соціальними наслідками.

- брак цілеспрямованої інформаційно-пропагандистської кампанії на користь інтеграції У країни в ЄС.

Серед *зовнішніх факторів стримування євроінтеграційних прагнень України* залишаються невизначеність країн-членів щодо географічних кордонів майбутнього ЄС і часових рамок приєднання до нього нових країн, пріоритетність російського фактора у зовнішньополітичних і економічних орієнтаціях західноєвропейських країн.

Аналіз «факторів стримування» дозволяє визначити **пріоритетні напрями діяльності** органів державної влади України з метою реалізації євроінтеграційної стратегії:

- глибокі структурні перетворення, необхідні для забезпечення стабільного зростання економіки України; ринкова трансформація національної економіки на основі європейських стандартів; залучення західних інвестицій,

- демократизація суспільних відносин; розбудова громадянського суспільства; виконання в повному обсязі зобов'язань України перед Радою Європи; боротьба з корупцією;

- удосконалення Україною захисту прав інтелектуальної власності; приведення національної нормативно-правової бази до європейських стандартів;

- створення структурних підрозділів з питань європейської інтеграції на урядовому і відомчому, а також парламентському рівнях; проведення адміністративної реформи з урахуванням європейського вектора; утілення у життя відповідної програми підготовки й перепідготовки службовців; зміцнення фінансової складової євроінтеграційного руху України;

- проведення широкомасштабної інформаційно-просвітницької програми з метою поліпшення знань суспільства про природу, сутність європейської інтеграції, специфіку функціонування ЄС;

- зміцнення двосторонніх контактів із суб'єктами ЄС, зокрема, з Францією, Німеччиною, Великобританією; участь України у спільних з ЄС економічних проєктах, наприклад, залучення європейського капіталу до реалізації проєктів типу транспортування енергоносіїв з Каспійського регіону на захід за маршрутом Грузія – Україна – Польща;

- активізація участі України в європейських регіональних ініціативах, зокрема, Центральноевропейській угоді про вільну торгівлю, Організації Чорноморського економічного співробітництва,

Програмі співробітництва країн Балтійського регіону, що дозволило б налагодити стійкі зв'язки з країнами-кандидатами, країнами-членами ЄС, а також головними міжнародними організаціями, залученими до економічного співробітництва у Європі;

- участь у будівництві архітектури європейської безпеки, використовуючи членство в ОБСЄ й у програмі «Партнерство заради миру»;

- поглиблення прикордонного й митного співробітництва; координація боротьби з організованою злочинністю, незаконною міграцією, наркобізнесом, відмиванням капіталів.

Наступним важливим кроком поглибленої співпраці між Україною та ЄС має стати підписання між ними до кінця 2012 р. Угоди про створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС та Угоди про надання статусу асоційованого члена ЄС.

Спільна стратегія ЄС щодо України (грудень, 1999 р.) засвідчила визнання європейських прагнень України з боку країн-членів ЄС, а також поширила можливість двостороннього співробітництва на зовнішню політику і політику безпеки, юстицію і внутрішні справи. *Основними пріоритетами співробітництва України та ЄС згідно цієї стратегії є наступні.*

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави, а також сприятиме зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у країнах-членах ЄС. Цей процес має охопити приватне, митне, трудове, фінансове, податкове законодавство, законодавство про інтелектуальну власність, охорону праці, охорону життя і здоров'я, довкілля, захист прав споживачів, технічні правила й стандарти, транспорт.

Економічна інтеграція і розвиток торговельних відносин між Україною і ЄС полягає у лібералізації і синхронізованому відкритті ринків ЄС і України, у взаємному збалансуванні торгівлі, наданні на засадах взаємності режиму сприяння інвестиціям з ЄС в Україну та українським експортерам на ринках ЄС, у запровадженні спільного правового поля і єдиних стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників. *Зобов'язання України та ЄС у сфері конкуренції:*

1. *З визначеними датами виконання:*

- усунення дискримінації між громадянами сторін стосовно умов державної закупки та маркетингу товарів, вироблених державними монополіями комерційного характеру;

- невідтримка та непроведення заходів на користь державних підприємств або підприємств, що мають виключні права, оскільки подібні заходи можуть зашкодити торгівлі між ЄС та Україною.

2. Без фіксованої дати виконання:

- утримання від надання державних дотацій окремим підприємством;

- утримання від надання дотацій на окремі види послуг;

- утримання від надання дотацій на виробництво товарів, що не є первинними;

- надання інформації щодо схем дотацій та конкретні випадки державної підтримки, на вимогу іншої сторони.

3. Загальні та м'які зобов'язання

- Україна та ЄС зобов'язуються усунути обмеження конкуренції між підприємствами щодо їх стосунків одне з одним, з державою;

- ЄС розглядає можливість надання Україні технічної допомоги у розвитку та застосуванні правил конкуренції.

Важелем просування українських інтересів у відносинах з ЄС має стати *визнання з боку ЄС важливого значення України у формуванні нової архітектури європейської безпеки*. Одним з головних чинників інтеграції України до ЄС Стратегія визнала розширення співробітництва між Україною і ЗЄС – провідною структурою у сфері оборони і безпеки ЄС.

Важливим напрямком інтеграційного процесу Стратегія визначила **політичну консолідацію і зміцнення демократії**. Зовнішньополітична консолідація спрямована, насамперед, на зміцнення європейської безпеки. Внутрішньополітична консолідація включає, насамперед, зміцнення демократії і верховенство права в Україні, становлення громадянського суспільства і подальше формування української політичної нації, формування у суспільстві прихильності до ідеї вступу України в ЄС. Спільна стратегія ЄС щодо України запропонувала нові *напрямки посилення політичного діалогу*:

- запобігання кризам і поглиблення безпеки, зокрема, шляхом розробки спільних зовнішніх ініціатив у сфері попередження конфліктів і управління кризами у специфічних країнах і регіонах, особливо в суміжних з Україною;

- залучення України до заходів ЄС, що дозволяє їй зробити значний крок у напрямі поглиблення стосунків із Західноєвропейським Союзом (ЗЄС);

- розширення діалогу у форматі Україна-Трійка ЄС, зокрема, шляхом утворення експертних груп з питань роззброєння, торгівлі та передачі зброї, експортного контролю і нерозповсюдження засобів масового знищення тощо.

Нові напрями співробітництва у сфері юстиції і внутрішніх справ:

- удосконалення візової політики Україна – ЄС;
- започаткування регулярного діалогу між органами юстиції України і ЄС;
- співробітництво між правоохоронними органами країн-членів;
- покращення управління українським кордоном;
- модернізація пунктів перетину кордону;
- спільне розв'язання проблем нелегальної імміграції;
- надання Україні практичної допомоги в справі імплементації її законодавства щодо відмивання грошей.

Адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС полягає в реформуванні систем страхування, охорони праці, здоров'я, пенсійного забезпечення, політики зайнятості та інших галузей соціальної політики відповідно до стандартів ЄС, поступовому досягненні загальноєвропейського рівня соціального забезпечення і захисту населення. Особливе місце серед напрямів європейської інтеграції України стратегія відводить *культурно-освітній і науково-технічній інтеграції*, яка охоплює галузі середньої і вищої освіти, перепідготовку кадрів, науку, культуру, мистецтво, технічну й технологічну сфери. Інтеграційний процес у цих напрямках полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіту, науку й техніку, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС, що підвищить в Україні європейську культурну ідентичність, сприятиме її інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища. Це передбачає зняття принципових обмежень на контакти, обміни, поширення інформації, зокрема, шляхом залучення українських учених і фахівців до загальноєвропейських програм наукових досліджень.

Спільна стратегія ЄС щодо України визначила *шляхи активізації співробітництва між громадянським суспільством, громадськими й неурядовими організаціями в гуманітарній сфері:*

- підтримка освітніх програм і програм наукового обміну між школами, університетами, дослідницькими інститутами;
- підтримка програм партнерства між національними, регіональними, місцевими організаціями, а також професійними асоціаціями, профспілками, неурядовими організаціями і засобами

масової інформації.

Стратегія наголошує на необхідності доповнення загальноєвропейського виміру співробітництва **регіональною інтеграцією і поглибленням галузевого співробітництва України і ЄС**. Регіональна інтеграція передбачає встановлення і поглиблення прямих контактів між окремими регіонами України, країн-членів і кандидатів у члени ЄС. До створення безпечного і сприятливого для людини загальноєвропейського екологічного простору має привести *співробітництво в галузі охорони довкілля*.

Таким чином, реалізація євроінтеграційної стратегії детермінує здійснення системних перетворень у державі й суспільстві, а також суттєве поглиблення і розширення практичного співробітництва між Україною і ЄС у всіх магістральних напрямках – торговельному й економічному; у сфері зовнішньої політики й політики безпеки; юстиції і внутрішніх справ; гуманітарній сфері.

Транскордонне співробітництво є необхідною умовою у процесі європейської інтеграції, що ґрунтується на співпраці регіонів сусідніх держав та має властивість прискорювати процеси вирівнювання якості життя населення прикордонних територій, приводити її до середньоєвропейського рівня та сприяти досягненню вільного переміщення товарів, капіталів і людей через кордон. Воно забезпечує мобілізацію місцевих ресурсів та підвищення ефективності їх використання, робить можливим об'єднання зусиль для вирішення спільних проблем у транскордонному регіоні. Транскордонне співробітництво відіграє важливу роль як «полігон» для випробування та адаптації європейського законодавства, інструментарію підвищення ролі регіонів, адаптації механізмів фінансової підтримки.

Транскордонне співробітництво Україна – Європейський Союз триває понад 10 років. Програма Транскордонного Співробітництва – одна зі складових Програми Європейського Союзу ТАСІС (Програма Технічної Допомога країнам СНД) поряд з Національною, Регіональною програмами та Програмою ядерної безпеки була розпочата в 1996 р. Метою Програми є розвиток транскордонного співробітництва між Європейським Союзом та країнами-партнерами, серед яких і Україна. До 2004 р. учасниками програми були країни-члени ЄС, країни-кандидати, а також ті регіони Росії, Білорусії, України та Молдови, котрі межували з ними. Співробітництво у рамках Програми здійснювалося відповідно до наступних чотирьох пріоритетів, спільних для всіх країн, що беруть участь у Програмі:

- розбудова інфраструктури (пункти пропуску);

- захист навколишнього середовища та управління природними ресурсами;
- приватний бізнес та економічний розвиток;
- Програма Малих Проектів (СВС SPF).

Співробітництво щодо перших трьох пріоритетів здійснювалося у відповідності до контрактної схеми: проект розроблявся спільно з українськими органами влади та Європейською Комісією, після чого здійснення проекту доручалося організації, яка була відібрана на основі тендерної процедури. У четвертому пріоритеті (СВС SPF) співробітництво відбувалося через відбір проектних пропозицій та видання субсидій на їх впровадження самим заявникам.

Транскордонне співробітництво в Україні здійснюється в межах угод, укладених між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами влади України та територіальними громадами, відповідальними органами влади інших держав. Найвищою інституційною формою такого співробітництва є **євро регіони**. Співробітництво у межах євро регіонів спрямоване на поєднання зусиль в економічній сфері, розбудову соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури, будівництво та модернізацію інфраструктури кордону, розвиток транскордонної мережі, наукової та культурної співпраці, охорону навколишнього природного середовища.

На сучасному етапі *основними джерелами фінансування транскордонного співробітництва України* є місцеві бюджети, вітчизняні фонди підтримки, фонди та ініціативи Європейського Союзу.

З метою стимулювання розвитку транскордонного співробітництва розроблені «Концепція Державної програми розвитку транскордонного співробітництва України на 2007-2010 рр.» та «Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 рр.» Вони скеровані на підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу транскордонного регіону шляхом розробки та реалізації спільних проектів та заходів за фінансової підтримки держави. Державна програма передбачає виконання наступних *заходів із транскордонного співробітництва*:

- модернізація і розвиток існуючої транскордонної транспортної мережі для збільшення її пропускнуєї спроможності;
- будівництво пунктів пропуску через Державний кордон;
- розбудова виробничої та соціальної інфраструктури, спрямованої на поліпшення якості життя громадян та стимулювання економічного розвитку регіонів;
- розвиток інфраструктури бізнесу та туризму;

- впровадження спільної системи захисту довкілля;
- заохочення транскордонних заходів у сфері культури, освіти та навчання;
- зміцнення інституційного співробітництва;
- розвиток співпраці між місцевими громадами.

Реалізація Концепції передбачає створення єврорегіонів по всьому периметру кордонів України на засадах участі, крім регіональних органів влади, широкого кола громадських організацій, що сприятиме формуванню високорозвиненого громадянського суспільства в регіонах України – як у єврорегіонах Європейського Союзу.

У 2005 р. розпочалася реалізація Програм Добросусідства на кордонах ЄС. Україна бере участь у наступних чотирьох Програмах: Польща – Україна – Білорусь, Угорщина – Словаччина – Україна, Румунія-Україна та CADSES (транснаціональна програма, в котрій задіяні 18 країн південної та південно-східної Європи), метою яких є поліпшення соціально-економічної ситуації у прикордонних областях із різних боків кордону. З українського боку в Програмах беруть участь Одеська, Закарпатська, Львівська, Волинська, Івано-Франківська та Чернівецька області. З боку ЄС в програмах задіяні також тільки прикордонні регіони на відміну від попередньої практики, коли участь могли брати всі країни-члени та кандидати ЄС (за виключенням транснаціональної програми CADSES). З метою координації спільних заходів по різні боки кордону створені українсько-словацька Міжурядова комісія з питань транскордонного співробітництва, українсько-польська Міжурядова координаційна рада з питань міжрегіонального співробітництва, українсько-угорська Міжурядова комісія з питань транскордонного та прикордонного співробітництва. Для кожної програми застосовується єдина процедура подання заявки та єдина процедура відбору, що охоплює як внутрішній, так і зовнішній елемент окремого проекту (Програми Добросусідства функціонують згідно з «грантовою схемою», коли конкретні заходи для фінансування обираються на конкурсній основі з заявок, поданих в межах окреслених пріоритетів). Було також відкрито Інформаційні пункти Програм Добросусідства в регіонах, зокрема у Львові, Ужгороді та Одесі.

З 2007 р. Комісія запропонувала новий правовий інструмент для розв'язання спільних проблем – Європейський Інструмент Добросусідства та Партнерства (ENPI), однією зі складових якого є транскордонне співробітництво. Суттєвою відмінністю Програм Добросусідства є відмова від розмежувань поміж джерелами фінансування по обидва боки кордону, тобто кошти з двох джерел фінансування Програм Добросусідства – Європейського Інструмента

Добросусідства, Партнерства (ENPI) та Європейського Фонду Регіонального Розвитку (ERDF) – можуть бути використані для спільних дій з будь-якого боку кордону.

Контрольні питання

1. Чи можна вважати ЄС лише знаряддям втілення національних інтересів окремих країн?
2. Дайте характеристику історії розвитку відносин між Україною та ЄС.
3. Назвіть основні етапи інтеграції України до ЄС.
4. Яких заходів необхідно вжити для мінімізації можливих негативних наслідків і максимального використання позитивних моментів розширення ЄС?
5. Що необхідно зробити Україні для виконання Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС?
6. Які основні пріоритети стратегії інтеграції України до ЄС?
7. Назвіть основні напрями інтеграційного процесу України згідно її стратегії.
8. Яким є Ваше бачення перспектив вступу України до ЄС?
9. Охарактеризуйте негативні наслідки розширення ЄС для України. Які наслідки розширення ЄС для України матимуть місце в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі? Які з них є найголовнішими?
10. Оцініть можливі наслідки розширення ЄС для окремих секторів економіки України.
11. Яка роль належить транскордонному співробітництву в стратегії інтеграції України до ЄС?

Ситуаційні завдання

Ситуаційне завдання 1

«Уроки Брюссельської арифметики»

В 2004 р., під час вступу до ЄС десяти нових членів, прибічники розширення неодноразово наводили приклади Іспанії та Португалії, яким фінансова допомога Брюсселю дозволила досягти значного економічного прогресу. Якщо досвід Іспанії новим членам ЄС дійсно слід переймати, то у випадку з Португалією більш корисно вчитися на її помилках. 20 років тому, на момент вступу до ЄС, ці дві країни мали багато спільного не тільки з географічної точки зору: дуже бідні країни (на крайній межі за мірками ЄС), які ще не повністю прийшли до тями

від наслідків диктаторських режимів, з незбалансованою економікою.

Отримавши фінансову допомогу з Брюсселю, Іспанія та Португалія, відповідно до азбуки економічного процвітання, почали витратити на будівництво доріг, модернізацію портів, тобто на інфраструктуру. Португальці на ці цілі витрачали 90% всіх брюссельських грошей, іспанці – 70%. При цьому зараз іспанська інфраструктура визнана «першокласною», а ось португальська потребує чергової оптимізації. Як показав більш детальний аналіз, в Португалії гроші на вирішення транспортних проблем виділялися непродумано, в основному під тиском місцевих жителів, які вимагали прокладання нової дороги до свого міста або селища. В результаті зараз дефіцит її бюджету оцінюється в 6-7% ВВП, а зарплати держслужбовців складають 15% ВВП.

В Іспанії ж спочатку була розроблена стратегія розвитку національної інфраструктури, мета якої – пов'язати бідний південь із заможним столичним регіоном, а також інтегрувати іспанську транспортну систему в загальноєвропейську. Успішне вирішення цих завдань створило передумови для розширення багатьох видів бізнесу у бідній Андалузії, основною перевагою якої була дешева робоча сила. Це, в свою чергу, залучило значні інвестиції, що й послужило основою для стабільного економічного зростання. Паралельно йшло скорочення державного сектору.

Після вступу до ЄС Португалія вже двічі опинялася під загрозою санкцій за порушення фінансової дисципліни, тоді як Іспанію Брюссель не втрачає нагоди поставити в приклад іншим європейським економікам. Зараз прем'єр-міністр Португалії обіцяє провести ті реформи, гроші на які його країна регулярно отримувала з 1986 р. Правда, тепер їх проводити значно складніше: економіка знаходиться на спаді, та й щедрі брюссельські фонди будуть спрямовуватися вже не стільки до Португалії, скільки до бідніших країн Центральної та Східної Європи. Значно важливіше в даному випадку зрозуміти, що уряди постсоціалістичних країн – нових членів ЄС теж можуть, в погоні за симпатіями вічно незадоволеного електорату, вирішувати поточні проблеми, не ставлячи перед собою стратегічні завдання.

Питання для обговорення:

1. Назвіть основні відмінності між португальським та іспанським підходами до використання фінансових ресурсів ЄС.
2. Як можна уникнути зловживання коштами, які ЄС надає країнам-членам для фінансування інфраструктури?
3. Які небезпеки загрожують Євросоюзу у випадку приєднання до нього країн Центральної та Східної Європи?

Ситуаційне завдання 2 «Відмітні риси країн-членів Євросоюзу»

Як зауважує відомий журнал «Profit», кожна держава Євросоюзу має свою відмітну рису, властиву винятково їй одній. Наприклад, Бельгія має найбільш густу мережу автомобільних доріг, а Голландія – найбільш потужну мережу міжнародних автобанів. Данія виробляє найбільшу кількість м'яса на одного жителя своєї країни, а Португалія виробляє більше інших країн не тільки Євросоюзу, але й світу пробки, у тому числі для закриття пляшок.

Германія має найбільшу чисельність населення, а у Фінляндії більше, чим в інших країнах, людей з вищою освітою. Франція тримає першість по кількості туристів, що відвідують цю країну, а Іспанія має найбільший прибуток від туристів. В Ірландії буквально біжать молочні ріки, а Голландія перевершила всіх по кількості експортованого пива.

Кіпр і Мальта мають найнижчу ставку ПДВ, а Греція має найвищий відсоток відрахувань з бюджету на оборону країни. За період після другої світової війни в Італії змінилася максимальна кількість урядів, а Польща випередила інші країни за рівнем безробіття.

Литва має найбільше зростання валового продукту, а Італія найбільший дефіцит бюджету. Австрія краще всіх опікується за навколишнє середовище, а Іспанія має найвищу тривалість життя. У Швеції найнижча смертність немовлят, а в Британії найбільш безпечна їзда на дорогах. Антиподом британців є Латвія, що має до того ж найнижчу народжуваність. Угорщина обійшла всіх по кількості інфарктів на 1000 жителів.

Чехія має найбільш густу мережу залізниць (12 км / 100 км²) і доріг, позначених як туристичні дороги (близько 5 км / 10 км²). Чехія розділяє з Італією першість у дефіциті бюджету, але при цьому має максимальна кількість іноземних інвестицій в автомобільну промисловість країни. Чехія займає гідне місце по відкритості економіки й одне з лідируючих місць за рівнем медичного обслуговування населення. Незважаючи на те, що кожний чех випиває за рік пива більше, ніж будь-який інший житель об'єднаної Європи, це не заважає йому будувати краще інших: Чехія входить у групу лідерів по кількості окремих квартир і будинків, що доводяться на 1000 жителів. Цей показник рівняється 427, тобто майже на кожні дві людини (чоловік і дружина) доводиться окрема квартира або свій будинок. Чехи прагнуть жити не гірше, чим це роблять інші жителі Європи. Вони багато подорожують, люблять театр і обожнюють

розважальні програми. Улюбленим місцем відпочинку по статистиці є Хорватія. Більше двох відсотків усіх проживаючих у країні – іноземці.

Звертає на себе увагу той факт, що ціни на споживчі товари в Чехії в середньому майже у два рази нижче, чим середні ціни в «старих» країнах Євросоюзу й на 18% нижче, чим в «нових».

Дуже часто кількість машин у родині визначається кількістю працюючих. Машини придбаються найрізноманітніші, але загальним визнанням користуються машини чеського виробництва, зокрема «Фабія Седан» і «Фабія Комбі». В останні роки ці моделі були багаторазово визнані самими безпечними у своєму класі легкових автомобілів у багатьох країнах світу, серед яких Німеччина, Великобританія, Данія й Австрія. Крім того у Великобританії «Фабія» тричі вдостоювалася спеціального призу за оптимальне співвідношення ціни і якості. Отже, Чехія в Євросоюзі зайняла гідне місце. Глави держав і урядів регулярно вибирають Прагу місцем проведення своїх зустрічей, туристів приваблює дешевий відпочинок і безліч визнаних пам'яток, самі ж чехи пов'язують приєднання до об'єднаної Європи із серйозними змінами на краще.

Питання для обговорення:

1. Назвіть основні відмінні риси країн-членів ЄС.
2. Чим виділяється Чехія серед інших країн ЄС?
3. Які переваги отримала Чехія після приєднання до Євросоюзу?

Ситуаційне завдання 3

«Хорватія вступить до ЄС у липні 2013 р.»

З моменту останньої хвилі розширення ЄС особливої гостроти набула дискусія про межі даної регіональної організації. Підтверджуючи теорію про нескінченне розширення ЄС, деякі країни-члени Євросоюзу виступають за прийняття нових держав, що, у першу чергу, продиктоване вимогами більш ефективної економіки й амбіціями глобального актора. Одночасний вступ в організацію, створену з метою побудови Єдиної Європи «загального добробуту», природно, розглядається її сусідами в Східній Європі, на Балканах і навіть на Близькому Сході як гарантія процвітання й вирішення проблем цих країн. Дискусія про подальше розширення ЄС включає цілу низку глобальних питань: зовнішньополітичних, економічних, географічних, релігійних, на які не існує однозначної відповіді. У випадку з Хорватією вступу до ЄС заважали проблеми з Гаазьким трибуналом, що потребує видачі військових злочинників, яких обвинувачують у етнічних чистках.

Надання кандидатського статусу балканським країнам (Хорватія, Албанія, Боснія, Македонія, Сербія та Чорногорія) з політичної точки зору виглядає менш протирічиво, особливо з урахуванням історичного досвіду самого Євросоюзу. Економічні витрати на забезпечення миру, демократії та стабільності на Балканах шляхом членства тамошніх держав в ЄС теж виглядають не такими вже значними з урахуванням розмірів цих країн.

Проте Хорватія завершила переговори про вступ у ЄС, за заявою Єврокомісії, приєднається до Євросоюзу 1 липня 2013 р. і стане 28-ю учасницею організації. Як правило, перед вступом у ЄС на території країн – майбутніх учасниць уже не допускається вільностей з візовим режимом. Туристам доведеться звикнути до думки, що відпочивати в Хорватії без візи в 2013 р. вже не вийде. Отже літній сезон 2011 р. був останнім, коли туристи могли відпочити на хорватському узбережжі без зайвих візових формальностей.

Нагадаємо, що переговори про приєднання країни до Євросоюзу почалися ще в 2005 р. Хорватії довелося провести ряд реформ, у тому числі й судову, а також урегулювати територіальний спір зі Словенією. Договір про вступ Хорватії в ЄС був підписаний в кінці 2011 р., потім його ратифікують країни-учасниці ЄС. Із країн, що були раніше в складі Югославії, на приєднання до ЄС претендують Македонія й Чорногорія – офіційні кандидати союзу, а Сербія є потенційним кандидатом. Відзначимо, що Хорватії доведеться ще пройти складний шлях, щоб повністю інтегруватися в Євросоюз, враховуючи приклад Румунії й Болгарії.

Обидві країни вступили в ЄС в 2007 р., але дотепер вони не входять у зону дії Шенгенської угоди. На початку червня питання вступу Румунії й Болгарії в безвізовий шенгенський простір обговорював Європарламент. За приєднання держав до Шенгенської угоди проголосували 487 парламентаріїв і тільки 77 проти. Однак міністри внутрішніх справ країн Євросоюзу виступили проти приєднання Румунії й Болгарії до Шенгенської угоди. Найбільш принципову позицію зайняли представники Нідерландів, Франції та Німеччини. За даними з дипломатичних джерел, розвинені держави ЄС побоюються корумпованості місцевих влади. Не вселяє їм довіри й слабкий контроль на кордонах Румунії й Болгарії.

Питання для обговорення:

1. Назвіть вимоги Євросоюзу, виконання яких необхідно для надання кандидатського статусу балканським країнам

2. Які небезпеки загрожують Євросоюзу у випадку приєднання до нього Хорватії?

Ситуаційне завдання 4

«ЄС і пострадянський простір: нові обрії ділового партнерства»

На великому просторі від Західної Європи до Далекого Сходу циркулюють величезні обсяги різних ресурсів, діють розгалужені транспортні схеми, існують, але при цьому недостатньо використовуються широкі можливості для розширення торгівлі, інвестицій, інноваційного обміну, виробничої й науково-технічної кооперації.

Політика добросусідства Європи ґрунтується на планах дій, які складаються з урахуванням специфічних особливостей кожної країни. Більшість нових членів ЄС мають кордони з пострадянськими країнами, які беруть участь у європейському процесі зміцнення добросусідства й стратегічного партнерства. Членство в ЄС означає для пострадянських країн більшу політичну й економічну стабільність, участь у загальному європейському ринку, вільне просування товарів, капіталу й людей, зростання інвестицій і додаткові кошти, отримані з фондів ЄС. В 2008 р. обсяг товарообігу між Європою й Азією перевищив 1 трлн. дол.

Отже основними цілями й завданнями програми «Захід – Схід: інтеграція й розвиток» на перспективу є як суспільний аналіз проблем, що перешкоджають економічному зближенню сусідніх країн, так і пошук ефективних шляхів їх вирішення на основі використання міжнародного досвіду. На сучасному етапі найбільш значимими й поки важко переборними бар'єрами є: розрив у рівнях розвитку країн-учасниць СНД у цілому; стан економіки ряду держав, що не мають позитивної динаміки макроекономічних показників; істотні відмінності в системах господарювання, принципах організації управління економікою та її реформування.

У рамках співробітництва ЄС – СНД ключове положення займає Російська Федерація. Росія, як трансконтинентальна держава, зацікавлена у створенні реального й ефективного інтеграційного ядра на просторі СНД, з одночасним подальшим розширенням і поглибленням своєї взаємодії з Євросоюзом, який є основним економічним партнером РФ. Встає питання вибору перспективних напрямів співробітництва, його раціональної моделі й формату, наповнення відносин усіма галузевими, інфраструктурними, соціальними компонентами. Сьогодні Росія нарешті стала усвідомлювати себе транзитною країною, а свою територію як найбільш короткий шлях з Південно-Східної й Центральної Азії до Європи. Проте прибуток за транзит поки що невеликий (в 2008 р. близько 35 млрд. дол.; для порівняння: маленька Данія одержала в

тому ж році 38 млрд. дол.).

Прибалтика ще у радянський час була важливим для СРСР регіоном – ідеальною лабораторією, де постійно випробувалися нові методи господарювання, був унікальний полігон для впровадження різних управлінських інновацій. Зараз тільки невелика частина вантажів іде через Балтику, що створює для регіону величезний потенціал: кожний додатковий відсоток росту обсягу перевезень через Балтику – це 10 млрд. дол. Проте уряди деяких країн, насамперед Туреччини, стали ініціювати великі міжнародні проекти, що передбачають транспортування вантажів в обхід Росії й, отже, країн Балтії. Це стосується не тільки нафтопроводів, але й усього комплексу світової логістики й транспортних комунікацій.

Таким чином, необхідне подальше співробітництво з партнерами на загальному європейському «ігровому полі» за єдиними нормами і правилами господарської діяльності дозволить мінімізувати негативні наслідки й у той же час одержати в довгостроковій перспективі значні переваги в контактах держав СНД із країнами, що приєдналися до ЄС, і Європейським суспільством у цілому.

Країни Ганзейського союзу в XIV-XV ст. були найбільш процвітаючим регіоном Європи. Чи можливий новий Ганзейський союз? Цілком, але для цього конфронтацію повинна замінити кооперація.

Питання для обговорення:

1. Які основні завдання програми «Захід – Схід: інтеграція й розвиток»?
2. Хто займає ключові положення в рамках співробітництва ЄС – СНД?

Ситуаційне завдання 5

«Перспективи вступу Туреччини до ЄС»

Як свідчить економічна історія, після вступу до ЄС такі бідні країни, як Ірландія, Греція та Португалія, робили великий стрибок в своєму розвитку, прагнучи досягти й перевищити середні показники старіших членів Євросоюзу. Подібний економічний прогрес тривалий час пояснювався виходом на загальний ринок, а також щедрою фінансовою допомогою з боку Брюсселю. Однак зараз фахівці стверджують, що значно більше значення має проведення реформ, необхідних для початку переговорів про вступ до ЄС.

Саме приклад Туреччини є найбільш переконливим з усіх точок зору. Як відомо, на подолання першого, попереднього етапу вступу до ЄС (від відкриття Європейської перспективи до початку переговорів

про вступ) Туреччина витратила повних 42 роки. Разом з тим помилково стверджувати, що ці 42 роки втрачений для Туреччини час. Скоріше, навпаки: за ці десятиріччя Туреччина радикально змінилася. Крім комфортних готелів на березі Середземного моря, респектабельних бізнес-центрів в Стамбулі та Анкарі слід підкреслити успіхи в боротьбі з корупцією, серйозні західні інвестиції в економіку країни, «європеїзацію» правової системи і, як наслідок, реальне лідерство в Чорноморському регіоні та на Близькому Сході. Крім того, в цей період Анкара реалізувала з ЄС зону вільної торгівлі та митний союз з промислових товарів. Такою глибокою економічною інтеграцією з Євросоюзом можуть похвалитися лише ті держави, що входять до складу Європейського економічного простору (Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн), або «європейські малюки» - Андорра й Сан-Марино. Однак, незважаючи на прогрес, турецькі стандарти все ще далекі від середньоєвропейських.

Разом з тим Туреччина є найбільш проблемним кандидатом на вступ у ЄС – сильна в політичному й економічному сенсі близькосхідна держава, що завзято й послідовно домагається прийняття в організацію. У той же час Туреччина своїм потенційним прийняттям представляє глобальний виклик самій ідеї Єдиної Європи. Туреччина важлива для ЄС, у першу чергу, як потенційний субрегіональний економічний лідер і опора стабільності на геополітичному «перехресті» Європи, Близького Сходу й «південного пояса» СНД. Туреччина фактично є провідної військовою державою на стику Європи й Близького Сходу. Значення Туреччини як стратегічного партнера ЄС буде тільки зростати через прагнення Європи одержати доступ до нових ринків і джерелам сировини на Близькому Сході й у Центральній Азії.

Продовження переговорів про вступ є для Анкари стимулом перетворення в життя початих реформ і здійснення заходів, націлених на повномасштабну відповідність правовим нормам ЄС. Разом з тим, спосіб життя, культура спілкування, традиції, трудова етика й принципи соціального життя турецького населення сильно відрізняються від європейських. Значна частина жителів Туреччини орієнтована традиційно по-східному, в них відсутня довіра до Європи.

Брюссель та Анкара під час переговорів про вступ мають розв'язати цілий вузол проблем. Першочергова вимога Євросоюзу полягає в тому, що Туреччина повинна відкрити свої порти й аеропорти для вантажів і пасажирів із грецької частини Кіпру. Офіційна Анкара підкреслює, що кіпрська проблема не є предметом двосторонніх дискусій з ЄС, а повинна обговорюватися між двома

суверенними державами острова – Республікою Кіпр і Турецькою Республікою Північного Кіпру. З іншого боку, супротивники прийняття Туреччини в ЄС наводять факти порушення прав курдів з метою гальмування переговорного процесу.

В ЄС є обмеження на отримання енергоносіїв з однієї країни. Сьогодні ж більше двох третин газу, що споживається Туреччиною, постачає Росія, а турецька сторона має обмежені можливості диверсифікації постачань газу. Але Туреччина позиціонує свою територію як надійний транзитний коридор, здатний транспортувати в Європу як російський, так і не російський газ у випадку кризи з поставками. Ціль Анкари – зробити Туреччину регіональним енергетичним вузлом, тобто покупцем каспійського газу, який вона буде потім перепродувати європейським споживачам.

Якщо Туреччина вступить до Шенгенської зони раніше, ніж про це зможе домовитися Росія, то кількість російських туристів, яких Туреччина приваблює саме зручним візовим режимом, – а це досить серйозна стаття доходів в турецькому бюджеті – значно скоротиться.

Не меншою проблемою для Туреччини є її власне сільське господарство, де зайнято 36% працездатного населення країни (тобто 8 млн. чол.), але яке на сьогодні виробляє всього 12% національного ВВП. Між тим у всьому Європейському Союзі в сфері сільсько-господарського виробництва зайняті лише 6,5 млн. чол., тобто майже на 20% менше, ніж в самій Туреччині. За такої структури національної економіки та за умови збереження сучасних принципів загальної сільськогосподарської політики ЄС Брюссель, у випадку вступу Туреччини до Союзу, витратитиме на надання дотацій її аграрному сектору 11,3 млрд. євро щороку, що перевищує суму аналогічних витрат на підтримку сільського господарства в 10 країнах, що приєдналися до Євросоюзу 2004 р. Важко уявити, що країни-члени ЄС з розвинутим аграрним виробництвом (зокрема Франція, Іспанія, Італія, Греція, Польща), погодяться на те, щоб майже чверть всіх витрат на сільське господарство споживали турецькі аграрії. В той же час радикальне скорочення зайнятості в агропромисловому комплексі Туреччини до прийняттого рівня в 2-2,5 млн. чол. викличе в країні справжню соціальну катастрофу.

Якщо населення Туреччини і в подальшому зростатиме теперішніми темпами, вже у 2020 р. вона буде багато чисельніше будь-якої країни Євросоюзу. А це означає, що за умови збереження сучасного принципу розподілу голосів в інститутах ЄС, Туреччина, після вступу до співтовариства, відразу стане його найвпливовішим і одночасно найбіднішим членом. Неймовірно, щоб така перспектива

була прийнятною для теперішніх лідерів Європейського Союзу. Критики прийняття Туреччини стверджують, що нинішній бюджет ЄС не впорасться з потребами настільки численного й порівняно небагатого населення. Жителі Європи побоюються, що нерівномірний економічний розвиток і вільний оборот турецьких товарів, послуг, капіталів і робочої сили негативно вплинуть на економіку їх країн, відносно погіршення економічного становища в Туреччині приведе до значного росту потоку емігрантів і скороченню кількості іммігрантів.

Найбільш активні супротивники прийняття Туреччини в ЄС – Австрія, Угорщина, Данія, Люксембург і Франція. Населення країн зі значним мусульманським прошарком – Франції, Німеччини й Австрії – налаштоване найбільш негативно в питанні прийняття Туреччини. Копенгаген проти вступу Туреччини через педантичність відносно дотримання турецькими владою прав людини.

З іншого боку, Італія є найбільш переконаним прихильником вступу Туреччини в Євросоюз. Великобританія й Португалія також виступають за прийняття Туреччини, призиваючи ЄС виконати взяті на себе зобов'язання. У політичному плані сам факт початку переговорів Брюсселя з Анкарою впливає на весь Чорноморський регіон, закріплюючи його все більшу відірваність від Росії й від підтримуваних нею інтеграційних проєктів. З іншого боку, РФ зацікавлена в тому, щоб Туреччина відповідала західноєвропейським економічним стандартам. Більше того, зближення Туреччини з Європою вигідно Росії, яка не зацікавлена в радикалізації турецького ісламу й посиленні його впливу поблизу своїх кордонів.

У цілому, перспективи вступу Туреччини в ЄС у недалекому майбутньому можуть бути сприятливими, але це залежить від великої кількості внутрішніх і зовнішніх факторів.

До внутрішніх факторів належить, насамперед, здатність Туреччини демократизувати свою політичну систему в напрямку європейської моделі. Рівновелика роль у західній триєдиній структурі влади (виконавча, законодавча й судова) не властива політичним традиціям Туреччини. Підготовка до вступу в Євросоюз вимагає серйозних реформ із метою перетворення внутрішньополітичної ситуації в країні на більш передбачувану, відкрити відносно всіх представників свого суспільства, більш розташовану до переоцінки власної історії. Крім того, подальші реформи в сфері економіки повинні сприяти її реструктуризації й більш повному відкриттю глобальному ринку. Максимально можлива приватизація держсектора й скорочення адміністративного тиску влади на економіку також є необхідної складової руху до західної моделі. Більше того, навчання

турецької молоді в європейських вузах буде закріплювати світську ментальність правлячої еліти.

З точки зору зовнішніх факторів, шанси Туреччини на прийняття в ЄС також можуть рости. Досить значимим є політичний лобізм з боку США, які прагнуть мати «вірного» союзника в дуже неспокійному, але вкрай важливому сировинному регіоні миру. У свою чергу, Євросоюз у випадку прийняття Туреччини різко збільшує свій політичний потенціал за рахунок росту військової поти й впливу в ісламському світі. Крім того, ЄС одержує можливість поліпшити демографічну ситуацію в Європі, геополітично проникнути в найважливіший регіон поставок енергоресурсів, збільшити ринки збуту й сфери вкладення капіталу.

Причини, що стримують перспективи прийняття Туреччини в ЄС, також продиктовані набором внутрішніх і зовнішніх факторів. До гальмуючих внутрішніх факторів належать: занадто повільний процес політичної демократизації, відсутність інформаційної відкритості й свободи слова, недостатньо ефективні реформи в сфері економічної лібералізації, надмірний вплив армії на внутрішнє життя країни, сильна корупційна складова, небезпека виникнення регіонального й міжконфесійного розколу внаслідок демократизації суспільства зверху.

До зовнішніх факторів, що обтяжують прийняття Туреччини в ЄС, відносяться: ротація політичного керівництва європейських держав з погано передбачуваною реакцією на хід переговорів з Анкарою, перспектива різкого росту ісламського впливу в Євросоюзі, диспропорції між потенційною політичною значимістю Туреччини в органах Європейського Союзу та її економічним внеском, вихід ЄС безпосередньо на межі гарячих точок Близького й Середнього Сходу й Кавказу. У соціально-економічній сфері на підсумок переговорів Брюсселя й Анкари може негативно позначитися швидкий ріст ксенофобських настроїв в «старих» країнах ЄС внаслідок деформації ринку праці ЄС «дешевими» міграційними потоками й перспектива високих фінансових витрат Євросоюзу на підтягування турецької економіки до стандартів ефективності Загального ринку.

Одночасно з початком переговорів з Туреччиною про вступ, офіційні представники співтовариства виступили з попередженням про строки переговорів (вони триватимуть як мінімум до 2014 р., тобто до того часу, доки не набудуть сили багаторічні фінансові рамки Євросоюзу, які діятимуть з 2014 р.), а також з приводу відсутності гарантій позитивного закінчення переговорів. В цій ситуації фахівці Deutsche Bank прорахували три ймовірних сценарії розвитку турецької

економіки до 2020 р. Перший, найбільш оптимістичний сценарій передбачає успішний розвиток переговорного процесу, протягом якого буде досягнута лібералізація ринку праці в Туреччині. Другий сценарій передбачає повернення до половинчастих заходів 1990-х рр., що загрожують згоранням багатьох необхідних реформ, розквітом корупції й економічної нестабільності. Третій, найбільш песимістичний, означає руйнування планів Туреччини на вступ до ЄС і падіння країни на позиції ісламського фундаменталізму. Темпи приросту ВВП за всіма трьома сценаріями оцінюються відповідно в 4,1; 3,1 та 1,9% на рік.

Таким чином, успішне входження мусульманської Туреччини в ЄС не тільки створить прецедент економічного та політичного процвітання ісламської держави, але й призведе до налагоджування діалогу між західною та східною цивілізаціями в глобальному аспекті.

Питання для обговорення:

1. Чого більш за все бояться європейці, коли мова йде про вступ до ЄС нових членів? Чи всі їх побоювання є справедливими?
2. Що отримає ЄС від вступу Туреччини до його складу? Чи вигідно таке розширення для Союзу?
3. Які умови має виконати Туреччина для того, щоб стати членом ЄС?
4. Проаналізуйте, чому Туреччина є претендентом до вступу до ЄС доволі довго, але досі невідомо, коли цей вступ відбудеться?
5. Які проблеми Туреччині вдалося подолати, а які ні?
6. У чому ви бачите основні вигоди та негативні наслідки від вступу Туреччини в ЄС для обох сторін?
7. Яка роль «Кіпрського питання» у євроінтеграції Туреччини?
8. Якими ви бачите наступні кроки сторін на цьому шляху?

Ситуаційне завдання 6

«Україна – ЄС: плюси та мінуси вільної торгівлі»

Переговори про створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною і ЄС будуть завершені до літа 2012 р., вважає комісар Європейської Комісії з зовнішньої торгівлі. До кінця 2012 р. Україна повинна підписати з Євросоюзом договір про створення зони вільної торгівлі, яка обіцяє стати безпрецедентним як для України, так і для об'єднаної Європи. У рамках зони передбачається вільний рух товарів, послуг, капіталу й робочої сили.

Проте українські виробники сумніваються, що зможуть вистояти в змаганні з європейськими конкурентами. Ринок Євросоюзу апетитний для будь-якого виробника. Адже це майже півмільярда

потенційних споживачів. На шляху до щільного співробітництва з євросоюзу Україні необхідно змінити законодавство, Дст і мита. Але навіть якщо ця робота буде зроблена, вітчизняному бізнесу вільна зона може більше нашкодити, чим допомогти.

Основний плюс для України від створення зони вільної торгівлі з ЄС – значне пом'якшення митних правил й імпортного мита Євросоюзу для вітчизняних товарів. Зокрема, на ряд товарів текстильної промисловості середнє мито на експорт із ЄС в Україну становить 5,5%. А от на «дорозі назад» (Україна – ЄС) збирають 9% -й збір. При цьому готова вітчизняна продукція на ринках Євросоюзу обкладається ще й додатковим митом, навіть ті товари, які виготовляються на українських підприємствах за європейськими замовленнями.

Відмінність української угоди в тому, що вона дозволить залучити на ринок іноземних інвесторів у сфері послуг, зокрема, фінансових. Поки ж не тільки іноземні, але й вітчизняні інвестори воліють вкладати гроші за межами своєї країни. Експерти радять у першу чергу переглянути податкове законодавство й провести реформу судової системи, адже жоден серйозний інвестор не погодиться працювати в країні, де ПДВ то виплачують, то ні, а свої інтереси в суді власник відстояти не може з тієї причини, що суддю вже перекупили.

Крім глобальних реформ, Україна повинна здійснити й сотні дрібних, зокрема мова йде про наші стандарти. Деякі фахівці стверджують, що Дст, прийняття ще в СРСР і багато в чому застосовувані дотепер, набагато досконаліші євростандартів. Але ЄС не грає за чужими правилами. Потреби європейської промисловості забезпечують 18 тис. стандартів, української – 80 тис. Тільки в сфері сільського господарства дві третини всіх стандартів не погоджені з європейськими: на їхню адаптацію, за прогнозами експертів, знадобляться роки й мільярди доларів.

Угода про спрощений ввіз товарів буде на руку в першу чергу українським експортерам – виробникам хімії, металургам і аграріям, для яких внутрішній ринок і зараз є вторинним. В 2008 р. сільськогосподарський товарообіг між Україною і ЄС був відносно невеликим – на Євросоюз доводилося 18% експорту й 9% імпорту. При цьому наш основний експорт – насіння культур, зернові, соняшникове масло; імпорт – м'ясо й м'ясопродукти. Тобто вивозиться сировина, а ввозиться продукція з великою частиною доданої вартості. Однією з ключових проблем є низька якість вітчизняної продукції. Підприємці пояснюють це невідповідністю норм технічного

регулювання України і ЄС.

В ході переговорів про створення зони вільної торгівлі з ЄС українська сторона запропонувала схему поступової лібералізації всіх без винятку тарифних ліній у торгівлі з Євросоюзом. Україні і ЄС вже досить давно вдалося досягти домовленостей про лібералізацію 95% обсягів торгівлі і не менш ніж 95% тарифних ліній. Але європейські колеги вирішили, що треба визначитися з рештою п'ятьма відсотками, щоб жоден з товарів не був виключений з лібералізації. В Україні в ці п'ять відсотків потрапили автомобілі, риба і цілий ряд сільсько-господарської продукції (цукор, курятина, свинина, молочна продукція і тому подібне). Українська сторона запропонувала поступову лібералізацію тарифних ліній, що залишилися, зокрема, запропонувала знижувати впродовж перехідного періоду тарифи на продукцію з цих п'яти відсотків (а це приблизно три з половиною сотні тарифних ліній по сільському господарству) з нинішнього рівня до якогось нижчого (не до нуля), який становить, 80% від сьогоденного. Таке рішення української сторони, викликало ентузіазм парламентарів з ЄС, але при цьому українська делегація вимагає натомість збільшення квот на постачання української продукції до ЄС.

Після підготовки остаточного тексту угоди про ЗВТ документ необхідно буде перевести і перевірити. Потім його повинна підписати Рада ЄС, після чого ратифікувати Європарламент. Ще має відбутися три-чотири раунди переговорів.

Питання для обговорення:

1. У чому ви бачите основні вигоди та негативні наслідки від підписання угоди про створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною і ЄС для обох сторін?
2. Які заходи необхідні для погодження національних стандартів якості з європейськими?
3. У чому переваги запропонованої Україною схеми поступової лібералізації тарифних ліній у торгівлі з Євросоюзом?

Ситуаційне завдання 7

«ЄС думас, кого першого пустити без віз – Україну чи Росію?»

У Європейському Союзі поки немає позиції щодо того, хто раніше повинен одержати безвізовий режим: Росія або країни «Східного партнерства», про що повідомило джерело в Єврокомісії. Ініціатива «Східне партнерство» була заснована в травні 2009 р. й передбачає посилене співробітництво ЄС із шістьма країнами-сусідами: Азербайджаном, Білоруссю, Вірменією, Грузією, Молдовою й Україною. Одна із цілей ініціативи – впровадження безвізового

режиму для громадян країн-сусідів.

На сьогодні, за словами представника Єврокомісії, механізм співробітництва в сфері лібералізації візового режиму із країнами-учасницями «Східного партнерства» і Росією буде різним. Зокрема, з Росією передбачається розробка конкретних технічних кроків, які повинні бути зроблені обома сторонами для підписання угоди про запобігання видачі короткострокових віз, тоді як для країн-учасниць «Східного партнерства» передбачена розробка Планів дій, від виконання яких буде залежати рішення ЄС про надання безвізового режиму.

Представник Єврокомісії відмітив, що серед країн-учасниць «Східного партнерства» далі всього в переговорах по лібералізації візового режиму просунулася Україна, а слідом за нею – Молдова й Грузія. У той же час співрозмовник агентства уточнив, що на сьогодні в ЄС є розуміння необхідності в ході переговорів з Росією про лібералізацію візового режиму розв'язати проблеми жителів таких регіонів, як Абхазія й Південна Осетія, які переважно мають російські паспорти.

Прем'єр-міністр України Микола Азаров сподівається, що найближчим часом Україна і ЄС узгодять дії щодо введення безвізового режиму. Він відзначив, що подібний документ вже готовий і перебуває на розгляді 27 країн-членів ЄС. Зокрема, за словами прем'єра, Польща, Естонія і Фінляндія підтримують введення безвізового режиму з Україною, але деякі країни ставляться до цього з обережністю, побоюючись зростання нелегальної міграції. Українська сторона в процесі переговорів роз'яснює свою позицію представникам ЄС.

Проте ЄС прагне зробити процес надання безвізового режиму для України і Росії паралельним. Йдеться про безвізовий режим для громадян України, які подорожуватимуть Європою із новими біометричними паспортами. У деяких питаннях Росія дещо більше просунулась, у деяких – Україна, але на офіційному рівні у Брюсселі ніхто не говорить про політичні вимоги, отож існують тільки технічні питання.

Питання для обговорення:

1. У чому ви бачите основні вигоди та негативні наслідки від впровадження безвізового режиму між Україною і ЄС для обох сторін?
2. Які заходи необхідні для погодження безвізового режиму для громадян країн-сусідів?
3. У чому переваги впровадження безвізового режиму для громадян України?

Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти опорний конспект лекцій за даною темою.

2. Зробити огляд періодичної літератури за темами:

- «Головні проблеми процесу розширення ЄС».
- «Вплив процесу розширення ЄС на геополітичну ситуацію на європейському континенті».
- «Заходи мінімізації можливих негативних наслідків і максимального використання позитивних моментів розширення ЄС».
- «Можливі наслідки розширення ЄС для окремих секторів економіки України».
- «Інтеграція країни до ЄС в контексті формування загальноєвропейської системи безпеки».
- «Наближення українського законодавства в сфері торгівлі до норм ЄС».
- «Стимулювання розвитку автомобілебудування у країнах Східної Європи та ЄС».
- «Сутність та перспективи асоційованого членства у ЄС».

3. Скласти порівняльну таблицю основних макроекономічних показників України та декількох країн-кандидатів на вступ до ЄС.

4. Обрати правильну відповідь.

1. Хто може звернутися до ЄС з проханням стати членом Європейського Союзу?

- а) Будь-яка європейська країна;
- б) Будь-який регіон або будь-яка країна в Європі;
- в) Будь-яка країна, яка запрошується Європейським Союзом;
- г) Тільки ті країни, які є країнами-членами Ради Європи.

2. Копенгагенські критерії роз'яснюють вимоги щодо вступу до ЄС. Що з наступного не відноситься до цих критеріїв?

- а) стабільність інституцій – гарантів демократії;
- б) існування функціонуючої ринкової економіки;
- в) членство в Організації з Безпеки та Співробітництва в Європі (ОБСЄ);
- г) здатність взяти на себе зобов'язання, пов'язані з членством.

3. Яка з наступних країн є наймолодшою країною-членом ЄС?

- а) Ірландія;
- б) Швеція;

в) Іспанія;

г) Греція.

4. Європейський Парламент:

а) може абсолютною більшістю голосів перешкодити Словенії стати новою країною-членом ЄС;

б) має тільки консультативні можливості у процедурі розширення;

в) може абсолютною більшістю членів і двома третинами більшості підрахованих голосів перешкодити будь-якій країні-претенденту стати новим членом ЄС;

г) не впливає на процес прийняття рішення щодо вступу нової країни до ЄС.

5. Для другої та третьої колони ЄС:

а) є різні критерії розширення ЄС для країн-претендентів порівняно з критеріями для першої колони;

б) переговори з країнами-претендентами розпочнуться тільки тоді, коли вони стануть членами ЄС;

в) так само як і для першої колони спільний доробок (acquis) означає доповнення всього первинного і повторного права, якого слід дотримуватися країнам-претендентам;

г) всі відповіді є вірними;

д) жодна з відповідей є невірною.

6. Переговори, пов'язані з розширенням ЄС, означають:

а) переговори між країнами-членами ЄС і установами ЄС про те, як керувати процесом вступу нових країн-членів;

б) переговори між країнами-членами ЄС і країнами-претендентами про те, як керувати процесом вступу нових країн-членів;

в) переговори між країнами-членами ЄС і країнами-претендентами щодо перехідного періоду, необхідного претендентам для імплементації спільного доробку («acquis», як такий не може бути предметом переговорів);

г) необхідність досягнення згоди на вступ принаймні трьох найбільших країн-членів.

7. Програма 2000 («Agenda-2000»):

а) директиви, які регулюють майбутню сільськогосподарську і структурну політику Співтовариства, і виходячи з цього, фінансову структуру в світлі розширення ЄС;

б) документ Комісії, що не має юридичного впливу;

в) документ Європейського Парламенту, що відображає позицію ЄС стосовно майбутнього розширення;

г) це пакет заходів, які повинні здійснити країни-претенденти для вступу до ЄС.

8. Які країни за рішенням Копенгагенського Саміту першими приєдналися до ЄС?

- а) Мальта і Туреччина;
- б) Румунія і Угорщина;
- в) Болгарія і Чехія;
- г) Чехія і Угорщина;
- д) Болгарія і Румунія.

9. Після приєднання до ЄС 10 нових країн Східної Європи, різниця в ВВП між найбільш біднішими і найбагатшими:

- а) вдвічі скоротиться;
- б) залишиться незмінною за рахунок превентивних заходів Співтовариства;
- в) збільшиться вдвічі;
- г) збільшиться, але не набагато.

10. Так звана «змішана угода» – це:

а) угода між Комісією і Радою, що встановлює статус представників ЄС у країнах, які не є членами ЄС, які є державними службовцями як Ради, так і Комісії;

б) угода між ЄС і країнами, які не є членами ЄС, і стосується сфер, що не належать до виняткової компетенції Співтовариства і країн-членів ЄС;

в) назва угоди в комітет примирення (Рада і Європейський Парламент), якщо окремі правові пропозиції пройшли обговорення і його результат остаточно включає побажання як Європейського Парламенту, так і Ради;

г) договір про співробітництво у сфері торгівлі між країнами-членами ЄС та країнами-заявниками на вступ до Союзу.

11. Яку роль відіграє Рада Європи у процесі розширення?

а) ніяку, оскільки не є установою співтовариства відповідно до параграфа 4 ДЄСПв;

б) важливу, оскільки її члени представляють уряди країн-членів ЄС, і мають вплив на рішення про прийняття або неприйняття нового кандидата;

в) не дуже важливу, через те, що основні Копенгагенські критерії були розроблені Радою ЄС. Рада Європи тільки висловлює рекомендації;

г) ключову – без згоди Ради Європи розширення ЄС неможливо.

12. Угода про партнерство та співробітництво між Україною

та ЄС:

- а) була підписана у червні 1994 р. в Римі;
- б) від України УПС підписав Л. Кучма;
- в) набула чинності у березні 1998 р. після ратифікації всіма сторонами;
- г) для виконання всіх положень УПС, що стосуються торгівлі, треба було чекати набуття чинності Угоди у 1998 р.

13. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України:

- а) носить суто декларативний характер і не передбачає підготовки якогось робочого плану з метою реалізації цієї стратегії;
- б) була підготовлена головною в ЄС Португалією у січні-червні 2000 р. і є необмеженою у часі за терміном чинності;
- в) для набуття чинності потребує ратифікації українським парламентом;
- г) була ухвалена на Гельсінському саміті ЄС у грудні 1999 р., застосовується від дня її публікації протягом чотирирічного терміну і може бути подовжена, переглянута чи змінена Європейською Радою.

14. Підвищення конкурентоспроможності економіки є сферою конкурентної політики України: Так / Ні

15. Співробітництво України з Європейським Співтовариством у галузі конкуренції регулюється:

- а) Конституцією України;
- б) Законом України «Про захист економічної конкуренції»;
- в) Угодою про партнерство і співробітництво (ст. 49);
- г) Договором про асоційоване членство, підписаний Україною та ЄС.

16. УПС передбачає виконання всіх перерахованих зобов'язань у галузі конкурентної політики, крім:

- а) повної імплементації конкурентного права ЄС в українське законодавство;
- б) недопущення дискримінації громадян Сторін щодо умов закупівлі і продажу товарів;
- в) не запровадження і не підтримка будь-яких заходів на користь державних підприємств;
- г) утримання від надання державних дотацій окремим підприємствам, на виробництво окремих товарів чи послуг;
- д) усунення обмежень конкуренції між підприємствами щодо їх стосунків одне з одним, з державою, а також щодо державних монополій та підприємств, якими володіє держава.

17. «Європейська Угода» між Україною і ЄС:

- а) ще не укладена, але буде по суті угодою про асоційоване членство в ЄС;
- б) буде назвою для договору про вступ України до ЄС;
- в) є неформальним меморандумом порозуміння між Європейським Парламентом і Урядом України;
- г) це просто інша назва Угоди про партнерство і співробітництво між двома країнами.

18. Розвиток стосунків Україна – ЄС пройшов декілька етапів.

Розташуйте їх у хронологічному порядку:

- а) укладання тимчасової угоди про торгівлю;
 - б) підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС;
 - в) Меморандум взаєморозуміння між Україною і ЄС;
 - г) робочий план інтеграції України в ЄС;
 - д) створення спільного комітету;
 - е) спільна стратегія ЄС щодо України.
- (Е Д А Г Б В)

19. Транскордонне співробітництво в Україні здійснюється в межах угод, укладених між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами влади України та територіальними громадами, відповідальними органами влади інших держав: Так / Ні.

20. На сучасному етапі основними джерелами фінансування транскордонного співробітництва України є місцеві бюджети, вітчизняні фонди підтримки, фонди та ініціативи Європейського Союзу: Так / Ні.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ДИСЦИПЛІНИ

Основна література

1. Буряк П.Ю., Гупало О.Г. Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навчальний посібник. – 2-е видання, доповнене. – К.: «Хай-Тек Прес», 2008. – 352 с.
2. Європейський Союз: політика, економіка, право. Навч. посібн. / За ред. д-ра іст. наук Н.В. Антонюк, канд. юрид. наук М.М. Микієвича. — Львів, 2005. — 532 с.
3. Задорожний Г.В. Європейська інтеграційна політика: конспект лекцій / Г.В. Задорожний, В.О. Козуб. – Х.: ХДУХТ, 2010. – 161 с.
4. Ніколас Мусис. Усе про спільні політики Європейського Союзу / Пер. з англ. — К.: «К.І. С», 2008. — 466 с.

Додаткова література

5. Азбука європейської інтеграції. Навчально-методичний посібник / І. Яковук, Л. Трагнюк, В. Медляєв. – Харків: «Апекс+», 2006. – 168 с.
6. Збірка документів Ради Європи, ратифікованих Україною. – Бюро інформації Ради Європи в Україні. – К., «Фенікс», 2006. – 496 с.
7. Політика європейської інтеграції: Навч. посіб. /Під ред. Воронкової В.Г. – К.: Професіонал, 2007.
8. Чибриков Г.Г. Глобализация и ее формы // Вестник Московского университета. – 2006. – № 4. – С. 44-58.
9. Гречаний С. Україна та Європейська інтеграція, «Євроклуб». – Львів, 2002. – 48 с.
10. Губський Б. В. Євроатлантична інтеграція України. – К.: Логос, 2003. – 328 с.
11. Європейська інтеграція та Україна: Навч. посібн. / Керівник проекту д-р Герд Шиманський-Гайер. – К.: 2002. – 480 с.
12. Європейський Союз. Консолідовані договори. – К.: 1999.
13. Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г., Макогон Ю.В. та ін. Міжнародна економіка: Навч. посібник. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 672 с.
14. Контурова С.М. Головні чинники і наслідки розвитку економіки України в умовах глобалізації // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - № 12. – С. 91-97.
15. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навч. посіб. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001.

– 448 с.

16. Кубів О., Трохимчук С. Європейський Союз як феномен міждержавної економічної і політичної інтеграції. – Львів, 2000.

17. Міжнародна економіка: Навчальний посібник / Під заг. редакцією О.Г. Гупала. – К.: «Хай-Тек Прес», 2007. – 368 с.

18. Міжнародна економіка: Підручник / А.П. Румянцев, Г.Н. Клишко, В.Г. Рокоча та ін.; За ред. А.П. Румянцева. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 479 с.

19. Передрій О.С. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 274 с.

20. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. — 204 с.

21. Роберт Карбау. Міжнародна економіка / Пер. з англ. Романа Косо́дія. – Суми: ВАТ «Сумська обласна друкарня», видавництво «Козацький вал», 2004. – 652 с.

22. Романо Проді. Задум об'єднаної Європи / Пер. з італ. – К.: «К.І.С.», 2002. – 140 с.

23. Семенов Г.А., Панкова М.О., Семенов А.Г. Міжнародні економічні відносини: аналіз стану, реалії і проблеми: Навч. посіб. – Видання друге, перероблене і доповнене. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 232с.

24. Сандро Гоці. Урядування в об'єднаній Європі / Пер. з італ. – К.: «К.І.С.», 2003. – 286 с.

25. Світова та європейська інтеграція: організаційні засади. Навчальний посібник. – Львів, 2000.

26. Стратегія економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія за ред. проф. Д.Г. Лук'яненка. – К.: КНЕУ, 2001. – 538 с.

27. Стратегія розвитку України: теорія і практика. — К.: НІСД, 2002. – 265 с.

28. Україна – ЄС: поширення Угоди про партнерство та співробітництво, 30 березня 2004 р. // Представництво Європейської Комісії в Україні, Київ, 31 березня 2004 р.

29. Україна на шляху до Європи / За ред. Л. Хоффманна, Ф. Мьоллерс. – К.: Фенікс, 2001. – 344 с.

30. Шубравська О. Ризики сталого розвитку АПС України в умовах глобалізації // Економіка України. – 2007. – № 2. – С. 62-68.

31. Якемчук Р. Україна і Європейський Союз / Дипломатія сучасної України (Енциклопедичний довідник). – К.: 1997. – С. 42-48.

32. Яковец Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Экономика, 2003.

33. Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних

відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика) / В.І. Муравйов. – К.: Академ-Прес, 2002. – 425 с.

34. Грицяк І.А. Право та інститути Європейського Союзу: Навч. посіб. / І.А. Грицяк. – К.: «К.І.С.», 2006. – 300 с.

35. Капустин А.Я. Европейский Союз: интеграция и право: Моногр. / А.Я. Капустин – М.: Изд-во РУДН, 2000. – 436 с.

36. Микієвич М.М. Інституційне право Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики і безпеки: Монографія / М.М. Микієвич. – Львів: Вид-во Львів, нац. ун-ту, 2005. – 416 с.

37. Міжнародне право: Навч. посіб. / За ред. М.В. Буроменського. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.

38. Свобода П. Вступ до європейського права / П. Свобода; пер. з чеської О. Андрійчука. – К.: «К.І.С.», 2006. – 280 с.

39. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: навч. посіб. / Вольтер Кернз.; пер. з англ. В.С. Ісаковича. – К.: Знання, КОО, 2002. – 381 с.

40. Кавешников Н. Лиссабонский договор: как меняется Европейский Союз [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.perspektivy.info/oykumena/politika/lissabonskij_dogovor_kak_menajetsaJevropejskij_sojuz_2009-12-22.htm>.

41. Європейський вибір України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.minjust.gov.ua/7g.html>>.

42. Звіт ЄС про Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <www.delukr.cec.eu.int>.

43. Регіональна політика Європейського Союзу: історія і сучасність / пос. Європейська інтеграція: крок за кроком // Сайт ГО «Фонд «Європа ХХІ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.eurorexhi.kiev.ua/ukrainian/program/zmi/book3/036.html>>.

44. «Регіональний вимір європейської та євроатлантичної інтеграції», «Європейське покликання України: шляхи реалізації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <www.ieac.org.ua/index>.

Методичні матеріали та вказівки до використання в навчальному процесі

45. Печенка О.І. Європейська інтеграція: Опорний конспект лекцій / Печенка О.І., Соболева Н.Ф. – Х.: ХДУХТ, 2007.

46. Печенка, О.І. Європейська інтеграція: навч.-метод. посібник / О.І. Печенка [та ін.]. – Х.: ХДУХТ, 2010. – 116 с.

ЗМІСТ

Вступ	3
Зміст тем дисципліни	5
Змістовий модуль 1	
Теоретичні основи процесу економічної інтеграції країн Європи	10
Тема 1. Процес європейської інтеграції та його витоки	10
Тема 2. Органи та інститути ЄС	43
Змістовий модуль 2	
Спільні політики Європейського Союзу	71
Тема 3. Політика Європейського Союзу в різних секторах економіки	71
Тема 4. Політика Європейського Союзу щодо своїх громадян	102
Тема 5. Горизонтальні політики Європейського Союзу	118
Тема 6. Зовнішня політика Європейського Союзу	140
Тема 7. Розширення Європейського Союзу та перспективи вступу до ЄС	165
Навчально-методичні матеріали до дисципліни	198

Навчальне видання

АНДРОСОВА Тетяна Василівна
ЯНЧЕВ Андрій Володимирович
КОЗУБ Вікторія Олександрівна

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

Навчально-методичний посібник

Авторська редакція

Підп. до друку «__» _____ 2012 р. Формат 60x84 1\16. Папір офсет.
Умов. друк. арк. _____. Тираж 25 прим. Замов. № _____

Видавець і виготовлювач
Харківський державний університет харчування та торгівлі
вул. Клочківська, 333, Харків, 61051
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №2319 від 19.10.2005 р.